

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA HAMMER OG AMBOLT TIL COMPUTER

En historie om Metal Roskilde i 125 år

Af Hans-Christian Fisen

Årbog 2016
Historisk Samfund for Roskilde Amt

Forord

I 2010 fik jeg en henvendelse fra formanden i *Metal Roskilde* Jacob Birch, om jeg ville skrive afdelingens historie til deres 125 års jubilæum den 30. oktober 2015. Af forskellige grunde blev bogen ikke trykt i forbindelse med 125-årsdagen. Det er derfor en stor glæde for mig, at Historisk Samfund for Roskilde Amt nu vil udgive bogen i 2016. *Metal Roskilde* ønskes på denne måde tillykke med deres jubilæum.

Den allersidste periode af afdelingens 125 år er bevidst ikke beskrevet, fordi skriveprocessen foregik samtidig med en turbulent udvikling i afdelingen. Denne del af historien må altså vente til afdelingen fylder 150 år eller til en anden god lejlighed.

Der er god grund til at takke bestyrelsen for Historisk Samfund for Roskilde Amt for denne mulighed, ligesom jeg takker min kone Hanne for en utrolig stor hjælp i forbindelse med et arbejde, som har varet i flere år.

Vindinge 14.9.2016

Hans-Christian Eisen

Indledning

Lige fra tidernes morgen har smedehåndværket været en vigtig del af menneskets tilværelse og udvikling. Der har været en meget stor udvikling af det råmateriale, som smeden brugte til fremstillingen af sine produkter. Smedens arbejde ændrede sig efterhånden, som teknikkerne blev mere og mere forfinede, og råmaterialerne rækker fra sten til forskellige former for metal. Smedens produkter berørte alle dele af menneskets tilværelse lige fra husholdninger over diverse redskaber til byggeri af forskellig art og våben til både jagt og krig.

Da smeden begyndte at arbejde med metal, blev hans arbejdsplads meget farlig, og det er måske forklaringen på, at der er gjort meget få fund af de allerældste smedjer. I Roskilde blev der i 1984 gjort et fund fra omkring år 1000 ved Allehelgensgade. Arkæologer udgravede blandt andet 2 affaldsgruber med jernslagge og en avlssten af klæbersten - sten som skulle beskytte blæsebælgen. Fundet er det ældste, men der har givet også været andre smede i Roskilde - også længe før år 1000.

De lokale fund af smedeværksteder er gjort på i alt 11 forskellige steder, og flere af dem lå i udkanten af byen, hvor man allerede tidligt placerede dem på grund af brandfaren - der er gjort flere fund i den sydlige ende af Allehelgensgade. Men det er meget lidt, vi ved om smedefaget i det tidlige Roskilde, og vi ved absolut ingenting om fagets organisering. Man må dog gå ud fra, at der på samme tid har været flere værksteder i Roskilde, som har haft forskellige specialer for at kunne opfylde byens behov.

I Slesvig Stadsret fra omkring 1200 er der tydelige tegn på, at håndværkerne havde organiseret sig efter deres fag, og i Roskilde Stadsret, som blev stadfæstet d. 15. juni 1268, finder man de samme regler. Der er formentlig tale om, at man ville sikre reglernes overholdelse ved at skrive dem ned - Roskildes Stadsret blev da også normgivende for de andre købstæder på øerne. Når Roskilde Smedelaug først fastsætter deres stiftelse til d. 4. juli 1436, så kan det være en mulig forklaring, at der har været et gilde, som indtil da samlede smedene i Roskilde. Smedelauget organiserede derefter smedene i Roskilde, indtil der blev indført næringsfrihed ved lov. Smedelauget udviklede sig til at blive den organisation, som tog sig af fagets problemer, og som organiserede både mestre og

svende, lige til Næringsloven blev vedtaget i 1857 og indført fra 1861.

Dygtige håndværkere fremstillede i alle årene de redskaber, som man skulle bruge i hverdagen, og de var dygtige til at følge med udviklingen, som hele tiden stillede krav om nye redskaber og nye våben. Det er netop denne udvikling i den håndværksmæssige fremstillingsproces, som var en meget vigtig forudsætning for den industrielle produktion.

Smedeværkstederne i byerne havde ofte flere svende og lærlinge i arbejde, men der var ikke den landsby i Danmark, som ikke havde en eller flere smede – således havde Vindinge i 1970 tre arbejdende smede.

Denne bog er skrevet, fordi *Metal Roskilde* i 2015 kunne fejre sit 125 års jubilæum. Denne fagforening repræsenterer et fag, der som nævnt har spillet en meget stor rolle i Danmarks udvikling. Det giver derfor god mening både at sætte Roskilde og faget ind i en større sammenhæng.

Kilderne til lokalhistorien om smeden

Kilderne til historien er den vigtigste forudsætning for al historieskrivning – det gælder naturligvis også i lokalhistorien. Det er sjældent, at de historiske aktører bevidst har gemt "deres historie" til eftertiden. Derfor arbejder historikeren ofte ud fra et tilfældighedsprincip – hvad er der egentligt overleveret, som kan give os en større viden om det, der skete engang i fortiden.

Disse forudsætninger gælder i meget høj grad, når man har sat sig den opgave at undersøge fagbevægelsens historie, og det gælder også for denne undersøgelse af *Metal Roskildes* historie. Undersøgelsen vil normalt tage sit udgangspunkt i fagforeningens egne protokoller. I dette tilfælde viste det sig, at fagforeningen selv opbevarede protokollerne fra perioden efter 1920 – de lå oppe på loftet! I denne situation var der dog lidt held, fordi det viste sig, at man på et eller andet tidspunkt havde afleveret den ældste protokol til Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv – ABA. Men den gamle protokol startede desværre ikke i 1890, hvor fagforeningen blev stiftet, men først i 1893.

De overleverede protokoller har en meget svingende kvalitet, hvor der til tider nærmest ikke står noget som helst. Der er også stor forskel på samtidens brug af referaterne, for i nogen perioder blev protokollen altid læst op efter mødet, og i nogen tilfælde blev den oven i købet læst op igen ved det næste mødes start – man ville ikke glemme noget!

Blandt de overleverede kilder er der meget få beretninger fra medlemmer, som har deltaget i afdelingens organisatoriske arbejde. Der er en enkelt anonym kilde, der i forbindelse med afdelingens 50 års jubilæum i 1940 fortæller om stiftelsen i 1890.

Tidens aviser er en uundværlig kilde i lokalhistorien, og det er netop i *Roskilde Tidende* og *Roskilde Avis*, at vi får nogle af de få oplysninger om fabrikanternes reaktioner på udviklingen i 1890'erne. Det skete blandt andet, da Vognfabrikken Fog & Larsen får optaget et indlæg i aviserne om deres opfattelse af konflikterne med de ansatte smede. Det virker nærmest, som om de to parter forhandler en mulig løsning gennem aviserne.

Lokalpressen er i det hele taget en vigtig kilde i hele forløbet, selv om der også her kan være huller i dækningen af de enkelte faser i udviklingen.

Der har kun været et enkelt interview med en smed, som fortalte om sin læretid på Roskilde Maskinfabrik.

I 1970'erne kom der en ny type kilde om afdelingens aktiviteter. Afdelingen begyndte at udsende et medlemsblad med oplysninger til medlemmerne. Bladet blev også sendt til pressen, og dermed kunne offentligheden – og historikeren – få noget at vide om afdelingens aktiviteter.

Bladenes oplysninger blev suppleret med interviews med afdelingens ledende folk: Ebbe Rafn, Hans Ganzhorn og Jacob Birch, som gav mange oplysninger om afdelingens virke i de sidste 35 år. De beretter naturligt nok meget om de konflikter, som afdelingen fra tid til anden var involveret i: fra arbejdsgivere, over offentlige myndigheder til medlemmerne på Risø. Ebbe Rafn og Hans Ganzhorn lagde desuden meget vægt på, at man var til for medlemmernes skyld, og derfor bistod man altid medlemmer, der var kommet i klemme i systemet.

De lokale aviser i Roskilde har været en hjælpende kilde, selv om det ofte har været noget tilfældigt, hvad der blev bragt i avisen. Det har i en vis udstrækning været fagforeningen, der selv tog et initiativ og sendte de nødvendige informationer til pressen. Der har dog været undtagelser, hvor fagforeningen blev involveret i en større konflikt af offentlig interesse, som det skete i forbindelse med byggeriet af det nye anlæg på Kara/Novoren.

Når man ser på det samlede kildemateriale, adskiller det sig ikke fra kildematerialet i et helt almindeligt lokalhistorisk projekt, hvor der altid vil være en afhængighed af, at

de forskellige aktører i lokalsamfundet selv sørger for at få afleveret det nødvendige kildemateriale til det lokale arkiv eller andre mere centrale arkiver.

Denne bog ser udviklingen fra smedenes og maskinarbejdernes synspunkt. En tilsvarende undersøgelse af arbejdsgivernes historie er en anden vigtig side af udviklingen i Roskilde, som også fortjener at blive grundigt undersøgt.

Organisering af fagbevægelsen

Fagbevægelsen i Danmark starter lokalt forankret. Således var der i begyndelsen kun få lokale afdelinger indenfor smedefaget, og den største – i København – fungerede i nogen udstrækning og uformelt som et fælles talerør. I 1888 stiftedes Dansk Metalarbejderforbund med 6 fagforeninger som medlemmer.

Dermed var organiseringen fastlagt i mange år. Der kom senere et lokalt samarbejde i distrikter, hvor fagforeningerne i et bestemt område – amt eller region - samarbejdede om sociale og faglige spørgsmål. Siden 1888 har kongressen været forbundets øverste myndighed, hvor fagforeningerne fik delegerede i forhold til deres medlemstal. I den enkelte by kunne de forskellige fagforeninger godt samarbejde om fælles problemer, og derfor dannede man lokalt Arbejdernes Fællesorganisation, hvor man havde delegerede i forhold til medlemstallet – medlemstallet fastsatte også den enkelte fagforenings kontingent til Fællesorganisationen. På landsplan kom der i 1898 en national parallel til Fællesorganisationerne, da fagforbundene stiftede De samvirkende Fagforbund – det, der i dag er LO.

Industrialiseringen kommer til Roskilde

Smedehåndværket har altid været en grundlæggende forudsætning for befolkningens levevilkår, fordi smedens arbejde – både når materialet var sten, bronze eller jern – var afgørende for udnyttelsen af naturens ressourcer.

I anden halvdel af 1800-tallet kom industrialiseringen til Danmark, og Næringsloven fra 1857 lagde grunden til en ny struktur i det danske erhvervsliv og det danske arbejdsmarked. Det betød, at laugenes betydning blev mindre, men Smedelaug i Roskilde havde så lange traditioner, at det ikke bare mistede sin betydning. Det havde altid været mestrene, som styrede laugene, og det fortsatte de med efter lovens vedtagelse. Desuden var der heller ikke nogen anden organisation eller struktur, som kunne erstatte laugene. Mestrene og deres familier havde kendt hinanden i mange år, og det blev understreget, da de i 1862 i enstemmighed besluttede, at laugene skulle blive ved med at eksistere. Mestrene havde et naturligt interessefællesskab både på det arbejdsmæssige og det sociale område. Deres ansatte – svendene og lærlingene – havde ikke det samme fællesskab, hvilket gav mestrene en fordel.

Landbruget begyndte at få den nye tids maskiner, og det skabte overskud af arbejdskraft, som kun kunne flytte ind til byerne eller emigrere. Alle byer i Danmark fik en befolkningstilvækst i den 2. halvdel af 1800-tallet – Roskilde voksede fra 3.805 i 1850 til 8.368 i 1901. Denne "indvandring" fik alle vegne stor betydning, men det berørte især boligområdet og arbejdsmarkedet, selv om den stigende industrialisering efterspurgte en stadig mere arbejdskraft.

Udviklingen påvirkede naturligvis hele samfundet, og den blev en del af forudsætningerne for fagforeninger, fordi arbejderne opdagede, at de var stærkest, når de stod sammen. Men starten var svær, og tiden frem mod 1890 var præget af både opture og nedture for den nye arbejderbevægelse. I den enkelte by og på den enkelte arbejdsplads var man afhængig af en lokal "spydspids", som havde overskuddet og modet til at gå forrest i kampen, men i nogle tilfælde kunne starten bero på rene tilfældigheder. Desværre er kildematerialet til starten af fagforeningerne meget mangelfuldt - eller også eksisterer det simpelthen ikke.

De gamle laug spillede indtil fagforeningerne dukkede op en stor rolle i lokalsamfundet, fordi alle der arbejdede på et

værksted samtidigt boede i forbindelse med værkstedet – de udgjorde på sin vis en stor familie. Det havde stor betydning for svendene, at kost og logi var en del af lønnen. Samtidig var der en arbejdstid på omkring 12 timer – med spisepauser og lignende – 6 dage om ugen, og det betød, at der nærmest var en slags stavnsbånd for svenden, som ikke havde mulighed for at søge arbejde hos andre mestre i byen. Svendene havde heller ikke de store muligheder for at møde andre ligestillede, og når det endelig skete, var det på et af de lokale værtshuse. Disse lokale forhold var også en del af dagligdagen i Roskilde, hvad der senere gav anledning til konflikter på vognfabrikken Fog og Larsen.

I 1870'erne blev de første rigtige fagforeninger dannet i nogle af de større byer – bl.a. Smedenenes og Maskinarbejdernes Fagforening fra 2. september 1873. Det var en følge af Louis Pios forsøg på at skabe en politisk og faglig arbejderbevægelse først i 1870'erne, som dog ikke havde den store succes. Udviklingen bredte sig trods alt til smedene i Aarhus, Horsens og Odense, og senere i 1870'erne kom der også fagforeninger i andre fag.

Maglekilde Vandkuranstalt måtte stoppe efter kun 5 år i 1851, og smed Ole Pedersen købte anstalten i 1867 og etablerede Roskildes første egentlige industrivirksomhed Maglekilde Maskinfabrik – som i begyndelsen brugte vandkraft. Den nye industrivirksomhed udviklede sig hurtigt med bl.a. et jernstøberi, og i 1872 var der beskæftiget 15 smede og 1 arbejdsmand. Hermed blev skabt et behov for en større organisering af arbejderne, men der skete ikke noget. Først i 1881 blev Roskildes første fagforening stiftet af typograferne.

1880'erne blev over hele Danmark præget af en stigende politisering af samfundet, og konseilspræsident Estrups provisoriske love fik den betydning, at arbejdere og bønder følte sig meget på bølgelængde. D. 11. oktober i 1883 stiftede en gruppe roskildensere Demokratisk Samfund for Roskilde og Omegn [senere Socialdemokratiet i Roskilde]. Den nye forening skulle være arbejdernes nye politiske ståsted i stedet for Højre Arbejder- og Vælgerforening, og den nye forening gjorde sig hurtigt bemærket på det faglige område.

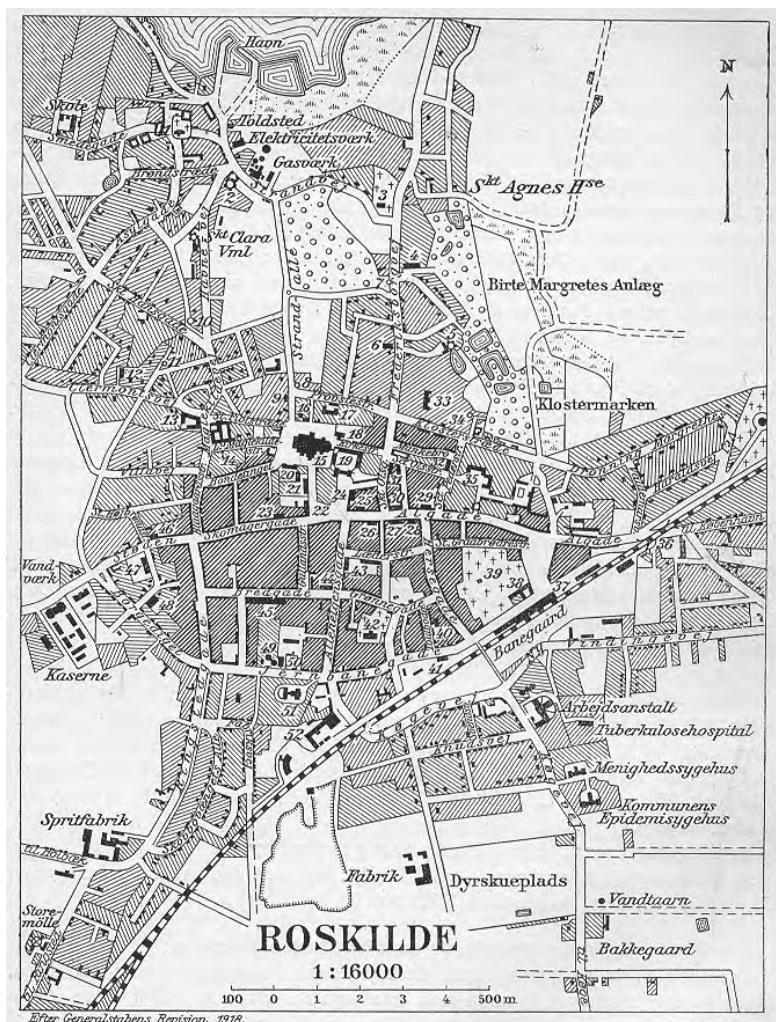
Udviklingen blev samtidig påvirket af nye opfindelser, som da spritfabrikkerne i Roskilde efter en brand fik indlagt elektrisk lys med 13 lampesteder. Det var et tegn på, at industrialiseringen for alvor tog fart, og dermed fik fagforeningerne en større baggrund for at organisere arbejderne.

Det må dog understreges, at det fra midten af 1880'erne

var arbejderne "på gulvet", som tog initiativet. Vi ved, at det bl.a. var svende fra skomagermester Zahle, som var med til at danne det nye parti. Det var derfor naturligt, at det næste skridt skete indenfor skomagerfaget, da de dannede deres egen fagforening i 1886.

Roskilde blev ikke præget af mange konflikter, selv om Skomagersvendenes Fagforening hurtigt kom ud i deres første strejke. Konflikten varede kun i 3 uger, og det endte med, at fagforeningen blev anerkendt af Skomagermestrenes Forening.

Strejken og dens resultat kom på en måde til at virke som igangsætter for arbejderbevægelsen i Roskilde, for allerede året efter dannede skrædderne en fagforening. Det var især

Roskilde by i 1918: kort fra begyndelsen af industrialiseringsperioden. Trap 4. udg.

de to sidste fagforeninger, som begyndte et samarbejde - typograferne stod udenfor den nye udvikling.

De nye fagforeninger have en interesse i at hjælpe hinanden på en mere formaliseret måde. Flere steder fandt man ud af, at det kunne gøres ved at danne en forening for fagforeninger – det førte til dannelsen af de første fællesorganisationer. Denne udvikling begyndte i Aarhus i 1883, hvor den første Fællesorganisation i Danmark blev stiftet. I 1890 stiftede Socialdemokratisk Samfund og to fagforeninger – skomagerne og skrædderne - De samvirkende Arbejder- og Fagforeninger i Roskilde.

Fællesorganisationen fik hurtigt flere medlemmer: Korkskærernes Fagforening, Snedkernes Fagforening og Arbejdsmændenes Fagforening fra 1891. Det er resultatet af det tætte lokale samarbejde mellem forskellige fagforeninger i den forholdsvis lille provinsby.

En uge efter dannelsen af Fællesorganisationen blev Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund i Roskilde dannet. Der er ingen der ved, om de andre fagforeninger og deres relative succes har været medvirkende til dannelsen af smedenes fagforening.

Det er overraskende, at der så hurtigt efter hinanden opstod flere fagforeninger i Roskilde, fordi det var en meget konservativ by. Således advarede Højres avis – *Roskilde Avis* – arbejderne, da den i 1890 skrev: "Socialistiske fagforeninger er noget, enhver arbejder med respekt for sig selv, bør holde sig fra". Men arbejderne blev ikke skræmt! Arbejdsgiverne havde også fælles interesser, det så man meget tydeligt, da Roskilde Smedelaug i 1862 besluttede, at de ville fortsætte deres fællesskab.

Konflikt og organisering i København 1885-1888

I København stiftede arbejdsgiverne i januar 1885 Danmarks første arbejdsgiverorganisation i jernindustrien: Foreningen af Fabrikanter i jernindustrien i København. Det skete på et tidspunkt, hvor modsætningerne på arbejdsmarkedet var meget markante, fordi det var lykkedes for smedesvendene at få gennemført en mindsteløn på 25 øre i timen hos en række smedemestre. Fabrikanterne frygtede for et lignende krav i jernindustrien. I juli 1885 gik smedesvendene i strejke på Eickhoffs fabrik i København - de forlangte en mindsteløn på 27 øre.

Fabrikanterne i jernindustrien afviste straks svendenes krav, og på 24 virksomheder i København fik smedene val-

get mellem arbejde eller fagforening. Smedene valgte fagforeningen, og de indvarslede dermed en ny tid med nye kollektive kampskridt. Resultatet blev, at fabrikanterne lockoutede smedene, og 1.300 svende på 24 fabrikker blev sendt på gaden i en arbejdskamp, som varede fra juni til november i 1885.

De manglende lønindtægter resulterede ofte i en udmeldelse af fagforeningen, fordi det var vigtigere for husmoderen at skaffe brød på bordet, end at manden betalte kontingent. I den situation stod smedenes formand Ferdinand Hurop overfor en meget svær opgave, fordi fagforeningen kun havde 3.000 kr. i kassen til understøttelse af de 1.300 svende i lockout. Fagforeningen måtte derfor trække på alle sine kontakter, og de lockoutede arbejdere måtte hele tiden være på vagt efter skruibrækkere fra udlandet.

I den svære situation så man, at mange bønder både sendte mad ind til de lockoutede arbejdere og inviterede mange smedebørn på ferie på landet. Det var en noget anden holdning end arbejdsgivernes, som mente, at det var pengene, som regerede verden.

Til sidst måtte arbejderne opgive kravet om en mindsteløn på 27 øre i timen, men de opnåede alligevel noget, idet jernfabrikanterne skrev under på, at "arbejderne har ret til at være i den forening, de har lyst til". Men smedenes fagforening havde mistet ca. 300 medlemmer under lockouten, og mindstelønnen – som var arbejdskampens hovedtema – blev først indført 14 år senere. Ferdinand Hurop følte det som et personligt nederlag.

I 1888 lykkedes det at reorganisere smedenes og maskinarbejdernes organisation, og man dannede en ny fagforening: Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund i Danmark. Det nye forbund blev dannet, fordi der var et stort fald i medlemstallet i den gamle forening – fra ca. 1.400 til 350. I 1890 begyndte udviklingen at gå den anden vej, og Socialdemokratiets forretningsfører P. Knudsen konstaterede på partiets kongres, at der nu var 281 fagforeninger med ca. 31.000 medlemmer i Danmark – blandt dem var Dansk Smede- og Maskinarbejderforbunds afdeling i Roskilde.

Roskildes smede organiserer sig i 1890

I 1889 krævede flere arbejderpartier på et møde i Paris, at der blev indført en 8-timers arbejdsdag, og at d. 1. maj blev gjort til arbejderbevægelsens internationale kampdag. I 1890 ville flere fagforeninger i Danmark demonstrere under 8-timers parolen. De samvirkende Fagforbund i København søgte om tilladelse til at holde en demonstration d. 1. maj for en 8-timers arbejdsdag, men fik kun tilladelse til at holde et møde på Nørre Fælled.

I Roskilde besluttede Socialdemokratisk Samfund og et par af fagforeningerne, at der ville blive "afholdt et offentligt Arbejdermøde Torsdagen den 1ste Maj, Efterm. Kl. 5, i Prindsens Sal til Olsgade" - og der var gratis entre. Referatet af mødet i *Roskilde Tidende* viser, at det var svært at gennemføre et 1. maj-arrangement på en almindelig arbejdsdag, fordi det kostede arbejds løn. Derfor kom der kun et mindre antal arbejdere, men det gjorde ikke mødet mindre vigtigt, og det fik da også en - efter datidens forhold - forholdsvis stor omtale i *Roskilde Tidende*.

1. maj-mødet fik interessen for at danne en lokal afdeling af Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund i Roskilde til at stige - forbundet var blevet stiftet 2 år tidligere. Den nye tid havde skabt nye udfordringer for smedene, som tidligere havde arbejdet i små virksomheder, og nu skulle de arbejde i fællesskaber på fabrikker. Det var derfor nærliggende, at smedesvendene gik med på ideen om at skabe et fagligt fællesskab, hvor der var lige mulighed for fremgang for alle.

Derfor var Smedesvendenes Sygekasse i Roskilde, som var blevet stiftet i begyndelsen af 1880'erne, et vigtigt skridt hen mod en fagforening. Sygekassen var for de svende, der boede i Roskilde, og som ikke var fyldt 45 år. De skulle betale 1 krone i indskud og 17 øre i kontingent om måneden, men så kunne svendene også få støtte i 3 måneder. Det var det første skridt hen mod de solidariske løsninger, som blev et af de vigtigste fundament i fagbevægelsen.

Smedene mærkede, at presset fra fabrikanterne steg markant i den samme periode, blandt andet fordi arbejdsgiverne ikke ville fravige "kost og logisystemet", hvor netop kost og logi var en del af den samlede løn - svendene ville have en egentlig løn. Men der var også en politisk pointe: Det betød nemlig, at man i "kost og logisystemet" ikke havde stemmeret, fordi Grundloven fra 1866 krævede, at man havde

egen husstand. Socialdemokratiet var kommet i Folketinget i 1884, og det var meget vigtigt for partiet, at alle arbejdere kunne stemme ved valgene.

Selve stiftelsen skete torsdag d. 30. oktober 1890 i det, man kaldte Den Lille Prins i Sct. Olsgade. Hvis ikke en anonym "medstifter" havde berettet om mødet i *Roskilde Tidende* i 1940, så havde vi ikke vidst, hvad der sket. Den eneste oplysning ville have været, at en ny smedefagforening var stiftet i 1890. I *Roskilde Tidende* stod: "Det var også en lørdag aften [det var bare en torsdag], hvor en 10-12 af byens og omegnens smedesvende og maskinsmede var trommet sammen for at søge forbedret vore livsvilkår, og det kunne nok gøres nødigt for med en aflønning af 4 kr. + kost og logi pr. uge, skulle man jo være påpasselig. Der var god stemning for sagen, og afdelingen blev stiftet". Dermed var Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund i Roskilde en realitet. Vores referent fortsætter: "Så kom den "alvorlige del" af festen: kontingentet. Ugentlig. Hu-ha! Smedene var vel ikke rigmænd, næh tak! 20 øre blev resultatet, og det var der endda

Offenligt

Arbejdermøde!

I Anledning af Demonstrationen for 8-Timers Arbejdsdagen afholdes et **offenligt Arbejdermøde Torsdagen den 1ste Maj, Efterm. Kl. 5,** i „Prinsens“ Sal til Olsgade, hvortil enhver Arbejder indbydes. Pianoforte-arbejder Holst vil komme til Stede. Entreen gratis. Samme Aften Kl. 8 afholdes **Bal,** hvortil Medlemmerne af Socialdemokratisk Samfund og Fagforeningerne indbydes. Billetter til Ballet a 65 Øre for en Herre og 50 Øre for en Dame faas Balafteuen i Foreningslokalet i Prinsen.

Bestyrelsen.

Myndighederne forbød alle "rigtige" demonstrationer i 1890 i forbindelse med d. 1. maj. Derfor inviterede Socialdemokratisk Samfund til et offentligt møde 1. maj 1890 i "Prinsens Sal til Olsgade".

nogle, som nogle syntes var rigeligt". Derefter blev foreningens første vedtægter vedtaget, og smed Ferdinand Mortensen blev valgt som afdelingens første formand.

Når vi er nødt til at bruge et anonymt vidneudsagn fra 50 år efter stiftelsen, så skyldes det, at protokollen for perioden frem til 1893 ikke eksisterer. Det skyldes sikkert, at man fra starten ikke mente, at referaterne var så vigtige. Men at der har været en eller anden form for skriftligt materiale er helt sikkert, idet forbundet skulle have den nødvendige dokumentation for at optage afdelingen som medlem.

Vi ved ikke meget om fagforeningens første år, der var "mangel på forhandlings-protokol", som der står i den ældste protokol, som smedenes og maskinarbejdernes fagforening i Roskilde har ført fra 1893. Protokollens optegnelser tyder på, at der må have været nogle tidligere notater, fordi de første sider fortæller historien om hverdagen i organisationsarbejdet. Den nye fagforening fik hurtigt 20 medlemmer, og det gav ikke nogen stor kontingentindtægt. De nye fagforeninger fik ofte et hårdt modspil fra arbejdsgiverne, og desuden var mange arbejdere skeptiske overfor projektet, fordi kontingentet skulle betales af en meget lille løn.

Den første protokol giver et beskedent indblik i fagforeningens første svære tid. Det fremgår, at der har været flere konflikter i Roskilde. Når der var konflikter i Roskilde, så var der altid nogen, der var villige til at arbejde på de konfliktramte virksomheder – de blev kaldt skruibrækkere, fordi ordet skrue var den gamle betegnelse på strejke. Problemet størrelse ses af, at den første protokol havde flere sider med navne på skruibrækkere fra hele landet. Smedenes fagforening prøvede at bekæmpe problemet ved at læse skruibrækkernes navne op på alle møder, "for at alle medlemmer kunne kende navnene". Den høje grad af åbenhed omkring skruibrækkeriet var vigtig for afdelingens eksistens, fordi skruibrækkernes "arbejde" gjorde det meget svært for den nye fagforening at hverve nye medlemmer.

Roskildes formand deltog i kongressen i 1891

Afdelingens formand Ferdinand Mortensen deltog i 1891 i Forbundets kongres i Odense d. 27. og 28. marts. Det var en vigtig kongres både for det nye Forbund og for den nye afdeling, som deltog for første gang. Kongressen skulle fastlægge forbundets formål, og man vedtog at arbejde på at fremtidssikre medlemmernes levevilkår og oprettede "Rejse- og Understøttelseskasse". Da smedenes løn var forholdsvis lille,

fik kassen en meget beskeden start. Medlemmerne betalte i begyndelsen kun 10 øre i kontingent om ugen, men dertil kom et kontingent til Forbundet på 12 øre - det var mange penge, når timelønnen var mindre end 25 øre. Smedene havde dermed grundlagt det, der blev til Metalarbejdernes Arbejdsløshedskasse.

Smedenes kongres diskuterede både den faglige og politiske situation, og der var et punkt, som de var nødt til at behandle: et krav om ophævelse af "kost og logisystemet", det blev vedtaget, og det fik hurtig betydning i Roskilde. Kongressen lagde desuden en fagpolitisk linje, som blev grundlaget for den lange kamp, som først sluttede i 1897, hvor en lang lockout stoppede med et lille "septemberforlig". Kongressen vedtog, at der fra d. 1. juli 1891 skulle være nye regler for alt arbejde i smede- og maskinfagene i Dan-

Socialistdemonstrationen. I Anledning af Demonstrationen for 8 Timers Arbejdsdagen afholdt Socialisterne heri Byen i Torsdags Eftermiddags et Møde i Hotel „Brindsen“s Sal til Olsgade, hvortil de havde indbudt deres Venner og Allierede Venstremændene, men disse havde ikke indfundet sig. De foretrak at blive hjemme og spise „varme Hveder“. Mødet var indvarslet til Kl. 5, men da der ved denne Tid kun var mødt en halv Snees Personer, blev det udsat til Kl. 5½. Da der var samlet ca. 50 Mennesker, tog Pianofortearbejder **H o l s t** fat og holdt et af sine bekjendte Foredrag, der var rigt spækket med Angreb paa Regjeringen og Høire. Der faldt imidlertid ogsaa lidt af til Venstre. Hr. **H o l s t** fortalte, at Arbejderne ikke kunde vente noget af Høire, kun lidt af Venstre, men Alt af Socialdemokratiet. Godseierne „plyndrede“ deres Arbejdere, og den jammerlige Regjering sørgede ikke for Arbejderne, men brugte kun Pengene til Kanoner (!) Mødet, der var meget mat, sluttede med Vedtagelse af en Resolution om Normalarbejdsdagen.

Det første 1. maj møde i Roskilde blev refereret få dage efter i Roskilde Avis.

mark. Forbundets hovedbestyrelse skulle - i samarbejde med afdelingerne - bestemme, hvordan reglerne skulle gennemføres i lokalområderne.

Smedene viste, at de var en rigtig fagforening. Kravene blev formuleret i 4 punkter:

1. Lønnen skulle udbetales i rede penge senest fredag kl. 18 – og for en uges arbejde.
2. Ved akkordarbejde måtte lønnen ikke blive mindre end ved timelønnet arbejde.
3. Den normale arbejdsdag var på 10 timer – men kongressen betonedede meget stærkt, at man stadigvæk gik ind for 8 timers arbejdsdag.
4. Var en detaljeret gennemgang af udmøntningen i arbejdstiden.

Kongressen opfordrede alle smede og maskinarbejdere – både i hovedstaden og i provinsen - til at holde fast i de vedtagne beslutninger - ældre og dygtigere svende skulle dog i begyndelsen have en højere løn.

Der havde tidligere været nogle situationer, hvor smedene havde strejket, uden at Forbundet eller de lokale bestyrelser var blevet inddraget. Det ville man gerne kunne styre i fremtiden, og derfor vedtog kongressen en ny bestemmelse i "Love for Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund" § 9:

Når arbejdsforholdene i en by er af en sådan beskaffenhed, at en arbejdsnedlæggelse findes nødvendig, skal den lokale forenings bestyrelse, forinden arbejdsnedlæggelsen finder sted, hidkalde forretningsføreren, som da straks må komme til stede, med bemyndigelse til, i samråd med den lokale forening at bestemme, om arbejdsnedlæggelsen skal finde sted.

Hvis det ikke blev overholdt, og man alligevel strejkede, så var der som regel ikke økonomisk opbakning til strejken. Det blev pålagt afdelingernes bestyrelser at sørge for, at der ikke kom flere af den slags hændelser.

Afdelingens 1. konflikt

Roskildes formand Ferdinand Mortensen var dårligt nok nået tilbage til Roskilde, før der var en konflikt under opsejling. Det var i august 1891, at afdelingen i Roskilde blev sat på prøve for første gang, og man ser en klar forbindelse til

den lige afholdte kongres. Det drejede sig om forholdene på Fog & Larsens Vognfabrik og Roskilde Savskæreri, som var en del af virksomheden på Hestetorvet. Det er ikke meget, der bliver oplyst i afdelingens første protokol fra 1893, men heldigvis er den blevet grundigt behandlet i *Roskilde Avis*.

Smedene ville have afskaffet den sidste rest af lavssystemet - "kost og logisystemet". Men det ville fabrikanterne Fog og Larsen ikke gå med til. Svendene krævede, at systemet skulle fjernes, og at det skulle erstattes af en timeløn på 27 øre og en arbejdstid på 12 timer - 6 dage om ugen. Svendenes krav omfattede også virksomhedens lærlinge, som kun fik kost og logi og ingen løn. Det er formentlig et af de allerførste eksempler på en aktiv politik i forhold til lærlinge.

Der arbejdede 4 smede på vognfabrikken, og vi må gå ud fra, at de var medlemmer i Roskilde-afdelingen. Alle fagforeningerne i Roskilde opfordrede deres medlemmer til ikke at arbejde på vognfabrikken, fordi smedenes krav var rimelige, og alle arbejdere i Roskilde sympatiserede med smedene. Torsdag d. 13. august 1891 fremsatte svendene igen kravet om løn i stedet for kost og logi, og de gav fabrikanterne en frist på 2 dage til at svare på kravet, men svendene nedlagde arbejdet om fredagen - før de havde fået svar fra Fog og Larsen. Dermed var konflikten startet, og det skete formentlig fredag d. 14. august 1891. Allerede mandag d. 17. holdt fagforeningen et medlemsmøde, hvor F. Mortensen redegjorde for sagen, og han fremlagde en resolution, som blev enstemmigt vedtaget: "Forsamlingen udtaler sin udelte sympati til den på Vognfabrikken udbrudte strejke, og vedtager at støtte den efter bedste evne".

**Alle Smede og Maskin-
arbejdere**
i Roskilde indbydes til et Møde i
„Brindsen“ til Olsgade **førstk. Tors-**
dag Aften Kl. 7½. Alle bedes
møde, uanset politisk Anskuelse. (2493)
Flere Kolleger.

*Alle smede og maskin-
arbejdere i Roskilde blev
inviteret til et møde
torsdag d. 5. sep. ved
en annonce i Roskilde
Tidende 3. sept. 1890.
Antyder det, at arbej-
derne læste avisen, eller
var det bare den eneste
mulighed, som "flere
kolleger" havde, for at
få spredt meddelelsen?*

Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening fik efter mødet optaget en meddelelse i *Roskilde Avis*:

Undertegnede bestyrelse tillader sig herved at gøre offentligheden bekendt med, at der er udbrudt strejke på Roskilde Vognfabrik, idet samtlige svende have nedlagt arbejdet. Grunden hertil er, at d'hrre Fog & Larsen have nægtet at gå ind på de af arbejderne stillede fordringer, der gå ud på, at fabrikken afskaffer kost og logisystemet samt betaler en timeløn på 25 Øre. Disse fordringer formene vi er af en så rimelig natur, at enhver må sympatisere med arbejdsnedlæggelsen. Vi opfordrer enhver kollega til ikke at tage arbejde på Vognfabrikken, forinden strejken er ophævet.

Fabrikanterne Fog og Larsen var absolut ikke tilfredse med situationen, og de hævdede, at fagforeningens udlægning var forkert. De reagerede da også hurtigt på fagforeningens meddelelse, og de havde allerede et indlæg i *Roskilde Avis* d. 20. august. Her skrev de, at de ikke havde nægtet at forhandle om smedenes krav, og at det var svendene, der havde forladt arbejdspladsen, før de havde fået et svar på deres krav.

Svendene havde et stykke tid før strejken fortalt fabrikanterne om den beslutning, som Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund havde truffet på kongressen i Odense. Det var kravet om, at betalingen i form af kost og logi blev afskaffet, og at lønnen skulle udbetales i kontanter. Fog og Larsen havde forsøgt at forklare de ugifte svende, at det var svært, når virksomheden fik en del af betalingen for deres produkter som naturalier, og at det derfor kunne være svært at imødekomme svendenes krav. De mente, at det var i svendenes egen interesse, når de havde arbejde og logi hele året. Fabrikanterne mente, at svendene trods alt var tilfredse med den gamle ordning, som jo kun gjaldt for de ugifte svende.

Svendene følte, at de stod stærkt, fordi der lige havde været et stort arbejderstævne d. 2. august på Trægården - med fagmøder. På smedenes fagmøde holdt en maskinarbejder fra Helsingør en tale om en 8-timers arbejdsdag:

Arbejdere vi ved, at vi bliver hånet og sat til side overalt, hvor det gælder menneskerettigheder. ... Vi er klar over, at vor stilling er anderledes end de begunstigedes, det er os, på hvem al samfundets byrde hviler, vi er den stand, der er mest forurettet i samfundet.

Han understregede, at det krævede en stærk organisation at kræve 8-timers arbejdsdag. Taleren kommenterede meget belejligt "kost og logisystemet".

Nogle dage efter at strejken var begyndt, modtog Fog og Larsen et brev fra Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund Roskilde, som krævede, at smedene fik 25 øre i timen samtidig med en afskaffelse af kost og logisystemet. Fabrikkerne sendte en af svendene hen til fagforeningen med besked om, at den ordning, der var på Vognfabrikken, var til begge parter tilfredshed. De troede, at sagen dermed var afsluttet. Strejken startede, fordi situationen på værkstedet tilsyneladende gik op i en spids, og vi kender kun fabrikanternes version af sagsforløbet. Fabrikant Fog hævdede senere, at konflikten startede, fordi mestersvenden forlod værkstedet fredag morgen. Han gik, fordi han var blevet irettesat for igen at komme for sent på arbejde, og senere på fredagen forlod de 3 øvrige smede arbejdspladsen, fordi de troede, at mestersvenden var blevet fyret.

De to fabrikker var desuden utilfredse med den taktik, som fagforeningen tog i brug ved strejken mod Vognfabrikken, idet de andre maskinfabrikker og smedevirksomheder i Roskilde ikke blev stillet overfor de samme krav.

Ferdinand Mortensen – Roskildes første formand, der ses i bagerste række i midten - deltog i forbundets kongres i Odense i 1891. Billedet er et udsnit af et gruppebillede. Bemærk at forbundet allerede havde fået en fane.

Svendene og deres fagforening stod nu overfor en ny udfordring, for der var ingen af dem, som havde været i en lignende situation før. Vi ved heller ikke, om handlingsforløbet er korrekt skildret i det indlæg, som Fog og Larsen havde i *Roskilde Avis* d. 20. august. Fagforeningens indlæg samme dag i *Roskilde Tidende* beskriver deres opfattelse af årsagen til konflikten. Fog og Larsen skrev, at de ikke ville gå med på arbejdernes krav med afskaffelsen af kost og logisystemet og en timeløn på 25 øre, men bestyrelsen syntes – ikke overraskende – at deres egne krav var rimelige. Derfor ”opfordrer vi enhver kollega til, ikke at tage arbejde på vognfabrikken forinden strejken er hævet”. Dagen efter gentog Fog & Larsen, at det var svendene, der var gået, inden de havde fået svar.

Forretningsfører Ferdinand Hurop fra Dansk Smede og Maskinarbejder Forbund blev nu – i følge Forbundets regler – inddraget i konflikten, og det tyder på, at det tog nogen tid, inden man fandt en løsning. Men der blev forhandlet mellem fabrikant Fog og F. Hurop, og det løste konflikten. Sagen endte med, at svendene ville få en timeløn på 25 øre.

I *Fagblad for Smede og Maskinarbejdere* fra august 1891 var der hurtigt en opfordring til at støtte kampen for Odenseprogrammet på bl.a. Roskilde Vognfabrik, og i september skrev Fagbladet:

Arbejdsnedlæggelsen på Roskilde Vognfabrik er sluttet med følgende Overenskomst:

1. Kost- og Logisystemet ophæves og Lønnen udbetales i rede Penge.
2. De i sidste Halvdel af august d.a. på Fabrikken arbejdende Svende tages ikke på ny i Arbejde.
3. Fabrikken tiltræder Odenseprogrammet, så snart dette forelægges til gennemførelse hos samtlige Mestre i Roskilde.

(Vi skylder Fabrikanterne Fog & Larsen, Roskilde Vognfabrik, at tilføje, at Svendene forlod Fabrikken uden at oppebie Fabrikanternes endelige Svar og derved bidrog til at en Overenskomst uden Strejke ikke blev tilvejebragt).

Resultatet af denne konflikt var et vigtigt skridt for både fagforeningen og Forbundet, fordi de øvrige strejker rundt om i landet med udgangspunkt i Odenseprogrammet ikke var blevet afsluttet.

Smedene i Roskilde havde vundet den første arbejdskamp, og nu måtte de prøve at finde ud af, hvordan fagforeningen skulle fungere i hverdagen.

En medstifter - N.C. Rasmussen - fortæller om mødet d. 30. oktober 1890:

"Lørdag den 21. ds. [1940] fejrer Dansk Smede- og Maskinarbejdernes Roskilde-afdeling sit 50 års jubilæum. Tiden løber, men endnu står for mig erindringer om denne aften. Det var også en lørdag, hvor en 10-12 stykker af byens og omegnens smedesvende og maskinsmede var trommet sammen for at søge forbedret vore livsvilkår, og det kunne nok være nødig, for med en aflønning af ca. 4 kr. + kost og logi pr. uge, skulle man jo være meget påpasselig. Der var en god stemning for sagen, og afdelingen blev stiftet. – Så kom den alvorlige del af festen: kontingentet. Der lød røster om 50 øre ugentlig. Hu-ha! Smedene var vel ikke rigmænd, næh, Tak! 20 øre blev resultatet, og det var der endda nogle, som syntes var rigeligt. Nu skulle der arbejdes for bedre vilkår, og det var især kost- og logisystemet, man ville af med.

Det gik ikke lige straks, og det lykkedes først i 1896 – og endda kun efter en strejke. Den blev vunden, og jeg tror ikke, nogen af parterne har tabt noget ved det. I øvrigt var det naturligvis lønspørgsmålet, der var på programmet, og at afdelingen der har gavnet, kan vi jo nok se på vore dages lønninger. Jeg er glad over, at det lille frø, som jeg hin lørdag aften hos gæstgiver Jens Hansen, Hotel Prindsen's lille sal til Olsgade, som det officielt hed, var med til at lægge, har spiret så frodigt, at det nu som et mægtigt træ spreder sine grene over det hele land, og mangen god trøst og støtte er hentet der i knappe tider. Som flerårig kasserer kendte jeg jo noget til forholdene indenfor afdelingen.

Ja, så til slut min bedste lykønskning i anledning af jubilæet, og held og lykke med de næste 50!

En af medstifterne."

*Citat fra Roskilde Tidende d. 19. oktober 1940.
Stiftelsen fandt sted torsdag d. 30. oktober 1890.*

Kost og logisystemet

I flere hundrede år var de forskellige håndværk organiseret som lav, hvor mestrene fastsætter priser og antallet af ansatte og mestre, der kunne være i den enkelte by. Lavet havde mange opgaver, lige fra fester til det sociale ansvar for alle i lavet – altså også for mestrenes familier.

De ansatte svende og lærlinge boede hos mester, og de var på en måde med i familien. Det kunne også ske, at en svend overtog forretningen, når mesteren døde – med den risiko at lavet mente, at han også skulle tage enken og børnene. Lavsmedlemmerne havde indset, at det var til gavn for lavet – og måske for enken - fordi man både holdt antallet af mestre konstant, og fordi forretningen blev videreført af en kendt svend, og så havde lavet løst sin sociale forpligtelse - det var godt for alle parter.

Det kunne være ensomt at være svend. I Roskilde Smedelavs artikler fra 1623 står f.eks. om antallet af svende: "Maa ingen Mester på Smede Handverch hollde mehre indt fire Suende och ij (2) Drennge, huo her emodt gjør, Bøde saa möget som Suennene gives i Løenn".

Efter indførelsen af næringsfrihedsloven 1857 blev mange svende fastholdt i et lavgslignende system, hvor aflønningen blev kaldt "kost og logisystemet". Svendene skulle rette sig efter den husorden, som mester fastlagde, og de kunne blive sat i arbejde uden for arbejdstiden. Deres logiforhold var ofte af ringe standard, og det skete, at to svende måtte sove i den samme seng. Det var tit på kolde loftskamre, og svendene blev ikke mere opfattet som en del af familien. Der var ikke plads til privatliv, og det fristede svendene til at opsøge beværtninger.

Det værste var dog den magt, mester havde over svendene, fordi de ikke ville have noget husly, hvis de blev fyret eller selv ville skifte arbejdsplads. Blev de fyret, kunne de heller ikke få nyt arbejde i byen, og hvis de rejste til en ny by, så rejste "nissen" ofte med.

Det var det system, som det nye smedeforbund – Dansk Smede og Maskinarbejder Forbund - besluttede at gøre op med på kongressen i Odense d. 27.-28. marts 1891.

Ændrede forhold på arbejdsmarkedet

Udviklingen indenfor "jernet" var meget markant både for lønmodtagerne og for arbejdsgiverne. I løbet af få årtier opstod der flere maskinfabrikker og smedeværksteder, og det viste mangfoldigheden i faget. Virksomhederne var meget forskellige, både når det drejede sig om produkterne og om antallet af ansatte. I Roskilde lignede udviklingen resten af provinsen med de mange enkeltmandsejede virksomheder. Samtidigt opstod der i København nogle meget store virksomheder som f. eks. skibsværftet Burmaister & Wain. Udviklingen i Danmark betød, at arbejdsgiverne også var nødt til at finde sammen både lokalt og på landsplan.

I Roskilde startede bl.a. følgende virksomheder:

- Brd. Nielsen, Smedeforretning, Ringstedgade 20, grundlagt 1847
- C.C.M. Olsen, Blikkenslager-, gas- og Vandmester, Blågårdsstræde 7, grundlagt 1852
- F. Christiansens Maskinfabrik, Skt. Olsgade 15, grundlagt 1857
- Maglekilde Maskinfabrik og Jærnstøberi, grundlagt 1867
- Fabrikant Jens Nielsen, Roskilde Maskinværksted, Olsgade, grundlagt 1885
- Roskilde Maskinfabrik, Jernbanegade 6, grundlagt 1885 – udvidet med maskinhallen i 1888
- Roskilde Vognfabrik, Ringstedgade 28-30, grundlagt 1892
- Roskilde Cyklebørs, Jernbanegade 17, grundlagt 1895
- Brd. Kamm's Smedje, Allehelgensgade, grundlagt omk. 1890
- N.C. Olsen, Vogn og Beslagsmed, Algade
- Fog & Larsen, Vognfabrik, Hestetorvet [den brændte 1900]

Denne oversigt – på 10 meget forskellige virksomheder – mere end antyder, at Roskilde var ved at udvikle sig til en moderne by. Det var i det miljø, at den nye fagforening for smedene og maskinarbejderne skulle til at manøvrere. Desværre findes der ingen præcise opgørelser over antallet af beskæftigede i de 10 virksomheder. Men hvis man benytter det tilgængelige fotomateriale, kan man få et mere klart

holdepunkt: på et fotografi fra Maglekilde Maskinfabrik fra 1882 er der 8 smede i arbejde, og på et andet er der mindst 12, et fra Kamms Smedje viser 10 smede og lærlinge, et fra Sct. Hans viser 13 svende og endelig viser et foto fra Mandrups Maskinfabrik i begyndelsen af 1900-tallet 20 svende. Det kunne godt tyde på, at der i 1890'erne har været omkring 50 smedesvende og lærlinge på virksomhederne i Roskilde.

Hverdagen melder sig for fagforeningen

Da afdelingens første overenskomst var kommet i hus, må dagligdagen have meldt sig, men da vi som tidligere nævnt ikke har nogen protokol fra de første 3 år, må vi søge vores oplysninger andre steder. Det er derfor nødvendigt at søge bistand i erindringer, aviser og Forbundets fagblad – det er beskedent, hvad man får ud af Fagbladet for Smede og Maskinarbejdere - det nævner f.eks. næsten aldrig Roskildeafdelingen. I indledningen til protokollen fra 1893 er der heldigvis nogle oplysninger om de første år i afdelingen, og derfor ved vi, at der var flere formænd i afdelingen i de første år – fra 1890-94 var der 7 formænd – til gengæld sad den første kasserer – F. Christensen – på posten i næsten 3 år. Det er muligvis, fordi alle i en eller anden grad var nybegyndere på foreningsområdet - det kan også være forklaringen på den manglende protokol.

En anden nærliggende forklaring gjaldt for alle medlemmer i en ny fagforening. De fagligt aktive svende var bestemt ikke velsete på fabrikker og værksteder. Hvis en svend blev "spottet" som socialist, blev han ofte fyret, og så kunne det være svært at få arbejde igen i Roskilde. De mange formænd i begyndelsen viser til gengæld, at der hele tiden var nye folk, som var parate til at løfte opgaven. 1890'erne lagde grunden til fundamentet i hele arbejderbevægelsen - både Roskilde og i hele Danmark - nemlig sammenhold og solidaritet.

Kampen mod skruebrækkerne

Fagforeningen fik hurtigt 20 medlemmer, men det gav ikke nogen stor kontingentindtægt, og den første tid var meget svær. Man fik et hårdt modspil fra arbejdsgiverne, og mange arbejdere var skeptiske overfor projektet, og så skulle kontingentet betales af en i forvejen lille løn.

Der var en sag, der var vigtig i de første år - kampen mod skruebrækkerne, de der tog konfliktramt arbejde. Ordet blev brugt første gang i 1884 i Social-Demokraten. De nye fagforeninger skulle både organisere arbejderne og holde dem fast,

når der var konflikt. I Roskilde var der også skruibrækkere, og smedene og maskinarbejderne stødte meget tidligt ind i dem. Det var et fælles problem for alle fagforeningerne, fordi skruibrækkerne undergravede kampen for anerkendelse og bedre levevilkår. Det var en hård kamp, fordi der var fabrikanter, der importerede udenlandsk arbejdskraft, som blev landsat direkte på kysten og transporteret direkte til fabrikken, hvor de så måtte bo.

I Roskildeafdelingens første protokol er der lister over skruibrækkere fra tre store tidligere konflikter i Randers, Esbjerg og Hillerød, og der står en påmindelse til medlemmerne:

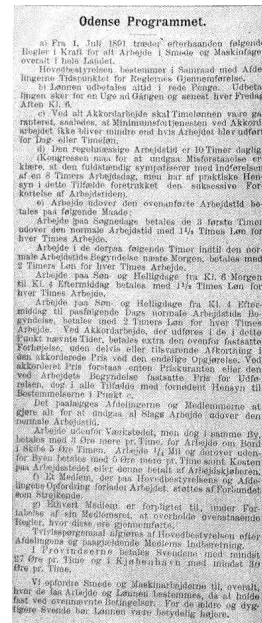
Lad os aldrig glemme at oplæse disse navne, så at de står ihu hos Forbundets medlemmer. Da mange af skruibrækkerne er rejste og søge arbejde andre steder.
NB! Brødre pas på.

Notitsen var underskrevet af Chr. Jensen, som var afdelingens formand 1893-94.

Der blev advaret mod skruibrækkerne, når der var møde i afdelingen, og listerne blev læst op, så alle medlemmer kendte navnene på "de formastelige."

Det var i mange år et tilbagevendende spørgsmål, hvad man skulle gøre ved skruibrækkerne. "Det er jo således, at de fyre i de allerfleste tilfælde hurtigt kommer på det rene med, at det er noget galt, de har lavet, og så kommer de da til fagforeningen med begæring om optagelse."

Det var svært, at komme ind i fagforeningen, hvis man havde været skruibrækker. Arbejdere, der havde arbejdet under lockouten i 1885 - været skruibrækkere - blev stadigvæk udelukket fra fællesskabet. I 1889 understregede *Fagbladet*, at hvis man havde arbejdet som skruibrækker under lockouten, så var det det samme som at være Højremand. Men på den anden side blev de lockoutede "ubarmhjertigt stemplet som socialister af Højrepartiet."

Odenseprogrammet fra 1891, som spillede en stor rolle i kampen for en 8-timers arbejdsdag.

Der blev ført en udførlig liste over skruibrækkere fra hele landet. Her er et udsnit af listen med skruibrækkernavne fra afdelingens første protokol fra 1893.

I Roskilde kom der skruebrækkere fra konflikterne på Skandia i Randers i 1890, hos fabrikant Poulsen i Esbjerg 1891-92 og hos fabrikant P. Nielsen i Hillerød i 1892. Fagforeningerne havde ikke vundet en eneste af de tre konflikter, og man var forbitrede på de folk, der havde arbejdet som skruebrækkere på de tre virksomheder. Hele problemstillingen understregede for smedene og maskinarbejderne, at de skulle stå sammen for at nå noget.

1890'erne var præget af mange mindre arbejdskonflikter, så der var mulighed for, at nogen tog konfliktramt arbejde og blev skruebrækker. Problemet blev diskuteret, når medlemmerne mødtes - og på foreningens generalforsamlinger. Forbundet havde før 1889 besluttet med stort flertal, at skruebrækkerne skulle holdes ude.

Listerne med 34 navne på skruebrækkere står i protokollen fra 1893, i referatet fra generalforsamlingen d. 18. februar 1893, og de viser, hvor forskelligt man førte listerne. Listen fra Hillerød er fyldt med detaljer om skruebrækkerne, mens to andre lister kun indeholdt navne og byer:

Fællesorganisationen i Roskilde blev dannet i 1890 – kun en uge før smedene organiserede sig – fordi der var et behov for et fælles talerør. Det blev hurtigt klart for den lokale fagbevægelse, at det i længden var uholdbart, hvis man skulle holde sine møder og fester på hoteller og værtshuse. Derfor foreslog Socialdemokratisk Samfund, at man fik sine egne lokaler, og i 1894 tog man det første skridt og lejede nogle faste lokaler, hvilket dog ikke var problemfrit. I foråret 1899 fik Fællesorganisationen mulighed for at købe Fjordvilla ved Tuttesti for 39.000 kr. I 1977 solgte Arbejdernes Fællesorganisation Fjordvilla til Roskilde Amt for 2.150.000 kr., og amtet byggede på samme sted en idrætshal til Amtsgymnasiet. Billedet viser Fjordvilla fra havesiden.

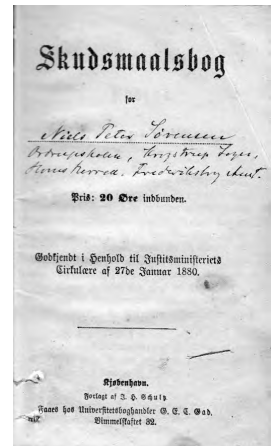
1. 1 skruebrækker fra København – en drejer som kaldes "stræbe Larsen."
2. Der var en grovsmed fra Hillerød, som under en anden tidligere strejke havde fået 150 kr. i støtte af Forbundet.
3. 2 kendte fra strejken på Scandia i Randers.
4. 1 maskinarbejder – en "lille mørk person", der var årsag til strejken.
5. 1 maskinarbejder fra Slagelseegnen, "ham der ødelagde en slibesten på "Maskinfabrikken Svendborg", og som derfor var jaget væk."
6. 1 nyudlært hos P. Nielsen.
7. 2 brødre fra København.
8. 1 nyudlært fra Hillerød
9. En svensker, "der i drukkenskab faldt ud af vinduet på 1. sal i sit logi."
10. 1 maskinarbejder som læser til "maskinistexamen" i København.
11. 1 maskinarbejder "medlem af Frelsens Hær og er fra Helsingør, modtog 30 kr. i rejsepenge og gik kort efter ind igen" - i arbejde under strejken.
12. 1 maskinarbejder fra Helsingør, som ydmygt har "bedet om optagelse i Forbundet igen, hvad naturligvis var nægtet."
13. 2 drejere fra København.

Listen blev afsluttet med et manende udsagn: "Og dertil håber vi, at navnene på disse solbrændte udøvere af vort fag må prente sig uforglemmeligt i enhver ærekær fagfælles hukommelse."

På medlemsmødet diskuteredes om indførelsen af 10 timers arbejdsdag kunne være parolen til d. 1. maj – selv om man stadigvæk kæmpede for 8-timers arbejdsdag. Det viser, at smedene samtidig kunne være pragmatiske, fordi det dog ville være et skridt på vejen.

Skruebrækkerne forsvandt bare ikke af sig selv. Derfor anskaffede fagforeningen både en bog, hvor man kunne indskrive skruebrækkerne, og en tavle til det samme. Problemet blev jævnlige taget op, og man forhandlede flere gange med arbejdsgiverne for at løse problemet på den måde.

I 1897 var der en sag om en skruebrækker, som ville optages i fagforeningen, og han fik nej i første omgang, men et par måneder senere blev det ændret til: at maskinarbejderen "kan blive optaget på følgende betingelser: dobbelt kontingent i et

Forsiden i Niels Peter Sørensens skudsmålsbog. Alle der var i tjeneste skulle have en skudsmålsbog, og husbonden / mesteren skulle anføre bogens ejers ankomst og afgang fra værkstedet. Det var en del af det kost- og logisystem, som fagforeningen kæmpede for at få afskaffet.

år samt 30 kr., som han havde modtaget i 1892 med 5 % renter fra samme år, som skal være betalt inden 1. juli 1897." Manden accepterede betingelserne, men han kunne ikke opfylde dem. Derfor blev han slettet i december samme år og først optaget igen i 1899, men så slettede man også hans gæld.

Afdelingen får en fane i 1893 og holder fest

Da afdelingen i Roskilde var blevet stiftet, havde man brug for et samlingsmærke, som kunne bruges ved 1. majdemon-

— **Strejke.** Vi have modtaget
Følgende:
Den ærede Redaktion anmodes om
velvilligst at give Plads for Neden-
staaende:
Undertegnede Bestyrelse tillader sig
herved at gjøre Offentligheden bekendt
med, at der er udbrudt Strejke paa
R o s k i l d e V o g n f a b r i k, idetsamt-
lige Smede have nedlagt Arbejdet.
Grunden hertil er, at d'Hrr. Fog &
Barsen have nægtet at gaa ind paa
de af Arbejderne stillede Fordringer, der
gaa ud paa, at Fabrikken affkaffer Kost-
og Vogisystemet samt betaler en Time-
løn af 25 Ore. Disse Fordringer for-
mene vi ere af en saa rimelig Natur,
at Enhver maa sympathisere med Ar-
bejdsnedlæggelsen. Vi opfordre enhver
Kollega til, ikke at tage Arbejde paa
Vognfabriken, forinden Strejken er hævet.
Bestyrelsen
for Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening
i Roskilde.

Smedene havde ikke mange muligheder for at udbrede deres synspunkter, men de fik da af og til en meddelelse i pressen, som da Roskilde Tidende skrev om strejken på Roskilde Vognfabrik. August 1891.

strationer og ved andre festlige lejligheder. Formanden Chr. Jensen foreslog på en generalforsamling i begyndelsen af 1893, at man anskaffede en fane. Samtidig foreslog han, at de skaffede pengene ved en fanefond, hvor medlemmerne skulle betale 10 øre om ugen - forslaget blev vedtaget, og O. Olsen blev valgt til kasserer for fanefonden.

Afdelingen holdt regelmæssige medlemsmøder, hvor man diskuterede og besluttede sager, som var vigtige. I september drøftede medlemmerne, hvorledes de kunne få flere medlemmer, og de vedtog, at der skulle laves en plan. Formanden og Christian Hansen blev valgt til at udarbejde et forslag. På det samme møde foreslog kassereren, at kontingentet blev sat op til 25 øre om ugen, men det blev udsat til et senere møde.

På medlemsmøde i oktober meddelte formanden, at fanen var bestilt hos malermester Monrad i Bræstrup. Formanden fortalte, at fanen kostede 94 kr., og at man havde fået en ordning med malermesteren, så man skulle betale 45 kr. ved leveringen og derefter 10 kr. om måneden. Medlemmerne vedtog, at afdelingens kasse skulle betales 2 kr. pr medlem til fanefonden – og så vedtog man, at der skulle stå "Smede- og Maskinarbejdernes Forbund Roskilde, samt år og stiftelsesdato" på fanen.

Forbundet udgav fra 1898 Fagbladet for Smede og Maskinarbejdere, men det var meget lidt, de skrev om forholdene i Roskilde. Her ses bladets hoved.

Odenseprogrammets Gjennemførelse foretages hos Fog & Larsen (Roskilde Vognfabrik), N. I. Poulsen, Esbjerg, og Caroc & Leth, Aarhus. Vi anmode samtlige Kolleger i Landet om paa det kraftigste at støtte os i Kampen. Bidrag modtages gennem Afdelingerne og af F. Hurop, Rømersgade 22, Kjøbenhavn.

Opgjørelsen over Ind- og Udbetaling af Strejkepenge vil findes i næste Nr. af Fagbladet og forøvrigt i nærmeste Dage blive tilsendt hver enkelt Afdeling til foreløbig Underretning.

Under strejken på Vognfabrikken var der en opfordring i Fagbladet til at støtte kollegerne i Roskilde – støtten var dog også rettet til konflikter i Esbjerg og Aarhus. Fagbladet august 1891.

Og så var det i øvrigt på det samme møde besluttet, at man ville støtte den socialdemokratiske agitation med 10 kr.

Når man får en fane, så skal der være en indvielsesfest. Der blev indkaldt til en ekstraordinær generalforsamling for at planlægge festen – og der blev vedtaget en plan:

1. leje Jernbanehotellets sal
2. tage 5 musikere
3. tage 10 øre i entre ved mødet
4. tage 75 øre for en herre og 50 øre for en dame til ballet. Samt bal fra kl. 8te aften til kl. 5 morgen
5. anskaffe 300 sange og 300 løbesedler
6. der blev valgt en række medlemmer, som skulle kontrollere billetter mv. og
7. opfordre Forbundets forretningsfører og borgerrepræsentant J. Jensen til at komme og holde tale.

Festen skulle holdes på Jernbanehotellet - den blev fastsat til d. 3. december 1893.

Fanefesten var på alle måder en succes. Forbundets forretningsfører H.P. Hansen og borgerrepræsentant J. Jensen holdt festtale på et møde inden festen gik i gang. Efter mødet blev fanen i triumf båret ind i festsalen til tonerne af socialistmarchen "Snart dages det brødre". Alle smedene fulgte efter med deres koner eller kærester - og så var der bal lige til kl. 5 om morgenen.

Under festen blev der indsamlet 25 kr. og 85 øre, og 21 medlemmer gav hver et frivilligt bidrag på 2 kr. – så der blev indsamlet i alt 67 kr. 85 øre, og da festen også gav overskud var der 91 kr. 30 øre i fanefonden. Fanen kostede med porto 94 kr. og 98 øre, og derfor skrev man stolt i protokollen: "Hvilken sum blev betalt den 12.12.1893."

Efter den vellykkede faneindvielsesfest blev afdelingens hverdag mere rutinepræget, hvor bestyrelsen drøftede mange lokale forhold på arbejdspladserne. I marts 1894, da der var udbrudt strejke i København, fik man en henvendelse fra Smedeforbundets forretningsfører. Han mente, at det var nødvendigt, at de strejkende fik understøttelse og opfordrede alle afdelingerne til at betale et bidrag til de strejkende. Sagen blev behandlet på bestyrelsesmødet d. 29. marts 1894, og det blev vedtaget at bidrage med 25 øre pr. medlem om ugen og i øvrigt gennemføre nogle frivillige indsamlinger.

På generalforsamlingen i april 1894 blev A.F. Kjellstrøm valgt til formand - og som noget nyt blev der valgt en fa-

nebærer - det blev P. Jørgensen. På generalforsamlingen tog man afsked med nogle medlemmer, der forlod Roskilde. Den afgåede formand Chr. Jensen takkede alle på foreningens vegne, og han rettede en særlig tak til afdelingens første formand Ferdinand Mortensen. Han sagde, at F. Mortensen nærmest havde været som en fader for den faglige organisation. Der blev derefter råbt "længe leve" for alle dem, der rejste. Mortensen takkede derefter alle medlemmerne for den gode støtte og udtalte ønsket om, at "vores fagforening måtte blive ved med at stå lige så godt, som den har gjort hidtil." Det blev bakket op af en af smedene, som udtalte sig om organisationens betydning, og han håbede, at "alle ville slutte sig til den gode sag."

Nye konflikter

Afdelingen i Roskilde blev i sommeren 1894 inddraget i konflikter i andre byer og var med til at støtte de strejkende an-

Arbejdsnedlæggelsen paa Roskilde Vognfabrik er sluttet

med følgende Overenskomst:

1. Kost- og Logisystemet hæves og Lønnen udbetales i rede Penge.
2. De i sidste Halvdel af August d. A. paa Fabriken arbejdende Svende tages ikke paany i Arbejde.
3. Fabriken tiltræder Odenseprogrammet, saasnart dette forelægges til Gennemførelse hos samtlige Mestre i Roskilde.

(Vi skylder Fabrikkerne Fog & Larsen, Roskilde Vognfabrik, at tilføje, at Svendene forlod Fabriken uden at oppebie Fabrikernes endelige Svar og derved bidrog til, at en Overenskomst uden Strejke ikke blev tilvejebragt.)

Da arbejdsnedlæggelsen på Roskilde Vognfabrik var slut, blev det omtalt i Fagbladet i sep. 1891. Her blev arbejdsgivernes forbehold desuden trykt.

Roskilde Vognfabrik

lige for Bane-
gaarden,

everer alle Slags **Vogne**. Nye og brugte **Vogne** af forskjellig **Slags** **haves stadig paa Lager.**
Planker, Fælg, Eger og **Fyldinger** sælges *billigt.*
I Skæreriet skæres **Kjævler, Brædder, Brænde** m. m.

Fog & Larsen.

Annonce fra Roskilde Vognfabrik i Roskilde Tidende fra 1890'erne.

dre steder. I maj 1894 blev der strejket i både Svendborg og Aalborg, og medlemmerne i Roskilde støttede med 45 øre om ugen, som blev opkrævet direkte hos medlemmerne og ikke "bare" betalt af afdelingens kasse. Medlemmerne blev derved mere bevidste om fagforeningens muligheder for at påvirke forholdene på arbejdspladserne. Det var smedenes opfattelse, at afdelingen burde arbejde for at få bedre lønningforhold på Maglekilde Maskinfabrik ved at "søge at gennemføre overholdelsen af minimallønnen."

På møderne drøftede man alle faglige spørgsmål, og i sommeren 1894 blev det foreslået, at der skulle sættes en plakat op i Svendehjemmet, så de tilrejsende svende fik at vide, hvordan de skulle forholde sig, fordi skruibrækkere stadigvæk var et problem. Afdelingen blev også mere politisk, og den tidligere formand Chr. Jensen mente, at alle fagfæller burde indmelde sig i Social-Demokratisk Forbund, "da man på denne måde støttede sagen i såvel politisk som faglige interesser."

Afdelingen holdt også oplysende debatmøder, som dengang Forbundets forretningsfører H.P. Hansen under en agitationstur rundt i landet kom til Roskilde. Han talte om Rejseunderstøttelseskassens fremtidige betydning for Forbundet, om en kommende forhøjelse af kontingentet og om det generelle agitationsarbejde.

Det fremgår af et referat fra et fagmøde, at der på et eller flere tidligere møder har været problemer med nogen, der ikke "opførte sig pænt." Bestyrelsen havde derfor udarbejdet et regelsæt for dirigentens virke på generalforsamlinger og møder. Man taler her om et "brækkehoved", som dirigenten skulle kunne tilrettevise, og hvis vedkommende efter tre henstillinger stadigvæk ikke rettede ind, skulle dirigenten bortvise ham fra mødet. Dirigenten skulle desuden kunne give sig selv ordet under forhandlingerne. Men det nævnes ikke, hvad sagen oprindeligt drejede sig om.

I marts 1895 var der igen strejke på Maskinfabrikken Svendborg. Der skulle igen betales et bidrag, og det var denne gang på 25 øre den første uge og 10 øre i de efterfølgende uger, og det blev igen bakket enstemmigt op af medlemmerne.

Solidariteten sættes på prøve 1895-1896

Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund indførte i 1895 et nyt regnskabssystem, og det gav problemer i mange afdelinger, fordi det var for besværligt. Det fik mange afdelingskasserere til at nedlægge deres mandat og gå ud af bestyrel-

sesarbejdet. Det skete også i Roskilde, hvor "L. Olsen gav den oplysning om grunden til, at han ønskede at nedlægge sit mandat var, at de nye regnskabsbøger, han havde fået tilsendt, ikke så sig i stand til at kunne føre." Sagen blev drøftet på generalforsamlingen, og afdelingen ville ikke vælge en ny kasserer, før man havde haft et møde med Forbundets forretningsfører. H.P. Hansen mødtes med afdelingens medlemmer på Hotel Prindsen d. 26. juli. Han fortalte om nogle forhandlinger, som Forbundet havde ført med fabrikanten i Aarhus, og han takkede for støtten fra medlemmerne i Roskilde. Men der blev ikke talt meget om de aktuelle regnskabsproblemer – det nævnes ikke, hvor problemet lå - men der blev først valgt en ny kasserer i august måned.

I efteråret 1895 faldt interessen for fagforeningen tilsyneladende hos medlemmerne. Det irriterede formanden, at flere og flere af medlemmerne udeblev fra både medlemsmøder og generalforsamlinger. Formanden foreslog derfor, at der skulle betales en mulkt (bøde) af de medlemmer, som udeblev fra to møder i træk, og hvis de heller ikke kom den tredje aften, skulle de betale 25 øre for hver af de tre aftener, hvor de var udeblevet. For som formanden sagde, så kunne man

En Smedesvend
 (Vænkearbejder) kan strax faa Arbejde
 hos **Fog & Larsen, Roskilde.**
 (2568)

Roskilde Vognfabrik søger en svend – måske i stedet for en af de strejkende. Roskilde Tidende 11. sep. 1891.

Smedene og maskinarbejderne manglede et samlingsmærke ved demonstrationer og lign., og derfor købte de afdelingens første fane i 1893.

bedre samle medlemmerne til møderne. Efter nogen debat blev forslaget vedtaget i en noget reduceret form. Mulkten skulle kun bruges i forbindelse med generalforsamlingerne, men så skulle den være på 50 øre. Forslaget skulle finpudses i et udvalg og derefter godkendes på et medlemsmøde i november. Men mødet illustrerede formandens frustration, for der kom nemlig så få medlemmer, at man mente, at det var bedst at hæve mødet. Forslaget blev dog vedtaget i december 1895 – selv om der i protokollen står 1896. Men det hjalp ikke, for medlemmerne kom stadigvæk ikke – møderne i både januar og februar 1896 blev aflyst, fordi man ikke var beslutningsdygtig. Det lykkedes at gennemføre generalforsamlingen d. 4. april 1896, hvor alle valgene blev gennemført, og afdelingen fik valgt en ny formand.

Samarbejdet mellem Forbundets lokalafdelinger blev hele tiden bedre, og man informerede om lokale problemer. I 1896 modtog afdelingen i Roskilde således et brev fra afdelingen i Odense, som meddelte, at forholdene på A.P. Allerups fabrik

En ny fane krævede en fest! Derfor blev der sat en annonce med "Faneindvielse" i Roskilde Tidende. Festen skulle holdes på Jernbanehotellet.

**Smede- og Maskinarbejdernes
Fagforening**
afholder

Faneindvielse

i „Jernbanehotellet“s store Sal Søndagen den 3dje December. Offentligt Møde Kl. 4, hvor **Hr. Borgerrepræsentant J. Jensen** og **Hr. Forretningsfører S. P. Hansen** ville komme tilstede som Talere. Fra Kl. 8—5 bliver afholdt Bal for Medlemmer af de samvirkende Fag- og Arbejderforeninger. Til Mødet betales en Entré af 10 Øre og til Ballet 75 Øre for en Herre og 50 Øre for en Dame. (3703) **Bestyrelsen.**

var af en sådan beskaffenhed, at man skulle tale med den lokale afdeling, inden man søgte arbejde på fabrikken.

Problemer på Roskilde Vognfabrik 1896

I Roskilde var der nye problemer på Roskilde Vognfabrik, hvor svendene kunne berette om dårlige arbejdsforhold - 2 af dem fik 16 kr. om ugen og 2 fik 15 kr., og halvdagsarbejde blev betalt med dagløn om formiddagen og timeløn om eftermiddagen – og da formiddagen var længere end eftermiddagen sparede fabrikken 2 timers løn pr. dag. Desuden blev søndagsarbejde og overarbejde betalt med hverdagsløn. Arbejderne på fabrikken havde flere gange anmodet fabrikanterne om en forhandling – men uden resultat. Svendene foreslog, at man skulle rette henvendelse til Forbundet, og det blev vedtaget efter en længere debat.

På et medlemsmøde blev solidariteten sat på prøve, fordi Forbundet havde sendt besked om, at alle medlemmer skulle indbetale 2 kr. om ugen i strejkebidrag til København – men kun "hvis det skulle vise sig, at det var nødvendigt." 2 kroner var mange penge i 1896, også fordi forholdene i Roskilde ikke var så gode. Derfor foreslog kassereren, at medlemmerne kun skulle betale 1 kr. om ugen, og at afdelingen så betalte 1 kr. pr. medlem. Det blev desuden diskuteret, om man kunne nøjes med et engangsbeløb, eller om der skulle betales hver uge. Diskussionen var meget lang, og et medlem syntes, at 50 øre måtte være nok. Generalforsamlingen vedtog, at medlemmerne i begyndelsen kun skulle betale 1 kr. – og man skulle "ikke tage noget fra kassen før senere."

Smede og maskinarbejdere på Roskilde Maskinfabrik dec. 1895. Alle på virksomheden har alle en eller anden hovedbeklædning. Fabrikanterne – der er 2 og de sidder ned – har bowler, men der er desuden 3 svende med bowler, resten har forskellige kasketter. Her er også en dreng og en pige på billedet, og det er helt sikkert den ene fabrikants børn. Det får billedet til at minde om et familiebillede.

Alle arbejderne kunne godt lide en god fest, og i Roskilde festede de gerne sammen, som det fremgår af indbydelsen til arbejderfest i Trægaarden 2. august 1891. Roskilde Tidende 29. juli 1891.

Fagmøder!

I Forbindelse med Arbejderfesten afholdes følgende Fagmøder Søndagen den 2den August:

For **Stomagere** i „Kronprindsen“ paa Hestetorvet Kl. 1.

For **Murere** i Jernbanehotellets store Sal Kl. 1.

For **Tømrere** i Jernbanehotellets lille Sal Kl. 1.

For **Bøvere** i „Prindsen“'s lille Sal Kl. 12.

For **Smede- og Maskinarbejdere** i „Prindsen“'s Sal til Olsgade Kl. 2.

For **Tobaksarbejdere** i Stueetagen i „Prindsen“ til Olsgade Kl. 1.

For **Strædere** i „Kjæden“'s Sal, Balæstræde, Kl. 1. (2354)

For **Bogbindere** i „Kjæden“ Kl. 1.

For **Bagere** i „Trægaarden“'s Restaurationstilokale Kl. 1.

For **Snedkere** i „Trægaarden“'s Dandsesal Kl. 12.

For **Arbejds mænd** i „Føniks“ i Stomagergade Kl. 1.

For **Drejere** i Restaurationen „Danmark“ Kl. 1.

Roskilde og Omegns Arbejdere opfordres til at komme tilstede ved deres respektive Fags Møder. Enhver Fagfælle kan deltage, uanset om de ere Medlemmer af nogen Forening eller ikke.

Forbundets forretningsfører satte tilsyneladende sagen om Roskilde Vognfabrik i anden række, for han meddelte, at hvis strejken i København kunne undgås, ville han "sandsynligvis komme." Det var man ikke tilfreds med, og formanden foreslog derfor, at man henvendte sig til de Samvirkende Fagforeninger i Roskilde for at få støtte, og han ville selv fremlægge sagen i fællesbestyrelsen. Det blev også vedtaget, at bestyrelsen og arbejderne på Vognfabrikken skulle prøve at komme videre med sagen den førstkommande lørdag.

Der skete bare ikke noget om lørdagen, men om søndagen blev det besluttet, at "formanden skulle foretage en rejse til København og tale med forretningsføreren." Det fik han dog ikke meget ud af, for der var 12 andre steder i landet, som skulle have bistand før Roskilde - og hvis man alligevel gjorde noget - f.eks. at strejke -, så var det på eget ansvar. I den situation besluttede afdelingen d. 15. april at skrive til Vognfabrikken:

Fra samtlige hos Dem arbejdende smedesvende er der til Forbundet rettet en anmodning om en ordning af løn- og arbejdsforhold på Deres fabrik og afdelingen foreslår følgende regler fastsættes.

1. Timelønnen foreslås fastsat til mindst 30 øre pr. time
2. Arbejdstiden fastsættes til fra 6 morgen til 6 aften - med 1½ times spise- og hviletid.
3. Over- og søndagsarbejde betales med 1½ times løn for hver times arbejde.

Stor offentlig
Arbejderfest

afholdes Søndag 2. August i Trægaarden.

Deltagerne i Festen samles Kl. 3½ paa Hestetorvet, hvorfra der præcis Kl. 4 marcheres i Processjon til Trægaarden, hvor der holdes Taler og afsynges flere i Dagens Anledning forfattede Sange. Efter Talerne musiceres af 2 Orkestre paa 12 Musici hver (det ene fra Helsingør), afvejlende med, at et **Sangkor paa 50 af Kjøbenhavns bedste Sangere** vil afsynge 4stemmige Sange.

Fra Kl. 8 til 2 Dans i den store Sal.
Festtegn og Sange, der erholdes saavel ved Mødepladsen som ved Indgangen, koster **20 Ore.** Ukonfirmerede Børn i Følge med Forældre have gratis Afgang.

Balbaand løses i Haven a **25 Ore** pro persona.
Haven vil blive festlig deforeret og om Aftenen oplyst med flere Hundrede fulorte Lamper.

Deltagerne fra Kjøbenhavn ankomme Kl. 9³⁵ om Formiddagen med 3 Extratog og benytter Formiddagen dels til Udflugt i Omegnen og dels til Afholdelsen af Fagmøder, hvortil Fagfæller i Roskilde og Omegn indbydes.

For Agitationsudvalget for 2. Distrikt og de samv. Fagforeninger
(2318) **Festkomiteen.**

I første omgang havde fanen ingen fanespids, men det rådede man bod på i begyndelsen af 1930'erne, hvor der var mange hårde sammenstød - både med kommunister og KU'ere.

Men det var ikke nok at feste, man måtte ikke glemme det faglige element, og derfor blev der holdt "Fagmøder" i alle fag. Roskilde Tidende 29. juli 1891.

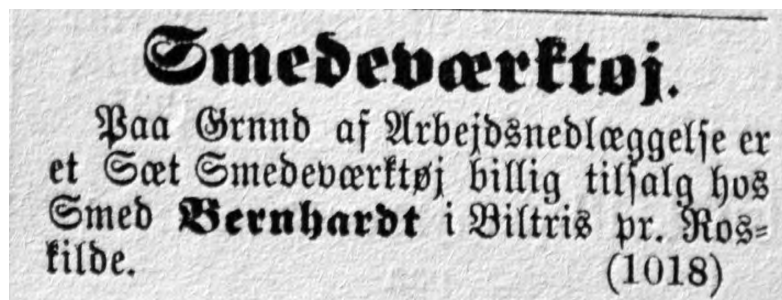
Brevet blev afleveret samme dag, og allerede dagen efter svarede Vognfabrikken, at man ville vide, om de samme krav var blevet sendt til de øvrige virksomheder i jernindustrien i såvel Roskilde som det øvrige Sjælland.

Afdelingen svarede, at på to virksomheder i Roskilde havde timelønnen længe været 30 øre, og med hensyn til resten af Sjælland, så havde Forbundet lavet en aftale med en virksomhed om en timeløn på 30 øre. Derfor mente afdelingen, at de godt kunne forhandle, og at forhandlingerne skulle være startet senest søndag formiddag d. 19. april. Brevet til Vognfabrikken sluttede med, at "i modsat fald bliver arbejdet ikke begyndt mandag morgen." Det satte gang i sagen. Nu ville fabrikkerne gerne forhandle med afdelingen, og de fastsatte mødet til søndag kl. 9 på fabrikkens kontor. Forhandlingerne gik i gang, og man nåede frem til en aftale, der blev forelagt medlemmerne d. 22. april:

1. Lønnen er mindst 30 øre pr. time i tiden fra 6 morgen til 6 aften på hver søgnedag.
2. Ved alt akkordarbejde skal vedkommende svendes timeløn garanteres.
3. Arbejdstiden er fra 6 morgen til 6 aften - med mindst 1½ times spise- og hviletid.
4. Over- og søndagsarbejde betales med 1½ times løn for hver times arbejde.
5. Disse bestemmelser kan kun ophæves fra hver side med mindst 3 måneders varsel til ophør l. april.
6. Samme fordringer søges gennemført på alle ved vognmandsfaget beskæftigede mestre her i byen og omegn i løbet af 2 måneder fra dato. Hvis ikke disse fordringer er gennemført efter bestemmelserne betragtes denne kontrakt ophørt.

Aftalen var underskrevet af fabrikkerne Fog og Larsen og af formanden Ole Olsen og Christian Hansen.

Svende ejede ofte deres eget værktøj, og når en svend blev kastet ud i arbejdsløshed, kunne det få den konsekvens, at han af hensyn til familien måtte sælge sit værktøj for at få brød på bordet.

Det var en god aftale, som var helt på linje med de stillede krav, men fagforeningen skulle dog sørge for, at overenskomsten blev udbredt til de andre virksomheder i byen. Derfor besluttede man at tage en forhandling med grovsmedemestrene i Roskilde og omegn - bestyrelsen skulle skrive til grovesmedemestrene. Det ville bestyrelsen ikke, fordi man mente, at det var meget bedre, hvis et udvalg opsøgte grovesmedemestrene og talte direkte med dem. Bestyrelsen troede, at det ville være en bedre metode, men vi ved ikke, om det ville have virket, for fagforeningen skrev alligevel – måske på mestrenes opfordring, fordi en skrivelse ville være det rigtige, når der skulle forhandles.

Strejke hos grovsmedene 1826

Grovsmedemestrene svarede Smede- og Maskinarbejdernes Forbund "her i byen". De skrev, at de gerne ville forhandle, og at de havde nedsat et forhandlingsudvalg på 3 personer. De inviterede derfor til forhandling lørdag d. 15. maj kl. 7½ hos restauratør Bonde i Grønnegade - brevet var underskrevet af oldermænd F. Kamm, Roskilde Smedelaug.

Smedelaugets brev blev diskuteret på medlemsmødet, især om det var muligt at få grovsmedemestrene til at betale 28 øre i timen - ifølge overenskomsten med Vognfabrikken skulle afdelingen kræve 30 øre. En af svendene mente, at forhandlingerne ville blive meget svære, fordi "disse mestre ikke var de bedste at forhandle med." Det var også et spørgsmål om Vognfabrikken ville overholde overenskomsten på 30 øre, hvis grovsmedemestrene kun ville betale mindre. Forhandlingsudvalget blev bemyndiget til kunne gå med til 25 % højere løn for søndags- og overarbejde. Til at forhandle med mestrene valgtes R. C. Nielsen, Kjeldstrøm og enten formanden eller næstformanden samt Rehmann og en til. Derefter kunne man gå i gang med forhandlingerne.

D. 20. maj meddelte forhandlingsudvalget, at mødet med mestrene var endt uden resultat – de ville ikke betale 30 øre

Smedesvend.
En Svend, jom er øvet i at smede
og bestaa Heste, kan faa Arbejde hos
Smedemester Nielsen, Ahlgade.
(2476)

Men der kunne heldigvis også komme flere i arbejde. Roskilde Tidende 11. september 1890.

i timen. Da fagforeningen indvilgede i at gå med til 28 øre i timen, ville mestrene høre lauget, og der blev aftalt et nyt møde lørdag d. 23. maj. I fagforeningen blev man enige om, at samtlige svende skulle deltage i mødet med mestrene i Grønnegade, ligesom man var enige om, at man kunne gå med til, at unge svende de første 2 år efter udstået læretid kunne arbejde for 25 øre i timen, og at ældre svende fik 28 øre.

Men inden det aftalte møde med mestrene modtog fagforeningen et brev fra Smedelauget, hvor de skrev, at de kun ville betale en timeløn på 25-28 øre, og at man ikke ville forhandle videre med fagforeningen.

Afdelingen valgte så at inddrage Forbundet. Fagforeningens kasserer havde mødt Forbundets forretningsfører på Roskilde Banegård, og her havde han forklaret ham om sagen. De to mænd blev enige om, at afdelingen skulle sende et nyt brev til grovsmedemestrene med udgangspunkt i Odense-programmet, nemlig kravet om 30 øre i timen.

Forretningsføreren ville komme til Roskilde enten tirsdag eller onsdag, og så ville han forsøge at rede trådene ud. Men

Svendehjemmet i Jernbanegade 38

I De samvirkende Fagforeningers protokol fra 1894, omtales et såkaldt Svendehjem i Roskilde - det var et herberg for de rejsende håndværkssvende, som tog på valsen – naverne.

Svendehjemmet i Roskilde modtog i 1899 et stats-tilskud på 175 kr. I begyndelsen af 1900-tallet begyndte interessen for at gå på valsen at falde, og derfor fik Svendehjemmet efterhånden mindre betydning.

Men der har tilsyneladende alligevel været et behov, for en af smedene spurgte på en generalforsamling i 1902, om der ikke kunne gøres noget for de rejsende svende, "da der ikke var noget Svendehjem" - men Svendehjemmet eksisterede!

I årene derefter var Svendehjemmet stadigvæk et sted, hvor landevejens farende svende kunne komme og få både en seng og noget at spise. Senere overtog afholdsbevægelsen driften af Svendehjemmet - og det var en lettelse for områdets beboere, fordi der lå mange værtshuse i kvarteret.

De samvirkende Fagforeninger solgte huset til den sidste vært i 1936 for 25.000 kr.

fagforeningens tidligere afventende holdning var blevet mere kompromisløs, således som det blev udtrykt i et brev, som man d. 23. maj vedtog at sende til mestrene:

Til Roskilde Smedelaug

Ifølge den fra Dem d 20. modtagne skrivelse, skal vi meddele at vi ikke kunne gå ind på de i den opstillede fordringer.

Men ifølge meddelelse fra hovedbestyrelsen tilstiller vi Dem hermed provinsprogrammet, som vi beder Dem anerkende og svar herpå udbedes senest onsdag middag i modsat fald vil arbejdet blive nedlagt.

Skruebrækkere

Skruebrækkerne blev et stort problem i begyndelsen af 1890'erne, bl.a. fordi der under den store lockout i 1885 var blevet dannet en skruebrækkerforening. Arbejdsgiverne havde lovet skruebrækkerne, at deres medlemskab i "den gule fagforening" ville blive opfattet som en anbefaling. Skruebrækkerne gav anledning til en masse uro på arbejdspladserne, og efterhånden blev de også upopulære hos arbejdsgiverne. Det viste sig tydeligt, da fabrikant Hüttemeier - som i høj grad havde støttet skruebrækkerne - foreslog, at den Københavnske Arbejdsgiverforening skulle give et tilskud til skruebrækkerens forening, så den kunne købe en fane. Men det ville de andre arbejdsgivere trods alt ikke være med til, og derfor stoppede Hüttemeier som formand for arbejdsgiverforeningen.

I 1894 anskaffede Dansk Smede og Maskinarbejder Forbund Roskilde en ny protokol, som de kaldte: "Begravelsesbogen", og her skulle man indskrive de såkaldte "Hædersmænds Navne" - dvs. skruebrækkere.

I 1904 erkendte Foreningen af Fabrikanter i Jernindustrien, at deres støtte til skruebrækkerne havde været dyrekøbt, fordi det havde givet alt for mange uoverensstemmelser på arbejdspladserne. Der var i lang tid alligevel en del arbejdsgivere, som stadigvæk kunne finde på at anvende skruebrækkere under konflikter.

Grovsmedemestrene reagerede negativt på brevet, og onsdag d. 27. maj 1896 var konflikten en realitet.

På et møde d. 6. juni vedtog smedene, at man ville deltage i den grundlovsfest, der skulle være på Trægården d. 7. juni – og fanen skulle med. Det blev samtidigt vedtaget, at de strejkende medlemmer fik entreen betalt af fagforeningen. Endelig blev det besluttet at indkalde til ekstraordinær generalforsamling d. 12. juni, fordi man syntes, at hovedbestyrelsens bidrag til de strejkende var for lille, og man skulle derfor beslutte, hvor meget afdelingen selv skulle betale.

På generalforsamlingen anbefalede formanden, at de strejkende fik støtte af kassebeholdningen, og han fortalte, at en af de strejkende smede var rejst på landet for at arbejde for 4 kr. om ugen. Kassereren foreslog, at man skulle skrive en klage til Forbundet over det tilsendte støttebeløb på 22 kr., fordi han mente, at det var alt for lidt. Fra anden side blev der advaret mod, at man tømte afdelingens kasse, "hvis maskinarbejderne fik en konflikt." Generalforsamlingen vedtog, at der skulle ydes et ugentligt bidrag på 3 kr. om ugen til de 3 strejkende. Endvidere skulle kassereren opsøge den bortrejste svend i Borup og forsøge at tale ham til rette – vi ved ikke, om det lykkedes.

Generalforsamlingen besluttede at være pragmatisk, så den daglige arbejdstid på Vognfabrikken kunne være 10½ time, indtil mestrene gik ind på kravet om en arbejdsdag på 10 timer.

For smedene var 1896 et uroligt år med mange konflikter, og da De samvirkende Fagforeninger i Roskilde ville have deres egne lokaler, og spurgte fagforeningerne, om de ville yde tilskud på 1 kr. pr. medlem. Så svarede Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund Roskilde, at de ikke kunne give noget, fordi de frygtede en lockout.

Det fremgår ikke af afdelingens protokol, hvornår grovsmedestrejken stoppede, men det oplyses, at formanden på et medlemsmøde d. 3. oktober meddelte, at "F. Petersen havde underskrevet kontrakten." Det må antages, at det var en smedemester, som havde accepteret fagforeningens krav, men i Social-Demokraten d. 15. november står der, at strejken ikke er helt slut, og at den fortsætter hos grovsmedemester "R. Rasmussen på Svendehjemmet."

Selv om man havde fået en overenskomst, var det ikke altid sikkert, at den blev overholdt. Der var et medlem, som i 1896 berettede, at en bestemt mester kun ville give 25 øre i timen på trods af overenskomstens bestemmelser. Svenden turde ikke gøre vrøvl, for så ville han blive fyret.

Men det var et fremskridt, når man fik arbejdsgiverne til at underskrive en overenskomst - og fordelene var på begge sider. Det nævnte eksempel på underbetaling viser dog, hvor svært det kunne være at håndhæve overenskomsten, også fordi medlemmerne ikke altid fortalte fagforeningen, at de blev underbetalt af frygt for repressalier fra arbejdsgiveren.

Fagforeningens første konflikt i 1891 drejede sig primært om at få fjernet kost og logi-systemet, og Vognfabrikken havde krævet, at det skulle gælde alle virksomheder i jernindustrien i Roskilde. Men det gjaldt åbenbart ikke hos grovsmedemestrene, for i referatet fra generalforsamlingen oktober 1896 står der: "ikke at blokere O. Henriksens værksted, da vi jo ikke kunne forbyde svendene at tage kost og logi hos mestrene."

Igen uro omkring skruebrækkere

I 1896 var der stadigvæk problemer med skruebrækkere, og generalforsamlingen nedsatte et udvalg på to mand, som skulle tale med skruebrækkerne. I referatet blev skruebrækkere omtalt "som vores kinesere". Og så er det også første gang, at der skulle vælges en repræsentant for fagforeningen på hvert værksted. Han skulle sikre, at medlemmerne ikke kom i restance – det er den første spæde start på en tillidsmand på arbejdspladsen.

At sagen med skruebrækkere ikke var et afsluttet kapitel viste sig året efter, da der var en skruebrækker, som søgte om optagelse i forbundet her i byen, men medlemmerne sagde nej.

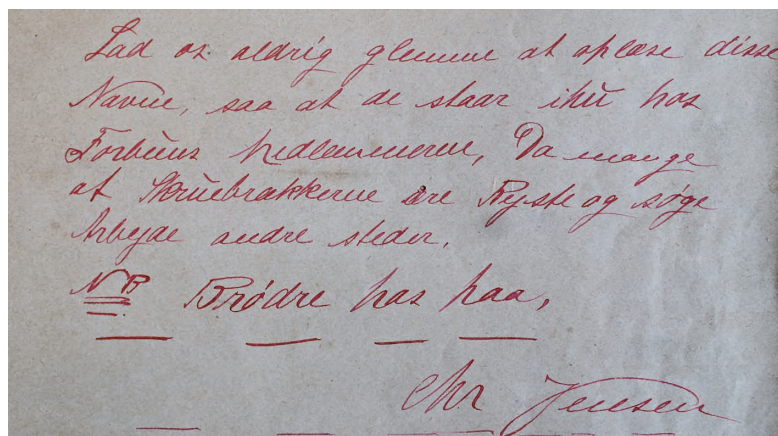
Smedene lockoutes i 1897

I 1897 var der mange lockouter i jernindustrien, og det berørte også afdelingen i Roskilde. Den største af konflikterne ramte hele landet. Det startede med, at arbejderne på 3 fabrikker i Aalborg forlod arbejdspladsen, fordi de ikke kunne få lønforhøjelse. Men den egentlige grund var en anden: fabrikanterne havde – uden at forhandle med arbejderne – ophængt et nyt reglement på arbejdspladsen: "Fælles-værkstedstregler." Det ville arbejderne ikke finde sig i, og de nægtede at gå på arbejde, før det nye reglement var blevet fjernet, og derfor blev de lockoutet.

Konflikten bredte sig hurtigt til hele landet, og d. 18. marts sendte Foreningen af Fabrikker i København et brev til Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund (DSMF): "I anledning af den på maskinfabrikkerne i Aalborg herskende konflikt, som i sin udvikling har ført til en delvis lockout og strejke i provinserne, tilbyder bestyrelsen ... sin mægling" - dog først når arbejdet var blevet genoptaget. Forhandlingerne skulle starte tirsdag d. 23. marts. I Roskilde holdt fagforeningen et medlemsmøde d. 20. marts, og her oplæste formanden en orientering fra Forbundet.

Dagen efter var der møde for smede og maskinarbejdere i forsamlingsbygningen på Enghavevej, og der kom over 2.000 medlemmer. Her orienterede forbundsledelsen om situationen, og der blev vedtaget en resolution, som støttede den måde "hovedbestyrelsen hidtil er optrådt i konflikten ... og opfordrer til ... ikke at fravige arbejdernes krav om medbestemmelse såvel over værkstedsordninger som løn". Derfor kunne Forbundet svare fabrikanterne, at man gerne ville forhandle.

En "opfordring" i afdelingens ældste protokol fra 1893 til at huske på skruebrækkerne, som ofte rejste hurtigt videre til andre steder, hvor de håbede på at få arbejde.

Lad os aldrig glemme at opløse disse
Navne, saa at de staar ikke hos
Forbunds ledelsen, Da mange
af Skruebrækkerne ere Rejste og søge
Arbejde andre steder.
M. Brødre her fra,
Mr Jensen

Men forhandlingerne førte ikke til noget, og modsætningerne var kun blevet større. Samme dag erklærede fabrikantforeningens formand, at der nu var lockout overalt i provinsen.

Smedeforbundet var nødt til at spare på pengene, for det så ud til, at konflikten blev langvarig. Derfor skrev Forbundet til metalarbejdernes fagforeninger i flere tyske byer. Man fortalte, hvad der skete i Danmark, og man opfordrede tyskerne til at ansætte unge danske smede, som kom til deres by. Forbundet forventede, at flere end 1.000 unge ugifte smede ville rejse ud - det var der ikke noget nyt i, fordi det var almindeligt, at danske håndværkere rejste til Tyskland for at arbejde. Afdelingen i Aarhus meddelte, at omkring 40 smede var rejst til Tyskland. På den måde fik man strejkekassen til at holde længere.

Nationalbankdirektør Strøm og flere andre gjorde forsøg på at mægle. De henvendte sig til fabrikanterne for at få optaget forhandlinger om værkstedsreglerne, og de forhandlede direkte med De samvirkende Fagforeninger i København - uden om smedene. Værkstedsreglerne blev derefter suspenderet indtil d. 1. maj, og man håbede at nå en løsning inden. Uenigheden om lønnen måtte parterne selv løse ved forhandling eller gennem voldgift. Men forhandlingsresultatet gjaldt kun, hvis arbejdet blev genoptaget. Det skabte ikke den ro på arbejdsmarkedet, som nationalbankdirektøren havde forventet, og i stedet kom der flere strejker i andre fag.

Et smedeværksted i Roskilde en gang i 1890'erne: 1 mester, 2-3 søvende, 3 lærlinge og 2-3 arbejdsdrengene. Læg mærke til, at de alle har en hovedbeklædning - mester med bowler og de fleste andre med kasketter. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Da afdelingen i Roskilde samtidig holdt generalforsamling, diskuterede man tilsyneladende ikke konflikten, der står ikke et ord om den i protokollen. I stedet behandlede man en gammel sag om en skruebrækkeransøgning fra en maskinarbejder fra Helsingør, som havde fået 30 kr. i rejsepenge, og så var han bare forsvundet. På et medlemsmøde i januar 1897 var der enighed om, at han ikke kunne optages i afdelingen. Generalforsamlingen i april 1897 bestemte noget andet - nu kunne han blive medlem, hvis han betalte dobbelt kontingent og de 30 kroner, han skyldte, inden d. 1. juli - med 5 % i rente - og så vedtog man, at afdelingen skulle købe 2 aktier i Fællesbageriet.

I juni skrev *Roskilde Tidende*, at en ny lockout i jernindustrien truede, fordi fabrikkerne mente, at Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund ikke havde levet op til forliget fra d. 29. marts. Forbundet havde nemlig - uden at forhandle med fabrikkerne - støttet to arbejdsnedlæggelser i Odense og i Slagelse. Fabrikkerne ville derfor indføre lockout fra d. 9. juni på alle deres virksomheder, hvis ikke arbejdet var blevet genoptaget i Odense og Slagelse. De samvirkende Fagforeninger i København erklærede, "at de i Slagelse og Odense strejkende smede- og maskinarbejdere ikke skal genoptage arbejdet." Derfor blev flere end 3.000 smede og maskinarbejdere lockoutet, men formerne og andre, der arbejdede i jernindustrien, blev ikke berørt. I den situation vedtog medlemmerne i Roskilde afdelingen at forhøje kontingentet - konflikten var truende nær.

Fabrikanternes frist udløb d. 9. juni. Dagen efter besluttede medlemmerne, at de ikke gik i arbejde, og samtidig fik afdelingen en meddelelse fra Forbundet om, at der skulle opkræves et lockoutbidrag.

På generalforsamlingen 2 dage efter fremlagde et udvalg et forslag om et arbejdsanvisningskontor, og det blev enstemmigt vedtaget - vi ved bare ikke, hvad det gik ud på, men det var afdelingens kasserer, der skulle lede arbejdsanvisningen - han skulle have et honorar på 2 kr. om måneden.

Fagforeningerne i Roskilde demonstrerede d. 20. juni for at støtte de lockoutede kolleger - smedene og maskinarbejderne havde fået fremstillet 2 bannere med teksten: "Støt de udelukkede smede og maskinarbejdere i deres kamp for tilværelsen."

På medlemsmøderne i afdelingen læste formanden altid de vigtige meddelelser, som man modtog fra hovedbestyrelsen - men der står sjældent noget om indholdet i proto-

kollen. Der er en lille undtagelse fra et møde i august, hvor man får løftet en lille flig, idet der står, at der på Forbundets opfordring blev valgt nogle medlemmer til at opkræve støt-tebidragene til de lockoutede.

Formanden for De samvirkende Fagforeninger i København skrev d. 17. juni til fabrikantforeningerne, og han foreslog, at man skulle forhandle igen, og at parterne skulle vise gensidig imødekommenhed, fordi alle ønskede, at konflikten blev stoppet. Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund ville også gerne forhandle, men fabrikantforeningen ville stadigvæk ikke forhandle, før arbejdet var blevet genoptaget i Slagelse og Odense.

Under lockouten opstod der problemer i Roskilde, fordi der blev udført noget montørarbejde på Maglekilde Maskinfabrik, og formanden havde været henne på fabrikken for at få styr på tingene. Det hjalp dog ikke, og Chr. Klem foreslog på afdelingsmødet i begyndelsen af juli, at afdelingen skulle skrive til hovedbestyrelsen, fordi det lignede skruebrækkeri.

Parterne forhandlede i løbet af sommeren for at stoppe lockouten, og i slutningen af juli gik lønmodtagerne med til at lade de tilbageværende punkter indgå i en voldgift. Hvis det skete, ville arbejdet blive genoptaget i Slagelse og Odense fra det tidspunkt, hvor lockouten stoppede. Fagforeningerne understregede, at de lønsatser, som voldgiften nåede frem til, skulle gælde fra den dag, hvor arbejdet blev genoptaget.

Svendehjemmet lå i Jernbanegade 38 i Roskilde. Det var et sted, hvor de farende søende – bl.a. naverne - kunne overnatte og spise. Svendehjemmet lå i et område med mange værtshuse, så det var en vigtig "helle" for mange. Foto: Hans-Christian Eisen.

Det løste bare ikke konflikten med det samme, fordi fabrikanterne ikke var indstillet på, at alle punkter skulle med i voldgiften – det skulle der først forhandles om.

I Roskilde opstod der igen en konflikt på Fog & Larsens Vognfabrik i august 1897. Det drejede sig om en nyansat svend, der ikke blev betalt efter overenskomsten - han fik kun udbetalt 16 kr. pr. uge. Fagforeningen sendte derfor 2 mand hen til fabrikanterne, for at få dem til at overholde overenskomsten. Da mæglingen mislykkedes, pålagde afdelingen et bestyrelsesmedlem, at han skulle forhandle på afdelingens vegne. Vi kender ikke resultatet, men formentlig blev sagen løst uden strejke. Det var på samme tid, at afdelingen udtrykte stor utilfredshed med Forbundet, som man opfattede som meget nedladende, og at medlemmerne bare blev opfattet som nikkedukker – det var for meget!

Den landsdækkende lockout sluttede d. 8. september 1897 med det, der senere blev kaldt "det lille septemberforlig". Forliget bestod af ni punkter, og det var blevet forhandlet af formanden for Arbejdsgiverforeningen af 1896 Niels Andersen og formanden for De samvirkende Fagforeninger Jens Jensen.

Det fremgår af forliget, at når arbejdet blev genoptaget mandag d. 13. september, så skulle det så vidt muligt være på det sted, hvor man arbejdede, da konflikten brød ud, og der skulle gælde de samme vilkår for arbejdets udførelse uden lønreduktion. Sagerne fra Odense og Slagelse skulle derimod afgøres ved voldgift.

Der var enighed om, at der i fremtiden ikke måtte startes arbejds konflikter fra nogen af parterne, før der havde været forhandlet mellem de pågældendes bestyrelser.

Love for værkstedsclubber skulle godkendes af fagforeningerne, og de skulle være i overensstemmelse med overenskomsten. Ligesom fagforeningsmedlemmer ikke måtte chikanere og forulempe arbejdere, der ikke var i fagforening.

Parterne ville medvirke til oprettelsen af en arbejdsdomstol, og de forpligtigede sig til at "indordne sig under denne domstol".

Værkstedsreglerne blev strammet op: bl.a. skulle en svend aflønnes med timeløn, hvis der ikke blev opnået enighed om akkorden. Disse ændringer skete på betingelse af, at Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund ophævede en kongresbeslutning om, at der ikke kunne skrives en kontrakt med en gensidig opsigelsesfrist. Det skulle ændres i Forbundets love på den næste kongres. Det blev understreget, at det ikke var meningen at stille ar-

bejderne anderledes end før konflikten -også med hensyn til løn. Forliget skulle lægge grunden til et godt samarbejde mellem organisationerne, og derfor ville man ikke gå ind på de spørgsmål, hvor grovsmede havde fået lønforhøjelse uden om organisationerne.

Arbejdet skulle genoptages mandag d. 13. september, når forliget var godkendt af begge parter.

I Fagbladet beskrev man kort, hvordan svendene nu skulle agere under de nye regler, og at man bare skulle bruge telefonen.

Lockouten havde været dyr, og der var flere arbejdere, som ikke havde betalt det "pålignede ugentlige kontingent." Derfor vedtog en ekstraordinær generalforsamling i Munkebrostræde d. 30. september, at man ville prøve at indkassere pengene.

På trods af forliget, var der fabrikanter, som fortsat chikarerede smede og maskinarbejdere, og formanden mente, at fabrikanterne "søgte at komme i klammeri med os ... men det skulle ikke lykkes dem".

Der var alligevel en følelse af lettelse, for man vedtog, at der som sædvanligt skulle afholdes en stiftelsesfest hos gæstgiver Andersen på selve årsdagen. Der skulle serveres bøf og brune kartofler, og det skulle skylles ned "med tilhørende akvavitter og en bajer." Bagefter skulle man have smørrebrød og ost.

Grænseproblemer – hvem skal lave gas- og vandarbejde?

Vognfabrikken Fogh & Larsen var tit et problem for afdelingen, og på mange medlemsmøder og generalforsamlinger diskuterede man problemerne på Vognfabrikken. I november 1897 var den gal igen, fordi en karetmager på Vognfabrikken lavede smedearbejde, og det ville smedene ikke

Svendehjemmet.
Mandag den 30. Maj, Aften Kl. 8,
afholdes i Hotel „Brindsen“ ekstraordinær
Generalforsamling, hvor Forslag om
Svendehjemmets Overgang til Under-
støttelseforeningen vil blive behandlet
uanset de Mødendes Antal. (1810)
Bestyrelsen.

Svendehjemmet var privat, og de manglede altid penge. En ekstraordinær generalforsamling i 1892 skulle søge en ny mulighed for støtte til Svendehjemmet i en understøttelseforening – mere ved vi ikke. Roskilde Tidende 24. maj 1892.

finde sig i. Næsten samtidig brugte en arbejdsmand på Maglekilde Maskinfabrik en boremaskine, og det måtte han ikke. I det sidste tilfælde henvendte man sig til Arbejdsmændenes Fagforening, for at de skulle løse grænseproblemerne. Disse episoder var ikke enestående, og de beskriver problemerne i jernfaget under den industrielle udvikling.

Lockouten i 1897 havde vist, at det var nødvendigt med et fagligt samarbejde på tværs af fagskel, og derfor burde man danne en "Sammenslutning af alle her i landet værende fagorganisationer." I december 1897 blev afdelingen i Roskilde indbudt til et delegeretmøde eller kongres i begyndelsen af 1898, men man vedtog, at afdelingen ikke skulle sende nogen.

Faggrænserne pegede ofte i forskellige retninger. Hvem skulle f.eks. lave vand- og gasarbejde? Det blev aktuelt, da en blikkenslagersvend på mødet i januar 1898 tog ordet: Han var vred over, at arbejdet med vand og gas ikke var forbeholdt blikkenslagerne. Men han understregede, at Blikkenslagerens Fagforening gerne ville samarbejde med smedene for at få arbejdet bedre betalt. Der blev nedsat et udvalg med repræsentanter fra begge fagforeninger, som skulle se på sagen.

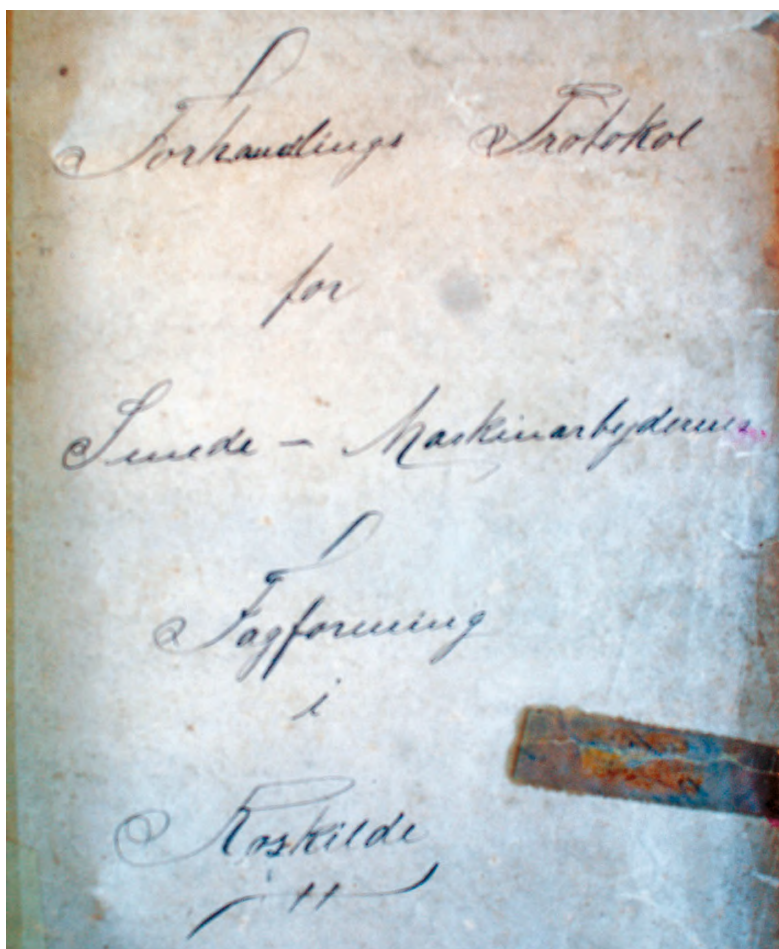
Bestyrelsen sendte samtidig et brev til Forbundet for at blive vejledt i, hvordan man skulle ordne den nævnte grænsesag med blikkenslagerne. Forbundsformand H.P. Hansen henstillede, at man lod Blikkenslagerens Fagforening forhandle om en lønforhøjelse ved arbejdet med gas og vand. Hvis det lykkedes for blikkenslagerne at få lønforhøjelse, "da forlanger smedene den samme gennemført hos smedemestrene," og det ville man få Forbundets støtte til. Forbundsformanden understregede, at hvis blikkenslagerne kom ud i en strejke, så måtte smedene ikke lave gas- og vandarbejde. På den måde nåede man et stykke af vejen med at løse grænseproblemerne.

I liv og død

Det var også på januarmødet, at formanden foreslog et udvalg "til at lave love for foreningsbegravelse og andet af den slags ting". På det næste møde d. 5. februar kom udvalget med et detaljeret regelsæt:

1. Når et medlem eller medlems hustru eller børn er afgået ved døden og behørig anmeldelse derom er rettet til bestyrelsen bliver følgende at iagttage med hensyn til den afdødes begravelse.

2. Ved et medlems begravelse skal alle i byen værende medlemmer følge den afdøde til kapel.
3. Ved et medlems begravelse skal ligeledes alle medlemmer følge samt hvis det tillades foreningens fane.
4. Ved et medlems hustrus begravelse skal 20 medlemmer følge til kapel og begravelse.
5. Ved et barns begravelse skal 12 medlemmer følge til kapel og begravelse.
6. Ved et medlems begravelse skænker foreningen en krans med bånd og signatur.
7. Når et tilsagt medlem udebliver haver han at erlægge en bøde af 1 krone, som tilfalder foreningen og betales senest ved første mødeaften og han tilsiges næste gang igen. NB Mulkten bortfalder ved bortrejse eller sygdom.
8. kassereren fører bog over og tilsiger medlemmer som skal møde uden løn.

Forsiden af afdelingens første protokol fra 1893.

Reglementet blev vedtaget og underskrevet af formanden og to andre medlemmer, og det viser meget om sammenholdet blandt afdelingens medlemmer.

Men smede var ikke overraskende også til fest, og man fandt i 1897 på noget, som blev kaldt for "bøfgilder". Her fik hver mand "en bøv med brunede kartofler og diverse akvavitter, en bajer og bagefter smørrebrød og ost". De var nok ikke sultne efter den menu! Det var ikke de eneste selskabeligheder, der fandt sted. Hvert år blev der holdt en stiftelsesfest, en juletræsfest, en udflugt og forskellige andre sociale og politiske arrangementer. Desuden deltog man i De samvirkende Fagforeningers 1. majmøde og grundlovsfest, ligesom man kunne være med, når der blev arrangeret udflugter med enten tog, båd eller hestevogn.

Dagligdagen i fagforeningen

Foreningens hverdag blev ikke overraskende præget af medlemmernes problemer, og på møderne havde de mulighed for at fremlægge deres sager. Skruebrækkerproblemet blev derfor taget op igen i marts 1898, og nu vedtog medlemmerne, at der skulle hænge en liste med skruebrækkernes navne i fælleslokalet, og den skulle indrammes – "sort og så simpel som muligt".

På det samme møde fortalte maskinarbejder Staal om nogle problemer hos maskinfabrikant Højer, hvor han var blevet fyret midt i akkorden. Han mente, at det var i strid med aftalen fra september 1897. Staal søgte at få hjælp fra hovedbestyrelsen, så han kunne få sit tilgodehavende på 67 kr. - vi ved bare ikke om det lykkedes.

I juli 1898 var der problemer hos både Maglekilde Maskinfabrik og hos smedemester Hansen i Algade. Begge steder fik smedene kun 28 øre i timen, men det viste sig at være i orden, fordi lønnen ikke var en del af forliget fra september 1897 - derfor måtte afdelingen og Forbundet stadigvæk kæmpe for de 30 øre, som var fastlagt i Odense-programmet.

Den store lockout i 1899

En af de vigtigste arbejdskampe i fagbevægelsens historie fandt sted i sommeren 1899. Det startede som en lille snedkerkonflikt i 7 jyske byer, fordi svendene ikke ville acceptere overenskomsten, hvor arbejdsgiveren stadigvæk bestemte det hele. Uroen bredte sig meget hurtigt til resten af landet og de øvrige fag. Smedene blev ligesom de andre faggrupper lockoutet d. 2. maj, og Roskildeområdet blev også ramt. Det

er svært at få overblik over omfanget, men i *Roskilde Dagblad* nævnes, at to virksomheder med i alt 23 smede blev ramt af konflikten. Men det virker ikke sandsynligt, at konflikten var så begrænset, når man ser, hvor hårdt arbejdsgiverne havde stået de foregående år.

Det var ikke lockouten, som fyldte mest for afdelingens bestyrelse. I Roskilde var der nemlig flere andre problemer - selv om man naturligvis drøftede lockouten.

DANSK SMEDE- OG MASKINARBEJDER-FORBUND
HOVEDBESTYRELSEN.
LARSLEJSTRÆDE 1. KØBENHAVN K.
TELEFON 5121.

Den 23/11 1905

Hr.
A. Larsen Roskilde

Godt Kærlige! Da jeg i
sammen var med hos Eder, lovede
jeg, inden ret længe, at komme
igen, fordi nærmest at der den
dag kom saa fad til Mødet.
Det vilde der, med den nye Over-
inspektent, var en særlig An-
ledning og hvis det maatte
fåse Eder vil jeg komme
med til Eder paa Kærday
Aften og holde et Møde. Men
hvis mig angaaende en
Meddelelse om hvorvidt
det kan lade sig gøre,
jeg vil saa med det Tøj,
som er der med 8 Tider.

Værlig Hilsen
J. A. Hansen

Brev til formand
Anders Larsen, der var
formand i Roskilde,
fra forbundsformand
I.A. Hansen. Brevet
blev fundet af mig
i en arkivkasse med
fagforeningens ældste
protokol.

Før lockouten brød ud, havde man på generalforsamlingen d. 22. januar drøftet problemerne, man havde med fabrikant Høyer fra Maglekilde Maskinfabrik. Protokollen nævner ikke, hvad der var galt, men man besluttede "at sende en skrivelse til Høyer med hensyn til forholdene sammesteds".

Formanden henvendte sig til Forbundet om hjælp, men da man ikke havde hørt noget d. 22. april, besluttede generalforsamlingen, at man skulle blokere maskinfabrikken, hvis man ikke hørte noget inden 8 dage.

Da der ikke kom noget svar fra Forbundet, meddelte Staal på et medlemsmøde d. 6. maj, at han havde været henne hos Høyer. Her havde man talt om arbejdernes medlemskab i fagforeningen, og Høyer mente, at det var helt i orden. Han havde dog gentaget, at hvis der blev etableret en blokade af hans værksted, "så ville han anlægge sag mod fagforeningen". Derefter havde Staal igen skrevet til hovedbestyrelsen uden at få svar. Nu var der både den landsdækkende og en lokal konflikt.

Lockouten nævnes i protokollen d. 24. maj, fordi hovedbestyrelsen ville have at vide, "hvor mange arbejdende og ikke-arbejdende, der var i afdelingen".

Konflikten varede hele sommeren, og den ramte arbejderbefolkningen meget hårdt. Det var svært at finde penge til husleje, mad og fagforeningskontingent - det fik flere til at melde sig ud af fagforeningen. Men da det så mest sort ud, kom der fødevarehjælp fra mange bønder, og der var mange arbejderbørn, som i længere tid kom ud på en bondegård. Begge initiativer gjorde livet lettere i mange arbejderhjem. Der står ingenting om lockouten i afdelingens protokol, formentlig fordi den i realiteten var uden for afdelingens regi, men der er ingen tvivl om, at den var tæt på alle medlemmerne.

Konflikten sluttede d. 5. september, med det der blev kaldt "Septemberforliget" - det var de første generelle arbejdsretlige regler i Danmark, som i praksis var arbejdsmarkedets "grundlov", indtil der i 1960 kom en ny "Hovedaftale".

Septemberforliget fastlagde regler for overenskomstforhandlingerne og for de kollektive kampskridt, der måtte bruges i forbindelse med forhandlingerne.

Der blev indført en voldgiftsdomstol, som skulle "dømme" i sager om overtrædelse af overenskomsten i dennes gyldighedstid. Forliget fastslog, at det var "arbejdsgiverens ret at lede og fordele arbejdet samt anvende den efter dennes skøn til enhver tid passende arbejdskraft".

På fagforeningens generalforsamling d. 10. september

blev regnskabet for lockouten læst op og godkendt - det understreger, at fagforeningen havde været mere involveret i konflikten, end hvad der var fremgået af protokollen.

Man vendte hurtigt tilbage til hverdagen, og i oktober holdt man den årlige stiftelsesfest. Den blev holdt på Fjordvilla, som for første gang nævnes i protokollen i et referat fra d. 7. oktober 1899. Fællesorganisationen havde i 1899 købt Fjordvilla, hvor den lokale fagbevægelse kunne holde møder og fester.

Industrialiseringen giver nye udfordringer

I de første 10 år af afdelingens historie var smede- og maskinfaget inde i en rivende udvikling, som ændrede det traditionelle smedehåndværk. I gamle dage var det færdige produkt afhængigt af smedens faglige kunnen, og alt det producerede var i princippet enkeltstående produkter. Den nye tid gav nye produktionsformer med nye muligheder: man kunne producere fuldstændig ens varer og til en lavere pris. Der var kommet maskiner ind på arbejdspladsen, som forarbejdede forskellige dele af processen, og det forenkede ofte den indsats, som svenden skulle yde. Fabrikkerne mente, at arbejdsindsatsen ikke krævede den gamle faglige håndværksmæssige baggrund, og de så en mulighed for at anvende ufaglært arbejdskraft til en lavere løn.

Den nye situation tilspidsede forholdet mellem lønmodtagerne og arbejdsgiverne, men der udviklede sig samtidigt en interessekonflikt mellem faglærte håndværkere og ufaglærte arbejdere.

Den konflikt var ikke på bølgelængde med fagforeningernes mål om i solidaritet at kæmpe for bedre løn- og arbejdsvilkår. Den førte til en kamp om retten til at udføre bestemte former for arbejde, og det førte ofte til, at man søgte at øge organiseringen indenfor eget område. Når en fagforening eller et fagforbund blev stærkere, havde de bedre muligheder for at forhandle fagets forhold med fabrikkerne, som kun skulle ansætte folk fra det pågældende fag. På samme tid kom der et modkrav fra fabrikkerne: de uddannede svende måtte kun tage arbejde hos virksomheder, der var organiseret i mesterforeningerne. Det ville styrke mesterforeningerne, og det var der mange fagforeningsfolk, der var modstandere af. Det er i bund og grund begyndelsen til det, som vi i dag kalder "den danske model", fordi det understregede forhandlingens virkelige sigte: at begge parter skal kunne give for at få.

Problemet blev understreget af Septemberforligets bestemmelse om, at det var arbejdsgiveren, der ledte og fordelte arbejdet – det betød, at arbejdsgiveren bestemte, hvem der skulle udføre et bestemt arbejde.

Når smedene holdt deres medlemsmøder, blev der altid drøftet alle mulige sager både af faglig og af festlig karakter. Det blev nævnt, når der på Maglekilde Maskinfabrik arbejdede en ufaglært med en boremaskine, og når det var galt hos Nielsen & Olsen, hvor en arbejdsmand arbejdede med rør. Begge sager viser, at afdelingen og medlemmerne var opmærksomme, fordi man mente, at den type arbejde skulle udføres af faglærte svende. Smedene forsøgte at inddrage De samvirkende Fagforeninger i Roskilde og få dem til at opfordre arbejdsmændene til at løse problemet.

Odenseprogrammets krav om 30 øre i timen

Endelig i marts 1900 lykkedes det inden for jernindustrien at få en overenskomst, som gav svendene en minimal-løn på 32 øre i timen og et opsigelsesvarsel på 3 måneder. Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund hævdede under forhandlingerne, at det er vigtigt at få præciseret, hvilket arbejde der skulle udføres af de faglærte – men det ville arbejdsgiverne ikke være med til, og de henviste til deres ledelsesret fra Septemberforliget.

På trods af at martsoverenskomsten fra 1900 skulle dække perioden frem til d. 1. april 1901, blev den allerede opsagt i april 1900 - gældende fra d. 28. december 1900. Det meddelte smedeforbundets hovedbestyrelse i et brev, som blev læst op på et møde d. 13. april. Opsigelsen skyldtes, at der var en eller flere mestre, som ikke ville betale den overenskomstmæssige løn. Forbundet pålagde derfor afdelingerne, at de skulle kontrollere, at svendene virkelig fik 32 øre i timen.

Den nye konflikt betød, at jernindustrien ikke var dækket af en overenskomst, før der var en ny aftale i januar 1902.

På vej mod 8 timers arbejdsdag 1900-1914

I 1900 kunne afdelingen fejre sit 10 års jubilæum, og smedene kunne se tilbage på en turbulent tid med mange kampe for at overleve. I de 10 år havde afdelingen haft 10 forskellige formænd – nogle af dem i flere omgange. Afdelingens ældste protokol slutter med et referat af generalforsamlingen d. 28. februar 1903. Her blev Jens Andersen valgt som den 11. formand, og alt var ved det gamle. Generalforsamlingen afspejlede dagligdagens problemer i afdelingen, og der blev igen peget på, at en af mestrene ikke betalte sine svende den rigtige timeløn. Da man ikke havde tilstrækkeligt med oplysninger, blev der nedsat et udvalg, som skulle undersøge

Ved Revisionen d. 29-1-15
fandt et Merkeantal af 427 - 75 -
2 - 5 Mr - 2 - 2 Mr. 6 - 27 Gre -
70 - 25 Gre - 18 - 10 Gre. 7 Blanketter
47 Mr. 50 Gre. 7 Kontanter 154 Mr. 97 Gre.
3 Sparkekassen 183 Mr. 11 Gre.
J. Jørgensen C Svendsen

Ved Revisionen d. 26-2-15 fandtes
et Merkeantal af 501 - 75 Gre -
1 - 5 Mr - 3 - 2 Mr. 6 - 27 Gre -
33 - 25 Gre - 18 - 10 Gre. 7 Blanketter
18 Mr. 50 Gre. 7 Kontanter 146 Mr.
3 Sparkekassen 183 Mr. 11 Gre.
J. Jørgensen C Svendsen

Ved Revisionen d. 13-3-15 fandtes
et Merkeantal af 359 - 75 Gre - 1 - 5 Mr
3 - 2 Mr. 21 - 25 Gre - 18 - 10 Gre.
7 Blanketter 57 Mr. 25 Gre. 7 Kontanter
62 Mr. 07 Gre. 7 Sparkekassen 183 Mr. 11 Gre.
J. Jørgensen C Svendsen

Side i afdelingens regnskabsbog fra 1915. Her kan man se, at revisorerne J. Jørgensen og C. Svendsen hver måned har optalt medlemsmærker og kassebeholdning.

sagen. Vi kan aldrig få oplyst, om man fandt ud af noget, for den næste protokol mangler.

Der mangler en protokol for tiden fra 1903 til d. 12. juli 1919, og derfor kan denne del af afdelingens historie kun behandles i mindre grad. Blandt andet fordi problemet er dobbelt: en manglende protokol, og dertil en lokal presse som i udpræget grad undlod at skrive om fagbevægelsen i Roskilde - og så er det svært.

Arbejderbevægelsens udvikling er en vigtig del af Danmarkshistorien, og ansvaret for den manglende viden ligger ikke kun hos fagbevægelsens aktører. Den generelle historiskrivning om Danmarks historie, har kun i mindre grad interesseret sig for arbejderbevægelsens udvikling, og når det en sjælden gang skete, var det ofte så overfladisk, at det blev et noget fortegnet billede af forholdene på arbejdsmarkedet.

Det er ærgerligt, fordi det netop er i denne periode, at den lokale fagbevægelse for alvor sikrede sin position i lokalsamfundet i Roskilde. Der var kommet flere fagforeninger, og De samvirkende Fagforeninger var blevet et omdrejningspunkt for fagbevægelsen i Roskilde. Det havde løftet arbejderbevægelsen, at man fik foden under eget bord på Fjordvilla i 1899.

Den styrkede position fik flere svende fra alle fag til at melde sig ind i deres fagforening. Det var dog ikke alle, og det betød, at kampen mod skruibrækkerne endnu ikke var vundet. De uorganiserede arbejdere blev ofte skruibrækkere, og det var stadigvæk et problem, når de arbejdede under en konflikt. Der er flere eksempler på, at det ikke altid var lige let, når fronterne stod stejlt overfor hinanden i den lille provinsby.

I Roskilde var strukturen inden for "jernet" stadigvæk præget af mange små værksteder, hvor der arbejdede en mester og en svend, og det gjorde det ekstra svært at få organiseret alle inden for faget. Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund Roskilde gjorde en stor indsats for at organisere så mange som muligt, og de sendte små grupper af smede ud til smedjerne i landsbyerne omkring Roskilde for at få de lokale smedesvende til at melde sig ind i fagforeningen.

Vedtægelsen af en ny overenskomst i marts 1900 gjorde forholdene på arbejdspladserne meget bedre, fordi parterne var blevet enige om, at de daglige uoverensstemmelser på værkstedet bedst og hurtigst kunne løses, "når arbejdsgiveren indrømmer værkstedets arbejdere ret til at vælge ... deres tillidsmand til at optræde som talsmand for sine kammerater". Det gav dog ikke en garanti mod fyringen af tillidsmanden, men det var et skridt i den rigtige retning.

August Topp som tillidsmand

På generalforsamlingen i 1917 blev August Topp (1882 – 1964) valgt til formand for smedene i Roskilde - det er sandsynligt, at han inden da havde været bestyrelsesmedlem. Det ved vi ikke, fordi der mangler en protokol fra 1900 til 1919.

Topp spillede en stor rolle i afdelingens udvikling - også efter at han blev væltet i 1935. Der er ingen forklaring på, hvorfor han blev væltet som formand - men det havde været forsøgt før. Ved valget i 1935 stillede S.P. Sørensen op mod Topp, og han blev valgt med 52 stemmer af de 102 der var til stede – en meget beskedent sejr. Der er noget, der kunne tyde på, at det måske var et kup – Topp var i hvert fald absolut ikke begejstret.

Det stoppede ham ikke, og i de følgende år deltog han meget aktivt i alle afdelingens møder, og en gang i mellem blev han foreslået til bestyrelsen, men han stillede ikke op før 1949.

Efter 1935 var Topp ofte i opposition til den siddende bestyrelse, og det var ofte ham, der tog initiativ til forslag, som afdelingen kunne indsende til forbundets kongres, hvor de ofte blev godt modtaget.

Da Topp ikke mere var formand, blev han valgt som tillidsmand på sin arbejdsplads - Nymølle Skærvefabrik - og her havde han det ikke altid let. Fabrikken forsøgte i 1948-49 at blive af med ham under en sygdomsperiode – det var tilsyneladende værkføreren, der var efter ham. Efter en længere periode med flere mæglingsforsøg, lykkedes det at få fabrikken til at genansætte August Topp, da han var blevet rask. Men det gik ikke, og da forbundet ikke ville bakke ham op, skrev han direkte til forbundsformanden - Hans Rasmussen. Bestyrelsen i Roskilde besluttede, at man ikke kunne gøre mere, og sagen sluttede med, at Topp erklærede, at han ikke ønskede at arbejde på Nymølle Skærvefabrik.

På generalforsamlingen i 1949 blev Topp valgt til bestyrelsen, og han blev genvalgt i marts 1951. Vi kan se, at han ofte var dirigent på generalforsamlingerne indtil marts 1950, hvor han blev afløst af Georg Christensen. Men Topp var igen dirigent på en generalforsamling i sommeren 1950.

Ved afdelingens 60 års stiftelsesfest blev Topp hædret for 50 års medlemskab i Dansk Smede og Maskinarbejder Forbund, og forbundsformand Hans Rasmussen overrakte ham forbundets guldembleme.

Aug. Topp var aktiv lige til han døde i april 1964.

Mulighed for at holde ferie

I den ældste protokol ligger et løst ark - det er et brev fra forbundsformand I.A. Hansen fra d. 23. november 1905. Forbundsformanden ville komme til Roskilde lørdag d. 25. november om aftenen - med toget "ved 8-tiden". Det var en invitation til et møde - med kort varsel - men han havde tidligere lovet at komme "ned" til Roskilde. Nu skete det, fordi der var indgået en overenskomst med en løbetid på fem år, som i realiteten var en forlængelse af overenskomsten fra 1902, dog med enkelte og epokegørende nyskabelser. Den nye overenskomst indeholdt nemlig den første aftale om en gradvis nedsættelse af arbejdstiden. Arbejdsdagen blev forkortet med ½ time om dagen og fra 1907 med yderligere ½ time. Dermed ville arbejdstiden komme ned på 9 timer om dagen - et stort skridt i den rigtige retning mod "8-timers arbejde." Samtidig blev minimallønnen sat gradvis op til 34 øre i 1906 og 35 øre i 1908.

I oktober 1910 blev der forhandlet en ny overenskomst på 5 år, og den trådte i kraft d. 1. februar 1911. Det drejede sig igen både om en nedsættelse af arbejdstiden og en lønstigning - begge dele dog gradvis. Men det mest interessante var et spring ind i fremtidens Danmark. Der blev nemlig indført den mulighed, at arbejderne kunne holde ferie i tre dage - dog for egen regning! Det var det første spæde og meget vigtige skridt for ferie til arbejderne, som hidtil ikke havde kendt ordet ferie.

Det var en tid med mange nyskabelser i Danmark. Rigsdagen indførte en Arbejdsløshedskasselov i 1907, og den gjaldt for alle danske arbejdere. I grundloven fra 1849 i § 89 var alle danskere blevet sikret retten til at få hjælp fra det offentlige, "dog mod at underkaste sig de forpligtigelser, som lovene herom påbyder". Men det var først i løbet af 1890'erne, man begyndte at løse de sociale problemer med en Fattiglovsrevision, en lov om aldersunderstøttelse fra 1891, og en lov om anerkendte sygekasser. Det nye kan ses som de første trin i retningen mod velfærdssamfundet, selv om man ikke skal glemme, at de blev vedtaget for at tage brodden af et voksende Socialdemokrati.

Smedene havde været på forkant, for allerede i juli 1891 havde de selv oprettet en rejse- og understøttelseskasse, og det var det nærmeste, man dengang kunne komme på en arbejdsløshedskasse.

Netop det sidste blev meget klart i den nævnte lov om arbejdsløshedskasser fra 1907. Her var formålet, at medlem-

merne selv har "sluttet sig sammen for ved bestemte bidrag at sikre hverandre gensidig hjælp i tilfælde af arbejdsløshed" – når det ikke skyldes arbejdskonflikter, sygdomsbaggrund, at arbejderne bare var gået fra pladsen eller har drukket, er i fængsel, varetægtsarrest, får fast fattigunderstøttelse eller, hvis de vægrer sig ved at tage et anvist arbejde. De nævnte undtagelser tyder ikke på, at fagbevægelsen har haft den store indflydelse på lovgivningsarbejdet.

Efter flere års diskussioner mellem de forskellige fag i jernindustrien besluttede fagene at stifte Centralorganisationen af Metalarbejdere i Danmark. CO-Metal blev stiftet i 1912 af de interesserede organisationer: Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund, Dansk Formerforbund og Dansk Jern- og Metalsliberforbund. Det førte til, at der indenfor Centralorganisationen af Metalarbejdere blev dannet en fælles arbejdsløshedskasse i 1917.

Problemer på flere virksomheder efter krigen

Efter første verdenskrig kom der en voldsom afmatning i både handel og industri. Det var som om, verden var gået i stå. I de krigsførende lande havde industrien arbejdet i døgn-drift for at fabrikere de nødvendige våben. Den efterspørgsel - og dermed produktion og arbejdspladser - forsvandt d. 11. november 1918 ved våbenstilstanden. Den internationale handel fra før krigen var væk, og der var mangel på alle former for råstoffer. Disse forhold var nedslående, fordi en af konsekvenserne var meget stor arbejdsløshed, som også ramte Danmark.

Det kunne kun give problemer, og modsætningerne mellem arbejdsmarkedets parter viste sig tydeligt, da der blev konflikt på to større virksomheder i Roskilde. Hos Mandrup Maskinfabrik forsøgte man at nå et resultat gennem forhandlinger, og da det mislykkedes, blev forhandlingerne forsat i et såkaldt Timandsmøde. Hvis der ved mæglingen ikke blev opnået en løsning af uoverensstemmelsen, var organisationerne berettiget til at kræve sagen henvist til behandling af et timandsudvalg med repræsentanter fra arbejdsgiverne og organisationerne. Det var åbenbart den rigtige vej, for smedenes formand kunne oplyse, at kollegerne hos Mandrup var meget tilfredse med, at de havde opnået 143 øre i timen. Der blev alligevel rejst kritik af forløbet omkring Timandsmødet, men det blev ikke nærmere uddybet.

Den anden konflikt var på Knapfabrikken Haima, hvor tillidsmanden var blevet fyret dagen efter et mæglingsmøde – årsagen blev ikke nævnt. Afdelingen i Roskilde henvendte sig til Forbundet for at få assistance, så tillidsmanden kunne blive genansat. Men Forbundet svarede, at "det tror jeg ikke, vi kan, thi ligeså lidt som vi er forpligtigede til at arbejde et sted imod vor vilje, ligeså lidt kan vi forlange, at et firma skal beholde en bestemt mand, når han kun har været der så kort, og det oven i købet er stillet ham i udsigt, at det ikke varer længe". Afdelingen indså, at man nok ikke kunne gøre mere, når Forbundet var så afvisende.

På medlemsmødet i august 1919 drøftede medlemmerne problemerne, men efter protokollens udsagn, så var fabrikanterne blevet mere villige til at forhøje lønnen i løbet af sommeren. Det skete både på Roskilde Maskinfabrik – dog først efter pres - hos Christensen i Sct. Olgade og hos Man-

drup, som tilmed udbetalte nogle ekstra kroner hver uge i "overskud." I den forbindelse fortalte et af medlemmerne, at et hovedbestyrelsesmedlem havde sagt, "at vi sov hernede og at vi trængte fanden galeme mig til at blive strammet op!"

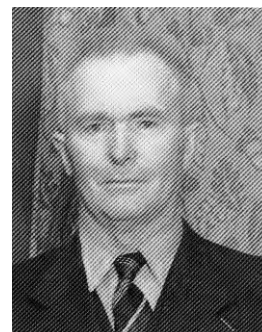
Der blev hele tiden indgået nye aftaler f.eks. fik arbejderne i efteråret 1919 25 øre mere i timen, og så blev der indført en dyrtidsordning: arbejderne fik mellem 10 og 30 øre i tillæg. Men på trods af, at det var en aftale mellem smedeforbundet og Jernets Arbejdsgiverforening, så var der flere virksomheder i lokalområdet – Hedehusenes Teglværk, Nymølle Skærvefabrik og Viby Maskinfabrik - som ikke ville betale dyrtidstillægget.

Statsbanerne ville heller ikke betale dyrtidstillægget, og formanden forsøgte sig både med en lokal forhandling og ved at skrive et brev til hovedkontoret – men sagen dukkede igen og igen op på afdelingens møder. Der kom dog en løsning på problemet, da Statsbanerne i februar 1920 meddelte, at de ville betale til november.

Der bredte sig en stigende utilfredshed i provinsafdelingerne, fordi de ikke var repræsenteret i Forbundets hovedbestyrelse. I april 1920 modtog Roskilde et brev fra afdelingen i Nakskov, og formanden læste det op på generalforsamlingen. Nakskov foreslog, at provinsen skulle repræsenteres i hovedbestyrelsen i forhold til antallet af medlemmer. Det blev starten på en længere debat i Roskilde afdelingen. Forslaget blev positivt modtaget, og generalforsamlingen besluttede, at afdelingens bestyrelse skulle indsende et motiveret forslag til kongressen. Bestyrelsen udarbejdede derefter et forslag, som blev diskuteret på et tillidsmandsmøde, og i protokollen står der, at forslaget fik følgende ordlyd: - og så står der slet ingenting! Men det blev vedtaget af kongressen, at Jylland skulle have 6 pladser, København 11 pladser og øerne 6 pladser i hovedbestyrelsen – det var virkelig en organisatorisk ændring.

Den overenskomststridige strejke på Chromlæderfabriken i 1920

På en ekstraordinær generalforsamling i maj 1920 var der en lang diskussion om lønforholdene i Roskilde. Det blev hævdet, at nu måtte arbejdsgiverne give lønforhøjelse, fordi "lønningerne ikke er så store her som i andre provinsbyer". Formanden vidste godt, hvad der var under opsejling, og han havde derfor udarbejdet en resolution, som skulle indsendes til hovedbestyrelsen:

August Topp blev formentlig formand i 1918 eller 1919 - han fungerede til 1935. Selvom Topp blev væltet som formand, så var han et meget aktivt fagforeningsmedlem lige til sin død.

Roskilde afdeling forsamlet til ekstraordinær generalforsamling misbilliger på det bestemteste den aftale som hovedbestyrelsen har tilladt sig med Sammenslutningen [arbejdsgiverne], som vi formener, er i strid med Forbundets love pgf. 4, 4. stykke.

Vi henstiller til hovedbestyrelsen at drage omsorg for, at vi hurtigst muligt får en overenskomst at arbejde efter.

Resolutionen blev enstemmigt vedtaget og sendt afsted.

I maj 1920 fyrede en formand på A/S Cromlæderfabrikken en af svendene, fordi han mente, at svenden var for længe om et bestemt stykke arbejde. Formanden var tilmed medlem i afdelingen. Smedene og maskinarbejderne på fabrikken mente ikke, at svenden var blevet ordentligt behandlet, og derfor gik de i strejke. På bestyrelsesmødet d. 19. maj gik bølgerne meget højt, og de fleste mente, at formanden skulle smides ud af Forbundet. Afdelingsformand August Topp sagde, at han godt ville tale med dem på fabrikken for at forklare, hvorfor svendene havde forladt arbejdspladsen – samt at de desuden ønskede formanden fjernet! Bestyrelsen tilsluttede sig formandens forslag - og så sendtes to medlemmer ind til Forbundet for at forklare situationen.

Topps besøg på fabrikken stoppede ikke konflikten, og strejken fortsatte. Men så opstod der nogle interne problemer i afdelingen, fordi der var nogle af medlemmerne, som ikke ville betale strejkekontingentet, og det gik bare ikke, fordi - som der står i protokollen: "penge skal der jo til, dersom man vil føre en strejke!"

Når afdelingsbestyrelsen holdt møde, kom der ofte meldinger eller rygter om, hvad der foregik ude på virksomhederne. Det skabte ikke et større sammenhold, fordi det skete samtidig med vægringen mod at betale til strejken - og der var mange, der ikke forstod, hvorfor de strejkede på Cromlæderfabrikken. I den situation blev man enige om at afvente meldingen fra hovedbestyrelsen, før man gjorde noget – sagen blev derfor udsat til den ekstraordinære generalforsamling d. 3. juni.

Nu var sagen gået op i en spids, fordi man havde modtaget et erstatningskrav fra Cromlæderfabrikken og Sammenslutningen for det tab, fabrikken havde lidt ved strejken. Samtidig havde afdelingen fået brev fra hovedbestyrelsen, som krævede, at alle 7 arbejdere gik i arbejde.

August Topp ville dog ikke give sig, og han sagde til medlemmerne, at man skulle stå sammen, fordi "det ville kunne

få sin betydning senere hen, hvis vi vandt den strejke". Derefter diskuterede medlemmerne endnu en gang formanden på Cromlæderfabrikken, og der blev fremlagt flere punkter, bl.a. skulle han have lovet en arbejder den højeste løn i Roskilde.

De fleste medlemmer ville gerne yde økonomisk støtte til de strejkende, så de kunne forsørge deres familie. Forslaget om eksklusion af formanden blev dog forkastet, fordi det viste sig, at medlemmerne ikke var helt enige - og det fik flere bestyrelsesmedlemmer til at nedlægge deres mandat.

Referatet af generalforsamlingen sluttede: "Til slut bebudede formanden, at han ville nedlægge sit mandat, når den sag ang. formanden var bragt til afslutning." Generalforsamlingen opløstes til sidst i et virvar. Det kan tilføjes, at August Topp fortsatte som formand indtil 1935. I referatet er de nævnte linjer streget ud med en blyant, og det er meget sandsynligt, at Topp har krævet dem slettet, da protokollen skulle godkendes på det næste møde.

Strejken på Cromlæderfabrikken kom til at vare længe, og da medlemmerne mødtes midt i juni, var enigheden blandt de strejkende begyndt at smuldre - tre af dem ville gerne gå i arbejde igen. "Formanden manede derfor til enighed i en sag som denne, da det ellers kun ville være det rene penge-spild det hele." Forsamlingen blev enig om, at man omgående skulle få forbundsformand I.A. Hansen til at starte en sag efter voldgiftsretlige regler.

Da man holdt generalforsamling i juli, havde formanden fået brev fra hovedbestyrelsen, hvor afdelingen blev advaret mod at fortsætte den ulovlige strejke, fordi det ville blive kostbart. Formanden var ikke enig med Forbundet, fordi afdelingen inden strejken havde sagt til arbejderne, at de ikke skulle strejke, før der havde været holdt bestyrelsesmøde og klubmøde om strejken. Når de startede deres strejke, så var det ikke afdelingens ansvar. Der havde desuden været forsøg på mægling, men 3 af de strejkende - de samme som gerne ville gå i arbejde - "havde lavet et stykke muldvarpearbejde i samme sag". Ikke et ord om hvad de havde gjort, men det skabte vrede hos medlemmerne, og de krævede eksklusion. De 3 medlemmer var ikke til stede, og så blev eksklusionen udsat til en ekstraordinær generalforsamling i august.

De tre medlemmer - Bregenborg, Olsen og Christiansen - udeblev igen på trods af, at formanden havde talt med dem. Protokollen mere end antyder, at det skyldtes dårlig samvittighed. Eksklusionen blev foreslået igen, men formanden

mente, at det ville smedene ikke vinde noget ved, fordi afdelingen ikke havde opbakning hos de andre fag. Han foreslog derfor en resolution, som skulle være "en løftet pegefinger":

Generalforsamlingen misbilliger på det skarpeste den måde som de 3 ... har opført sig på under konflikten på Cromlæderfabrikken, som er til stor skade for vores forbund i det store og hele.

Generalforsamlingen henstiller til de tre medlemmer om for fremtiden at opføre sig som kolleger, ellers vil det have *eksklusion til følge*.

Resolutionen blev enstemmigt vedtaget, og så blev den sendt til de 3 arbejdere. Dermed stoppede man med at behandle de 3 medlemmers forhold og konflikten, og vi ved ikke, hvordan det hele sluttede.

Tiden efter verdenskrigen var som nævnt hård med stor arbejdsløshed, og medlemmerne mente, at de arbejdsløse kolleger skulle have en hjælpende hånd, hvis det ikke skulle gå helt galt for både familierne – og faget. Det blev derfor foreslået, at afdelingen skulle oprette en "dyrtidsfond", så man kunne give mere i støtte til de arbejdsløse, fordi understøttelsen var så lille, "så der var ingen der kunne eksistere på den".

Det førte til en længere diskussion, som endte med, at forslaget blev vedtaget. Herefter kunne ugifte arbejdsløse få 4 kr. om ugen, og de gifte fik 8 kr. med et tillæg på 2 kr. pr. barn. Der var dog et krav: den arbejdsløse skulle have været medlem i afdelingen i 16 uger i træk og betalt sit kontingent. Det var en stor udskrivning for afdelingen, og derfor holdt man en ny ekstraordinær generalforsamling i december, og her vedtog man "dyrtidsfonden" og en kontingentforhøjelse.

Under debatten var det blevet foreslået, at de gifte arbejdsløse skulle have en større støtte. Det blev dog imødegået af formanden, fordi kontingentforhøjelsen så blev på mere end 1 kr. om ugen. Men da julen var nært forestående, blev det foreslået, at man kunne fordoble støtten omkring julen og nytåret. Bestyrelsens oprindelige forslag blev vedtaget, men senere blev det ændret til at være huslejhjælp, som derefter blev udbetalt en gang om måneden.

Konflikt på Knapfabrikken Haima 1921

I 1921 valgte smedene en ny tillidsmand på Knapfabrikken Haima, men der gik ikke lang tid, før han blev fyret. Fabrikken erklærede, at der ikke var arbejde til ham. Svendene på

fabrikken påstod, at det var noget vrøvl, for der var masser af arbejde. Det var desuden underligt, at fyringen skete, mens direktøren var ude at rejse. Direktøren havde selv godkendt smeden som tillidsmand. Afdelingen besluttede, at de ville sende sagen til hovedbestyrelsen for at få en ordning. Lokalt sluttede sagen dog ikke, fordi det viste sig, at tillidsmanden havde udtalt sig mindre pænt om en af mestrene. Det kunne man ikke lide på Knapfabrikken, og ved et mæglingssmøde fastholdt direktøren, at der ikke var arbejde. Da man ikke kunne komme videre, blev sagen sendt til "Timandsmødet."

På Knapfabrikken udviklede sagen sig, fordi en af de andre arbejdere nægtede at lave det arbejde, som den fyrede tillidsmand skulle have lavet – og så blev han fyret af direktøren med den samme begrundelse: "at der ikke var mere arbejde til ham". Det blev for meget for smedene og maskinarbejderne, og de nedlagde straks arbejdet. Men afdelingens bestyrelse vedtog d. 19. februar, at arbejderne på Knapfabrikken skulle genoptage arbejdet, og det gjorde de så.

Samtidig med konflikten på Knapfabrikken var der forhandlinger om en ny overenskomst, og parterne stod skarpt overfor hinanden, fordi arbejdsgiverne ønskede at sætte lønnen ned. Den hårde kurs fra arbejdsgiverne kom til udtryk ved, at de lockoutede smede og maskinarbejdere. Det var fagbevægelsen utilfreds med, fordi – som det blev sagt af et medlem i Roskilde - "så var fødemidlerne så dyre, og viste opgang i stedet for nedgang". Selv om forhandlingerne havde været svære, lykkedes det for forligsmanden at skrive et overenskomstforslag. Protokollen beretter ikke noget om indholdet, men fortæller, at smedene i Roskilde ikke var tilfredse med resultatet: "Jensen fik ordet og udtalte på det kraftigste at det forslag blev stemt ned." Der var ingen – ifølge protokollen – der opfordrede til at stemme ja.

Derefter stemte medlemmerne, og resultatet blev "75 nej, 5 ja og 1 blank." Formanden sluttede mødet med at understrege vigtigheden af et stærkt sammenhold i afdelingen.

På generalforsamlingen i april foreslog formanden, at understøttelsen skulle fordeles i forskellige grupper:

1. De medlemmer som var lockoutede får lockout- og lokalunderstøttelse.
2. De arbejdsløse får arbejdsløsheds- og hjælpekasse understøttelse.
3. De medlemmer som har opbrugt deres understøttelse får del i den lokale.

Medlemsudvikling - Geografisk udbredelse

1890	25 medlemmer
1894	30
1905	42
1932	177
1938	211
1940	235
1945	250
1950	350
1960	590
1961	620
1965	1.038
1975	1.485
1980	2.001
1985	2.312
1990	2.437
1995	2.669
2000	2.134
2005	2.391
2010	2.244
2015	2.006

Da Dansk Smede og Maskinarbejder Forbund Roskilde blev stiftet i 1890, dækkede fagforeningen stort set kun Roskilde Købstad. Men i løbet af få år får man også medlemmer i de omkringliggende landsbyer, og forholdsvis dækker man snart det meste af de nuværende Roskilde og Lejre kommuner.

Det har i tidens løb vist sig, at der er foretaget meget få geografiske justeringer i fagforeningens 125 års historie. De gange, hvor der skete ændringer, var årsagen ofte, at en mindre smedevirksomhed lå geografisk tættere på Roskildeafdelingen end den lå på naboafdelingerne.

I dag dækker Roskildeafdelingen Roskilde Kommune, Lejre Kommune og den vestlige del af Høje Tåstrup Kommune.

Derefter vedtog medlemmerne, at de skulle fortsætte med at betale det ekstra kontingent på 1 krone under konflikten, og den så ud til at fortsætte. Topp kunne nemlig fortælle, at der var 6 forbund, som havde forkastet forligsforslaget, og konflikten fortsatte. Der var først nyt møde om overenskomsterne i slutningen af april.

På en ekstraordinær generalforsamling d. 28. april, meddelte formanden, at det nye forslag lignede det gamle så meget, at han ikke kunne anbefale det, og han håbede på et nej-flertal igen. Medlemmer fulgte formandens opfordring og stemte nej. Forligsmandens forslag blev alligevel vedtaget, og det betød en lønnedgang, fordi der blev indført automatisk dyrtidsregulering. I Forbundet var man heller ikke tilfreds, fordi lønningerne var blevet bundet til pristallet – det blev man først løst fra i 1927.

Problemer på Maglekilde Maskinfabrik 1921

I oktober 1921 var der igen problemer på Maglekilde Maskinfabrik. Aug. Topp arbejdede på fabrikken, og han mente, at arbejdsforholdene var blevet alt for dårlige. Derfor klagede han over, at svendene blev behandlet som skoledrenge, når de skulle arbejde uden for fabrikken. De blev styret i al ting: hvornår de skulle tage toget, og hvor de skulle spise i nærheden af arbejdet. Hvis de ikke ville spise på det anviste sted, måtte de selv betale for deres mad. Det havde Topp påtalt overfor fabrikanten og en mester, "men det kunne ikke være anderledes!" Det var Topp ikke tilfreds med, så "vi sagde hinanden nogle drøje ord, men det værste ... var, at han sagde, at jeg aldrig, i den tid jeg havde arbejdet på Maglekilde, havde andet end skadet fabrikken". Det mente Topp var dybt uretfærdigt, fordi han ofte anbefalede værkstedet til andre. Han ville ikke arbejde der mere, hvis det gentog sig. Derfor ønskede han at få bestyrelsens opbakning, hvis der skulle ske noget igen, og medlemmerne vedtog at støtte formanden.

Det løste ikke problemerne, og i november mente Topp, at der stadig ikke var til at være på Maglekilde. Fabrikant Højer og hans værkfører Mikkelsen behandlede stadigvæk de ansatte som skoledrenge. Medlemmerne mente, at formanden "ikke skulle gå på arbejde, hvis det kun drejede sig om nogle timer". Formanden arbejdede alligevel, for ikke at skade mæglingen mellem afdelingen og maskinfabrikken.

Da formanden senere fortalte om mæglingen, mente han, at det "var et pænt resultat." Han understregede,

at det ikke havde været let, fordi Sammenslutningens [arbejdsgivernes] mæglingsmand Einar Rasmussen havde brugt en rå og brutal tone – noget man ellers skulle lede længe efter. Derfor måtte smedenes repræsentant P. Andersen udvise den største "koldblodighed" for ikke at give arbejdsgiverrepræsentanten igen af samme skuffe. Det var nok meningen, at forhandlingerne skulle bryde sammen, men det gjorde de ikke – og der blev opnået et resultat:

1. Snavspengene [smudstillæg], blev forhøjet fra 25 øre til 50 øre i timen,
2. at [ved] midlertidigt arbejde skal der tages bestemmelse for hvert stykke arbejde, da vi ikke føler os bundne til den gængse timeløn.

Sådan står der i protokollen, og derefter refereres et drabeligt skænderi mellem Topp og E. Rasmussen, som bl.a. sagde:

Ja vi ved indenfor Sammenslutningen, at der er meget, der ikke passer Dem. ... Da bølgerne gik højest lod P. Andersen en bombe springe, han udtalte nemlig: [på] Gruppemæglingsmødet i fjor udtalte en af Sammenslutningens medlemmer: at så snart der blev lidt at bestille, så skulle Topp have karantæne; nu kan de tage mig på ordet hr. Rasmussen, og jeg vover at påstå, at det er den karantæne, som Topp har fået nu. BANG. Rasmussen sagde ikke et ord.

Da formand Topp redegjorde for forløbet, blev han meget ivrig, og han beklagede, at han blev forfulgt som tillidsmand for kollegerne. Han talte om arbejdsgivervrøvl, sulepisken, de herrer kapitalister, deres reservefond på 25 mill., storsnudedede arbejdsgiveryngel og meget mere. Derefter slutter han mødet med en ordentlig salut: "Så kan Højer og hans sværte godt komme an, for vil jeg spise tørt brød end jeg falder til patten."

Selv om Topp var rasende, ville han videre, og derfor havde man inviteret en formand fra Maglekilde til bestyrelsesmødet i december, og han lovede, at man for fremtiden skulle tale mere om tingene, og at det ikke skulle gå ud over Topp.

Mange temaer i spil 1922-1924

De dårlige tider afspejledes i de diskussioner, som medlemmerne havde på generalforsamlinger og medlemsmøder. Det var i den situation, at der skulle forhandles overenskomst, og her viste arbejdsgivernes krav tydeligt, at det var en økonomisk svær tid. De krævede både en forlængelse af arbejdstiden og en nedsættelse af lønnen – det gjaldt også for overarbejde og søn- og helligdagslønnen. Desuden krævede de, at der kun skulle være tillidsmænd på de virksomheder, hvor der var flere end 5 ansatte, og at man skulle have arbejdet på virksomheden i 1½ år for at være tillidsmand. Disse krav faldt ikke i god jord i Roskilde, fordi det ville være umuligt for svendene på de små arbejdspladser at få en tillids-

DANSK SMEDE- OG
MASKINARBEJDER-FORBUND
GL. KONGEVEJ 6"

TELEGRAMADRESSE
SMEDEFORBUND, KØBENHAVN
TELEFON 5121 & 5221

København B., d. 27/5 1919.

Hr. Aug. Topp,

Roskilde.

Gode Ven! I Anledning af Din Skrivelse af 24. ds. hvor Du skriver, at der mellem Kollegerne og Firmaet Mandrup har været forhandlet, og at disse Forhandlinger er endte uden Resultat, skal jeg meddele, at Sagen vil blive optaget til videre Behandling paa et Timandsmøde.

Dernæst skriver Du, at Tillidsmanden paa Knapfabrikken Haima er fyret Dagen efter Mæglingssmødet, "og tilføjer at I kræver ham genantaget," det tror jeg ikke, vi kan, thi lige saa lidt som vi er forpligtede til at arbejde et Sted imod vor Vilje, ligesaa lidt kan vi forlange, at et Firma skal beholde en bestemt Mand, naar han kun har været der saa kort, og det oven i Købet er stillet ham i Udsigt, at det ikke varer saa længe.

Og den Omstændighed, at han var valgt til Tillidsmand, er ikke tilstrækkelig til at holde ham i Arbejde, hvis ikke Firmaet har Brug for ham, hvilket jo synes at fremgaa af Sammenslutningens Skrivelse.

Med kammeratlig Hilsen
efter Formandens Ordre.

P. Andersen

*Brev til Topp fra
Forbundet om to sager.
Den ene hos Mandrup
(Hammerbo Maskin-
fabrik), hvor forbundet
går videre med sagen.
Den anden sag drejer
sig om en afskedigelse,
hvor forbundet ikke
mener, at man vil opnå
noget ved at gå videre.*

mand. Arbejdsgiverne krævede desuden ret til at bestemme arbejdstiden - og så skulle lærlingeforholdene ændres. Det var medlemmerne i Roskilde heller ikke tilfredse med.

Forligsmandens overenskomstforslag lignede til forveksling arbejdsgivernes krav, og det fik formanden til at kalde det "et uforskammet forlangende". Topp kunne ikke anbefale, at man stemte ja, og han tilføjede, "at det var et råddent forlig", og at han ikke kunne forstå forbundsformandens anbefaling. Der fulgte nu en længere og følelsesladet debat, og det endte med, at forslaget blev stemt ned med 69 nejstemmer - der var 1 ja-stemme. Det samme mønster kunne man finde over hele landet, og derfor startede arbejdsgiverne en lockout.

Medlemmer var især utilfredse med, at tillidsmandens status blev truet på de mange mindre virksomheder, og derfor foreslog formanden en resolution, og den blev diskuteret på en ekstraordinær generalforsamling d. 17. marts 1922:

Roskilde afdeling forsamlet til ekstraordinær generalforsamling udtaler sin misbilligelse over, at hovedbestyrelsen, efter at arbejdsgiverne pure havde afvist forslaget angående bedriftsnævn, kunne gå med til den af arbejdsgiverne krævede tilføjelse ... sålydende: "Ligesom en tillidsmand, der er valgt under en periode med et større arbejdsantal, ophører at være tillidsmand osv".

Denne tilføjelse er jo accepteret, dog således at arbejdsantallet skal være gået ned for et tidsrum af 3 måneder.

I det tilfælde at den tilføjelse kommer til at stå i overenskomsten, vil organisationens bedste tillidsmænd, de af vore kolleger, der virkelig gør et stort arbejde for sine kammerater, meget snart få at vide, at de ikke er tillidsmænd mere, og at der desværre ikke er brug for dem mere.

At arbejdsgiverne gerne formindsker sit arbejdsantal lidt, når de dermed kan blive af med en dem forhadet tillidsmand i løbet af 3 mdr. Det turde der dog ikke være nogen tvivl om med vore tidligere erfaringer for øje. Vi påstår, at det er den forkerte vej, vi går, i stedet for udvidelse af tillidsmandsinstitutionen ved bedriftsnævn, skulle de nu være betydeligt forringet, men vi tvivler ikke om, at hele forslaget vil blive forkastet. Vi henstiller til hovedbestyrelse, at de ved de kommende forhandlinger vil søge, at den tilføjelse ikke kommer til at stå i overenskomsten.

Resolutionen blev vedtaget og sendt ind til hovedbestyrelsen.

Forligsinstitutionen fremlagde et nyt forslag d. 9. marts, som var noget bedre end det første. De første 6 % af et fald i pristallet ville ikke påvirke lønnen, og der var sket en forbedring af betalingen af overarbejde. Men på trods af disse – små – forbedringer forkastede medlemmerne i Roskilde igen forligsforslaget. Det samme gjorde smedene og maskinarbejderne over hele landet, og flere afdelinger i København foreslog, at man organiserede en generalstrejke. Afdelingen fik mange henvendelser og resolutioner om generalstrejke, og bestyrelsen besluttede, at de ville anbefale generalstrejke.

Der kom dog ingen generalstrejke, men der kom et "forlig", som gav en lønnedgang på 15 %. Det var man bestemt ikke tilfreds med i Roskilde, og på en ekstraordinær generalforsamling i maj fremlagde Topp igen en resolution, som på det skarpeste misbilligede, at hovedbestyrelsen ikke havde sendt forliget ud til urafstemning. Samtidig krævede man, at der blev indkaldt til en ekstraordinær kongres, hvor ledelsen kunne stå til ansvar "for dens brud på lovene" – resolutionen blev vedtaget uden debat.

Maglekilde Maskinfabrik og tillidsmanden August Topp

Det kunne være farligt, at være faglig tillidsmand – både på arbejdspladserne og i afdelingernes bestyrelser. I Dansk Smede og Maskinarbejderforbund Roskilde ser man det på den lange række af formænd, som foreningen havde haft i de første 30 år - mange af dem kun i kort tid. August Topp havde været formand siden 1917, og i begyndelsen af 1920'erne mærkede han det stigende pres, som arbejdsgiverne lagde på afdelingens ledende tillidsmand. Topp arbejdede på Maglekilde Maskinfabrik, og det skete flere gange, at arbejdsgiveren og arbejdslederen forsøgte at lægge pres på ham.

Det var helt klart i 1922, hvor Topp mente, at han blev udsat for regulær boykot. Han drøftede sagen med bestyrelsen, og han skrev derefter til Forbundets hovedbestyrelse for at få bistand. På et møde i afdelingen d. 6. maj blev forholdet diskuteret, og et bestyrelsesmedlem hævdede, at maskinfabrikken ikke skulle ansætte Topp, når der ikke var noget arbejde. Det synspunkt blev afvist af Topp, som sagde, "at der havde været arbejde, men de havde tilbudt at sende en anden mand i stedet for Topp, som var forlangt". Efter en kortere diskussion vedtog bestyrelsen at skrive til hovedbestyrelsen:

Topp contra Maglekilde Maskinfabrik.

Til hovedbestyrelsen for Smede og maskinarbejder-
nes Forbund fra Smede og Maskinarbejdernes Forbund
Roskilde Afdeling forsamlede til ekstraordinær general-
forsamling lørdag d. 6. maj henstiller til hovedbestyrel-
sen, at de med alle til rådighed stående midler søger at
genindsætte tillidsmanden på Maglekilde Maskinfabrik
Aug. Topp i hans plads.

Vi begrundet det med, at vi sikkert ved, at det ikke er
som arbejder, men som tillidsmand, at den virksomhed
søger at befri sig for ovennævnte kollega. Vi tilsiger vor
formand al den støtte vi formår og håber, at hovedbe-
styrelsen også vil gøre sit til, at retten går sin gang.

Derefter blev der holdt et mæglingsmøde uden resultat, og
på et møde d. 1. juli besluttede medlemmerne at udsætte sa-
gen til en ekstraordinær generalforsamling, fordi der ikke
var kommet så mange medlemmer. Til gengæld meddelte
formanden, at Forbundet havde nægtet at indkalde til den
krævede ekstraordinære kongres – "der var jo ikke mere end
29 afd. ud af 85, der havde forlangt en sådan".

Afdelingen besluttede, at der skulle være ekstraordinær
generalforsamling d. 15. juli, og vi ved ikke om den blev
holdt, for i protokollen er der to blanke sider med overskrif-
ten: "Ekstraordinær generalforsamling 15-7-22".

D. 5. august oplyste næstformanden, at sagen mellem
Topp og Maglekilde var endt godt for Topp - han vandt nem-
lig sagen.

Lønproblemer og kontingent

Den fortsatte krise - med de mange arbejdsløse - fik flere af
medlemmerne til at tage arbejde til en lavere løn, og det blev
et problem i Roskilde i løbet af 1922. I Roskildeafdelingen
tog man sagen op på et fælles bestyrelses- og tillidsmands-
møde i august. Formanden fortalte, at arbejdsgiverne hver-
vede arbejdere fra andre byer og underbød de udenbys ar-
bejdere på lønnen – en ny form for skruebrækkeri. Topp slog
fast, at det var umuligt for arbejderne i Roskilde at arbejde
sammen med de udenbys arbejdere, "da vi ikke kan gå ned
til den løn".

Formanden fremviste en lønpose fra Mandrups Maskin-
fabrik, som viste, at arbejderen kun fik 50 kr. om ugen. Han
mente, at det var forkert af arbejdsgiveren, fordi de udenbys
arbejdere skulle have den normale betaling for deres arbejde.

Det var en forpligtigelse for afdelingen at sikre, at de lokale arbejdsløse fik arbejde, inden der blev hyret nogen udefra. Et af medlemmerne havde hørt, at de udenbys ikke var med i en fagforening, fordi de ville slippe for kontingentet.

Formanden understregede, at det var galt, når der også var stor forskel på lønnen i Roskilde og sammenlignelige byer – for det var Roskilde, der var bagud. De store lønforskelle fik formanden til at erklære, at der var grund til at kræve mere i løn – og han foreslog en forhøjelse på 15 øre i timen.

Der var et lokalt problem i afdelingen: den ekstra krone, som man tidligere havde vedtaget at betale for at støtte de arbejdsløse. Alle var enige om, at kontingentet var højt, og der var nogle, som mente, det var for højt. Topp mente, at man skulle tænke over, hvor meget den krone betød for de arbejdsløse – og at det var vedtaget af en generalforsamling. Bestyrelsen ville alligevel se på sagen, og den ville blive behandlet på en generalforsamling. Efter mødet blev bestyrelsen enige om at foreslå, at man skulle stoppe betalingen fra 1. november, fordi der alligevel nok ville være råd til at støtte de arbejdsløse til jul.

I mellemtiden var Topps sag med Maglekilde aktuel igen, fordi han havde modtaget voldgiftskendelsen, som fastslog at behandlingen af ham var forkert. Derfor havde Topp sendt et erstatningskrav til Maglekilde.

På generalforsamlingen i oktober fremlagde Topp bestyrelsens kontingentforslag, og kassereren oplyste, at der var 600 kr. i kassen, og hvis der kom yderligere 400 kr., så ville det være muligt for afdelingen at give de arbejdsløse huslejhjælp i 5 måneder, og han tilføjede, at der var indbetalt ca. 8.000 kr. i ekstra kontingent, og de arbejdsløse havde fået 7.200 kr. i huslejhjælp. Derefter blev forslaget diskuteret frem og tilbage, og det endte med, at bestyrelsens forslag blev vedtaget.

Topps sag med Maglekilde sluttede i november, hvor han fik tilkendt 450 kr. i erstatning, og så skulle Maglekilde Maskinfabrik ansætte ham igen - når de skulle bruge en smed.

Ungsvendenes løn

Afdelingen blev hele tiden udfordret af nye problemer, som medlemmerne skulle tage stilling til. I årenes løb havde der udviklet sig et solidt medlemsdemokrati med mange medlemsmøder og flere generalforsamlinger om året og ofte en eller flere ekstraordinære generalforsamlinger. Der kom for det meste mange medlemmer, selv om det kunne hænde, at

der var møder, hvor formanden mente, at de ikke var nok til at træffe vidtgående beslutninger, og så blev sagen udsat til næste møde.

I december 1922 fik man et nyt problem, som de ældre arbejdere ikke havde haft før, fordi de nyuddannede svende fik mindre i løn end en arbejdsmand. Derfor skrev Topp til Forbundet: "der er noget meget forkert i det, at de unge svende der lige er udlært skal arbejde billigere end en arbejdsmand", og han understregede, at svenden havde stået i lære i 4 år og bestået svendeprøven.

I den situation besluttede medlemmerne, at der skulle gøres noget for de unge, både fordi de ikke skulle underbetales, og fordi det kunne virke som løntrykkeri. Afdelingen kunne - som der står i protokollen - "ikke tage det med ro". Formanden foreslog, at der blev sendt strejkevarsler til de værksteder, hvor lønnen var for lille - "hvis vi ikke fik sat lønnen i vejret på anden måde". I første omgang blev det besluttet, at de nye svende ikke måtte arbejde for under 1 kr. i timen - og den besked blev sendt ind til Forbundet.

På den første generalforsamling i 1923 var sagen igen på dagsordenen, og formanden ønskede en afstemning, om hvorvidt de unge svende måtte arbejde for mindre end 1 kr. i timen. Han understregede: "Det er jo meningsløst, at vi skal stå 4-5 år i lære for at opnå en mindre løn end en arbejdsmand." Det blev da også vedtaget, at ingen måtte arbejde til den lille løn.

Det var ofte de samme virksomheder, som afdelingen havde problemer med, det var virksomheder, som ofte antog arbejdere, som ikke var med i fagforeningen eller også blev svendearbejdet udført af en ufaglært arbejder. Medlemmerne måtte ikke arbejde under forhold, hvor deres arbejdsplads blev truet på den måde. Det var altid formanden, som blev sendt afsted for at løse problemerne, og det lykkedes faktisk ofte for Topp at få lavet en aftale. Og hver gang formanden nåede et resultat, blev fagforeningens vigtighed for medlemmerne mere tydelig.

Afdelingen blokerede smedeværkstedet på Maglekilde i februar 1923, men det virkede ikke, for der blev stadigvæk smedet. Det viste sig, at det var Topp, der havde givet en af svendene lov til at færdiggøre en akkord, "så han ved udbetalingen af overskuddet kunne få klaret sin gæld til Forbundet". Derefter måtte han ikke smede mere, men her var de andre smede på Maglekilde ikke enige med Topp, og de mente, at hvis der manglede en bolt, så var det i orden at

smede en. Sagen kunne derfor ikke afgøres, og problemerne fortsatte på Maglekilde, og til sidst ekskluderede de ham, der blev ved med at smede og svejse.

På generalforsamlingen i foråret 1923 fremlagde bestyrelsen et forslag til ændringer af Forbundets love:

1. Medlemmer, der er fyldt 60 år, og som har været med i 35 år, skal være kontingentfrie.
2. Ingen tilrejsende må søge arbejde, før han har meldt sig i afdelingen – begge forslag blev vedtaget uden diskussion.

Formanden fremlagde desuden en række andre forslag til kongressen: man ville sikre tillidsmanden, få regler om antallet af lærlinge i forhold til antallet af svende og ret til 6 dages sommerferie med løn efter 6 måneders arbejde på samme værksted - det blev også vedtaget. Det er sikkert, at der havde været en længere debat i afdelingen, selv om det ikke afspejles i protokollen.

Det var også på den tid, at man ser de første tendenser til, at der kan forhandles løn på de enkelte værksteder, og det udløste selvfølgelig også en længere diskussion. Formanden mente, at det var bedst, hvis man ikke skulle forhandle samlet, men han blev modsagt af cykel- og automekanikerne, som havde indsendt deres krav til alle værksteder i Roskilde – og det ventede de sig meget af.

Støtte til de arbejdsløse

De dårlige tider fyldte meget på medlemsmøderne, og man hæftede sig især ved, hvor svært det var at kræve mere i løn, når der ikke var noget arbejde. Understøttelsen til de arbejdsløse var meget vigtig for medlemmerne. Alle ønskede at støtte de arbejdsløse, men når der var flere arbejdsløse, var der også færre til at betale til understøttelse. Bestyrelsen havde den opfattelse, at det var vigtigst at støtte dem, der overhovedet ikke fik nogen hjælp. Afdelingen måtte dog stille det krav, at man skulle have været medlem i ½ år for at få den lokale understøttelse.

I juni 1923 foreslog Topp, at den krone man betalte til de arbejdsløse, blev sat ned til 50 øre, "fordi der ikke kunne pålignes medlemmerne mere, da lønnen jo er gået meget ned", og det blev vedtaget af medlemmerne. Formanden takkede, fordi det viste medlemmernes kammeratskabsfølelse.

Samtidig undrede det Topp, at der blev arbejdet over på

flere fabrikker og værksteder – men det var arbejdsgivernes krav til de ansatte. Bestyrelsen besluttede derfor, at det skulle pålægges medlemmerne at nægte overarbejde. Hvis det var helt uundgåeligt, måtte det ikke vare mere end 3 timer om ugen – ”for hvis arbejdet ikke kunne blive færdigt, kunne der antages flere mænd”.

I juli var arbejdsgiverne igen ude efter Topp. Roskilde Maskinfabrik havde sendt ham hjem for at ”puste et par dage”, men det varede i 6 uger. Og det på trods af, at der var rigeligt med arbejde, og fabrikken havde tilmed antaget en ung svend til 1 kr. i timen. Den unge svend var dermed løntrykker, som arbejdede, selv om han havde fået at vide, ”at han ikke måtte udføre dette arbejde”.

Den unge svend var derfor til møde med bestyrelsen, hvor han fik den besked, ”at på grund af hans ungdom, ville de lade det gå for denne gang”, men han skulle ikke gøre det igen.

Efter Forbundets kongres måtte en nedslået formand konstatere, at de forslag som Roskilde havde indsendt nærmest var blevet syltet – det gjaldt både for tillidsmænd og lærlinge. Formanden mente derfor, at det havde været en dårlig kongres, og at den nærmest gik baglæns.

Der var stadigvæk problemer for Topp, når han arbejdede på Roskilde Maskinfabrik, og Topp bragte sagen op på generalforsamlingen, fordi han gerne ville have opbakning ”til at gøre det fornødne”.

Det medførte en længere debat, og der var nogen, som mente, at Topp burde have søgt andet arbejde, når der ikke var arbejde på Maskinfabrikken. Generalforsamlingen bakkede trods alt Topp op, og det blev fastslået, ”at der ikke skulle arbejdes mere på hans plads, den skulle boykottes fra dato”.

Efter generalforsamlingen henvendte Topp sig på Roskilde Maskinfabrik for at høre, om der var noget arbejde, og han blev lovet arbejde i Køge - men man ventede på at få materialer. Topp var derfor indstillet på, at man lod sagen hvile, selv om den unge svend stadigvæk arbejdede på Topps plads. Medlemmerne var temmelig trætte af svenden, der ifølge protokollen ”ville skide Topp et stykke, han svejsede når det passede ham”.

Der var med andre ord begyndt at komme regler, som alle parter skulle følge, og da Topp opdagede, at der kunne være problemer med reglen om højst 3 timers overarbejde om ugen, indkaldte han til bestyrelsesmøde i slutningen af

september. Her erklærede han, at man nok var nødt til at stryge bestemmelsen om begrænset overarbejde, fordi "det blev vanskeligt at gennemføre, og at vi direkte ikke skulle forbyde vore medlemmer at arbejde over, så meget de ville".

Afdelingen havde bare fulgt generalforsamlingens beslutning, og det havde kun givet formanden ubehageligheder. Derfor mente han, at forbuddet burde ophæves, men man skulle henstille til medlemmerne, at de ikke skulle arbejde over – hvis det var muligt. Appellen til medlemmerne kom, fordi der stadigvæk var stor arbejdsløshed. Medlemmerne bakkede op om den nye linje, og samtidig blev det foreslået, at den lokale understøttelse skulle fjernes fra begyndelsen af oktober – det skulle dog vedtages af en generalforsamling.

Fjernelsen af den lokale understøttelse var på dagsordenen d 6. oktober, og her sagde formanden, "at der ikke var så megen arbejdsløshed mere". Derfor kunne man fjerne ekstrakontingentet, og det blev besluttet, men bestyrelsen fik en bemyndigelse til at indføre et ekstrakontingent – "i tilfælde af større arbejdsløshed".

Da julen nærmede sig, mente afdelingen, at det var nødvendigt, "at uddele hjælp til vore arbejdsløse ..., således at de fik i forhold til deres arbejdsløshed", og tilskuddet blev gjort afhængig af om den arbejdsløse var gift eller ugift.

Konflikt på Leegaards Værksted 1924

I slutningen af 1923 begyndte konjunkturerne at blive bedre, selv om reallønnen stadig var 15 % lavere end i 1921, og arbejdsløsheden var begyndt at falde. Men da venstregeringen i 1924 førte en deflationspolitik med faldende omkostninger, betød det, at dyrtiden pressede lønnen ned.

Modsætningen mellem Dansk Arbejdsmandsforbund og Dansk Smede og Maskinarbejder Forbund blev i den situation sat på en alvorlig prøve. Konflikten bestod kort fortalt i, at de faglærte ofte kunne slutte forlig før arbejdsmændene, men da arbejdsgiverne ikke ville lave aftale med nogen, før arbejdsmændene stoppede deres strejke, var der et stærkt modsætningsforhold mellem de to forbund. De faglærte mente, at arbejdsmændenes taktik satte arbejderklassens velfærd på spil, og modsætningen blev meget tydelig i 1924.

Året startede meget fredeligt, og på den første generalforsamling var det vigtigste punkt – fordi der ikke var meget andet – en længere diskussion om, hvem der kunne deltage i afdelingens fester. Skulle børn kunne deltage, og hvad med formerne og sliberne - de betalte jo ingen-

ting til kassen - det sluttede med, at bestyrelsen skulle finde en ordning.

På samme tid havde Forbundet besluttet, at lærlingene skulle være en slags "underafdeling" i afdelingerne. Formanden fortalte om brevet fra Forbundet, men "han ville ikke læse det op", fordi det skulle behandles på et senere møde.

De bedre tider ændrede ikke hverdagen i afdelingen, og der var hele tiden problemer, som skulle løses. I januar 1924 opstod der en faglig konflikt på et værksted. Leegaards Værksted havde fyret en formand, som var medlem i afdelingen, fordi det ikke var gået så godt som forventet, og nu kunne de ikke betale akkordlønnen – sagde de. Men værkstedet havde næsten samtidig antaget en anden svend - til en lavere løn. Topp meddelte svenden, at han ikke måtte arbejde på værkstedet. Men svenden var ligeglad, og han begyndte alligevel, fordi værkstedet fortalte ham, at den fyrede formand ikke kunne lave det pågældende arbejde. Han påstod, at han fik 15 kr. mere i løn om ugen. Men så enkelt var det ikke, fordi den tidligere formand var blevet lovet 75 kr. om ugen, men da der ikke var noget at bestille, så ville de kun betale 50 kr. - og så skulle formanden selv regulere arbejdstiden, så lønnen passede.

Det var en principiel sag for afdelingen. Topp hævdede, at når bestyrelsen havde bestemt, at der ikke måtte arbejdes under en bestemt løn på værkstedet, så skulle medlemmerne rette sig efter det. Derfor skulle svenden "holde op eller også går bestyrelsen". På mødet d. 2. februar fik bestyrelsen enstemmig opbakning, og så blev værkstedet blokeret. Det blev foreslået, at man skulle have en ekstraordinær generalforsamling, hvis svenden gik på arbejde om mandagen.

Hos Leegaard blev konflikten dog afsluttet i løbet af kort tid, og spørgsmålet blev reduceret til en misforståelse mellem bogholderen og den tidligere formand. "Men bestyrelsen misbilligede på det skarpeste" alles optræden. Forløbet havde alligevel været gavnligt, fordi bestyrelsen fik mulighed for at vise, at man havde viljen til at sætte en beslutning igennem.

Overenskomstforhandlingerne i 1924

De fleste arbejdspladser i jernindustrien i Roskilde havde lokale lønforhandlinger, og det skete, at man måtte bruge de såkaldte "snavspege", for at få lønnen op på et niveau, så svendene ikke blev underbetalt. Derfor foreslog Topp, at man forhandlede samlet med alle virksomhederne, men der blev indtil videre ikke besluttet noget.

Pristallet steg i 1924, og i afdelingen mente man, at stigningen var så stor, "at det var umuligt at klare sig med den løn, vi får nu". Derfor måtte man kræve mere i løn, og det startede en længere debat blandt medlemmerne. Det endte med, at man ville rejse et lønkrav på 15 øre i timen, og "det skulle ske tirsdag d. 4. marts kl. 10 over det hele". Medlemmerne var enige om at forhandle det samme krav, men det lignede ikke en fælles forhandling, fordi kravet skulle fremsættes på hver eneste virksomhed.

Kravene blev ikke imødekommet, og der blev indkaldt til et mæglingssmøde på Hotel Prindsen d. 10. april. Afdelingen holdt møde to dage efter, og da formanden ikke havde deltaget i mæglingssmødet på grund af udearbejde, redegjorde næstformanden for mødets resultat. Fabrikanterne ville for det meste ikke give noget - der var dog få værksteder, som tilbød et par øre, men det ville svendene ikke tage imod. Hele overenskomsten blev derfor sendt videre til Ti-mandsudvalget, og lønkravet blev henlagt til senere forhandling.

I begyndelsen af maj var der nyt fra Timandsudvalget, og formanden aflagde beretning på et månedsmøde. Men der er ingen oplysning om resultatet, og det var nok fordi - som der står i protokollen - "at der var flere ting i beretningen, der ikke rigtig passede". Men der var - som altid - en livlig debat.

Lærlingene

Smedekongressen havde i 1923 besluttet at udvide Forbundets aktiviteter ved at organisere lærlingene i Forbundets afdelinger - en slags lærlingenes landsorganisation. Det var en vidtgående beslutning, som i begyndelsen ikke omfattede alle de lærlinge, der var i smedefaget - men det var en start. Kongresbeslutningen var en understregning af, at man nu ville gøre en indsats for lærlingene. Lærlingenes forhold var blevet syltet, selv om man fra omkring 1900 havde forsøgt at varetage de unges interesser overfor arbejdsgiverne. Man havde dog ikke opnået ret meget - det var kun hensigtserklæringer fra arbejdsgiverne.

Lærlingenes forhold var meget ringe: de fik en lav løn, havde lange arbejdsdage, og de blev brugt til at producere billigt frem for at bruge tiden på uddannelse. Lærlingeloven tillod tilmed, at mester pryglede en lærling. Man kunne faktisk bruge politiet til at hente en lærling tilbage, hvis han rendte af pladsen.

Roskilde-afdelingen interesserede sig meget for lærlin-

genes forhold, og på en ekstraordinær generalforsamling i marts 1924 fortalte formanden om bestræbelserne på at organisere lærlingene. I februar havde man fået det nævnte brev fra Forbundet. Topp redegjorde for indholdet og oplæste den resolution, der var blevet vedtaget. Topp mente dog ikke, at lærlingenes organisation var den rigtige, og han anbefalede et forslag om at se tiden an. Og det vedtog forsamlingen.

Fag og fest

Afdelingen havde i mange år afholdt en skovtur, en stiftelsesfest og "et juletræ", og det blev altid planlagt af et udvalg - sådan skete det da også i 1924. Man diskuterede skovturen på flere møder, og bestyrelsen foreslog, at man skulle tage til Herthadalen d. 20. juli. Kassereren mente, "at kassen nok kunne betale - især hvis der var mange med". Det var ikke alle, der var glade for den valgte dato, men det kunne da laves om, sagde formanden. Det medførte igen en større diskussion, men turen blev vedtaget. Man skulle "køre til Herthadalen og Ledreborg med øl på vognene og fælleskaffe i Herthadalen og én krone pr. deltager til kørsel. Hjemkørsel kl. 1". På turen skulle man se parken og evt. også slottet på Lindenberg - men detaljerne blev overladt til festudvalget.

Når der i sommerens løb blev afholdt arbejderstævne i en eller anden by på Sjælland, blev medlemmerne i Roskilde altid inviteret med - formanden anbefalede altid, at man deltog, men det endte næsten altid med, at man kun sendte fanebæreren og fanen.

Der var altid stor interesse for stiftelsesfesten - det var da også en god lejlighed til at få et afbræk i efteråret. Man forsøgte at lægge festen tæt på stiftelsesdagen d. 30. oktober. Smedene og maskinarbejderne kunne nemlig godt lide deres traditioner, og derfor var menuen i mange år, som den man fik i 1897: "En bøf med brunede kartofler og diverse akvavit-ter, en bajer og bagefter smørrebrød og ost" - og så var der dans.

Fra begyndelsen af 1920'erne blev det også en fast tradition, at afdelingen holdt sit juletræ mellem jul og nytår. Alle de indendørs arrangementer blev efter 1899 afholdt på Fjordvilla.

Afdelingens bestyrelse opfordrede altid medlemmerne til at deltage i demonstration d. 1. maj - hvor parolen i 1924 var kampen for at fastholde 8-timers arbejdsdag. Den samme opfordring kom også til grundlovsdagen, hvor medlemmerne skulle deltage i processionen med fanen i spidsen. Afde-

lingen havde en stærk social identitet ved siden af det faglige arbejde.

De fortsatte overenskomstforhandlinger

Hovedorganisationerne fortsatte med at forhandle i sommeren 1924, men de kom ikke ud af stedet. Det var det samme i Roskilde, hvor afdelingens forhandlinger om lønforhøjelse altid endte i det såkaldte Timandsudvalg. I 1924 blev der forhandlet med Mandrups Maskinfabrik og Knapfabrikken Haima. Forhandlingerne gav ikke noget resultat, og svendene syntes, at selv akkorderne var blevet dårligere. Mæglingforsøgene i Timandsudvalget nåede i august 1924 et meget beskedent resultat: arbejderne hos Mandrup fik en forhøjelse på 2 øre i timen og på knapfabrikken fik de 5 øre, men det var da bedre end arbejdsgivernes krav om lønnedgang.

De små lønforhøjelser på de to fabrikker løftede ikke lønnen andre steder, og det var mest iøjnefaldende på Himmelev Maskinfabrik og Maglekilde Maskinfabrik, hvor lønningerne var så lave, at det virkede løntrykkende. Bestyrelsen i afdelingen følte, at de ikke altid blev bakket op af medlemmerne, når svendene arbejdede til lønninger, der var for lave, og bestyrelsen truede med at træde tilbage i slutningen af september – det blev dog udsat til generalforsamlingen.

På generalforsamlingen d. 4. oktober tog formanden fat på problemet, og han forklarede om de forskellige lønninger på værkstederne, og han understregede, at nogen steder var lønnen simpelthen blevet for lav. Årsagen fandt han blandt andet i det forhold, at der var kommet flere svende fra Jylland, som søgte arbejde i København og omegn. Formanden havde gjort dem opmærksom på, at de kun måtte arbejde til den aftalte løn.

Generalforsamlingen debatterede bestyrelsens arbejde for at få hævet lønnen, og en afstemning viste ikke overraskende, at der var fuld tillid til bestyrelsen.

I oktober opsagde jernindustrien alle overenskomsterne, og det gjorde ikke de lokale forhandlinger nemmere. Men afdelingens bestyrelse rystede ikke på hånden: de stillede krav om højere løn "over det hele". Kravet blev begrundet med, at pristallet hele tiden steg, og bestyrelsen krævede en lønforhøjelse på 20 øre i timen. Men efter en længere diskussion bestemte medlemmerne, at man kun skulle kræve 10 øre mere i timen. Hvis arbejdsgiverne sagde nej til det, så skulle det hurtigt overgives til mægling.

Den linje fik ikke opbakning i Forbundet, der mente, at afdelingen kun skulle satse på Mandrups Maskinfabrik, hvor timelønnen var 131 øre og på Maglekilde Maskinfabrik, hvor timelønnen var 130 øre, fordi gennemsnitslønnen i provinsen var på 137 øre. Når lønnen var blevet hævet de to steder, så kunne man tage fat med højere lønkrav over hele linjen. Alligevel vedtog bestyrelsen, at "rejse et samlet lønkrav på 10 øre", og det skulle ske d. 13. november kl. 10.

Det var forbundsformand I.A. Hansen meget utilfreds med, og "han mente ikke, det kunne lade sig gøre, da vore lønninger jo var delvis over gennemsnitslønnen i provinsen". Det var bestyrelsen utilfreds med, men de trak alligevel kravet lidt tilbage på enkelte værksteder, hvor lønnen var højest, og så ville de høre medlemmerne på generalforsamlingen.

Da man kom frem til generalforsamlingen, havde formanden igen været i Forbundet "med vores krav om lønforhøjelse ... men igen fået afslag". Det var Topp bestemt ikke tilfreds med, så han havde skrevet til I.A. Hansen, som igen afviste den lagte linje. Men nu blev Topp stædig, og han fik bestyrelsen til at fremsætte samme forslag i lidt ændret form, men nu ville man kun rejse lønkrav på de virksomheder, der ikke var med i arbejdsgiverforeningen. Bestyrelsen ville forsøge med en lokal forhandling med de pågældende virksomheder – og det blev vedtaget af generalforsamlingen.

Socialdemokratisk regering 1924-1926

Da Th. Stauning i 1924 dannede den første socialdemokratiske regering, opstod der snart problemer på arbejdsmarkedet, fordi arbejdsgiverne i løbet af efteråret begyndte at opsiges mange overenskomster. Der er ingen tvivl om, at arbejdsgiverne bevidst udløste konflikten, fordi de havde en afgørende interesse i at drive en kile ind mellem fagbevægelsen og partiet - det tætte samarbejde var en trussel. Der var i forvejen konflikt mellem arbejdsmændene og resten af fagbevægelsen, og arbejdsgiverne krævede en lønnedgang på 10 % - samtidig med at pristallet steg.

I Roskilde-afdelingens protokoller er der ingen henvisnin-

Lærebrev - det betyder
svendebrev - for Alfred
Peder Nielsen, 8. nov.
1924. Han var senere
formand for afdelingen
fra 1947 til 1970.

ger til den nationale konflikt. Der blev arbejdet på de lokale linjer, og afdelingen var ikke meget for at følge de påbud, der kom fra Forbundet. På afdelingens møder blev der også diskuteret politik, og i begyndelsen af 1925 startede man forberedelserne til det kommende valg til byrådet. Formanden opfordrede direkte medlemmerne til at deltage i opstillingen af kandidater - måske selv stille op, så der kom en smed eller maskinarbejder på den socialdemokratiske liste.

Den faglige udvikling var dog et meget centralt tema, og på månedsmødet i marts blev det foreslået, at man igen skulle fremsætte et lokalt lønkrav, "da vi jo ikke har nogen overenskomst med arbejdsgiverne". Det mente formanden ikke, fordi man hellere måtte vente på en ordening fra Forbundet. Formanden var ikke ganske tilfreds med sine medlemmer - han var frustreret over deres manglende interesse for det faglige og politiske arbejde, for som han sagde: "Det er jo sørgeligt at se, at her kun er mødt 10 % til møde, ikke engang de arbejdsløse er mødt op!"

Der kom ingen overenskomstforhandlinger, men en stor-lockout. D. 18. marts 1925 blev 40.000 arbejdere udelukket - heraf kom ca. 12.000 fra Dansk Smede og Maskinarbejder Forbund. Lockouten blev mange steder besvaret med strejke, og Forbundet startede en strejke for ca. 700 smede. Konflikten kom hurtigt til at berøre omkring 100.000 arbejdere - heraf var der ca. 18.000 faglærte fra jernindustrien.

I Roskilde var man optaget af stiftelsesfesten, og bestyrelsen havde 2 dage før konfliktens start vedtaget, at alle medlemmer skulle betale 25 øre om ugen, så man kunne sætte indgangsprisen til stiftelsesfesten ned. Det blev enstemmigt vedtaget på generalforsamlingen d. 4. april, men fordi der nu var konflikt, skulle der først betales, når konflikten var afsluttet.

Det var dog lockouten, der var det vigtigste punkt på generalforsamlingens dagsorden. Formanden kom kun med en supplerende redegørelse, for medlemmerne var allerede orienteret. Han sagde, at arbejdsgiverne ikke kunne tillade sig, "at kaste smedene på gaden!" Men han var også meget utilfreds med Forbundets hovedbestyrelse, som han anklagede for nærmest at side på hænderne - "de havde ikke gjort det ringeste for at rejse lønkrav".

Der kom mange forslag, således havde afdelingen blandt andet fået en forespørgsel fra HK, om smedene ville være med til at gå i sympatistrejke. Desuden dukkede en mærkelig sag op: Afd. 1 i København havde skrevet til afdelingen,

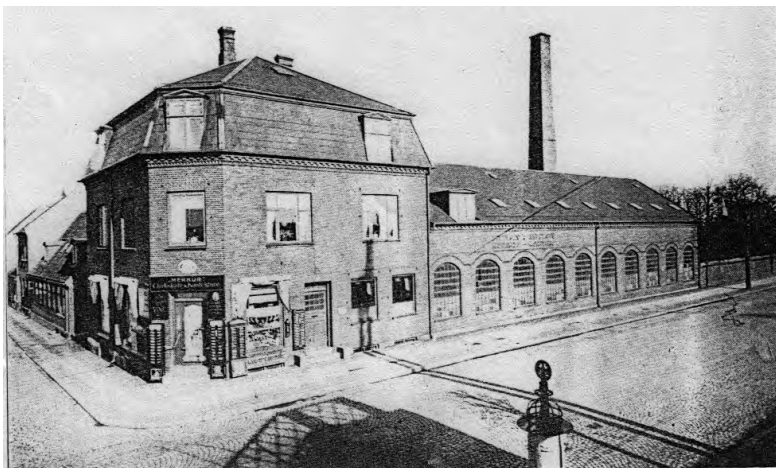
og Topp syntes, at det var nødvendigt, at han tog ind til København for at undersøge sagen. Det drejede sig om, at Afd. 1 ville have nogle smede - der arbejdede på Hedehusene Skærvefabrik - overført, fordi "der skulle være lavet noget arbejde på Godthåbsvej, hvor kollegerne var hældt ud!"

Da man ikke kunne finde ud af, hvad der var op og ned på den sag, erklærede formanden, at der nok kom en ekstraordinær generalforsamling - det gjorde der d. 12. april.

Da forligsinstitutionen fremlagde et mæglingsforslag d. 11. april, og smedenes hovedbestyrelse godkendte det, følte Topp, at han var blevet kørt ud på et sidespor. Ifølge forslaget ville svendene få 3 øre mere i timen, og det var medlemmerne bestemt ikke tilfredse med - hverken i Roskilde eller i resten af landet.

I afdelingen i Roskilde ville medlemmerne selv bestemme, om forslaget skulle vedtages eller forkastes - det var formanden ikke overraskende enig i. Han fortalte nemlig medlemmerne, at han ikke ville stemme ja. "Han syntes, det var for galt, at arbejdsgiverne, hver gang der kom lidt i vejen, kunne smide smedene på gaden for små bagateller." Ved afstemningen om forslaget stemte 57 nej og 13 ja. Forslaget blev stemt ned af smedene over hele landet, og konflikten fortsatte. Og så var der igen skruebrækkerne i Roskilde - det var blandt andet på Knapfabrikken, hvor HK'ere udførte smedearbejde. Da man lokalt ikke kunne løse sagen, henvendte formanden sig til hovedbestyrelsen for at få hjælp.

Forligsinstitutionen reagerede hurtigt på konflikten, og kom med et nyt forligsforslag - for konflikten kostede penge for begge parter. Topp orienterede medlemmerne om det nye forslag, og han mente, at det på flere punkter var et bedre

*Roskilde Maskinfabrik.
Direktørens lejlighed lå
på første sal i hjørne-
huset.*

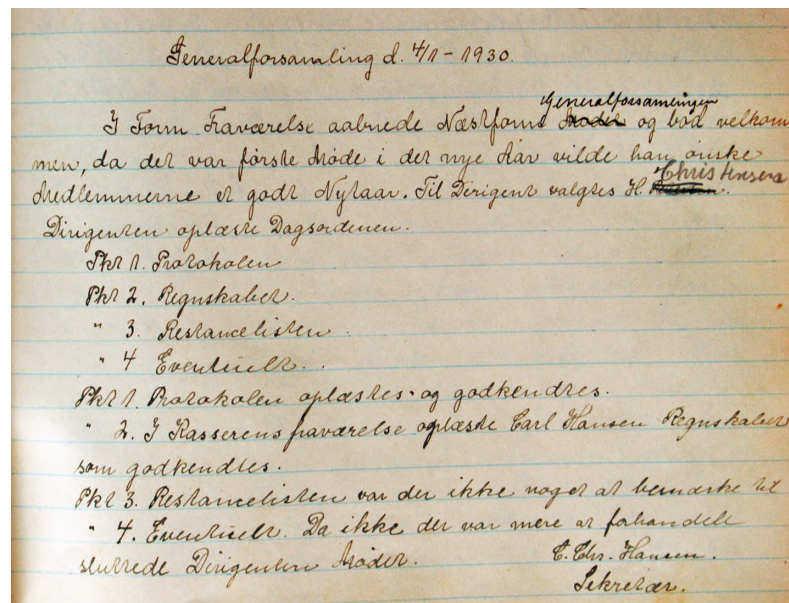
forslag. Selv om der stadig manglede noget, anbefalede han alligevel, at medlemmerne stemte ja. Forslaget blev vedtaget ved en ny afstemning med 52 ja-stemmer og 12 nej-stemmer. Det blev også vedtaget i resten af landet. Da resultatet lå meget langt fra arbejdsgivernes oprindelige krav, følte medlemmerne, at det havde nyttet at kæmpe.

Den lange konflikt sluttede dog ikke med det samme, fordi arbejdsmændene endnu en gang trak det hele i langdrag, og først d. 5. juni godkendte de resultatet. Den situation gjorde ikke forholdet mellem smedene og arbejdsmændene bedre – heller ikke på forbundsniveau.

Stadig problemer i Roskilde

Selv om der var en overenskomst, var der lokalt stadigvæk mange små problemer, som skulle løses - så afdelingens bestyrelse havde nok at se til. Men det var ikke kun i forhold til arbejdsgiverne, der var problemer, og på et møde i juni behandlede man et internt problem. Afdelingen havde fået brev fra afdeling 12 om, at der var et medlem fra Roskilde, som var begyndt at arbejde på B.&W. til en løn, der var for lav – og det måtte formanden så tage sig af.

I Roskilde var der hele tiden småkonflikter med nogle virksomheder, som enten brugte ukvalificeret billig arbejdskraft eller ikke udbetalte den aftalte løn til tiden, og det var altid de samme virksomheder, som optrådte i de uheldige situationer: Knapfabrikken Haima, Roskilde Maskinfabrik

Et helt referat fra afdelingens generalforsamling i nov. 1930.

og Maglekilde Maskinfabrik. Når afdelingen eller Forbundet kontaktede virksomhederne, kom der som regel ikke noget ud af det – i et tilfælde havde man tilmed fået et næsvist svar. Alle de resultatløse forhandlinger blev sendt til mægling i Timandsudvalget – i enkelte tilfælde gav det et mindre resultat, som da svendene i 1924 fik 2 øre mere i timen på Knapfabrikken og 5 øre mere på Mandrups Maskinfabrik (Hammerbo) – og lønfremgang var man altid tilfreds med, selv om man mente, at den burde være større. Lønforhøjelserne på de to fabrikker blev derefter brugt som løftestang for at få de andre værksteder op i løn.

Det var særlig svært at opnå noget på Maglekilde, og formand Topp kaldte det for løntrykkeri, men han mente dog, at svendene selv havde et ansvar for den lave løn. Topp fik svendene på Hammerbo til at danne en klub, som straks rejste et lønkrav, og det havde givet resultat. Derfor var han meget utilfreds med svendenes accept af de lave lønninger. Afdelingens bestyrelse var lige ved at give op, og derfor fremlagde de lønspørgsmålet på efterårets generalforsamling. Man ville høre medlemmernes mening, og hvis bestyrelsen ikke blev bakket op, så ville den gå. Der var en lang debat på mødet, hvor det blev fremhævet, at den også var gal med lønnen på flere mindre værksteder – nogle steder fik man kun 99 øre i timen. Bestyrelsen blev ikke overraskende bakket enstemmigt op af medlemmerne.

Formanden havde endnu en gang fået en forespørgsel fra København, om man ville deltage i en sympatistrejke – det kunne dog først besluttes på en ekstraordinær generalforsamling efter påske. Der var næsten ikke et møde i afdelin-

Metalarbejdernes Arbejdsløshedskasse.

Nr. 22349 Navn S. F. Nielsen

Meldt arbejdsløs den 1. 1. 25 i D. S. & M. F.
KØBENH. Stempel

Meldt i Arbejde den 20. 2. 25 hos Rejsende Arbejdsløsheds-kasse
H. 3. 25 Waldingvej

Kortet skal stemples hver 2^{den} Hverdag.

Udeblivelse fra Kontrol medfører Tab af Understøttelse. Udeblivelse over 7 Dage medfører ny Karenstid. For Rejsende maa Kortet stemples i hver By, hvortil de kommer, saafremt der findes Anvisningskontor. — I København stemples Kortene kun om Formiddagen. — Arbejdstiltrædelse, Sygdom, Militærtjeneste, Bortrejse, Eksamenslæsning o. s. fr. maa straks anmeldes paa Anvisningskontoret. — Arbejdsløse Medlemmer, som ikke oppebærer Understøttelse, maa sørge for at faa Bøgerne holdte vedlige.

Forinden Arbejdstiltrædelse skal dette Kort ombyttes paa Anvisningskontoret.

Arbejdsløshedskort fra 1925. Kortet viser samtidigt, at indehaveren S.F. Nielsen har været i arbejde.

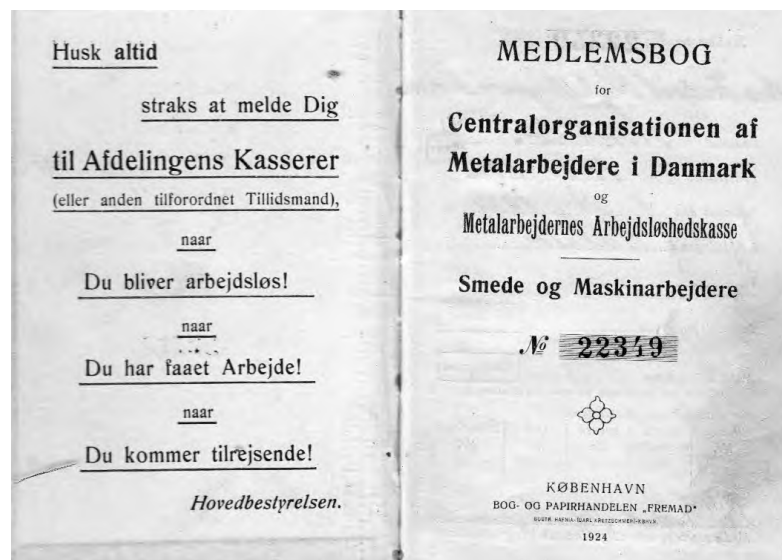
gen, uden at der var problemer med den ene eller den anden virksomhed. Arbejdsgiverne prøvede på forskellig vis at komme af med de faglærte smede. Der blev altid argumenteret med, at "der ikke kunne bruges så mange maskinarbejdere", og selv om afdelingen sendte nogen folk ud for at snakke med virksomhederne, kom de samme spørgsmål op igen og igen. Hvis man ser nærmere på mødeaktiviteten i 1925, så var der 6 månedsmøder, og 9 bestyrelsesmøder og ikke mindre end 6 generalforsamlinger, og på alle møderne drøftedes de samme problemsager på de samme virksomheder.

Arbejdskampen i 1925 havde krævet mange møder, og arbejdsgiverne havde igen været hårde i kampen, men det var regeringen, som var arbejdsgivernes egentlige modstander. Stauning ville stå i et dårligt lys overfor vælgerne, hvis regeringen greb ind i en konflikt – et klassisk socialdemokratisk problem.

Regeringen havde haft et lovforslag parat, men det blev i skuffen, fordi der var kommet et nyt mæglingforslag, som blev vedtaget. Konflikten fik den konsekvens for afdelingen i Roskilde, at man måtte aflyse den traditionelle sommerudflugt.

Da mæglingforslaget var blevet vedtaget, meldte Arbejdsmandsforbundet sig ud af De samvirkende Fagforbund - det skete dog mod Lyngsies vilje.

I Roskilde var det igen et stort problem med de mange værksteder og fabrikker, som stadigvæk brugte skruebrækere, når der var en regulær konflikt på arbejdsmarkedet. Smedene var enige om, at det skulle der gøres noget ved, men de vidste godt, at det var en svær sag at løse.

Første opslag i en medlemsbog.

Hen på efteråret ville man trods alt holde den årlige stiftelsesfest, og det blev, som man plejede med fest på Fjordvilla: steg, koldt bord, øl og kaffe – og musikken skulle være i kjole og hvidt.

Blandt de små dagligdags sager, som dukker op i protokollen er f.eks. kasserernes klage over, at linoleummet blev slidt. Det skete, fordi medlemmerne hver uge skulle hjem til kassereren for at betale deres kontingent, og det sled på trapperne. Udlejerne var bestemt ikke tilfredse med den konstante trafik, og de truede med at sætte kassereren og hans familie på gaden. Kassereren fik derfor et tilskud til et nyt lag linoleum – og så var både udlejer og lejer glade.

Arbejdsløsheden forsvandt ikke, og på årets sidste møde kort før jul drøftede bestyrelsen, hvad der kunne gøres ved problemet. Den socialdemokratiske regering havde bevilget 6 mill. kr. til at afhjælpe arbejdsløsheden. I Roskilde kunne man ikke bruge det til ret meget, fordi man kun havde modtaget 60 kr.

1926 var ikke meget anderledes end året før. Der var konstant problemer på forskellige værksteder og fabrikker - bestyrelsen drøftede altid indgående sagerne, og man forsøgte at løse problemerne ved at komme i dialog med arbejdsgiverne. I 1926 virker det trods alt, som om problemerne i årets løb blev færre. Når diskussionen gik højt, kunne det drejede sig om småtterier som cykelpenge, der ikke var udbetalt og måske lidt alvorligere, at nogle arbejdsgivere manglede viljen til at følge lønudviklingen.

Medlem Nr. 22349	Udlært hos <u>C. F. Sørensen</u> (Læremesterens Navn)
<u>Lars Frederik Madsen</u> (Fulde Navn)	i <u>Roskilde</u> den <u>1. 11. 1924</u> (Byens Navn)
Fødested <u>Grosmed</u>	Branche <u>Grosmed</u>
Fødselsdato og Aar <u>18. 10. 1908</u>	Boghaveren er indmeldt som Udlærling med 1 Maanedes Ventetid, og er derefter, hvis 4 Ugers Kontingent er betalt, berettiget til Rejsunderstøttelse fra den <u>1. 11. 1924</u> .
Indmeldt den <u>5. 11. 1924</u>	Boghaveren er indmeldt med 12 Maaneders Ventetid, og er derefter, hvis 52 Ugers Kontingent er betalt, understøttelsesberettiget fra den ..... 19 .....
i Afdelingen i <u>Roskilde</u>	Hvilende Medlemsret tillægges ikke Medlemmets Anciennitet. (Se Side 7.)
i (Bruges, naar Indmeldelsen er sket i andre Organisationer.)	
Indmeldt paany den ..... i ☐ Afd. Stempel.	
(Første Indmeldelse overstreges.)	
Meldt Tilgang den ..... i ☐ Afd. Stempel.	
(Anføres ved Overflytning fra andre Organisationer.)	
Har tidligere haft Medlemsbog:	
dansk norsk svensk tysk schweizisk	
Nr. Nr. Nr. Nr. Nr.	
<u>Lars Frederik Madsen</u> Medlemmets egenhændige Underskrift og fulde Navn.	

Grosmed C.F. Sørensens medlemsbog.

Tiden op til Kanslergadeforliget 1933

I slutningen af 1920'erne var efterdønningerne efter den første verdenskrig med den store arbejdsløshed kommet lidt på afstand. I fagbevægelsen kæmpede man stadigvæk med at få arbejderne organiseret, fordi uorganiserede arbejdere virkede som løntrykkere. Afdelingen i Roskilde søgte at hjælpe de arbejdsløse, men det var ikke altid, der var penge nok i de Arbejdsløses Fond. Arbejdsgiverne mærkede også, at der var fremgang, og derfor ville de i 1927 gerne have rykket overenskomstforhandlingerne frem, og de kom da også med et forslag. I efteråret 1927 blev forslaget diskuteret i afdelingen, og Topp fremhævede, at arbejdsgiverne – som noget nyt – havde foreslået, at tillidsmænd for fremtiden skulle have 2 måneders opsigelse. Men det var kun den halve sandhed, for det blev tilføjet, at det ikke skulle gælde, hvis der manglede arbejde – og så var man jo lige vidt. Desuden var det ikke gratis for arbejderne. Arbejdsgiverne foreslog samtidig, at alle akkorder skulle sænkes med 4 %, og lønningerne skulle generelt ned med 3-4 % - selv om priserne stadig steg.

Forbundets hovedbestyrelse godkendte forslaget, men på et efterfølgende formandsmøde havde Topp stemt imod forslaget. Han mente nemlig, at hvis smedene og maskinarbejderne stemte ja, så ville de blive løntrykkere for alle Danmarks arbejdere. Topp ville hellere vente og se, hvordan priserne udviklede sig, og det blev støttet af medlemmerne. Men på trods af Roskildes nej blev overenskomsterne alligevel fornyet i 1927.

Samtidig kom der en ændring i arbejdsløshedsloven, så det nu blev muligt at hjælpe kolleger, som ikke kunne få understøttelse, "fordi de ikke ville arbejde under den gængse timeløn, sammen med skruebrækkere eller på blokerede værksteder". Afdelingen pålagde medlemmerne, at de skulle meddele afdelingen, hvis de opdagede noget "forkert".

Lønproblemer på Hammerbo Maskinfabrik 1927-1928

De økonomisk strenge tider i 1920'erne havde ramt fabrikkanterne i Roskilde, som i stor udstrækning producerede til landbruget. Det fik den konsekvens, at man blandt andet på Hammerbo Maskinfabrik ikke kunne udbetale svendene deres tilgodehavende – for nogle svende drejede det sig om flere hundrede kroner. Det irriterede naturligvis svendene, og til sidst besluttede de at nedlægge arbejdet, hvis de ikke

fik deres penge. Da Topp en morgen kom ud til Hammerbo, stod svendene uden for fabrikken. Topp ringede straks til fabrikant Mandrup for at fortælle ham, at hvis han ikke udbetalte arbejderne løn, så ville arbejderne ikke gå i arbejde.

Topp fik nu en aftale med Mandrup, som lovede, at svendene skulle få 30 kr. om ugen i afdrag ud over ugelønnen. Hvis han ikke betalte som aftalt, så ville arbejderne gå i strejke på fabrikken. Der var nogle medlemmer, som var utilfredse med den aftale, som Topp havde indgået med Mandrup, fordi et afdrag på 20 kr. ville være godt nok. Men diskussionen viste sig at være overflødig, for fabrikanten kunne ikke overholde aftalen, og derfor trak afgørelsen ud. På generalforsamlingen d. 1. oktober oplyste formanden, at Mandrup ville betale svendene deres tilgodehavende – ca. 1.400 kr. – men den aftale løb han også fra.

Tillidsmanden på fabrikken, som var ved at være godt træt af fabrikanten, indkaldte kollegerne til et klubmøde i slutningen af oktober, hvor Topp også deltog – beløbet var nu steget til over 1.600 kr. Smedene var indstillet på at stoppe med at arbejde, indtil de fik deres penge - og Topp skulle give fabrikanten besked. Mandrup "lovede at han skulle gøre hvad han kunne for at skaffe pengene så snart som muligt". Forbundet bakkede smedenes beslutning op, og derfor kunne der udbetales strejkeunderstøttelse fra d. 4. november. Det var dog ikke alle svendene, der troede på fabrikan- tens gode vilje, så de hyrede en sagfører.

Da svendene ikke fik deres penge, godkendte Forbundet d. 23. november, at Hammerbo Maskinfabrik blev blokeret, indtil svendene havde fået deres tilgodehavende. Forbundet tilføjede i brevet, at svendene skulle være klar over, at strejkeunderstøttelsen var midlertidig. Under konflikten blev en af de strejkende svende anklaget for at have arbejdet under blokaden. Han erklærede, at han ganske rigtigt havde arbejdet, men det var ikke på fabrikken men for bonden i Sæby, som selv havde ringet til svenden. Det blev også påstået, at svenden havde forsøgt at få den oprindelige leverandør til at flytte kværnen til et andet værksted – det var altså påstand mod påstand.

Bestyrelsen mente, at der forelå et blokadebrud, som man skulle bremse med det samme. Topp pegede på, at svenden kunne ekskluderes ifølge lovenes § 12, og formanden skulle snakke med ham den følgende dag.

Ugen efter blev sagen drøftet på et bestyrelsesmøde, og Topp fortalte, at svenden havde indrømmet, at han havde

stillet kværnen op, men arbejdet var ikke udført for Mandrup. Alligevel havde formanden meddelt svenden, at han ikke måtte komme på afdelingens kontor, og at han ikke ville få strejkeunderstøttelse, før sagen var slut. Svenden deltog selv i mødet, og her fik han lov til at forklare sig. Han forsøgte at undskylde sine handlinger, og han svarede på spørgsmål uden at det – ifølge protokollen – bragte noget nyt frem. Mens svenden var sendt udenfor, drøftede bestyrelsen sagen og besluttede, at han ikke måtte arbejde mere på Hammerbo Maskinfabrik. Han kunne godt være blevet ekskluderet, men det gjorde man ikke, fordi han var gift, og der havde aldrig tidligere været noget på ham. Svenden lovede, at det ikke skulle ske igen, og han gav Forbundet en undskyldning. Derefter kunne han hente sin strejkeunderstøttelse – også fra den forløbne uge.

Dermed stoppede sagen på Hammerbo ikke, og Forbundet besluttede, at understøttelse for julen skulle udbetales af arbejdsløshedskassen i stedet for af strejkekassen – det skete fra d. 13. januar 1928. D. 29. februar kom der en løsning, da Topp meddelte, "at strejken på Hammerbo Maskinfabrik nu var hævet, vore kolleger havde fået udbetalt deres tilgodehavende i alt 1.591 kr. og 86 øre, det var indbetalt til hovedkontoret, at sagen nu var sluttet så blokaden kunne hæves".

Næsten samtidig med Hammerbo-konflikten opstod der uro på Maglekilde Maskinfabrik, fordi man kun betalte de lavest lønnede 1 kr. 13 øre i timen. Afdelingen havde jævnligt kontakt med maskinfabrikken, som ofte lovede noget, som de alligevel ikke holdt. I februar 1928 afskedigede fabrikken en smed, og fabrikanten nægtede at betale svenden hans overskud fra akkorden. Historien var den, at svenden en dag borede nogle huller, og så var værkføreren kommet, "og på brutal måde sagt", at arbejdet blev udført forkert. Senere havde fabrikanten sagt, at han var utilfreds med svendens arbejde, og han kunne bare gå op på kontoret og få sine penge. Da fabrikken ikke ville udbetale akkordoverskuddet, blev fagforeningen inddraget i sagen. Parterne var uenige om, hvem der sagde hvad – det var igen påstand mod påstand. Sagen blev derfor sendt til Forbundet, og i marts gik den til mægling. Fabrikanten gik med til at forhøje timelønnen til 1 kr. 18 øre, men han nægtede at betale smedens overskud, og han hævdede, at smeden selv havde forladt arbejdspladsen – smeden havde 248 kr. til gode.

Der blev nedsat en faglig voldgift, som holdt møde d. 20. april. Her afgav parterne deres forklaringer, og voldgiften

besluttede, at fabrikanten skulle betale svenden 100 kr. en gang for alle - og derved blev det.

Der var problemer på mange forskellige fabrikker og værksteder, og sagerne blev behandlet på afdelingens medlemsmøder. For det meste sørgede afdelingen for at få opbakning i Forbundet, så man ikke gjorde noget, man ikke skulle. Der var et par temaer, som dukkede op hele tiden: når en arbejdsleder udførte svendearbejde, og når arbejdsgiveren vægrede sig ved at udbetale den rigtige løn og akkord.

Efteruddannelse og lærlinge

Allerede i 1899 var man opmærksom på, at der var behov for ekstra uddannelse – bl.a. fordi lærlingeuddannelsen ikke var god. Fagforeningens ledere indså, at man på flere områder var bagefter. Det oplevede de, når de forhandlede med arbejdsgiverne, men de oplevede det i særlig grad, når de efter en forhandling fik en "bid brød" sammen med arbejdsgiverne. Her oplevede de den manglede uddannelse og viden om almindelige samfundsforhold, om litteratur og kunst. Arbejdernes børn fik ikke den samme skoleuddannelse som børn af mere velstillede forældre. Derfor ønskede fagforeningslederne, at arbejderne skulle lære noget mere, så de kunne klare sig i alle situationer.

Derfor startede De samvirkende Fagforeninger i Roskilde flere foredragsrækker, og i København grundlagde arbejderne senere deres eget forlag og Arbejdernes Oplysningsforbund. Det skulle alt sammen være med til at give arbejderne en større selvfølelse, så de ikke var usikre, når de mødte arbejdsgiverne og andre.

I løbet af 1920'erne – vi ved ikke præcist hvornår - begyndte afdelingen at støtte forskellige medlemmers efteruddannelse, og det første kursus der blev afholdt, var vist nok et bedriftsråds kursus. I 1928 diskuterede medlemmerne, om der skulle gives tilskud til et kedelpasser kursus, som allerede var startet – blandt andet med undervisning i regning. Topp mente, at man først skulle skaffe flere oplysninger om priser og bøger m.m. Det viste sig, at kurset kostede 25 kr. pr. deltager, og derfor foreslog han, at afdelingen betalte det halve for de arbejdsløse medlemmer – under forudsætning af, at de henvendte sig til bestyrelsen, inden de tilmeldte sig. Men diskussionen fortsatte, og spørgsmålet om tilskuddet blev drøftet flere gange. I september støttede formanden de medlemmer, der ville deltage i kurset, og "han ville håbe at alle ville kunne bestå prøven". Da flere af medlemmerne vil-

le udskyde beslutningen til en generalforsamling, blev Topp ret sur, og der står i protokollen: "Formanden kunne ikke forstå, at nogen skulle gøre indsigelse, så snart der var tale om at bevilge penge til det ene eller andet, men så måtte vi hellere lade være med at afholde noget kursus, så var vi ude over spørgsmålet, om der skulle bevilges eller ej". Han blev irrettesat af et medlem, som mente, at det snart ikke var muligt at sige formanden imod, "uden at der skal vanke en skylle for det". Tilskuddet blev bevilget, men det skulle godkendes på generalforsamlingen - tilskuddet blev fastsat til 10 kr. for hver arbejdsløs. En af smedene mente, at hvis man ikke gennemførte kurset, så skulle man selv betale hele beløbet.

I efteråret 1928 var der igen overenskomstforhandlinger, og Forbundet ville gerne forlænge den gældende overenskomst for 1 eller 2 år. Men arbejdsgiverne stoppede pludseligt forhandlingerne, fordi arbejdsmændene allerede var i konflikt på Land og Skovbrug. Dansk Smede og Maskinarbejder Forbund forlangte, at forhandlingerne blev genoptaget - og det blev de. Allerede 10 dage efter kunne Topp informere bestyrelsen om forslaget til de nye overenskomster. Protokollen nævner igen ikke noget om indholdet, men konstaterer, at afdelingens bestyrelse var meget tilfreds, og de anbefalede, at medlemmerne godkendte forslaget.

Formanden redegjorde for forslaget på en ekstraordinær generalforsamling i november, og han fremhævede de forbedringer, der var i forslaget: Det var en forbedring af tillidsmændenes stilling på de store virksomheder, der kunne nu laves lokale aftaler om overarbejde, og der skulle nedsættes et fællesudvalg for at undersøge lærlingenes forhold - det skulle være klar d. 1. september 1929. Til det sidste knyttede Topp en kritisk bemærkning om dårlige forhold for lærlingene i Roskilde - på f. eks. Maglekilde Maskinfabrik var der 14 lærlinge og kun 5 svende på maskinværkstedet. Efter en kort debat blev overenskomstforslaget godkendt af medlemmerne.

De nye regler om lokale aftaler blev diskuteret på generalforsamlingen d. 6. april 1929, og bestyrelsen lagde op til, at medlemmerne skulle prøve på at få en aftale om overarbejde på deres arbejdsplads. Målet skulle være at begrænse overarbejdet, så der i produktionen ikke kunne arbejdes over i mere end 6 timer om ugen. Man ville dog undtage reparationsarbejde, her ville det ikke være hensigtsmæssigt med en fast grænse. Det var vigtigt, at overarbejde blev begrænset mest muligt, og der kom et forslag om at indføre en slags

afspadseringsordning i stedet for lønudbetaling – det var aldrig sket før i Danmarkshistorien. Formanden havde ikke noget imod en sådan ordning med afspadsering.

1929 og tiden der fulgte

Børskrakket i 1929 fik store økonomiske konsekvenser for hele verden, selv om krisen ramte afdelingen i Roskilde med nogen forsinkelse. Det betød, at arbejdsløsheden fortsatte med at falde til hen på sommeren i 1930. Men da krisen kom, ramte den Danmark hårdt, fordi eksporten nærmest gik helt i stå.

I Danmark havde der været en stigende optimisme i slutningen af 1920'erne, fordi den økonomiske udvikling gik den rigtige vej. Arbejderbevægelsen følte sig styrket, da Thorvald Stauning igen blev statsminister, fordi Madsen-Mygdal havde ført en politik, der var rettet mod fagforeningerne. Krisen berørte i første omgang mest landbruget, men derefter gik det ud over smedene og maskinarbejderne, der på mange måder var afhængige af landbruget, fordi de vedligeholdt bøndernes redskaber. Det gik efterhånden ikke bedre for værfter og andre store virksomheder i jernindustrien - her mærkede man også faldet i efterspørgsel på deres produkter.

Afdelingen i Roskilde fik færre sager om manglende lønudbetaling og andre uregelmæssigheder, det var sandsynligvis, fordi arbejdsløsheden var stigende. Trods de dårlige tider skulle overenskomsterne fornyes i efteråret 1930, og fagforeningerne ville gerne have forlænget de gamle overenskomster. Det ville arbejdsgiverne ikke gå med til, og de krævede en lønnedgang på 20 %, fordi det passede med prisfaldet – den modsatte argumentation havde de dog aldrig accepteret.

Midt under overenskomstforhandlingerne vedtog afdelingens bestyrelse, at man skulle kræve lønforhøjelse på Maglekilde Maskinfabrik, og hvis det lykkedes, så ville de andre arbejdspladser nok følge efter. Kravet var begrundet med, at timelønnen lå på 118,4 øre i gennemsnit i Roskilde, og det var 4 øre lavere end på resten af Sjælland. Svendene mente, at kravet var rimeligt, fordi der på trods af verdenskrisen var rigeligt at bestille. Afdelingen kom med et lignende krav på Roskilde Maskinfabrik, men her var det ekstra svært, fordi tillidsmanden fungerede så dårligt, at arbejderne overvejede at vælge en anden.

Arbejdsgiverne ville gerne have en regel, så man kunne opsigte en overenskomst med 30 dages varsel. De udnyttede

den stigende arbejdsløshed, og det blev nogle meget svære forhandlinger, som heller ikke gav noget resultat. Det så meget sort ud, men forligsmanden greb ind og skar igennem med en lønnedgang på 5-8 % - til gengæld fik arbejderne 1 uges betalt ferie, og der skete ingen forringelser i tillidsmandsordningen.

Forslaget blev forkastet i de forskellige forbund med 63 % nejstemmer, medens det hos smedene og maskinarbejderne kun var 53 %, der stemte nej.

Da arbejdsgiverne vedtog forslaget, henstillede forligsmanden til De samvirkende Fagforbund, at der blev stemt en gang til. Det gjorde man, og det blev med en meget højere stemmeprocent – 72 % - og et flertal for ja.

I februar fik formanden besked om, at lærlingekommissionens arbejde var færdigt, resultatet var meget "kummerligt", fordi der kun blev påtaleret overfor dårligt uddannede lærlinge, og Topp mente, at det var for betydningsløst.

I foråret 1930 begyndte krisen at kradse i mange smedefamilier, og det fik Forbundet til at nedsætte det ordinære kontingent med 50 øre om ugen. På samme tid mente Topp, at det var meget uheldigt, at der blev arbejdet over, når arbejdsløsheden steg. På generalforsamlingen i april blev det derfor understreget, at man havde en aftale om, at der kun måtte være "6 timers overarbejde pr. uge". Tillidsmændene fik besked på, at de skulle påtale det store overarbejde overfor mestrene. En af kollegerne mente, at de samme regler også skulle gælde for reparationer, og det bakkede Topp op.

Løn og arbejdstid

I 1930 foreslog et medlem, at man skulle aftale med fabrikanterne, at der kunne arbejdes 8½ time om dagen mod at få fri lørdag eftermiddag. Det syntes formanden ikke ville være et fremskridt, og han pegede på den gamle kamp for en 8 timers arbejdsdag, og at det havde været arbejdstiden siden 1919.

Der var flere medlemmer i Roskilde, der foreslog, at man gjorde op de fælles lønforhandlinger. Det blev foreslået, at man skulle forhandle løn på den enkelte arbejdsplads, men i fællesskab rejse lønkravene på de store virksomheder. Det viste sig, at lokale lønforhandlinger fortsatte med et godt resultat på flere virksomheder - det viser bl.a. en lønforhøjelse på Maglekilde Maskinfabrik, hvor lønnen steg fra 116,8 øre til 120,4 øre i timen. Det var Topp meget tilfreds med, fordi det altid havde været svært at få højere løn hos Maglekilde.

På det sidste møde i 1930 var den mangelfulde uddannelse af fagets lærlinge igen på dagsordenen, og det var især på "cykle- og automobilværkstederne, at lærlingene fik en mangelfuld uddannelse". Man mente, at det var uforsvarligt, at anvise de udlærte lærlinge arbejde gennem arbejdsanvisningskontorerne, når uddannelsen var så dårlig. Derfor opfordrede formanden medlemmerne til at være opmærksomme på, at lærlingene fik den nødvendige uddannelse, og at de skulle klage til afdelingen, hvis der var noget galt. For fagets skyld var det vigtigt, at uddannelsen blev forbedret, og at mestrene stoppede med at bruge lærlingene som billig arbejdskraft.

I begyndelsen af 1931 diskuteredes priserne på en ny gasledning i Roskilde. Smedene mente, at man skulle bruge priserne i "Rørprislisternes afsnit A pkt. 1", for der var der både priser for hovedledning og svejsepriser. Det var også en forudsætning, at arbejdet skulle udføres af en faglært svend. I begyndelsen af februar havde Topp derfor et møde med "typograf Willumsen", der var socialdemokratisk medlem af byrådet og formand for Teknisk Udvalg. Willumsen sagde, at smedene var nødt til at gå ned i pris på gasledningen, fordi stadsingeniøren "stadig holdt på, at det var alt for høje priser i forhold til andre byer". Det var afdelingen meget utilfreds med, og de sendte sagen ind til Forbundet, men man havde ikke fået svar. På bestyrelsesmødet d. 18. februar fortalte Topp, at der havde været et møde med Teknisk Udvalg og med repræsentanter for både blikkenslagerne og smedene.

Marius Larsens bevis på, at han var udlært hos Gustav Winckelmann i Grønnegade i 1935.

Telefon 163. ROSKILDE, d. 16 - 11. 1935
Grønnegade 4.

Gustav Winckelmann

Klejsmed og Mekanikus. ☉ Autoriseret Vand- og Gasmester.
Anlæg af Centralvarme, Badeværelser og W. C.

Undertegnede erklære herved at Marius
Larsen Dags Dato har indstaaet sin Læretid.
med 5 Aar som Klejsmed

S. J. Winckelmann

Her var det aftalt, at kommunen ansatte de nødvendige arbejdere til gasledningen, og at de skulle have 2 kr. i timen. Det var et godt resultat, selv om forhandlingsmetoden var utraditionel.

Kampen om magten over fagbevægelsen – og afdelingen i Roskilde

På forårsgeneralforsamlingen 1931 diskuteredes overenskomstforhandlingerne. Medlemmerne i afdelingen havde stemt ja til forslaget, som ville indføre 6 dages ferie med løn. I første omgang blev forslaget ikke vedtaget, fordi der var et nej-flertal i Forbundet. Formanden var meget utilfreds med den meget lave stemmeprocent på 52,2 %, og han mente, at Forbundet havde svært ved at lodde stemningen blandt medlemmerne. Forbundet var heller ikke tilfreds med stemmeprocenten, og det besluttedes, at der skulle stemmes om forslaget en gang til.

Topp opfordrede medlemmerne til "at gennemlæse [forslaget] nøje, hvis der var nogen, som ikke var helt klar over, hvor de skulle stemme". Han gennemgik forslaget og trak hovedpunkterne frem, og han fremhævede især de positive sider: Det nederste løntrin blev fjernet, sommerferien blev 2 dage længere og rørprislisten kom til at gælde i provinsen. Topp mente, at det vigtigste var sommerferien, som man umuligt kunne fjerne igen. Han fortalte desuden, at forbundsledelsen var meget utilfreds med, at nogle medlemmer i København havde været rundt i afdelingerne i provinsen for at agitere mod forslaget – de blev kaldt urostiftere!

Ved den nye afstemning stemte 120 af medlemmerne i Roskilde ja og kun 6 nej, og forslaget blev vedtaget i hele Forbundet ved den 2. afstemning. Hele forløbet fik nogle efterdønninger, fordi en række afdelinger krævede, at der blev indkaldt til en ekstraordinær kongres for at vælte hovedbestyrelsen. I Roskilde afdelingen sendte man formanden og to valgte medlemmer - Carl Hansen og P. Petersen – til kongressen som afdelingens repræsentanter.

På generalforsamlingen i oktober blev der aflagt beretning om kongressens forløb, og Topp sagde, at Forbundets ledelse mente, "at det var en lille klike blandt medlemmerne, der ved løgn og svig havde forårsaget denne ekstraordinære kongres, og straks var der blevet mægtig hylekoncert fra oppositionsmedlemmer, og det varede noget inden der igen blev ro". Dansk Arbejdsmands Forbund havde tilladt sig at omdele noget materiale på kongressen med et voldsomt an-

greb på smedenes formand Johs. Kjærbøl - det var ikke faldet i god jord, og kongressen vedtog at sende en misbilligelse til arbejdsmændene og formand Lyngsie.

Kongressens afgørende punkt var en resolution - som blev foreslået af oppositionen - hvor de misbilligede den stilling, som hovedbestyrelsen havde taget ved at gennemføre den 2. afstemning. Inden afstemningen meddelte kongressens dirigent, at hvis resolutionen blev vedtaget, så ville hele hovedbestyrelsen gå af. Men det blev ikke nødvendigt, for kongressen forkastede resolutionen med 137 stemmer mod 97.

Formandsvalget i afdelingen vidner om, at der også var en opposition i Roskilde. Topp havde ikke haft en modkandidat i mange år, men det fik han i 1931 - C. Petersen stillede op som modkandidat. Topp blev genvalgt med 31 stemmer, medens C. Petersen fik 22 stemmer - og så var der 11 blanke. Det var utvivlsomt den stigende modsætning mellem socialdemokraterne og kommunisterne indenfor fagbevægelsen, som var nået til Roskilde. Det skal understreges, at kommunisterne især stod stærkt i de store københavnske afdelinger - det var også dem, der havde stået i spidsen for oprøret mod Kjærbøl. Man kan konstatere, at den første runde blev vundet af socialdemokraterne, selv om "sejren" var meget tynd, det var nemlig kun 48 % af de forsamlede medlemmer, der stemte på Topp.

I resten af 1931 kæmpede afdelingen videre med de gamle sager om gasledningen og aflønningen på fabrikkerne. Der var ikke den store bevægelighed, og det skyldtes nok, at arbejdsløsheden var stigende. Det faldt også mange af medlemmerne for brystet, at arbejdsgiverne i stor udstrækning benyttede sig af overarbejde, og afdelingen var meget utilfreds, når en fabrik antog en udenbys svend i stedet for en af de lokale arbejdsløse.

Arbejdsløsheden eksploderer

I 1932 slog verdenskrisen igennem i Danmark, hvor 12.034 af Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbunds 29.200 medlemmer var arbejdsløse - i hele landet var der 193.140 organiserede arbejdere, der var arbejdsløse. Afdelingen i Roskilde blev ramt, fordi man var afhængig af, at landbruget tjente penge - men det gjorde landbruget ikke, fordi eksporten til England næsten gik i stå. Der var mange bønder, der havde udvidet deres gårde i slutningen af 1920'erne, fordi ingen havde ventet en verdensomspændende krise, og da bygge- rierne var gennemført for lånte penge, gik det galt. Det fik

alvorlige konsekvenser, når flere og flere bønder ikke kunne betale deres renter og afdrag, og det førte til mange tvangsauktioner - fra 1930 til 1933 var der 4.913 tvangsauktioner i Danmark.

Tallet er måske ikke stort, men det dækker over de såkaldte "mørketal" for gårde, som konstant var på randen af tvangsauktion. En del blev reddet, fordi kreditforeningerne i mange tilfælde var bedst tjent med, at gården fortsat blev passet. Derved ville kreditforeningen lide et mindre tab, når man udsatte betalingen af gælden. Bønderne købte derfor færre varer fra jernindustrien, og det gav øget arbejdsløshed.

Arbejdsgiverne var også berørt af krisen, da de mistede afsætning ved det manglende salg. Det påvirkede deres udspil til nye overenskomster, og de krævede en lønnedgang på 20 % og 3-årige overenskomster. Topp mente, at de gik for vidt, og at det nok ikke "går uden kamp i år!" Dermed var linjen lagt.

Lærlingene igen

Lærlingesagen blev igen drøftet i februar 1932, og Topp mente, at fagforeningen burde gøre noget ved det, fordi "der er nogen steder, vi kan slå ned med god grund", fordi det var urimeligt, at mange lærlinge fik en mangelfuld undervisning. "De unge mennesker lærer ingenting, og derfor bliver håndværket jo længere jo dårligere." Han fremhævede, at Roskilde Maskinfabrik havde 23 lærlinge og intet arbejde, så nu faldt svendetallet nok til 2 eller 3 – og andre steder var der slet ingen svende og 7-8 drenge, som hverken lærte at smede eller dreje.

Kassereren mente, at lærlingetallet nok var faldende i hele Roskilde, og at det ville være fornuftigt med en optælling. Under debatten sagde et af medlemmerne, at det var forkert, at man ikke kunne blive medlem i fagforeningen uden at have lavet et svendestykke. Han mente, at det burde indføres i Forbundets love. Afdelingen enedes om at opfordre mestrene til, at alle lærlinge lavede et svendestykke. Men det løste ikke problemet med de mange lærlinge til de alt for få svende.

Det var dog overenskomstfornyelsen, som fyldte mest i 1932, og der var en voldsom debat både i Forbundets hovedbestyrelse og i afdelingen i Roskilde. I hovedbestyrelsen blev det diskuteret, om der skulle være en urafstemning. Men da overenskomstforslaget blev vedtaget af hovedbestyrelsen med en snæver margin, så indkaldte Roskilde-afdelingen til ekstraordinær generalforsamling i begyndelsen af marts.

Medlemmerne i Roskilde var utilfredse med hovedbestyrelsens beslutning, og på generalforsamlingen gik bølgerne højt. Topp oplæste en række resolutioner, som man havde fået fra andre afdelinger. Efter en længere debat vedtog generalforsamlingen en udtalelse til Forbundet: "På en dags dato afholdt generalforsamling blev det vedtaget, at udtale sin misbilligelse over at forligsmandens mæglingsforslag af 10. februar dette år, ikke i henhold til lovene har været udsendt til urafstemning."

Senere på foråret indsendte afdelingen to forslag til kongressen, og man foreslog, at der altid skulle være urafstemning om overenskomsterne, og at det skulle skrives ind i overenskomsten, at alle lærlinge skulle aflægge en svendep prøve med et svendestykke.

Forslagene ændrede ikke overenskomsten, og på den efterfølgende kongres fik hovedbestyrelsen et meget stort tillidsvotum – måske fordi det var en kommunist, der stillede op mod Johs. Kjærbøl.

Betalt ferie

Den ferieordning, der var blevet indført, havde kun berørt de medlemmer, der arbejdede på virksomheder, som var medlem hos arbejdsgiverne. Formanden mente, at tiden var inde til at forsøge at udbrede ordningen til de andre jernvirksomheder i Roskilde. Han roste hovedbestyrelsen, fordi den havde fået etableret en god ferieordning, selv om der lokalt manglede noget. Da afdelingen gik ind i sagen, opdagede man, at der var uorganiserede svende i Roskilde, som ikke fik ferie. Afdelingen ville gerne hjælpe dem, så alle smede og maskinarbejdere kunne få ferie, og de blev opfordret til at henvende sig til bestyrelsen, hvis de fik problemer.

Senere på året blev problemet i nogle tilfælde vendt på hovedet, fordi nogle svende slet ikke ville holde ferie.

Arbejdsledere og krisen

Den stigende arbejdsløshed i 1932 gjorde tit tonen hård på arbejdspladsen, og det påvirkede antallet af konflikter. Mange steder skete det, at arbejdslederen arbejdede med på værkstedet, og det var en torn i øjet på svendene, når der var mange uden arbejde. Konflikterne blev drøftet i afdelingen, men det mest almindelige indtryk, som man får fra protokollen er, at det var svært at fjerne arbejdslederne fra arbejdet i værkstedet. Svendene forlangte så, at hvis arbejdslederen ville arbejde med svendearbejde, så skulle han melde sig ind

i fagforeningen igen – det var nemlig ofte en smedesvend eller maskinarbejder, der var blevet arbejdsleder – det skete bl.a. på Forddepotet i 1932. Årsagerne til konflikterne blev altid diskuteret, og i de fleste tilfælde forsøgte man at få en mægling i sagerne, men det førte sjældent til ret meget. I sagen om Forddepotet endte det til sidst med, at den tidligere smed blev meldt ind i Arbejdsledernes Forbund.

De dårlige tider fik også konsekvenser for afdelingens sociale liv, fordi der ikke var penge til alt det, som man gerne ville gøre for medlemmerne. Konkret betød det, at der blev skåret i den årlige skovtur, i stiftelsesfesten og i juletræet. Afdelingen var ganske enkelt tvunget til at gøre juletræsfesten så billig som muligt – derved blev det.

1933 – Kanslergadeforliget

Konjunkturerne udviklede sig dårligt, og regeringen Stau-ning mente, at der skulle gøres noget for at bremse faldet. Det var Forbundet enige i, fordi arbejdsløsheden i jernindu-strien nærmede sig 40 %, og det gik især ud over fagets unge medlemmer, hvor kun 3 % af alle medlemmer under 25 år havde arbejde i hele 1933.

I Roskilde blev medlemmerne på den første generalforsamling i 1933 opfordret til at melde sig ind i Smedenes Sygekasse – hvor man kunne få hjælp ved sygdom og begravelshjælp. Men overenskomstsituationen blev ikke nævnt.

Arbejdsgiverne krævede igen en lønnedgang ved overenskomstforhandlingerne, og det førte til et regeringsindgreb i januar 1933 efter nogle dramatiske forhandlinger mellem regeringen og Venstre – Kanslergadeforliget.

Forliget blev indgået for at redde to vigtige grupper i den danske økonomi: arbejderne og landbruget. Der blev gennemført en et-årig forlængelse af overenskomsterne – med forbud mod arbejdskampe. Landbruget fik en nedsættelse af skatten og støtte til destruktion af køer, de arbejdsløse fik støtte til køb af kød, og så blev der lagt op til en rigtig socialreform – her var bl.a. en lov om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring.

Protokollen viser, at der er en stigende opposition mod formand Topp efter 1930, og på mødet i marts 1933 blev der henvist til et møde, som Dansk Arbejdsmands Forbund havde indkaldt til på Fjordvilla d. 15. december. Topp mente, at det var kommunisternes møde, og at de brugte "alle midler mod arbejderne, som løgn, falsk og meget mere". Han tilføjede, at "F. Larsen sagde, at det var vedtaget indenfor

kommunisterne, at alle vegne hvor Topp kom tilstede skulle han pilles ned!" Da mødet sluttede, uddelte Topp en pjece til medlemmerne: "Kommunisterne splitter", som var skrevet af Hans Hansen – det var Hans Hedtoft.

Kommunisterne var aktive, og i maj 1932 dukkede der en ny tværgående organisation op: Den Revolutionære Fagopposition - initiativtagerne var DKP. Derfor udsendte Forbundet i 1933 en skrivelse, som Topp læste op på forårets generalforsamling. Hovedbestyrelsen mente, at Den Revolutionære Fagopposition forsøgte at splitte de forskellige fagforbund, og det blev henstillet til medlemmerne om at holde sammen i kampen mod RFO.

Lærlingene igen

Lærlingenes uddannelse eller rettere mangel på samme blev ofte diskuteret. Der var stor forskel på lærepladserne. På generalforsamlingen i 1933 redegjorde Topp for de mange dårlige uddannelser, og han mente, at der skulle satses på en begrænsning i tilgangen af lærlinge på de dårligste værksteder. Han fortalte, at Forbundet arbejdede for at få tvungne svendepreøver. Selv om tillidsmændene var opmærksomme på problemerne, var det ofte svært at sige noget til mestrene om lærlingene. Tillidsmændene risikerede nemlig selv at blive sparket ud fra værkstedet, fordi lærlingene altid var en billigere arbejdskraft. Det rejste igen spørgsmålet om en bedre sikring af tillidsmanden.

Lærlingene var næsten altid på dagsordenen i 1933 – sammen med sager om overarbejde, andre overenskomstproblemer og skovtur.

På generalforsamlingen i oktober forsøgte nogle medlemmer igen at vælte Topp, men da det kom til stykket, ville de foreslåede slet ikke vælges. Det fik Topp til at sige, at han syntes, at det var forkert, at der ved hvert formandsvalg blev agiteret for at rejse en stemning imod ham. "Men hvis medlemmerne mente, at han havde fortjent et æselspark derfor, måtte han finde sig deri." Det førte til en længere debat - det hele endte med, at Topp blev genvalgt.

Lærlingene på dagsordenen i 1930'erne

Lærlingenes forhold under uddannelsen var helt afhængig af, at de voksne svende tog sig af dem. Derfor arbejdede afdelingen på, at lærlingene blev uddannet på de virksomheder, hvor der var et rimeligt forhold i antallet af svende og lærlinge. Politimesteren i Roskilde havde tilsyn med lærlingene, og det skete en sjælden gang at han greb ind, og en gang lukkede han for tilgangen af lærlinge hos Ford.

Det skal understreges, at lærlingeproblemet ikke var noget specielt Roskildeproblem, og at Forbundet arbejdede på en landsdækkende løsning. Lokalt blev afdelingen ved med at pege på de arbejdspladser, hvor der var problemer. Da det åbenbart ikke var nok, begyndte afdelingen i 1934 at skrive om problemerne i aviserne, og samtidig henstillede man til forældre og værger, at de skulle henvende sig i afdelingen, inden man indgik en læreaftale. Problemerne forsvandt ikke, og i februar blev 4 værksteder lukket for lærlinge – og politimesteren blev holdt underrettet. Bestyrelsen besluttede, at man ville undersøge hele området og indsende resultatet til Forbundets lærlingeudvalg.

Det var dog ude på arbejdspladserne, at man mærkede resultaterne af den dårlige uddannelse, og de gamle svende syntes ikke, at de nye svende var gode nok. Der var tilmed en svend, som spurgte, om man kunne nægte at optage en nyuddannet smed i afdelingen, når han havde stået i lære på en landbrugsmaskinfabrik - det kunne man ikke, og det skulle i stedet anmeldes til Forbundets lærlingeudvalg. Topp mente, at man ville blive nødt til at melde næsten alle værksteder i Roskilde til Forbundet, og medlemmerne i afdelingen var enige med deres formand.

1930'erne var en svær tid, og når der skulle forhandles overenskomst blev lønmodtagerne mødt med et krav om lønnedgang. Det skete også i 1934 – og der blev ikke opnået enighed. Forligsmanden kom igen med et forslag, og det blev igen drøftet i afdelingen i Roskilde, og man mente – ikke overraskende – at det ikke var godt nok. Men forslaget blev alligevel vedtaget – både i Roskilde og på landsplan.

Arbejdsgiverne, som heller ikke havde det nemt, udnyttede arbejdsløsheden til at presse lønnen. I hverdagen kunne det vise sig, når en svend skulle arbejde uden for værkstedet, og derfor krævede at få udbetalt kørepenge, "men det

blev affærdiget med den besked, at vejpenge betales ikke, og hvis vi ikke var tilfredse med det, kunne vi jo bare holde op, der var nok andre, der var villige til at begynde for den betaling". Det opfattede afdelingen som en regulær afskedigelse, og sagen gik til voldgift. Her påstod arbejdsgiveren, at der ikke var brug for alle de tidligere arbejdere, og da Topp var blandt de fyrede, så lignede det personfølgelse. Forbundet skrev til virksomheden, men man kunne ikke gøre noget, fordi arbejdsgiveren havde ansat andre smede. Sagen sluttede ikke her - de ville ikke ansætte Topp - også selv om de skulle blive idømt en erstatning. Derfor gik de smede, der arbejdede ude ved Marbjerg i strejke, og nu gik arbejdsgiveren til voldgiften. Voldgiftsafgørelsen gik da også imod arbejderne, og afdelingen fik en bod på 1.000 kr. - desuden skulle de betale 2/3 af sagens omkostninger.

I april 1934 fik afdelingen et brev fra Lærlingenes Landsudvalg - det var allerede oprettet i 1923 -, som foreslog, at afdelingen oprettede en Læringleklub. Topp læste brevet op på et medlemsmøde, og han var ikke glad for ideen, fordi "der kunne f.eks. deltage mestersønner i vores møder, og eventuelt rende med sladder". Sagen blev diskuteret, men den blev udsat til generalforsamlingen - her blev den igen udsat til et møde i november. På det tidspunkt blev det oplyst, at antallet af lærlinge var blevet begrænset på flere værksteder, og derfor var forslaget ikke så presserende. Lærlingeudvalget undersøgte, om det var rigtigt, at lærlingetallet var faldet, men det viste sig, at på de 4 største virksomheder var antallet af lærlinge stadigvæk højt.

I løbet af 1934 ændrede Topp sin holdning til en læringleklub, og han foreslog i 1935, at der blev dannet en læringleklub i Roskilde - det blev vedtaget på en ekstraordinær generalforsamling. Her forklarede Topp, hvorfor han havde skiftet mening om læringleklubberne. Nu mente han nemlig, at der var mange gode erfaringer med klubber andre steder i landet, og at klubberne ville medvirke til, at lærlingene blev "uddannet til gode forbundsmedlemmer, og opelske kammeratskabet og sammenholdet". Han foreslog derfor, at læringleklubbens bestyrelse skulle kunne deltage i afdelingens møder og generalforsamlinger, og det gav en del debat. Det blev nævnt, at Danmarks socialdemokratiske Ungdom (DSU) nok var bedre til at oplyse de unge om faglige og politiske spørgsmål, men forslaget blev vedtaget.

Derefter indbød afdelingen i Roskilde de lokale lærlinge til et møde på Fjordvilla lørdag d. 11. maj, hvor de skulle

danne en lærlingeklub. Initiativet blev støttet af De samvirkende Fagforeninger, og det blev senere på året fulgt op med et møde om "ungdom og lærlingeforhold".

Smedene havde inviteret alle lærlinge i Roskilde – også fra de andre fag - til deres arrangement, fordi de "voksne arbejdere" havde organisatorisk interesse i at få skabt en lærlingeklub, hvorfra man kunne rekruttere den nye tids faglige ledere. Der kom 25 lærlinge til arrangementet, og Topp indledte med at forklare om mødets baggrund. Derefter diskuterede lærlingene klubbens formål og muligheder, og lærlingene besluttede at stifte klubben. De valgte derefter en næstformand og 2 bestyrelsesmedlemmer - afdelingen havde bestemt, at den ville udpege en svend til formand. Referatet i Roskilde Socialdemokrat nævner desværre ingen navne. Vi ved dog, at den første formand hed Hans Christian Jacobsen.

August Topp bliver væltet

Ved formandsvalget på generalforsamlingen i efteråret 1935 blev S.P. Sørensen opstillet som modkandidat til Topp, som havde været formand i 18 år. Der er ikke nogen begrundelse, men det var ikke første gang, han fik en modkandidat, og Topp blev væltet. De tidligere forsøg var ofte sket i forbindelse med de fagpolitiske dønninger, der var i fagbevægelsen i begyndelsen af 1930'erne. Topp tabte valget med kun 2 stemmer - var det et kup? Han var absolut ikke begejstret for resultatet! Der må have været nogle medlemmer, som havde det dårligt med resultatet, for generalforsamlingen vedtog efter valget, at "udbetale Topp 200 kr. til jul som tak for hans arbejde som formand".

Efter formandsskiftet fortsatte debatten i afdelingen, og Topps utilfredshed prægede de næste møder, og mange medlemmer mente, at han var for personlig i sin form overfor Sørensen. Medlemmerne erklærede på et månedsmøde, at nu ville de ikke høre mere på deres "personfnidder".

I forbindelse med Roskilde Smedelaugs 500 års jubilæum udtalte S.P. Sørensen sig rosende om lærlinguddannelsen i Roskilde: ... "de svende, som udgår fra værkstederne ... er godt uddannede".

Det gjorde simpelthen Topp så vred, at han røg i blækhuset og skrev et langt kritisk brev. Han hævdede ligefrem, at der var dårlige lærepladser i Roskilde, "hvor lærlingene lærer så lidt, at det er umuligt for dem at aflægge svendep prøve. Og så længe vi indenfor vort fag ikke har tvungen svendep prøve,

så får sådanne lærlinge, den dag de har stået deres læretid ud, en lap papir, hvor der står, at de har stået i lære så og så længe..." Han tilføjede, at Sørensen absolut ikke udtalte sig på fagets vegne, og at forældrene skulle passe på med, hvor de satte deres sønner i lære.

Afdelingen brugte mange ressourcer på at forbedre forholdene på fabrikker og værksteder, og man var ofte i kontakt med Maglekilde Maskinfabrik, fordi de havde for mange lærlinge. Afdelingen tog uddannelsen af de nye smede alvorligt, idet der stadig var problemer. Det er meget klart, at Topp havde haft en god fornemmelse for problemerne, og han var da også kommet langt. Han var alligevel ikke helt tilfreds, for som han påpegede: det var nødvendigt med rigtige prøver eller svendestykker ved afslutningen af læretiden. Mestrene var noget modvillige, fordi en "næsten udlært" lærling altid var en billigere arbejdskraft end en svend, og de ville nødtigt afse 6 til 8 uger til at udfærdige et svendestykke. Det betød, at lærlingens forældre ofte selv måtte betale – både tid og materialer. Smedene mente ikke, at det var en god løsning. En fornuftig lærlingeuddannelse krævede, at der kom en fælles løsning for hele faget. Det skete først i 1937, da Rigsdagen vedtog en lærlingelov, som støttede sig til et forarbejde fra Metalindustriens Lærlingeudvalg.

Krisen vender

I midten af 1930'erne ebbede verdenskrisen ud, og det skyldtes til dels, at mange lande var begyndt at opruste. Det medførte en stigende efterspørgsel på de nødvendige råstoffer, og det gav stigende priser og efterspørgsel på arbejdskraft.

I Danmark begyndte arbejdsløsheden at falde, og lærlingetallet i jernindustrien steg igen. I Roskilde konstaterede lærlingeudvalget i 1937, at flere virksomheder fik lov til at uddanne et større antal lærlinge. Man havde tidligere troet, at begrænsningen af lærlingetallet var årsagen til, at der ikke var arbejdsløse mekanikere, men det var kun en del af forklaringen. Når det går godt i samfundet, så stiger velstanden, og der kom flere motorkøretøjer og en efterspørgsel efter mekanikere.

De bedre tider fik konsekvenser for overenskomstforhandlingerne, fordi medlemmerne nu mente, at arbejderne havde fået store lønnedgange i kriseårene. De ville derfor også have del i den gunstige udvikling, men det blev pure afvist af arbejdsgiverne under overenskomstforhandlingerne i 1937. Da både Forbundets hovedbestyrelse og formandsmø-

det forkastede et forligsforslag, måtte forligsmændene komme frem med nogle forbedringer. Han foreslog derfor en forbedring af ferielønnen, og at man kunne holde fri d. 1. maj. Disse tilføjelser faldt i god jord hos et flertal af medlemmerne i Roskilde, og de stemte ja.

I de øvrige afdelinger i Forbundet mente man ikke, at der var dækning for de almindelige prisstigninger, og flertallet af Forbundets medlemmer stemte nej. Men da der var fælles afstemninger blandt flere arbejdergrupper, blev overenskomsten alligevel vedtaget. Da arbejdsgiverne stemte nej til forslaget, greb regeringen ind, og Rigsdagen ophøjede forslaget til lov.

I jernindustrien havde der i årenes løb udviklet sig et mere bevægeligt lønsystem, så man kunne sikre reallønnen gennem lokale lønaktioner.

I 1937 var det stadigvæk farligt at være fagforeningsformand, og S.P. Sørensen blev fyret af C.M. Olsen – det lignede det, der var sket, da Topp var blevet udelukket af sin arbejdsgiver. I afdelingen diskuterede man sagen, og for at hjælpe Sørensen blev det foreslået, at man ville anbefale Carl Hansen som ny formand – han blev valgt enstemmigt på den efterfølgende generalforsamling.

Uddannelse af tillidsmanden og en lærlingeformand

Selv om tiderne var blevet bedre, var hverdagen præget af små konflikter på virksomhederne. Det var stort set altid på de samme virksomheder og de samme problemer. Det blev derfor nødvendigt, at man sikrede, at tillidsmændene var så dygtige som muligt. Kaj Bundvad fremlagde derfor en skitse til en studiekreds i afdelingen i september 1938 - det skulle være en tillidsmandsskole. Man ville forsøge at få den godkendt som aftenskole, for så kunne man bruge undervisningslokalerne på Realskolen. Forslaget blev naturligvis godkendt, og bestyrelsen mente, at det ville være en god begyndelse på "et effektivt oplysningsarbejde til gavn for alle kollegaer". Senere blev det foreslået, at afdelingen betalte udgifterne til studiekredsen, og det blev vedtaget af medlemmerne. Opstarten af studiekredsen tog dog længere tid, end man havde regnet med - for ifølge protokollen sker der ikke noget.

Lærlingeklubben henvendte sig i maj 1939 til afdelingens bestyrelse, fordi klubbens medlemmer selv ville vælge deres formand – afdelingens bestyrelse nedsatte et udvalg, som "skulle prøve at finde en ordening". Der blev holdt et

møde, hvor udvalget og lærlingene var til stede med deres formand, kasserer og sekretær – det var 4 svende og 2 lærlinge. Efter en drøftelse enedes man om, at vælge en lærling som formand.

Bedst som man troede, at alt var i orden med de nye svendeprøver, gik arbejdet i Svendeprøvekommissionen fuldstændigt i stå, fordi Arbejdsgivernes Sammenslutning forkastede forslaget.

I begyndelsen af oktober 1939 fremlagde Bundvad en plan for tillidsmandsskolen, og det blev vedtaget at starte mandag d. 23. oktober Kurset skulle strække sig over 17 mandage – men ikke et ord om indholdet. Hele kurset og økonomien blev behandlet på generalforsamlingen november 1939, og det blev godkendt.

På den samme generalforsamling blev overenskomstforslaget drøftet, og den nye formand Georg Kristensen mente, at man skulle stemme ja. Han fortalte, at dyrtidstillægget ville blive effektivt med det samme, og at der snart ville komme et til – der samlet ville give de organiserede arbejderne 600.000 kr. mere om ugen. Afdelingens medlemmer stemte ja – det blev den sidste overenskomst i 6 år.

1939 sluttede med en sag, som viste, hvor svært det var at være "Smedenens Formand", idet Nymølle Skærvefabrik fyrede formanden i slutningen af november, og det førte til strejke. Der var afholdt et resultatløst mæglingsmøde. Men da det senere blev fastslået, at Georg Kristensen skulle have 3 måneders opsigelse, ændrede Nymølle Kristensens aflønning fra ugeløn til timeløn. Medlemmerne diskuterede sagen, men de måtte nøjes med at konkludere, "at det havde været på sin plads, om vi havde haft en formand, der ikke kunne opsiges fra sin arbejdsplads, fordi han varetager formandsposten i Smedenens Fagforening, og måske kommer vi selv med tiden til at lønne vores formand".

1940

Krigen var kommet tættere på afdelingen, og i januar blev det foreslået, at man støttede indsamlingen til Finland med 1 kr. pr. medlem, fordi "vi kan række vores finske broderfolk en hjælpende hånd..." Det blev vedtaget. Samtidig opfordrede Forbundet til, at medlemmerne af egen lomme gav en timeløn til Finland. Forbundet søgte også efter frivillige, som ville arbejde i Finland. I februar meddelte kassereren, at der var indsamlet 102,80 kr., og at afdelingen gav 225 kr.

Og så var det året, hvor der efter megen kamp blev indført

en obligatorisk svendeprøve, som skulle gælde fra d. 1. april. Afdelingen gik derfor i gang med at instruere de medlemmer, der skulle være "skuemestre" ved svendeprøverne, fordi der skulle være en ensartet linje. Det blev senere vedtaget, at der skulle anskaffes en skydelære til skuemestrene.

For at få ensartede svendeprøver var der mange ting, som man skulle tage hensyn til. Forbundet meddelte afdelingerne, at svendeprøverne skulle tilrettelægges, så når "en skuemester arbejder sammen med lærlingen, der skal aflægge prøve, skal suppleanten bedømme prøven. Lærlingen kan kun optages i fagforeningen, når svendebrevet forelægges".

Den første tillidsmandsskole sluttede d. 26. februar, hvor man mødtes på Fjordvilla til et kaffebord. Her blev både Bundvad og kursisterne takket for deres store interesse. Formanden håbede, at skolen ville forsætte næste vinter "til gavn for sig selv og fagforeningen".

På den sidste frie generalforsamling d. 6. april diskuterede medlemmerne, om en filmaften skulle aflyses. Topp frygtede for fremtiden, og beklagede aflysningen, fordi "det er en urolig og mørk tid vi går i møde ... vi må holde sammen på det som er nået gennem årene".

Generalforsamlingen sluttede med, at formanden opfordrede til at holde fri d. 1. maj – men det kom til at gå anderledes.

Danmark besat - Tysklandsarbejdere

Tidligt om morgenen d. 9. april 1940 besatte tyske tropper Danmark, og besættelsen fik store konsekvenser for hele samfundet – fagforeningerne blev naturligvis også berørt: Forbundet sendte besked om, at d. 1. maj ikke måtte fejres på den måde, som man plejede. Hitler havde allerede afskaffet den traditionelle arbejdets festdag i 1933, og fagbevægelsen var derfor ikke overrasket over, at d. 1. maj blev berørt af besættelsen. Forbundet foreslog, at man inviterede medlem-

Under besættelsen fik smeden travlt igen, fordi bilerne blev klodset op, og det arbejde kunne så komme i avisen. Roskilde Tidende 1943.

Smedene opretter en Tillidsmandsskole.

Smede- og Maskinarbejdernes Forbund, Roskilde Afdeling, holdt Lørdag Aften Generalforsamling paa „Fjordvilla“ med Carl Hansen som Dirigent. I sin Beretning omtalte Formanden, Georg Kristensen, de nye Love om Arbejdsfordeling og Dyrtidsregulering. Kassereren, Aage Jensen, oplæste Regnskabet og under indkomne Forslag vedtoges det at oprette en Tillidsmandsskole og at paabegynde denne Tirsdag den 15. Oktober paa Realskolen. Paa Tillidsmandsskolen, der ledes af Højskolelærer Kai Bundvad, behandles følgende Emner: Pengekrise og Erhvervsforhold, faglige Problemer, Love og administrative Bestemmelser, Rationalisering, Raastofproblemer og endelig bliver der et Par Aftener Lejlighed til at drøfte aktuelle Problemer, der maatte opstaa.

Til Formand genvalgtes Georg Kristensen og til Bestyrelsen Alfred Nielsen, Hans Aachmann og F. C. Rasmussen. Som Revisor nyvalgtes Adolf Christensen.

Afdelingen starter en tillidsmandsuddannelse i 1940, som der stod i Roskilde Tidende 7. oktober 1940.

merne til et "lukket medlemsmøde" d. 1. maj, fordi der var indført et generelt mødeforbud.

Borgerne skulle med samme vænne sig til, at der skulle mørklægges alle vegne. Mørklægningen fik en særlig betydning for arbejderne. Derfor meddelte Forbundet afdelingerne, at hvis et medlem blev fyret på grund af mørklægningen, så skulle han melde sig arbejdsløs.

D. 22. april holdt De samvirkende Fagforbund et møde i deres forretningsudvalg, fordi tyskerne betragtede nogle hændelser som sabotage – vi ved ikke, hvad der var tale om. De Samvirkende Fagforbund udsendte et cirkulære til forbundene, og de skrev ud til deres lokalafdelinger. I Roskilde blev der i slutningen af april holdt et medlemsmøde, hvor formanden opfordrede medlemmerne til "at udvise korrekt holdning, og indordne sig under de forhold, som vi nu har fået" - alle var klar over, at et forkert skridt kunne blive fatalt.

I den sidste vinter før besættelsen havde der været omkring 170.000 arbejdsløse – arbejdsløshedsprocenten var i 1939 på 18,4 og i 1940 på 23,9 - og på landsplan svarer det til mellem 181.000 og 240.000 personer. I de fleste fag faldt arbejdsløsheden noget i løbet af foråret, men det gjaldt ikke for jernindustrien, hvor arbejdsløsheden steg fra 8.470 til 12.452. Det betød, at arbejdsløshedsprocenten i "jernet" i 1939-40

**Dansk Smede- og
Maskinarbejderforbund,
Roskilde Afdeling,**

Tillidsmandsskolen begynder
Tirsdag den 15. Oktober Kl. 19
paa Realskolen.

Indtegningen sker hos Forman-
den, Kassereren samt paa Skolen
den første Undervisningsaften.

Bestyrelsen.

*Afdelingen sætter
en annonce i avisen:
Invitationen til starten
på en tillidsmands-
dannelse.*

Gunnar Larsen om vort Forhold til Tyskland.

Minister for offentlige Arbejder
Gunnar L a r s e n siger i et Inter-
view i Gads danske Magasin:

Det falder ganske naturligt for mig at være medvirkende til at udbygge det for Danmark i den nuværende vanskelige Situation *saa naturlige og livsvigtige Samarbejde med Tyskland*. At dette er af den *største* Betydning for vort Land fremgaar jo alene af den Kendsgerning, at næsten hele vor Udenrigshandel og derigennem vore produktions- og beskæftigelsesmæssige Muligheder er afhængige af vort Forhold til Tyskland. Det maa herigennem blive *en national Pligt for alle* at medvirke til at skabe det bedst mulige Forhold til dette Land og derved de fordelagtigste Betingelser for Udviklingen i Danmark, *hvilket er en Nødvendighed for Danmarks Bestaaen som en fri og selvstændig Nation*.

Minister Gunnar Larsen udtaler sig under besættelsen til Gads danske Magasin om forholdet til Tyskland, og det bliver refereret i Roskilde Tidende 17. okt. 1940.

svingede mellem 23,1 % og 33,9 %. Roskildeafdelingen havde 235 medlemmer i 1940, og der var i den periode mellem 55 og 80 af medlemmerne, der var arbejdsløse. Baggrunden for den udvikling var en akut mangel på råstoffer, og så var det svært afsætte produkterne – hvis man da fik lavet noget.

Situationen for fagforeningerne og deres medlemmer blev bestemt ikke bedre, da arbejdsgiverforeningen ensidigt op-sagde den overenskomst, som skulle gælde til d. 1. marts 1941. Arbejdsgiverne var desuden meget irriterede på regeringen, som ikke ville fjerne dyrtidsreguleringen. Statsminister Stauning mente, at det var et forhandlingsspørgsmål medlem arbejdsmarkedets parter. Senere tvang udviklingen regeringen til alligevel at indføre en række restriktioner med lønregulering, prisstop og bortfald af dyrtidsregulering. "Pakken" forsøgte at sikre en stabil levestandard for befolkningen, og den blev derfor fulgt op af en lov "om midlertidig fordeling og regulering af arbejdet" – dog baseret på frivillighed – og så gav man arbejdsløsheds-kasserne et ekstraordinært statstilskud.

Danmark havde indtil besættelsen importeret en stor del af det kul, som vi skulle bruge fra Storbritannien. Det var afgørende for, at man fik erstatning for de manglende leverancer. Regeringen kontaktede d. 10. april den tyske generalkonsul F.W.E. Krüger, som var meget hjælpsom. Han

**Dansk Smede- og
Maskinarbejderforbund,
Roskilde Afdeling.**

I Forbindelse med Maanedsmø-
det **Lørdag den 2. Novem-
ber Kl. 19³⁰** paa Fjordvilla vil
Folketingsmand **Wm. Villum-
sen**, redegøre for den politiske
Situation.

Bestyrelsen.

Invitation til politisk møde i november 1940, hvor man "indendøre" kan drøfte situationen i Danmark.

De danske Arbejdere, der er i Tyskland.

De fritages for at betale Bidrag til de danske Arbejdsløshedskasser.

København.

Under Udvandringschefens og Sekretær i De samvirkende Fagforbund Einar Nielsens Besøg i Tyskland i August konstateredes det, at mange af de i Tyskland beskæftigede danske Arbejdere havde Vanskelighed ved og fandt det urimeligt, at de skulde yde Medlemsbidrag til de danske Arbejdsløshedskasser samtidig med at de yder Bidrag til den tyske Arbejdsløshedsforsikring.

I den Anledning er der blevet ført en Række Forhandlinger, og Arbejds- og Socialministeriet har nu udtalt, at det intet har at erindre imod, at det tillades en anerkendt Arbejdsløshedskasses Hovedledelse at fritage de af Kассens Medlemmer, der har faaet anvist Arbejde i Tyskland, for at yde Medlemsbidrag for den Periode, de arbejder der.

Paa samme Maade vil Kasserne kunne bestemme, at allerede betalt Medlemsbidrag for den Tid, i hvilken de paagældende har arbejdet i Tyskland, betragtes som forudbetalt Bidrag for Tiden efter deres Tilbagekomst til Danmark.

Beslutning om Kontingentfrihed baade for Arbejdsløshedskasserne og Forbundenes Kontingenter er til nu truffet af: Dansk Tekstilarbejderforbund, Kobbersmedenes Forbund, Kurvemagerforbundet i Danmark, Snedkerforbundet i Danmark, Dansk Kedel- og Maskinpasserforbund samt Forgyldeforbundet i Danmark.

Statens Udvandringskontor vil senere udsende Meddelelse om, hvilke Kasser eller Forbund, der

har besluttet sig til at følge den samme Fremgangsmaade.

Toldfrihed for Tøj.

Statens Udvandringskontor meddeler endvidere, at det tyske Rigsfinansministerium har bevilget Toldfrihed for Tøj, der herfra sendes til de danske Arbejdere i Tyskland, samt for visse Kvanta Tobaksvarer. Nærmere Oplysninger om, hvor meget der kan sendes, faas i Statens Udvandringskontor. Det er en Forudsætning for den bevilgede Toldfrihed, at den ikke misbruges, og Ordningen kan ikke ventes opretholdt, saafremt det skulde vise sig, at de danske Arbejdere indfører mere, end hvad der maatte være strengt nødvendigt til deres personlige Forbrug.

Statens Udvandringskontors Delegerede i Tyskland, Sekretær P. Skadegaard, der har faaet Kontor Klopstockstrasse 35, Hamborg 36, har Træffetid der Tirsdag og Torsdag fra Kl. 17—19. Sager vedrørende Underholdsbidrag til Børn udenfor Ægteskab og Skatterestancer kan af de paagældende Myndigheder gennem Statens Udvandringskontor tilstilles den Delegerede i Hamborg.

I Anledning af en Række Forespørgsler fra Paarørende af de i Tyskland beskæftigede meddeles, at Visum til Tyskland kun kan forventes i ganske særlige Undtagelsestilfælde, f. Eks. Død eller farlig Sygdom.

Der er nu gennem Den danske Landmandsbank til de danske Arbejders Paarørende af de fra

Avisartikel fra besættelsen om tysklandsarbejdere, hvor det meddeles, de blev fritaget for kontingent til de danske arbejdsløshedskasser. Roskilde Tidende 2. oktober 1940.

kontaktede med det samme Stinnes-koncernen, der var en af de største kulproducenter i Tyskland. Der var allerede inden besættelsen lavet en aftale om forøgelse af kulsalget fra Tyskland til Danmark. Det tydede på, at Tyskland ville levere halvdelen af det danske forbrug af kul.

Besættelsesmagten ville have flere flyvepladser i Vestjylland, og de ønskede at bruge danske arbejdere til byggeriet – ellers ville man bringe tyskere herop. Spørgsmålet var derfor, om Danmark skulle tvangsudskrive dansk arbejdskraft, eller om der var andre muligheder. Det lykkedes for regeringen at få en aftale med danske virksomheder, som ville bygge med danske arbejdere på helt almindelige ansættelsesvilkår – byggeriet blev også betalt af Danmark. Det var en urolig tid, og det prægede i høj grad protokollerne i afdelingen, hvor der om muligt blev skrevet endnu mindre referater af møderne. Men vi ved, at afdelingen i Roskilde indkaldte tillidsmændene fra virksomhederne til et møde d. 27. juni, fordi man skulle forsøge at omsætte en lov om arbejdsdeling til virkelighed - der var kun få afbud. Formanden redegjorde for ordningen, og han understregede, at man havde ret til supplerende dagpenge for den manglende arbejdstid. Tillidsmændene diskuterede sagen, og det var ikke alle, der var tilfredse. De utilfredse protesterede, og en af dem sagde, at "disse love ... kun bragte arbejderne længere og længere ned i fattigdom" – et synspunkt som blev støttet af flere andre. Det endte med, at der var enighed om, "at både arbejdere såvel som arbejdsgivere har ret og pligt til at stræbe henimod en mulig arbejdsdeling". Men man blev ikke enige om en bestemt fremgangsmåde.

Tysklandsarbejdere

Den danske regering havde - som nævnt - fået en kulaftale med Tyskland før besættelsen, og den prøvede regeringen at aktivere i dagene efter d. 9. april. Det kunne godt lade sig gøre, men det viste sig, at tyskerne nu krævede, at der skulle sendes 6.000 danske arbejdere til Tyskland for at bryde kullet til Danmark. Det var regeringen ikke meget for, men det lykkedes dog at undgå, at danske arbejdere skulle arbejde i kulminerne under jorden.

Det lykkedes også for den danske regering at undgå forhandlinger med de tyske besættelsestropper, så regeringen kunne "nøjes" med at forhandle med den tyske gesandt v. Renthe-Fink. Regeringen var foruroliget over en meget stor aktivitet fra tyskerne, som var meget interesseret i at få dan-

ske arbejdere til Tyskland. Tyskerne påstod, at danskerne ikke var uden interesse i at arbejde i Tyskland, og man ønskede ikke at få udskrevet arbejderne som tvangsarbejdere. Regeringen gik med til en frivillig ordning, hvor tyskerne oprettede et "tysk Arbejdsanvisningskontor" i København – senere blev der oprettet flere kontorer i provinsen.

Statens Udvandringskontor var den direkte kontakt mellem danskerne og tyskerne. Udvandringskontoret udarbejdede lister over hvor mange, der rejste ud og hvornår. Listerne fortæller kun i meget grove træk, hvilke fag der rejste ud – f. eks. er smede og maskinarbejdere i de fleste oversigter i kategori med elektrikere, montører, blikkenslagere og drejere. Det bliver desuden oplyst hvor rejsen starter, og hvor de rejser hen. Den første oversigt dækker 3 afrejser i den første uge af juni 1940, hvor der rejste 1.167 - der var flest jord- og betonarbejdere. Den sidste udrejse fremgår af oversigt nr. 108 - den fandt sted fra København d. 12. april 1945 – der rejste 12 arbejdere ud og de 6 var gifte mænd.

Oversigterne indeholder ingen personnavne, og der er kun 6 oplysninger: udrejsedato, køn, civilstatus, udrejsested, rejsemål og fag. Det samlede antal var på 127.910 personer, men i det tal er der flere som er udrejst mere end 1 gang.

Det blev begyndelsen til, at mange danskere arbejdede for tyskerne i Tyskland, men det var der ikke noget nyt i, danske håndværkere havde i lang tid arbejdet i Tyskland. Der var f.eks. flere danske arbejdere i Tyskland i årligt gennemsnit fra 1871 til 1914 end der var fra 1940 til 1945. Således var der f.eks. i 1885 33.134 og i 1890 35.924 danskere, der arbejdede i Tyskland.

I oversigterne nævnes Roskilde kun 7 gange. Det er derfor umuligt at afgøre, hvor mange medlemmer af Dansk Smede og Maskinarbejder Forbund, der faktisk rejste til Tyskland. I jubilæumsbogen *Smede før og nu* står der, at 4.285 af Forbundets medlemmer arbejdede i kortere eller længere tid i Tyskland, og at 585 arbejdede for tyskerne i Norge. Tallene skal ses i relation til, at Forbundet havde 40.651 medlemmer i 1940, og det betyder, at omkring hver 8. medlem kan have arbejdet enten i Tyskland eller i Norge.

Det fremgår umiddelbart af oversigterne, at der er udrejst 2 smede fra Roskilde, men der har nok været en hel del flere, som bare er udrejst fra København. I Roskildeafdelingen var der 235 medlemmer i 1940 og 250 i 1945, og hvis vi antager, at ca. 12 % af dem arbejdede i Tyskland, så er der ca. 30 medlemmer af afdelingen, der har været tysklandsarbejdere. Det

understreges af det store antal arbejdsløse, der som nævnt var i afdelingen.

Vi kender ikke meget til denne del af historien i den lokale afdeling, bl.a. fordi det ikke var velset at have arbejdet i Tyskland eller Norge - som der står i Forbundets jubilæumsbog *Smede før og nu*. Der er ikke dokumentation for at påstå, at man blev tvunget til at arbejde i Tyskland og Norge af staten eller af deres arbejdsløshedskasse. Jubilæumsbogen mener desuden, at der var nogen, der tog afsted, fordi de sympatiserede med nationalsocialismen - men det ved vi heller ikke noget om. Hvad vi derimod ved er, at der blandt de udrejste også var kommunister, hvoraf nogle endog rejste meget sent i krigen - helt hen til 1945.

Når man studerer Statens Udvandringskontors lister, så fremgår det, at der var mange gifte blandt dem, der rejste ud - formentligt mange familiefædre der ikke kunne få arbejde i Danmark, og som derfor havde det svært, når de ikke kunne forsørge deres familie. De rejste ud for at forsørge deres familier, og der var mange, som blev der i mere end en kontraktperiode. Gifte arbejdere havde tilladelse til at sende penge hjem til familien, og det tilladte beløb blev forhøjet flere gange.

Et godt eksempel på en tysklandsarbejder fra Roskilde var en familiefar, som var mejerist. Han var blevet arbejdsløs i slutningen af 1930'erne, og han valgte nu at arbejde i Tyskland. Han blev i Tyskland indtil slutningen af 1944, og han var hverken nazist eller Hitlerfan. Der er ikke noget, som tyder på, at han blev nazist, medens han var i Tyskland. Til sidst arbejdede han - som mange andre danskere - i Organisation Todt i uniform, og da han vendte hjem, troede mange danskere fejlagtigt, at han havde været i tysk krigstjeneste. Han følte sig derfor uden for "det gode selskab". I desperation begik han sit livs fejl, da han i januar 1945 meldte sig til HIPO-korpset - derfor blev han dømt til 10 års fængsel, men han var ude igen i 1947 og vendte tilbage til familien i Roskilde.

Det var nemt at pege fingre ad dem, der rejste ud, men hele Danmark var i de 5 besættelsesår et led i Hitlers krigsmaskine. De der rejste ud, gjorde det for at løse deres økonomiske problemer, og de rejste derhen, hvor der var arbejde.

I afdelingens protokol står ikke meget om tysklandsarbejderne. I juni 1940 holdt bestyrelsen møde, og her fremlagde formanden et cirkulære om "arbejdskraft til Tyskland, tages til efterretning". Mere står der ikke.

I den lokale presse står der ikke meget om tyskløsløshedsarbejderne. *Roskilde Tidende* nævner dog d. 2. oktober 1940, at udvandringschefen havde været i Tyskland sammen med Einar Nielsen fra De samvirkende Fagforbund. De havde mødt flere danskere under rejsen, som havde rejst spørgsmålet, om det var rimeligt, at de både skulle betale til arbejdsløsheds-kassen i Tyskland og i Danmark. I den anledning blev der ført en række forhandlinger, hvor Arbejds- og Socialministeriet havde udtalt, "at det intet har at erindre imod, at det tillades en anerkendt arbejdsløsheds-kasses hovedledelse at fritage de af kassens medlemmer, der har fået anvist arbejde i Tyskland, for at yde medlemsbidrag for den periode, de arbejder der". Desuden kunne allerede betalte bidrag modregnes i det kontingent arbejderen skulle betale i Danmark, når han var vendt hjem. En række forbund besluttede, at det også skulle gælde for fagforeningskontingentet. Avisen remser en række forbund op, men Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund kommer først med på et senere tidspunkt – ordningen nævnes ikke i Forbundets jubilæumsbog fra 1990.

Arbejdsfordeling

Den store arbejdsløshed pressede afdelingen til at finde mulige løsninger på problemerne. I juli 1940 diskuterede afdelingens bestyrelse flere gange om, der skulle indføres arbejdsfordeling. Der havde været et møde mellem arbejdsgiverne i jernindustrien og Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund, men man kunne ikke anvise egentlige retningslinjer. De var dog enige om, at man skulle gennemføre det.

I Roskilde var arbejdsfordelingen blevet konkret i midten af juli, men det var ikke uden problemer. Formanden ville derfor drøfte det igen med bestyrelsen. Der var nogle virksomheder, hvor tillidsmanden ikke ville deltage i ordningen. Bestyrelsen bestemte, at formanden skulle kontakte tillidsmanden for at få løst problemet – ellers måtte man inddrage Forbundet. Desuden skulle formanden forsøge at forhandle med de arbejdsgivere, som vægrede sig ved at gå med til arbejdsfordelingen.

I slutningen af august havde Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund ca. 10.000 medlemmer, der var på arbejdsfordeling. Alligevel kneb det med at få alle virksomheder med i ordningen, og flere steder var det smedene, som ikke ville deltage. Arbejdsfordelingen blev faktisk brugt flere steder i Roskilde, og formanden håbede, at det kunne gennemføres

på alle værksteder. Det blev samtidig understreget, at det var vigtigt, at afdelingen blev underrettet, når arbejdsfordelingen blev indført på en virksomhed. Afdelingen ville så sikre, at der blev oprettet en overenskomst, og at alt gik rigtigt til. I løbet af efteråret 1940 indførte flere og flere virksomheder arbejdsfordelingsordningen, og der var hele tiden nogle spørgsmål, som skulle løses. Det blev slået fast, at når der blev arbejdet ud over normal arbejdstid, så skulle det "betales med de sædvanlige tillæg".

"Mørklægningen" blev igen aktuel i løbet af efteråret - hvor det blev tidligere mørkt - og i slutningen af november fik afdelingen at vide, at C.C.M. Olsen "havde afkortet arbejdstiden ... uden at forespørge arbejderne". Det var en overtrædelse af overenskomsten, og formanden skulle kontakte virksomheden, fordi arbejdstiden kun kunne ændres med 14 dages varsel - der blev derefter givet et varsel. Ved en opgørelse det vist sig, at arbejdsfordelingen "kostede" den enkelte ansatte ca. 10 timers løn om ugen.

I begyndelsen af december drøftede medlemmerne, hvor meget de arbejdsløse skulle have i julehjælp - de arbejdsløse fik d. 11. december udbetalt 25 kr. i julehjælp.

Et postkort fra 1890'erne fra en dansker, der besøgte Krupps fabrik i Essen. Her arbejdede 15 danskere.

1941 – 1942 og arbejdsfordelingen fortsatte

I slutningen af 1940 vedtog Rigsdagen nogle ændringer i loven om arbejdsfordeling, som sikrede dem, der arbejdede under ordningen. Det blev indføjet i loven, at et medlem, der blev fyret på grund af materialemangel o. lign., ville få understøttelse fra fordelingskassen i de første 6 dage - desuden ville der ikke være karenstage, når man gik over i arbejdsløsheds-kassen.

I slutningen af januar 1941 foreslog en københavnerafdeling, at Forbundet skulle betale et beløb til alle dem, der var på arbejdsfordeling. Forbundet mente, at det ville blive alt for dyrt, og anbefalede, at man – når tiden var inde – stemte nej, og det blev stemt ned d. 1. februar. I Roskilde-afdelingen havde man nogen sympati for det oprindelige forslag, for her vedtog man at give de arbejdsløse medlemmer 10 kr. i brændselshjælp – hvis de havde været uden arbejde i 25 dage.

Arbejdsfordelingsproblemet var hele tiden under udvikling, og d. 1. februar blev det meddelt, at hvis 5 af 7 medlemmer i et arbejdsnævn på en virksomhed gik ind for arbejdsfordeling, så kunne ingen af parterne modsætte sig det.

Besættelsen afskaffede ikke afdelingens sommerudflugt, for der står i protokollen, at d. 26. juli 1941 samledes medlemmerne med damer på havnen, "og i en lille motorbåd med tørv som trækraft tøffede man over til Viglen, hvor den medbragte mad blev fortæret. ... Kl. 22 sejlede selskabet tilbage til byen, og på Fjordvilla morede deltagerne sig til kl. 1" – udflugten var dog mindre end sædvanlig, og så var det en kort sejltur.

I 1941 kom der igen nye regler for arbejdsfordelingen. De blev fremlagt i bestyrelsen d. 27. september. Det blev nu muligt for en svend på arbejdsfordeling at arbejde på fuld tid i 5 uger og derefter vende tilbage til arbejdsfordelingen. I tilslutning hertil blev det fastslået, at alt overarbejde skulle afspadseres. Ændringerne af reglerne om arbejdsfordeling og afspadsering blev indført, fordi arbejdsløsheden var ved at falde i efteråret 1941. Alligevel var der arbejdsfordeling på flere virksomheder, hvor man skulle arbejde i 39-42 timer om ugen – resten af timerne skulle være med arbejdsløshedsunderstøttelse.

I juli 1942 meddelte Forbundet, at man godt kunne udbetale et beløb til de medlemmer, der havde været på godkendt arbejdsfordeling, og samtidig blev det gjort muligt at arbejde over i 16 timer om måneden uden afspadsering.

Krigen vender og freden kommer

Den 1. oktober 1942 blev vilkårene for de arbejdsløse forringet, fordi man skærpede vilkårene for at få understøttelse ved et forlænge karenstiden og indføre arbejdskort. På generalforsamlingen i oktober oplyste formanden, at der i juli havde været 1.000 medlemmer af Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund, som havde arbejdet i Tyskland. De medlemmer, som arbejdede i udlandet havde hidtil været kontingentfri, men fra d. 1. oktober skulle de betale til både Forbundet og til afdelingen.

Reglerne om arbejdskort blev igen justeret, og i 1942 fik medlemmerne den besked, at de der havde fast arbejde, senest d. 30. september 1943 skulle have et arbejdskort.

Afdelingens møder blev naturligvis præget af besættelsen, og fra 1942 er de færre og kortere, referaterne nævner overhovedet ikke besættelsen og tyskerne – der er desuden kun få og sjældne notater om tysklandsarbejderne. Det ser desuden ud som om, der er færre af den type konflikter, som der tidligere var mange af. Det er ikke muligt ud fra det foreliggende materiale at give en fornuftig og retvisende forklaring. Krigen ude i Europa og resten af verden bliver heller ikke berørt – i hvert fald når man læser i protokollen. Kommunisterne i fagforeningen bliver heller ikke omtalt, selv om partiet allerede var blevet forbudt i 1941.

Årsskiftet 1942-43 var det store vendepunkt i krigen på alle fronter – men ikke et ord i protokollen. Det nærmeste man kom krigen var spørgsmålet om, hvordan man skulle forholde sig ved luftalarmer, når man var på arbejde – altså hvem der skulle betale.

1943 var ikke anderledes, der er meget færre møder, og derfor virker det lidt underligt, når generalforsamlingen i april diskuterer "indskrækning af mødernes antal". Da der gennem flere år havde været en faldende mødeprocent i afdelingen, foreslog bestyrelsen, at man skulle stoppe med månedsmøder og kun afholde de 4 generalforsamlinger, som vedtægterne foreskrev. Bestyrelsens forslag blev forkastet ved afstemningen, og det fik formanden til at udtale, "at efter denne afstemning kan vi forvente en god tilslutning til vores møder, og det er glædeligt".

Men pludselig er der alligevel en lille meddelelse, og den er i virkeligheden nok større, end det der står i protokollen: at "arbejdere, som antages af den tyske værnemagt ikke ...

skal være medlem af Dansk Front" – DF var en dansk nationalsocialistisk organisation. Hvis det havde været et krav, så havde de nok heller ikke fået arbejdere nok, for der arbejdede omkring 100.000 på tyskernes projekter i Danmark – flyvepladser og betonbunkere langs den jyske vestkyst.

På den første generalforsamling, efter at regeringen var ophørt med at fungere d. 29. august 1943, foreslog bestyrelsen endnu en gang, at man skulle aflyse månedsmøderne "under de for tiden vanskelige forhold" – der var indført forbud mod møder uden tilladelse. Bestyrelsen ville dog søge om de fornødne tilladelser til at afholde de nødvendige generalforsamlinger.

Resten af året var der kun mindre sager på dagsordenen – en sag om smudstillæg på flere virksomheder fylder dog ret meget, og det endte med, at sagen blev sendt ind til Forbundet i slutningen af januar 1944.

Ved årsskiftet havde afdelingen kun 5 arbejdsløse medlemmer, og i marts var der kun 3. Det fik den konsekvens, at virksomhederne begyndte at afskaffe arbejdsdelingen, fordi den ikke længere var nødvendig.

I 1944 ville afdelingen d. 2. juli tage til Lejre på sommerudflugten, men den blev aldrig gennemført "grundet forholdene". Det var folkestrejken, som begyndte d. 30. juni, da smede og maskinarbejdere på B&W gik hjem fra arbejdet. Strejken berørte naturligvis også Roskilde – det ses bare ikke i protokollen. Det mest opsigtsvækkende var nok også salget af svinekød fra de jernbanevogne, som ikke kunne køre til København – og at hele Roskilde lugtede af flæskesteg.

På et bestyrelsesmøde d. 30. september blev der refereret fra et brev fra Forbundet, som henstillede til de medlemmer, der arbejdede på lukningstruede virksomheder ved krigens ophør, at "de fik dokumentation for deres tilgodehavende feriepenge".

Da krigen gik ind den sidste fase, kunne det mærkes på de danske arbejdspladser. Det blev igen nødvendigt at bruge arbejdsfordelingen for at dele det arbejde, der var. Krigen havde stor indflydelse på produktionen, fordi der i stigende grad var mangel på råstoffer. D. 23. februar 1945 havde 11 virksomheder i Roskilde genindført arbejdsfordelingen – og tallet steg i krigens sidste måneder. For at redde lærlingene i den svære situation blev det bestemt, at de lærlinge, der kom på arbejdsfordeling, skulle have et løntilskud – så lønnen blev den normale.

Besættelsen sluttede d. 5. maj 1945, men i et meget kort

referat fra et medlemsmøde samme dag, nævnes det ikke med et ord. Referaterne i protokollen tyder derfor på, at besættelsen tilsyneladende ikke har berørt afdelingen, men det vil givet være en overfortolkning. For i det besatte Danmark satte danskerne selv meget ofte deres egne grænser for, hvad man kunne tale om i større forsamlinger, og for hvad man kunne skrive i de institutionelle protokoller. Derfor nævnes der kun temaer, som var en del af "det offentlige Danmark". Den "regel" har naturligvis også haft sin egen gyldighed hos smedene og maskinarbejderne i Roskilde.

Freden kom til Danmark

De samvirkende Fagforbund forhandlede i løbet af de første frihedsdage en betalingsgodtgørelse "for de dage som holdtes fri i anledning af freden", og arbejdsgiverne anbefalede deres medlemmer at imødekomme kravene "i lighed med statens regler". Freden fik tilsyneladende ikke andre konsekvenser for det daglige arbejde i fagforeningen.

Den økonomiske afmatning fra krigens slutfase fortsatte efter befrielsen – markedet for "krudt og kugler" og andre krigsfornødenheder gik helt i stå, fordi aftageren af de danske produkter fra 1940-45 med et slag forsvandt. Danmark havde ikke længere et udenlandsk marked, og derfor var arbejdsløsheden igen stigende, og det betød, at ordningen med arbejdsfordeling fortsatte.

Efter krigen kæmpede fagforeningerne videre med de samme hverdagsproblemer, som man altid havde søgt at løse ude på de enkelte arbejdspladser, hvor der kunne være en mester, som ville undgå overtidsbetaling og lignende.

Så man kan på sin vis sige, at afdelingen faldt tilbage til den "gamle hverdag", og der blev igen holdt de sædvanlige månedsmøder, bestyrelsesmøder samt 4 generalforsamlinger om året.

Den første generalforsamling efter freden fandt sted d. 7. juli 1945, og her udtalte formanden: "Da det er det første møde vi afholder siden Danmarks befrielse af tyranniet, er der en ting, som vi må være tilfredse med ... at Forbundets slagkraft og kontakt med medlemmerne er blevet bevaret". Han sluttede med at ønske, at arbejderne må stå sammen om fredens Danmark. Senere under formandens beretning takkede Aug. Topp de medlemmer, som havde været med i modstandsbevægelsen.

Medlemmerne diskuterede også den behandling, som kommunisterne blev udsat for efter Hitlers angreb på Sov-

jetunionen i 1941. Det blev fremhævet, at man nu kunne byde de kommunistiske tillidsmænd velkommen tilbage til opgaverne – men man glemte tilsyneladende tiden mellem 1939 og 1941. Modsætningerne mellem socialdemokraterne og kommunisterne lurede alligevel lige under overfladen, og man vidste, at kommunisterne havde stor opbakning i befolkningen.

Formanden gjorde opmærksom på, at Forbundet havde vedtaget, at i de tilfælde hvor lærlinge ikke havde aflagt svendeprøve, fordi de havde deltaget i frihedskampen eller var gået under jorden, skulle uddannelsen gennemføres på særlige vilkår. Bestyrelsen besluttede at undersøge, hvor mange der kunne være tale om.

Kampen på venstrefløjen

På den ekstraordinære generalforsamling i september dukkede modsætningerne mellem de to arbejderpartier op på overfladen, da et af medlemmerne – Lars Clausen – spurgte "om bestyrelsen ikke havde modtaget et andragende om støtte til bladet *Land og Folk*", men det ville formanden ikke svare på, fordi det "var uden for dagsordenen". Men Clausen fortsatte, og senere på generalforsamlingen foreslog han, at afdelingen skulle give 150 kr. i støtte til genrejsning af *Land og Folk*. Sagen endte med, at afdelingen gav tilskuddet, men først efter en længere diskussion. Dermed blev den lokale del af den lange kamp mellem socialdemokraterne og kommunisterne skudt i gang. Den modsætning kom til at præge arbejderbevægelsen fra 1945 til slutningen af 1950'erne, hvor Aksel Larsen efter russernes angreb på Ungarn blev ekskluderet af DKP, og kommunisterne på det nærmeste forsvandt fra det politiske billede.

Modsætningen blev meget markant, da formanden på generalforsamlingen i oktober foreslog, at afdelingen skulle give 150 kr. i støtte til den socialdemokratiske valgfond. Det fik Clausen til at fremsætte et ændringsforslag, så Socialdemokratiet og DKP skulle dele tilskuddet – og det blev vedtaget. Clausen blev senere på mødet valgt som bestyrelsesmedlem med det højeste stemmetal.

Krigen var slut, og Europa var gået i stå. I Roskilde var tiden efter befrielsen præget af stor usikkerhed, og på flere virksomheder fortsatte arbejdsfordelingen. Arbejdsløsheden forsvandt ikke, og udbuddet af varer i butikkerne blev ikke større, og derfor var man nødt til at fortsætte med rationeringsmærker i flere år. I foråret 1946 nåede man endelig så

langt, at loven om arbejdsfordeling kunne ophæves, og hverdagen begyndte at blive lidt mere normal. På arbejdsmarkedet kunne der dog stadigvæk opstå problemer, fordi der var nogen, som arbejdede over uden at afspadsere. Men på forårsgeneralforsamlingen kunne formanden alligevel med en vis glæde fortælle, at afdelingen ikke havde flere arbejdsløse.

Lige efter krigen forhandlede Socialdemokratiet og DKP om en sammenlægning, men forhandlingerne gik ikke godt, og det gav "nogle skvulp" ude i afdelingerne. I Roskilde blev det tydeligt, da en socialdemokratisk svend på et måneds-møde i maj 1946 erklærede, at "en af vore folk havde anbefalet kommunisten og dette må ophøre".

Lærlingene

Efter krigen brugte afdelingen meget tid på at diskutere lærlingenes forhold. Man drøftede både aflønning, antallet af lærlinge på den enkelte virksomhed og udvælgelse af skuemestre til svendepøverne. I september 1946 blev medlemmerne opfordret til se efter, at lærlingene fik udbetalt den løn, som de havde krav på. Svendene var ganske klar over, at lærlingene ikke stod stærkt i forhold til arbejdsgiverne, og derfor bakkede de dem op. Der var nemlig mange steder, hvor lærlingenes forhold ikke var i orden, og derfor fulgte afdelingen og tillidsmændene med i udviklingen. Der var næsten ikke et møde i afdelingen, uden at lærlingenes situation blev drøftet på den ene eller anden måde. I nogen tilfælde havde en mester forsømt at tilmelde lærlingen til Svendeprovekommissionen, og i andre sager drejede det sig om manglende løntillæg. Både Forbundet og afdelingen var opmærksomme på antallet af lærlinge på de enkelte virksomheder, fordi man ville sikre, at lærlingene fik en ordentlig uddannelse.

Roskilde-afdelingen holdt stadigvæk mange møder: generalforsamlinger, bestyrelsesmøder og medlemsmøder eller månedsmøder, og på en generalforsamling i 1947 blev det foreslået, at månedsmøderne skulle droppes, fordi der ikke kom ret mange medlemmer – og nu blev det vedtaget.

I 1947 begyndte afdelingen at overveje, om man skulle have sit eget fagforeningshus. Bestyrelsen besluttede i juni, at man skulle foreslå, at der blev oprettet en byggefond på 2.000 kr. Forslaget blev fremlagt i en lidt ændret form på sommergeneralforsamlingen: man skulle opspare 15 øre af hvert indbetalt kontingent – indsat på en særlig konto - og pengene kunne kun bruges til at en bygning. Forslaget blev

enstemmigt vedtaget. På efterårsgeneralforsamlingen i 1947 trådte S.P. Sørensen tilbage som formand - Alfred Nielsen og Lars Clausen blev foreslået og Alfred Nielsen blev valgt - han var formand til 1973.

I løbet af 1948 søgte flere virksomheder om dispensation til overarbejde. Det var en hovedhjørnesten i Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbunds politik, at man helst skulle undgå overarbejde for at sikre, at arbejdet blev delt ud på flest mulige hænder. De mange dispensationsansøgninger kunne skyldes, at det begyndte at gå den rigtige vej med økonomien, men det er nok en overfortolkning. Forklaringen skal snarere søges i det forhold, at forbruget af arbejdskraft på jernindustriens virksomheder i Roskilde var sæsonbetonet og fulgte rytmen i landbruget. Spørgsmålet blev altid ivrigt diskuteret i de lokale afdelinger, men det var altid Forbundet, som traf afgørelsen.

På generalforsamlingen i januar 1948 redegjorde forbundssekretær Amstrup for Forbundets holdning til lærepladser og lærlingeuddannelsen. Senere fortalte han om det overenskomstforslag, som han selv havde været med til at forhandle – men protokollen fortæller intet om indholdet.

I foråret 1948 blev der ved med at komme ansøgninger om dispensation fra overarbejdsreglerne, og bestyrelsen måtte nødtvungent anbefale det, fordi "ledige faglærte maskinarbejdere kunne vi ikke anvise".

I august købte afdelingen aktier for 300 kr. i Malernes kooperative Forretning, og samtidig var mindstelønnen på Nymølle Skærvefabrik steget til 2,05 kr. Det viser, at det efterhånden blev mere almindeligt, at der blev forhandlet løn lokalt, og den udvikling fortsatte i løbet af 1948 – ofte med det resultat, at der blev opnået lønforbedringer på både timeløn og akkorder. Det blev tilsyneladende så almindeligt, at formanden Alfred Nielsen mente, at det var nødvendigt, at bestyrelsen deltog i forhandlingerne. På en generalforsamling i slutningen af 1948 "rettede [han] en henstilling, især til tillidsmændene om at meddele bestyrelsen, [om] deres forhandlinger med de respektive arbejdsgivere, da det ikke er muligt for bestyrelsen for afdelingen at arbejde med ... når den ingen oplysninger kan få fra medlemmerne". Det betyder, at han mente, at der skulle arbejdes på at opnå de samme resultater på alle virksomheder.

Bestyrelsen fortsatte med at have fokus på lærlingenes situation, og man kontrollerede jævnligt, at de fik den "rigtige" løn, og at de blev behandlet ordentligt. En gang imellem

måtte man søge hjælp hos Forbundet, som det skete, da en smedemester på Hvilten havde pryglet sin lærling.

I efteråret 1948 begyndte det at gå tilbage for kommunisterne i Danmark – det skete også hos smedene og maskinarbejderne i Roskilde. I november afslog man derfor en ansøgning om tilskud fra *Land og Folk* og Kommunistisk Ungdom – det havde været utænkeligt i de foregående år.

Hverdagen efter krigen havde endeligt indfundet sig i afdelingen, og på bestyrelsesmøderne dukkede de samme meddelelser og problemer op – som altid: værksteder der får tilladelse til at have lærlinge, svende der ikke får deres løn og akkord udbetalt efter reglerne, arbejdsmænd der udfører smedearbejde, meddelelse om mestre der er optaget i arbejdsgiverforeningen, referater fra hovedbestyrelsen, skovtur, stiftelsesfest, juletræ og cirkulærer fra Forbundet.

Men på generalforsamlingen i oktober 1949 skete der endelig noget i hussagen, og det blev henstillet til bestyrelsen, at man kiggede efter en byggegrund til Smedenens Hus.

Konflikt og huskøb i midten af 1950'erne

I slutningen af marts 1950 blev medlemmerne i Roskilde indkaldt til en ekstraordinær generalforsamling, fordi der var kommet et overenskomstforslag. Formanden redegjorde omhyggeligt for forslaget, som indeholdt noget helt nyt: det blev foreslået, at der blev indført et "opsigelsesvarsel" for almindelige arbejdere – det var første gang i Danmark. Arbejdere med 2-3 års anciennitet skulle have et varsel på 7 dage, og arbejdere med større anciennitet fik et varsel på 14 dage. Forslaget havde desuden en løfteparagraf, som kunne give smedene en større lønforhøjelse, end det andre fag havde fået.

Der var kun få medlemmer, der tog ordet, selvom der var mødt 173 medlemmer til generalforsamlingen. Der var tre medlemmer, som talte imod forslaget, og referatet mere end antyder, at det var kommunister, og at de ville stemme nej. Den ene af dem talte tilmed længe for at forklare, hvor høje udbytterne var i det private erhvervsliv. Den eneste, der ud over formanden anbefalede et ja, var Topp. Medlemmerne fulgte formanden, og 126 af de fremmødte medlemmer stemte ja – det var næsten 73 %.

Da stemmeprocenten på landsplan igen var for lav, måtte hovedbestyrelsen supplere medlemmernes stemmeafgivning, før forslaget kunne vedtages. Det fik Topp til på den næste generalforsamling i april 1950 at fremsætte et forslag:

Da forligsmandsforslaget blev vedtaget på grundlag af de udemokratiske afstemnings- og sammenkædningsregler – særlig de kompetente forsamlings afgang af stemmer – pålægges det den kommende hovedledelse, at få disse regler ændret hurtigst muligt, så det bliver vore medlemmer, der selv bestemmer, hvilken løn og arbejdsvilkår de vil arbejde under.

Topp's forslaget blev godt modtaget af medlemmerne, og det blev et af afdelingens forslag til Forbundets kongres.

Bestyrelsen behandlede i det daglige mange sager, og man sørgede for, at medlemmerne blev informeret om udviklingen. Det fremgår f. eks. da sekretæren i 1950 skrev om efterårsgeneralforsamlingen: "Formanden omtalte de sager, der

havde været siden juli generalforsamling, ganske udførligt, og omtalte her særligt de mange dispensationsansøgninger der havde foreligget, de sidste ansøgninger er givet med forbehold, hvis der melder sig arbejdsansøger skal disse antages." Der drejede sig om ansøgninger til at lade svendene arbejde over, og de viser, at opsvinget var ved at komme i Roskilde som resultat af Marshallhjælpen, hvor mange landbrug havde fået et nyt hjælpemiddel: nemlig traktoren. De nye traktorer krævede selvfølgelig vedligeholdelse, og det gav arbejde til smede og mekanikere.

Det var en periode, hvor der var mange grænseproblemer mellem de forskellige fag. Det var ikke kun smedene, der klagede over, at andre arbejdede med smedearbejde, der blev også klaget over at smede lavede andet end smedearbejde. Det viste sig dog ofte, at sagerne ikke havde noget på sig, men fagforeningen var nødt til at gå ind i den slags sager, fordi den ellers ville miste sin berettigelse i medlemmernes øjne.

I 1952 byggede Hærens Bygningstjeneste nogle depoter i Tjæreby og Vindinge, og arbejdet blev udført af smedemester Jakobsen fra Snoldelev. Der var bare det problem, at arbejdet blev udført af uorganiseret arbejdskraft. Afdelingen havde derfor skrevet til Forbundet, fordi man mente, at arbejdet med varmeanlægget skulle udføres af smede – og så

Egon Andersen var i lære på Roskilde Maskinfabrik, og det skete, at lærlingene deltog i arbejdet udenfor fabrikken. Her arbejder man med på gasarbejde ude i byen. Forrest i billedet ses Egon Andersen. Privat foto fra omkring 1957.

skulle det være på akkord. Sagen sluttede ikke lige med det samme, og formanden omtalte den på generalforsamlingen i april – men der er ikke omtalt nogen afslutning på sagen.

I flere år havde man sparet op i en byggefond, og på en generalforsamling i 1954 spurgte formanden, om man skulle arbejde videre med "et køb af et hus med grund til senere opførsel af et Smedenens Hus i Roskilde", og det mente medlemmerne, at man skulle. I et referat af et bestyrelsesmøde kort efter generalforsamlingen fremgår det, at man allerede havde set på 3 forskellige huse – et i Hersegade 10, et på Knudsvej og et i Blågårdsstræde. Bestyrelsen valgte at arbejde videre med huset på Knudsvej, og man ville lægge et køb af huset frem som forslag på den næste generalforsamling d. 20. april. I mellemtiden ville man undersøge forskellige forhold, så man kunne besvare alle spørgsmål, som medlemmerne ville stille.

På generalforsamlingen oplyste formanden om økonomien i forbindelse med købet af Knudsvej 17. Huset kostede 58.000 kr., det var med en udbetaling på 20.000 kr., og der var en årlig lejeindtægt på 3.000 kr. Huskøbet blev afgjort med noget så usædvanligt som en skriftlig afstemning – det var i henhold til protokollen aldrig sket før! – og købet blev vedtaget.

På den samme generalforsamling var der et kommunistisk forslag om at sende en delegeret til Dansk Fredskonference, men det blev ikke støttet af andre end forslagsstilleren Lars Clausen, så det blev stemt ned med et brag.

Afdelingen ansøgte inden huskøbet bolignævnet i Roskilde om tilladelse til at inddrage en lejlighed til kontor. Bolignævnet havde svaret, at det for tiden ikke var muligt, men at man kunne se på sagen, når der var en tom lejlighed. Afdelingen købte alligevel huset, og overtog det d. 1. juli, da alt var ordnet med forsikringer og lignende. Da der allerede i august var en ledig lejlighed, ventede man på et nyt svar fra bolignævnet, men der står ingen steder, om man fik tilladelse til at nedlægge en lejlighed. Afdelingen var blevet hus-ejer, og nu skulle bestyrelsen være udlejer af lejlighederne i huset med lejekontrakter og alt det andet der fulgte med. I 1955 meldte afdelingen sig ind i Roskilde Socialfilantropiske Boligselskab, og det skete på et tidspunkt, hvor arbejderbevægelsen i Roskilde var blevet opmærksom på mulighederne indenfor boligbyggeri af enhver form – både lejligheder og mindre parcelhuse i Kongebakkekvarteret.

Overenskomsten i 1956

På generalforsamlingen i oktober 1955 startede Lars Clausen en diskussion om de kommende overenskomstforhandlinger, da han erklærede, at klubben på Selandia ville stille krav om en lønstigning. Clausen var meget kritisk over for starten på overenskomstforhandlingerne, fordi han mente, at det var grebet forkert an. Han savnede simpelthen et medlemsmøde, som han mente, der skulle have været før formands- og kasserermødet i Odense. Formanden svarede på anklagen, og Clausen fortsatte med at spørge generalforsamlingen, om ikke der var flere, "der ønskede ordet i tilslutning til de kommende overenskomstforhandlinger". Men det var der ikke.

Så snart afdelingen i januar 1956 havde fået alle kravene til overenskomstforhandlingerne, blev de naturligvis gennemgået af bestyrelsen – og mere skete der ikke. Der går temmelig lang tid, før der sker noget i begyndelsen af april. I den forløbne tid var der kommet en hel del ændringsforslag, men alligevel var forhandlingerne gået helt i stå, og en konflikt truede.

Egon Andersen blev færdiguddannet i 1958 - her er hans svendebrev.

Svendeprøvekommissionen
i
SMEDE- OG MASKINARBEJDERFAGET
i
DANMARK

godkendt af handelsministeriet 15. januar 1940

attesterer herved, at

Andersen, Egon
(efternavn) (fornavn)

født den *7/10* i året *1938* i *Roskilde*
og som har stået i lære fra *1/10 1953* til den *31/3 1958*
har aflagt sin svendep prøve i overensstemmelse med de af handelsministeriet i medfør af bestemmelserne i § 14, 3. stk., i lov om lærlingeforholdet af 7. maj 1937 fastsatte forskrifter. Svendeproven foretog i:

Maskinarbejderbranchen

(med _____ som speciale).

Karakter *vel udført.*

København, den 28/12 1957.

Svendeprøvekommissionen i
SMEDE- OG MASKINARBEJDERFAGET
Hj. Nielsen
Formand

Lærlingen har afsluttet sin uddannelse hos:

Roskilde Maskinfabrik
Jernbanegade 6 - (Tlf. 1429-2448)

Lars Clausen

L.B. 2500. 6. 57.

4/644.

The Danish Central Committee on Probation Works for Smiths and Engine-Fitters hereby certifies:

That the worker mentioned on the opposite page has executed the probation work required for his trade according to the Apprenticeship Act of May 7th, 1937, on the date and with the result stated.

»Bestået»: Accepted. »Vel udført»: Well executed.
»Særdeles vel udført»: Especially well executed.

Die Dänische Zentralkommission für Gesellenprüfung für Schmiede und Maschinenarbeiter bestätigt hierdurch:

Dass der umstehend genannte Arbeiter das für sein Fach erforderliche Gesellenstück ausgeführt hat mit dem Lehrlingsgesetz vom 7. Mai 1937 übereinstimmend, an dem Tag und mit dem Ergebnis wie auf der vorigen Seite angegeben.

»Bestået»: Angenommen. »Vel udført»: Wohl ausgeführt.
»Særdeles vel udført»: Besonders wohl ausgeführt.

La Commission centrale danoise des épreuves de compagnons pour Forgerons et Ouvriers mécaniciens certifie:

Que l'ouvrier mentionné à la page ci-contre a exécuté l'épreuve de compagnon exigée pour son métier conformément à la loi sur l'apprentissage du 7. mai 1937, à la date et avec le résultat donné à la page précédente.

»Bestået»: Réçu. »Vel udført»: Bien exécuté.
»Særdeles vel udført»: Spécialement bien exécuté.

Chairman   Formand   Præsident

<small>Brancher fortegnelse:</small>	<small>Trade:</small>	<small>Fachbezeichnung:</small>	<small>Signifikation des professions:</small>
Maskinarbejder	Engine-Fitter	Maschinenarbeiter	Ouvrier mécanicien
Finmekaniker og Instrumentmager	Instrument-mechanic	Feinmechaniker	Mécanicien d'instrument
Elektromekaniker	Electro-mechanic	Elektromechaniker	Mécanicien d'appareils électriques
Automobil-mekaniker	Motocar-mechanic	Automobil-mechaniker	Mécanicien d'automobiles
Kleinsmed	Locksmith	Kleinschmied	Serrurier
Pladearbejder, Kedelsmed	Boilersmith	Kesselschmied	Chaudronnier
Grovmæd	Blacksmith	Grobschmied	Forgeron
Vogn- og beslagmæd	Carriagesmith	Wagenschmied	Forgeron de voitures
Skibsmæd	Plater	Schiffbauer	Forgeron de navires
Radiomekaniker	Radio technician	Radiomechaniker	Radiotechnicien

17/10 58   *519/68*

D. 7. april forelå der et mæglingsforslag fra forligsmanden, og formanden redegjorde på en ekstraordinær generalforsamling for forslaget. Han sagde, "at mange sandsynligvis var skuffede over det stillede forslag". Han håbede alligevel, at medlemmerne ville stemme ja til forslaget. Lars Clausen mente – ikke overraskende – at man skulle stemme nej. Under debatten blev især et forslag om en sygelønsordning rost af Topp. Topp var bange for, at der ville komme en tvungen voldgift, hvis man stemte nej. Debatten bølgede frem og tilbage, og man blev enige om at afholde en urafstemning på Fjordvilla. På bestyrelsesmødet d. 19. april blev det oplyst, at 154 havde stemt ja og 123 nej. Landsresultatet var anderledes, idet der var et flertal for nej d. 12. april - og dermed kunne konflikten gå i gang.

Allerede to timer efter offentliggørelse af afstemningen fremsatte regeringen et forslag om at ophøje det forkastede mæglingsforslag til lov, og det blev vedtaget af Folketinget den næste morgen. Det stoppede dog ikke strejkerne, og kommunisterne fik på ny vind i sejlene – det kunne i den følgende tid mærkes ved et øget pres på de socialdemokratiske tillidsmænd. Strejkerne fortsatte og arbejdsgiverne svarede med lockout.

Udviklingen blev fulgt tæt af både Folketing og regering - og af afdelingen i Roskilde, som d. 19. april bevilgede strejkeunderstøttelse til de strejkende. På et bestyrelsesmøde i maj blev der fremlagt et cirkulære fra Forbundet om det ophøjede mæglingsforslag - på det tidspunkt var arbejdet gået i gang på alle arbejdspladser. Den nye "overenskomst" påvirkede det daglige arbejde for afdelingens bestyrelse, bl.a., kom en konstant strøm af lokale sager om alt fra lokale overenskomster og til manglende overarbejdsbetaling for enten svende eller lærlinge – samt mange ansøgninger om dispensation fra overarbejdsreglerne.

Det havde i mange år været en regel, at de enkelte arbejdssteder skulle godkendes, før de kunne ansætte og uddanne lærlinge - det arbejde havde afdelingen altid taget meget seriøst. Næsten samtidig med at Folketinget vedtog mæglingsforslaget, blev der vedtaget en ny lærlingelov med en ubegrænset tilgang af lærlinge, og det var man bestemt ikke tilfreds med i Roskilde - Topp mente, at det burde være bestyrelserne i lokalafdelingerne i Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund, som skulle styre tilgangen af lærlinge.

I Roskilde blev modsætningen mellem socialdemokraterne og kommunisterne påvirket af begivenhederne i Ungarn,

og på et møde i afdelingen i november 1956 fortalte formanden, at Forbundet opfordrede alle smede og maskinarbejdere til en 5 min. arbejdsstandsning.

Smedefaget blev påvirket af begivenhederne i Ungarn, fordi der kom mange ungarske flygtninge til Danmark – her iblandt var der 180 metalarbejdere. Men da tilstrømningen af ungarere faldt sammen med det europæiske opsving, blev ungarerne indsluset på de danske arbejdspladser uden de store problemer.

Udviklingen betød, at den kommunistiske opblomstring fra arbejdskampen i 1956 blev rullet tilbage, og da Lars Clausen i april 1957 forsøgte at blive valgt til næstformand i afdelingen, tabte han afstemningen til Aage Andersen.

Formandens løn blev igen aktuel i 1957, hvor bestyrelsen diskuterede, hvad formanden skulle have i løn. Det var et tema, som havde været aktuelt i mange år – både for formanden og kassereren. Det nye var, at formanden nu skulle passe sygelønsordningen og et nyt system med kartotekskort. Næstformanden Viggo Nielsen foreslog, at formanden skulle have 1.000 kr. om året, og det fik opbakning fra bestyrelsen. På generalforsamlingen i april blev forslaget enstemmigt vedtaget af medlemmerne, men allerede året efter gik man et skridt videre, og der startede en debat for at gøre formanden fastlønnet.

Det europæiske opsving slog for alvor igennem i 1957, og det kunne mærkes hos smede og maskinarbejdere i Roskilde. På en meget dårligt besøgt generalforsamling i juli, meddelte kassereren, at der nu kun var 4 arbejdsløse i afdelingen. Men selv om tiderne var blevet bedre, så måtte bestyrelsen arbejde med sager fra fabrikker og værksteder, som enten brugte uorganiseret arbejdskraft, overtrådte overarbejdsreglerne, undlod at betale den overenskomst-mæssige løn og feriebetaling og en masse andre lignende sager. De væsentligste sager blev altid refereret på generalforsamlingerne.

Selv om tiderne var blevet bedre, var der dog stadigvæk behov for, at efterårsgeneralforsamlingen besluttede, om der skulle udbetales "juleunderstøttelse til syge, gamle, invalide og arbejdsløse medlemmer med 40 kr." - brændselshjælp var også aktuelt. Forslagene blev ligesom juletræsfesten altid vedtaget uden protester.

Udviklingen udenfor Danmark

Den europæiske udvikling medførte i 1950'erne et tættere samarbejde mellem flere af de gamle modstandere fra anden

verdenskrig og en række tidligere krige – først og fremmest Frankrig og Tyskland. Det var en udvikling, som blev fulgt tæt i Danmark. Smedenes og maskinarbejdernes afdelingsbestyrelse deltog således i et informationsmøde om de europæiske markedsproblemer. Mødet blev afholdt på Fjordvilla, og det var for alle Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbunds afdelingsbestyrelser på Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm. I Roskilde drøftede bestyrelsen senere, hvordan man kunne sikre, at medlemmerne fik ”oplysning om det store emne”, og man overvejede at oprette en studiekreds.

Men det var trods alt dagligdagen og dens problemer, som optog bestyrelsen og medlemmerne mest. På forårsgeneralforsamlingen i 1957 vedtog man at arbejde videre med muligheden for at have en fastlønnet formand – med en kontingentforhøjelse til følge. Det var meningen, at der skulle fremlægges et forslag i oktober, og der blev oplyst om formandens løn på generalforsamlingen i oktober, men der blev ikke besluttet noget.

De gode tider begyndte at vise sig på møderne, og der var flere arbejdere, der fik bil, og så blev det pludseligt aktuelt med kørepenge. I begyndelsen af 1959 modtog afdelingen en skrivelse fra Forbundet om ”Takster for brug af eget motorkøretøj”.

I 1959 havde Septemberforliget eksisteret i 60 år, og det fik nogen til at overveje fremtiden for det danske arbejdsmarked. På et møde i 1959 fremlagde formanden et brev fra Forbundet med et forslag til en fornyelse af Septemberforliget fra 1899 – det blev drøftet i oktober af bestyrelsen og ”taget til efterretning”. Septemberforliget blev opsagt, og hovedorganisationerne begyndte at forhandle om et nyt aftalegrundlag.

En lærling fra Roskilde Maskinfabrik fortæller

Egon Andersen blev født d. 7. oktober 1938 på Skt. Jørgensbjerg. Som dreng boede han på Kirkebakken lige udenfor kirkegårdsmuren. Han gik i begyndelsen på Duebrødre Skole, og efter 5. klasse fortsatte han på Absalons Skole.

Efter 8. klasse kom han ud af skolen og fik arbejde som arbejdsdreng på Mandrups Maskinfabrik på Københavnsvej. Han forsøgte forgæves at få en læreplads på værkstedet, men det lykkedes i stedet for Egon Andersen at få en læreplads på Roskilde Maskinfabrik i Jernbanegade, hvor han startede d. 1. oktober 1953.

Han var i lære i 4½ år og sluttede d. 31. marts 1958. Han fortæller, at lærlingetiden var en god tid, og at lærlingene havde det fint på Maskinfabrikken. Der var altid omkring 10 lærlinge på værkstedet, og der var 8-9 svende. Der blev arbejdet 6 dage om ugen – altså også om lørdagen - med en samlet arbejdsuge på 48 timer. På Maskinfabrikken var der en del overarbejde, og det tog lærlingene gerne del i, for ugelønnen for en lærling var i Egon Andersens læreår på 27 kr. og 29 øre.

En del af arbejdet foregik udenfor fabrikken. Der blev arbejdet både for Roskilde Gasværk og for Rensningsanlægget på havnen – men lærlingene også blev brugt til andre opgaver, som da dir. Emil Andersen skulle have en fest i privaten, og lærlingene blev sat til at hente borde og stole på en trækvogn i Odd Fellowlogen.

Til sin svendep prøve tegnede Egon Andersen selv arbejdstegningen og fremstillede efter tegningen en *indstillingsspindel til delehoved*. Han fik bedømmelsen "vel udført" og var dermed udlært som maskinarbejder med svendebrev – d. 31. marts 1958.

Han fik derefter arbejde på Roskilde Maskinfabrik, men han blev allerede indkaldt til Marinen i april måned.

Fremgang i 1960'erne

I tiden mellem 1957 til 1973 var Danmark inde i en økonomisk stærk periode. Der var en stigende efterspørgsel efter arbejdskraft. Det prægede alle dele af samfundet og dermed også smedene og maskinarbejderne i Roskilde. Dagligdagen i afdelingen ændrede sig ikke meget, og bestyrelsen skulle stadigvæk forholde sig til de lokale problemer – store og små mellem hinanden - der var dog flest små.

Atomenergikommissionens Forsøgsanlæg Risø var i 1955 blevet oprettet for at udvikle den fredelige udnyttelse af atomenergien. Risø var en ny stor virksomhed i Roskildeområdet med mange smede og maskinarbejdere. På den nye arbejdsplads skulle der blandt meget andet forhandles en række aftaler om arbejdsforholdene. I slutningen af 1959 klagede afdelingen over forholdene på Risø, og forbundsformanden Hans Rasmussen blev inddraget i sagen. Der var blevet lavet en overenskomst mellem Finansministeriet som arbejdsgiver og Dansk Smede og Maskinarbejder Forbund og Teknisk Landsforbund. Overenskomsten drejede sig om ingeniørassistenter og operatørers ansættelse på Risø, samt om tillidsmandens ret til at komme alle vegne på anlægget. Medarbejderne havde ikke været tilfredse med overenskomsten, og afdelingen i Roskilde havde derfor opsagt den til d. 1. april 1959 – og det blev godkendt af Forbundet. I forbindelse med opsigelsen af overenskomsten var der blevet opstillet en række ændringsforslag og ønsker om tilføjelser til en ny overenskomst. Det må have været en stor sag, men det oplyses ikke, hvad der helt konkret ligger i de nye krav.

Samtidig med, at man skulle forhandle om forholdene på Risø, modtog afdelingen et brev fra Sammenslutningen af Arbejdsgivere inden for Jern og Metalindustrien. Sammenslutningen meddelte, at de ville henstille til deres medlemmer, at de meddelte tillidsmanden på deres virksomhed, hvem tillidsmanden skulle forhandle med. Virksomhedens forhandler ville få kompetence til at træffe bindende beslutninger på firmaets vegne. Sammenslutningen understregede også, at det var de samme personer, der ville repræsentere firmaet ved eventuelle fagretslige møder. Det var helt nye toner, og afdelingen var positiv overfor arbejdsgivernes udspil, fordi man på den måde slap for vilkårlige slagsmål med en tilfældig arbejdsleder på en virksomhed.

I marts 1959 modtog afdelingen et brev fra Metalindustri-

ens Lærlingeudvalg, fordi det på Risøs værksteder var blevet undersøgt, om de skulle have mulighed for at uddanne lærlinge. Udvalget havde besluttet, at der hvert år kunne antages 2 lærlinge som maskinarbejdere, og hvert andet år kunne der antages en som elektronikmekaniker.

Den overenskomst, der skulle være trådt i kraft på Risø d. 1. april, var endnu ikke blevet færdig d. 12. april, og det ærgrede bestyrelsen. Først d. 10. maj var der et møde om overenskomsterne, og "de var blevet afsluttet med gode resultater", men det blev slået fast overfor bestyrelsen, at de ikke måtte udtale sig om resultatet. Endelig d. 9. juni 1960 var der en ny overenskomst, som skulle gælde til d. 1. marts 1961 – et imponerende resultat med en overenskomst på 9 måneder.

Efter opsigelsen af Septemberforliget blev der forhandlet i længere tid mellem hovedorganisationerne om en ny Hovedaftale. I december 1960 holdt afdelingen i Roskilde en ekstraordinær generalforsamling om Hovedaftalen af 18. november 1960, fordi den skulle til urafstemning blandt alle LO's medlemmer. Det kunne synes at være ret problemfrit, selv om arbejdsgiverne havde fastholdt deres ret til at lede og fordele arbejdet - som i Septemberforliget - dog med den nye tilføjelse, at der ikke måtte ske vilkårlige afskedigelser. Der var ingen af afdelingens medlemmer, som mente, at der skulle stemmes nej. Derefter blev der afgivet 53 skriftlige stemmer, som samlet blev sendt ind til Forbundet. Hovedaftalen blev vedtaget af LO med et meget stort flertal, og bestyrelsen fik tallene på et møde i januar 1961. Det var dog kun 52,4 % af medlemmerne i Forbundet, der havde stemt, men 66,4 % af dem havde stemt ja.

Overenskomsten på Risø nærmede sig på samme tid sin slutdato, men på bestyrelsesmødet d. 14. marts, var der stadig ikke nogen ny overenskomst. I slutningen af marts kom der endelig et mæglingforslag, som dækkede hele jernindustrien, og dermed var Risø dækket – men der skulle alligevel forhandles med Risø senere på året. Bestyrelsen gennemgik overenskomstens ændringsforslag, og man konkluderede, at der skulle stemmes ja. Tre dage senere blev der holdt generalforsamling, og medlemmerne drøftede forslaget, inden der blev holdt urafstemning. Afdelingen havde 620 medlemmer, og 296 deltog i urafstemningen – 255 stemte for forslaget. Selv om smedene og maskinarbejderne stemte ja, blev mæglingforslaget alligevel forkastet. Jernindustriens lønmodtagere forhandlede gennem CO-Metal - SID, der var modstander af forslaget, stemte nej. Derfor blev der strejket,

og i Roskilde var omkring 150 af afdelingens medlemmer i strejke. Efter nogen tid kom et nyt mæglingforslag, som gav 9 øre mere i timen til mindstelønnen, og det blev vedtaget af et stort flertal – men strejken havde kostet smedene 17 mill. kr.

I 1961 havde Aage Jensen været kasserer for afdelingen i 41 år, og på afdelingens generalforsamling d. 28. april meddelte han, at nu ville han stoppe, fordi han mente, at han havde gjort sin indsats. Generalforsamlingen valgte Poul Würtz som ny kasserer - han havde deltaget i afdelingens faglige arbejde siden 1935, hvor han var blevet valgt som tilidsmand – han var kasserer i de næste 16 år.

I løbet af sommeren 1961 begyndte man for alvor at mærke det økonomiske opsving, som betød, at man gik fra arbejdsløshed til mangel på arbejdskraft - der manglede 6 smede og 11 mekanikere i Roskilde.

Spørgsmålet om at fastlønne formanden blev igen aktuelt, og i efteråret 1961 drøftede medlemmerne igen sagen og igen uden resultat. Man ville først undersøge, hvordan de andre afdelinger håndterede spørgsmålet. Resultatet af undersøgelsen betød, at bestyrelsen på et møde d. 11. oktober besluttede at foreslå, at Alfred Nielsen, som havde været formand siden 1947, blev afdelingens første fastlønnede formand. Bestyrelsen fastsatte en ugeløn på 375 kr. + betaling for kørsel, og derefter står der i protokollen:

Den fastlønnede formand er kun på valg, når der fra flere medlemmer eller fra bestyrelsens side ankes over at afdelingens arbejde ikke bliver passet, og han skal opsiges med 3 måneders varsel og blive indtil da. Det er okto-

I 1970'erne blev der stadig smedet på Maglekilde Maskinfabrik som i gamle dage. Privat foto.

ber-generalforsamlingen, der tager stilling til om opsigelsen skal stå ved magt. Hvis opsigelsen bliver vedtaget, betaler afdelingen løn til den afgående formand i indtil 13 uger efter generalforsamlingen, dog kun til han har fået arbejde igen. Opsigelse fra formandens side er 3 mdr. Afdelingens arbejde har præference for andre bierhverv. Formanden får løn under sygdom i 13 uger i 12 på hinanden følgende måneder.

Ud over at formanden nu skulle have fast løn, så betød beslutningen også, at formanden ikke mere var på valg "som i gamle dage" – han blev ansat.

Forslaget blev vedtaget på generalforsamlingen i oktober, og som forventet blev Alfred Nielsen "genvalgt" som formand – han skulle begynde i "stillingen" d. 1. januar 1962. Ordningen blev derefter godkendt af Forbundet.

Den årlige sommerskovtur fik omkring 1960 mærkbart færre deltagere, og afdelingen besluttede, at skovturen i 1962 skulle være den sidste sommerskovtur, som man arrangerede, fordi der kun var 25 deltagere. Dermed sluttede en tradition, som afdelingen havde haft lige siden århundredskiftet.

Nye tider med eget kontor

Afdelingen havde udviklet sig meget efter den anden verdenskrig, og der var en fastlønnet formand og senere en lønnet kasserer. Det var i mange år normalt, at kassereren stillede sin lejlighed til rådighed for medlemmerne som "kontor og indbetalingssted", og senere holdt man "kontor" på Fjordvilla. Bestyrelsen drøftede derfor igen muligheden for at nedlægge en lejlighed på Knudsvej 17 – det havde allerede været forsøgt ved købet. I begyndelsen af 1960'erne søgte man en gang til, da der var en tom lejlighed. Der gik alligevel nogen tid, inden Boligkommissionen i 1963 gav tilladelse til at nedlægge en lejlighed på Knudsvej. Bestyrelsen vedtog, at man skulle bruge et værelse ud mod gaden til både kontor og arkiv, og at man skulle forsøge at udleje resten af lejligheden "uden bindende kontrakt". Kontorets åbningstider ville blive fastlagt efter en drøftelse med medlemmerne om deres behov for træffetid.

Da kontoret i huset på Knudsvej var blevet taget i brug, gik der ikke lang tid, før de medlemmer der arbejdede på Risø foreslog, at man skulle sælge Knudsvej 17. Det mente bestyrelsen bestemt ikke var nogen god ide, men man foreslog derfor, at man skulle "lade ejendommen hvile i sig selv i

fremtiden efter at lånet er betalt". Det blev senere bakket op af generalforsamlingen, og forslaget fra Risø-medlemmerne om at sælge huset blev slet ikke behandlet. D. 26. april 1963 var kontoret på Knudsvej i orden, og det resterende værelse var blevet udlejet.

Det var i øvrigt på den samme generalforsamling, at Alfred Nielsen kunne redegøre for nogle rygter i en avisartikel om, at Fjordvilla skulle sælges.

I 1963 fyldte Forbundet 75 år, og det fik afdelingen i Roskilde til at begynde planlægningen af afdelingens 75 års stiftelsesdag i 1965 - afdelingen modtog et tilskud til jubilæumsfesten fra Forbundet på 75.000 kr., og pengene blev lagt i en jubilæumsfond - og så nedsatte man et jubilæumsudvalg med formanden, næstformanden og kassereren.

Kort tid efter at kontoret var åbnet på Knudsvej, begyndte de første drøftelser om at købe et andet hus og sælge Knudsvej 17 - der er ikke nogen egentlig forklaring på denne udvikling, men det var nok for småt. På generalforsamlingen i oktober foreslog bestyrelsen, at den fik både fuldmagt og bemyndigelse til "at foretage det fornødne ved et eventuelt tilbud om køb af en passende ejendom". Det havde medlemmerne ikke noget imod, og det blev enstemmigt godkendt.

Afdelingens første hus lå på Knudsvej 17 i Roskilde.

Bestyrelsen begyndte straks at se efter, om der var andre muligheder for at købe et nyt hus, som kunne huse afdelingens aktiviteter.

Fællesorganisationen arbejdede i de år på at stifte et nyt boligselskab i Roskilde, fordi de faglærte arbejdere tjente for meget til, at de kunne få en lejlighed i det almennyttige byggeri. Generalforsamlingen drøftede, om man skulle tegne en aktie på 10.000 kr. i Arbejdernes Fællesorganisations Byggeforening. Projektet kunne nemlig kun blive til noget, hvis man fik den nødvendige kapital på 141.000 kr. – og smedene ville gerne være med. Året efter blev der nedsat et byggeudvalg i Fællesorganisationen, og de lokale fagforeninger blev løbende orienteret om udviklingen i byggeselskabet.

Da afdelingen havde fået eget kontor med fast åbningstid, gav det kassereren en længere – og fast – arbejdstid. Derfor foreslog bestyrelsen på generalforsamlingen i april 1963, at kassereren blev fastlønnet fra d. 1. juli, og at det blev finansieret med en kontingentforhøjelse på 50 øre om måneden. Det blev vedtaget af generalforsamlingen, og derefter blev Poul Würtz genvalgt som kasserer.

Bestyrelsen fortsatte sine bestræbelser på at finde en ny passende ejendom til afdelingen, og der blev sparet op i en byggefond, som i løbet af 1964 voksede til knap 20.000 kr. I september havde man kig på en ejendom i Grønnegade 3, og det blev besluttet, at formanden og kassereren skulle arbejde videre med købet. I oktober troede man, at der snart kunne skrives slutseddel, men der kom til at gå længere tid. Samtidig faldt gælden i ejendommen på Knudsvej, så den var kommet ned på ca. 5.000 kr. Sagen med Grønnegade 3 sluttede noget uventet med, at Boligkommissionen i Roskilde meddelte, at ejendommen "ikke kan saneres". Alfred Nielsen havde imidlertid allerede udset sig en anden ejendom. Han meddelte, at den lå i Borgediget 15, og han tilføjede, at den nok kunne saneres. Bestyrelsen holdt et ekstraordinært møde d. 20. februar 1965, hvor man skulle se Borgediget 15 og drøfte et eventuelt køb. Da bestyrelsen havde set ejendommen, mente man, at den kunne bruges. Huset kostede 180.000 kr., og der skulle betales 120.000 kr. i udbetaling, og derefter blev der underskrevet en foreløbig slutseddel. De 120.000 kr. kunne man låne i Forbundet. Nu gik det hurtigt, og allerede i april fik man tilladelse til at nedlægge den lejlighed i ejendommen, som skulle indrettes til kontor. I maj startede ombygningen af lejligheden, og det blev vedtaget, at det nye kontor skulle indvies d. 12. august.

På åbningsdagen mødte bestyrelsen op i det nye hus - de så lokalerne med kontorer til både formand og kasserer samt lærlingeafdelingen. Formanden erklærede, at det havde kostet en del, men det var alle pengene værd, fordi afdelingens udvikling nu var blevet sikret mange år frem i tiden – derefter holdt bestyrelsen det første møde i de nye lokaler.

Samme år modtog bestyrelsen to forslag om, at afdelingen i Roskilde skulle støtte den socialdemokratiske valgkamp og Socialistisk Folkepartis valgkamp til kommunevalget med to kr. for hvert medlem, der boede i kommunen. Den socialdemokratiske ansøgning var underskrevet af Bjarne Weiler Madsen. Forslagene blev fremlagt på generalforsamlingen den samme dag. Her blev det vedtaget at støtte Socialdemokratiet, men generalforsamlingen ville ikke støtte Socialistisk Folkeparti.

På 75 årsdagen for afdelingens stiftelse d. 30. oktober 1890 blev der holdt en mægtig fest på Fjordvilla med utrolig mange taler. Blandt gæsterne var en af medstifterne af fagforeningen, det var den 96 årige N.C. Rasmussen, som fortalte om arbejdet i 1890'erne. Sekretæren sørgede for, at den festlige dag ikke blev glemt - han skrev et 6 sider langt referat i protokollen.

Demokrati på arbejdspladsen

Smedenes formand Hans Rasmussen havde holdt et indlæg på Socialdemokratiets kongres i 1965 om industrielt og økonomisk demokrati. Han pegede på, at den demokratiske virksomhed gav medarbejderne medindflydelse og medansvar. Desuden understregede han, at økonomisk demokrati havde til formål at sprede og omplacere ejendomsretten i samfundet. Han var klar over, at det var et vanskeligt spørgsmål, som ikke alene kunne løses af arbejdsmarkedets parter, og fordi det i sidste ende blev en politisk sag – og det skulle da også vise sig at være en varm kartoffel.

Afdelingen i Roskilde havde næsten ingen arbejdsløse, selv om protokollen i januar 1966 nævner, "at der i helligdagene havde været nogle arbejdsløse, men de er i arbejde igen". De forskellige hjælpeforanstaltninger med julehjælp, brændselshjælp og lignende til de arbejdsløse havde været

Festskrift 1970.

I anledning af Postkædes afslutnings 80 årsdag skal jeg i det følgende prøve at beskrive et Blik på Fortidens Fæl i en Organisation om ikke for andet, saa for at pege på den enorme forskel mellem Adhucius og Nutidens opgaver for Organisationen og dens Medlemmer; den gang ud kamp for at skabe og opretholde en Organisation, og nu at denne kunne yde Medlemmerne nødvendig assistance til Forbedring af deres Arbejdsvilkår eller til Forsvar mod Arbejdsopryddelse nu en stærk og økonomisk stærk organisation i stadig udvikling på mange forskellige Fronte. Områder der gennem sine Overenskomster, Værkstedsregler m/s. har fast Tag i alle Emner under med Arbejdsforholdene, og hvor selv organisationsudviklingen stadig udsides og forbedres til Gavn for sine Medlemmer.

Den afslutnings Festskrift var den var
van Medlemssted. 25

Udkast til festskriftet i 1970. Ukendt forfatter.

brugt i afdelingens 75 års historie, men nu var det ikke aktuelt mere.

Forud for Forbundets kongres i 1966 var der en ekstraordinær generalforsamling i afdelingen i Roskilde, og her fremlagde klubben fra Risø et forslag:

Kongressen bemyndiger hovedbestyrelse og forretningsudvalg [til] at nedsætte et arbejdsudvalg, der skal kulegrave og gennemgå problemerne vedrørende den stadig voksende gruppe af teknikere med udvidet fagligt og teoretisk arbejdsområde, og som er ansat på funktionærmæssige vilkår. Endvidere at indpasse denne gruppe i Smedeforbundets struktur snarest.

Risøklubben kom med forslaget, fordi man mærkede, at forholdene på Risø var anderledes end på de traditionelle virksomheder i jernindustrien - forslaget blev vedtaget. Der var desuden et forslag om at stramme Forbundets formålsparagraf, fordi forslagsstillerne ønskede, at Forbundet skulle arbejde på "dannelse af industriforbund".

Forslagene afspejlede den store teknologiske udvikling, der havde været indenfor "jernet" i løbet af 1960'erne, og at der var et stigende behov for mere uddannelse og efteruddannelse. Der kom hele tiden nye teknikker frem, og smedene og maskinarbejderne skulle være på forkant med udviklingen, så de kunne løse de opgaver, som de fik på deres arbejdspladser. Derfor blev der arrangeret kurser i ny svejseteknik, i dieselmotorer og i hydraulik. Udviklingen stillede også nye krav til tillidsmændene, og det blev nødvendigt at afholde mange tillidsmandskurser. I Roskilde arbejdede afdelingen tæt sammen med Teknologisk Institut, men man arrangerede også sine egne kurser, og de blev ofte holdt på Fjordvilla.

I efteråret 1966 startede afdelingen et samarbejde med AOF, som skulle arrangere forskellige fagligt oplysende kurser, og de var rettet til alle medlemmerne. Da man gerne ville gennemføre flere brede kurser, forsøgte man at inddrage de andre fagforeninger i Roskilde gennem Fællesorganisationen. Ud over de lokale kurser var der alle de kurser, som blev tilbudt af Forbundet. Afdelingen støttede efteruddannelsen, og i 1966 vedtog bestyrelsen, at man ville give et tilskud på 200 kr. til de tillidsmænd, der deltog i Forbundets kurser.

Problemerne på Risø blev ikke løst lige med det samme, og derfor holdt Forbundet et møde med Teknisk Landsforbund.

De to forbund blev enige om at nedsætte et fælles udvalg, som skulle se på arbejdsforholdene på bl.a. Risø, og derefter skulle de udarbejde et forslag til en ny grænseaftale. Skillelinjen gik ofte mellem de timelønnede og de månedslønnede, og da de to forbund var enige om, at det var en kunstig grænse, blev de månedslønnede smede og maskinarbejdere på Risø overflyttet til Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund i Roskilde.

I slutningen af 1960'erne blev manglen på faglært arbejdskraft meget markant, og afdelingen i Roskilde havde allerede i 1966 drøftet denne udvikling. Formanden Alfred Nielsen omtalte problemet på generalforsamlingen i november 1966, hvor han blandt andet sagde, at det ikke var muligt, at "tilfredsstille efterspørgslen ... og mange kan komme ind som tillært til faget".

Når et medlem af Metal havde 50 års jubilæum, fik han en guldnål. Da Hans Aachmann havde 50 års jubilæum i 1970, fik han både en guldnål og et diplom.

Efteruddannelsen pressede også Forbundet på andre måder, og i 1966 besluttede man, at man ville have sin egen skole og ikke mere leje sig ind hos andre forbund. Der var fundet en passende byggegrund lige uden for Jørlunde, og da sognerådet leverede den nødvendige byggetilladelse, opførte man en Metalskole – skolen blev efter nogen forsinkelse indviet d. 11. marts 1968.

Afdelingen var efter købet af Borgediget 17 nu ejer af to ejendomme, og man besluttede, at lejlighederne skulle udlejes til smede. Kort tid efter at Borgediget var blevet overtaget, indførte kommunen et forbud mod kantstensparke-ring på vejen. Der var mange af medlemmerne, der i løbet af 1960'erne fik bil, så nu skulle der skaffes nogle p-pladser - det blev i haven bag ved huset - anlægsarbejdet blev dog først færdigt i juli 1968.

De gode tider betød også, at mange håndværkere gerne ville have deres eget hus. Det viste sig at blive aktuelt i Roskilde, da afdelingens bestyrelse fik forelagt et forslag om, at afdelingen skulle oprette en spareforening, som skulle hjælpe de medlemmer, som gerne ville bygge deres eget hus. Forslaget lå i forlængelse af fagbevægelsens tidligere indsats på boligområdet f.eks. med forsøgsbyggeriet på Liden Kirstensvej i 1950'erne. Ideen blev omtalt i indkaldelsen til den følgende generalforsamling, men der skete ikke noget på mødet.

Diskussionen på afdelingens bestyrelsesmøder omkring Metalskolens indvielse pegede i retning af, at der nu blev opfyldt et behov i Forbundet, da man modtog flere meddelelser om de mange kurser på skolen.

På Metalskolen var der både plads til undervisning og til udviklingen af Forbundets politik, og her fyldte debatten om økonomisk demokrati mere og mere. Den debat tog man også fat på i Roskilde, da HK i Roskilde d. 20. marts 1968 arrangerede en konference på Fjordvilla med arbejdsmændenes formand Anker Jørgensen som indleder - *Metal Roskilde* sluttede op om arrangementet.

I slutningen af 1960'erne oplevede man – igen - at medlemmerne svigtede afdelingens generalforsamlinger. Formanden Alfred Nielsen mente, at det var en dårlig udvikling, og derfor rejste han spørgsmålet om antallet af generalforsamlinger i april 1968. Det førte til en længere debat, hvor flere medlemmer klagede over, at møderne "kørte i samme spor, som de sidste 50 år eller mere". Der blev i samme åndedrag efterlyst nye ideer, som kunne skabe den nødvendige

fornyelse i afdelingen. Formanden gjorde opmærksom på de tidligere forsøg, der havde været med summemøder på en generalforsamling, og at det heller ikke fået havde flere medlemmer til at komme. På mødet blev der også manet til forsigtighed med at ændre for meget, fordi beretningen og regnskabet trods alt var det vigtigste. Men debatten var startet, og på bestyrelsesmødet i august foreslog formanden, at der blev nedsat et udvalg på 3 mand, som skulle planlægge den kommende generalforsamling - det blev Orla Andersen, Aage Andersen og Erland Christensen. På det næste bestyrelsesmøde aflagde udvalget beretning, og Aage Andersen "refererede hvad man havde tænkt sig".

Den næste generalforsamling i 1968 lignede alligevel til forveksling de tidligere, og det eneste nye var, at sekretær Janus Jensen fra Forbundet kom og fortalte om kravene til de nye overenskomster – men noget lignende var også sket før. Han sagde blandt andet, at situationen var vanskelig, men alligevel var det lykkedes for forhandlerne at nå frem til et

*Et interiørbillede fra
Maglekilde Maskin-
fabrik. Privat foto.*

mæglingforslag, og det blev senere behandlet på et ekstraordinært møde i afdelingen.

På det ekstraordinære møde kommenterede formanden forslaget, og han erklærede, at "havde vi i jernet kunne føre vores egen forhandling, havde vi kunnet få en hurtig afslutning, men vi kan jo ikke gå uden om LO". Han fremhævede, at forslaget havde en bedre tillidsmandsbeskyttelse, en mere fleksibel ferieordning, lønsikkerhed ved tilskadekomst, kortere arbejdstid med lønkomensation, bedre søgnehelligdagsbetaling og bedre opsigelsesregler. Han påpegede også, at der var sket en forhøjelse af lærlingenes løn. På den baggrund mente Alfred Nielsen, at medlemmerne godt kunne stemme ja. Han frygtede samtidig konsekvenserne ved en forkastelse af forslaget - med et regeringsindgreb fra den borgerlige regering. Da der skulle stemmes om mæglingforslaget på den efterfølgende generalforsamling, omtalte formanden forslaget igen, og han tilføjede, at de kompetente forsamlinger havde anbefalet, at man stemte ja. Derefter gik man i gang med en urafstemning, og man kunne også stemme på kontoret. Ved optællingen viste resultatet, at medlemmerne havde fulgt bestyrelsens anbefaling om at stemme ja.

Da Metalskolen var blevet indviet, gav det afdelingen nye muligheder for at kunne afholde deres egne kurser og konferencer. Bestyrelsen planlagde - som noget af det første - et weekendkursus for tillidsmænd i slutningen af marts 1969. Programmet skulle blandt andet indeholde et foredrag af Metalskolens forstander Erik Andersen, og senere får vi at vide, at der havde været "almindelig tilfredshed med" kurset, men der havde været alt for få deltagere - man havde ellers haft plads til 68.

Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund havde kongres i august 1969, og i afdelingen i Roskilde diskuterede medlemmerne kongressens emner. Et af forslagene var et program om økonomisk demokrati gennem indførelse af obligatorisk udbyttedeling. Forslaget blev startskuddet på en flere år lang debat, hvor både Socialdemokratiet og LO deltog, og under debatten kom der i 1973 et forslag om lønmodtageres medejendomsret - men det blev aldrig vedtaget.

Hovedbestyrelsen fremsatte også et forslag om en gruppelevsfor sikring, og det splittede Forbundets medlemmer, der enten var meget begejstrede eller voldsomt imod. På kongressen gik bølgerne højt, men det endte trods alt med, at forslaget blev vedtaget med meget stor majoritet - 78,5 % stemte ja - ordningen trådte i kraft d. 1. oktober 1969.

Det var i 1969, at Alfred Nielsen kom med en opsigtsvækkende nyhed på et medlemsmøde: det var blevet nødvendigt med fremmed arbejdskraft, hvis udviklingen skulle fortsætte i Danmark.

Afdelingen havde holdt mange stiftelsesfester lige fra de berømte bøffer i begyndelsen til kaffebord med andespil, men i 1969 var der kun 17 af deltagerne, der selv betalte, resten var inviteret. Det mente formanden var for få, og han diskuterede det med bestyrelsen. Han foreslog, at man måske skulle nøjes med at holde en fest hvert 5. år. Hvis man gjorde det, skulle man dog også tænke på de jubilarer, som man normalt hyldede ved stiftelsesfesten. Det mente formanden, man kunne løse med en mindre – men festlig – jubilarmiddag. I samme åndedrag meddelte Alfred Nielsen dog, at man allerede var begyndt at tænke på festen i 1970, som var afdelingens 80 års dag – og han havde allerede indbudt forbundsformand Hans Rasmussen. De årlige stiftelsesfester blev afskaffet af generalforsamlingen i slutningen af april, og det blev vedtaget, at man skulle fejre jubilarene på passende måde.

Bestyrelsen drøftede i 1969 muligheden for at danne en indkøbsforening for medlemmerne, og det blev behandlet på generalforsamlingen november 1969 - efter en længere debat blev der nedsat et udvalg, som skulle undersøge mulighederne. Til udvalget blev valgt to fra generalforsamlingen og 3 fra bestyrelsen.

Det kneb mere og mere at samle medlemmerne, og derfor diskuterede man på den samme generalforsamling, om det var muligt at nøjes med én generalforsamling om året. Forbundets forretningsudvalg ville dog ikke godkende, at der kun blev holdt én generalforsamling om året i Roskilde, og derfor skulle man fortsætte med to.

Afdelingen ejede stadigvæk to ejendomme, men man havde ikke brug for mere end huset i Borgediget, og derfor blev det foreslået, at man skulle sælge Knudsvej 17 - bestyrelsen blev af generalforsamlingen bemyndiget til at sælge huset.

I løbet af 1970 skifter mødereferaterne karakter, idet de blev mere opremsende med de aktiviteter, som bestyrelsen havde deltaget i og om de sager, som man løbende havde ført med forskellige virksomheder. Der blev også talt lidt om 80 års-festen med et festskrift, musik, sange og om, hvor mange der ville komme, og så blev bestyrelsen fotograferet til festskriftet – og så blev der fest med 275 deltagere.

Metal i 1970'erne

På generalforsamlingen i april 1971 tog bestyrelsen konsekvensen af beslutningen om kun at holde en stiftelsesfest hvert 5. år, og man fejrede derefter "årets jubilarer" med en festlig sammenkomst i de andre år.

På samme generalforsamling foreslog Bjarne Weiler Madsen, at afdelingen ydede et tilskud til Socialistisk Folkeparti, fordi "man ofte støtter Socialdemokratiet". Der var flere, der støttede forslaget - "med et engangsbeløb" - man må gå ud fra, at tilskuddet blev givet, men det står der ikke noget om i protokollen.

Inden generalforsamlingen havde bestyrelsen drøftet valg til bestyrelsen, og i protokollen står der tilmed: "da formanden afgår", men det gjorde Alfred Nielsen ikke, han fortsatte som formand indtil 1973.

I juni 1971 skete der noget omkring huset på Knudsvej, da kassereren oplyste, at der var fundet en køber. Det varede dog til bestyrelsesmødet i september, før salget var på plads - men ikke et ord om pris og andre forhold ved salget.

Alfred Nielsen stoppede i 1973 som formand efter 26 år "i jobbet", og til ny formand valgte generalforsamlingen Erik Jensen.

4 formænd på 8 år

Ebbe Rafn blev valgt ind i afdelingens bestyrelse i 1976, og i april 1977 foreslog formanden Erik Jensen, at man skulle lave et medlemsblad 2 gange om året. Senere på året blev opgaven overdraget til Ebbe Rafn, som skulle lave medlemsbladet sammen med et udvalg på 5 medlemmer. Efter et redaktionsmøde fortalte man, at det første nummer af bladet ville være klar til efterårsgeneralforsamlingen, og det ville nok være på 8 sider – men man var afhængig af stofmængden.

Kassereren siden 1961 Poul Würtz meddelte, at det var sidste gang, at han aflagde regnskab. Han mente, at det gik godt, selv om afdelingen havde 82 ledige. Den følgende generalforsamling valgte næstformanden Bjarne Weiler Madsen til kasserer, og ny næstformand blev Kent Nielsen. Poul Würtz slap dog ikke helt for arbejdet, han lovede nemlig at hjælpe den nye kasserer.

På bestyrelsesmødet i august 1977 foreslog Erik Jensen, at afdelingen skulle have en faglig sekretær, som skulle hjælpe formanden. Efter en kort diskussion blev man enige om at sige ja, "da afdelingens økonomiske forhold er sådan, at det kan lade sig gøre". Derefter nævnte Erik Jensen, at han ville søge stillingen. Bestyrelsen besluttede dog, at man først ville høre, hvad medlemmerne mente - det skulle være på en ekstraordinær generalforsamling. Inden generalforsamlingen holdt bestyrelsen et møde, hvor bølgerne må være gået meget højt. Man diskuterede de forskellige punkter til dagsordenen og "diskussionen gik videre med mange synspunkter – men man nåede da at enes om en dagsorden".

Der blev derefter udsendt et brev til medlemmerne, som redegjorde for forslaget, og formanden skrev: "I den tid jeg har været formand for Roskilde afdeling ..., er medlemstallet steget fra ca. 1.200 til ca. 1.800. Dertil kommer, at vi har startet et kontor i Tåstrup, hvorfra ca. 400 medlemmer betjenes". Han forklarede, at arbejdspresset på kontoret var steget meget, og det havde den negative effekt, at "medlemskontakten er blevet utilfredsstillende". Han understregede, at han "af egen fri vilje ønsker at søge jobbet som faglig medarbejder, hvis den ekstraordinære generalforsamling giver sin tilslutning til oprettelse af stillingen".

Forslaget blev selvfølgelig endevendt af medlemmerne på generalforsamlingen, og det blev foreslået, at den nye fag-

lige medarbejder skulle vælges af generalforsamlingen. Efter den lange debat blev der stemt, og medens stemmerne blev talt, fik deltagerne en pilsner. Forslaget blev vedtaget, og Erik Jensen blev ansat som faglig medarbejder – han var dermed medlem af bestyrelsen.

Vedtægelsen af forslaget betød, at der skulle vælges en ny formand. Her blev Bjarne Weiler Madsen foreslået og valgt uden modkandidat. Derefter skulle der så vælges en ny kasserer, og her foreslog bestyrelsen Preben Deleuran Petersen - han blev ligeledes valgt uden modkandidat.

Den nye ledelse af *Metal Roskilde* tog straks fat på arbejdet, og på det første møde diskuterede man formen på bestyrelsesmøderne. Det blev slået fast, at protokollen skulle

Metal Roskilde fik medlemmer fra den svenske venskabsafdeling i Rönneby i Sverige på genvisit i Roskilde.

2 gamle smede viser det gamle håndværk frem på Stændertorvet i Roskilde i forbindelse med jubilæet i 1990. Th. forstander på Metalskolen Knud Christiansen og tv. tidl. afdelingskasserer i Hillerød Kaj Petersen.

oplæses ved mødets slutning og ved det næste mødes start – ”således at man ikke glemmer nogle sager”. Afdelingens forskellige udvalg blev drøftet, og sigtet var en decentralisering af arbejdet.

Det blev understreget, at man havde et ”svævende” forhold til Fællesorganisationen, fordi man ikke længere havde Fjordvilla, som i mere end 75 år havde været en hovedhjørnesten i arbejderbevægelsen i Roskilde. Det blev faktisk foreslået, at man skulle melde sig ud, men man valgte alligevel at se tiden an.

I oktober 1977 kom afdelingens medlemsblad ”på gaden”, og det var blevet meget større, end man havde regnet med i starten. Bladet lagde vægt på at være oplysende overfor medlemmerne om de sager, som påvirkede deres hverdag.

Det første nummer indeholdt indkaldelsen til generalforsamlingen med regnskabet, men der var også en liste over lønninger på forskellige virksomheder. Listen blev kaldt ”Hitlisten – april kvartal 1977”, og den var de hverken begejstret for i Forbundet eller hos arbejdsgiverne. Timelønnen i Roskilde lå mellem 47 kr. 93 øre og 35 kr., og det var en stor forskel. Det endte med, at arbejdsgiverne tabte en sag om hitlisterne ved domstolene. Ebbe Rafn fortæller, at selv om Forbundet havde været modstander af Hitlisten, så følte de, at det var dem, der havde vundet sagen – men de glemte helt afdelingen i Roskilde.

Det første nummer af bladet havde kostet 6.000 kr., og det blev rost meget. I marts 1978 foreslog Ebbe Rafn, at med-

Afdelingen fik en ny fane i forbindelse med 100 års jubilæet i 1990.

lemsbladet skulle udkomme 3 gange om året "med ret til et ekstranummer" – og så efterlyste han stof til det næste nummer.

Efterløn

Bjarne Weiler Madsen fortalte på generalforsamlingen i april 1978, at antallet af ledige i Danmark havde passeret 200.000, og at der var alt for mange unge blandt de ledige. Formanden kunne ikke se, hvordan ledigheden kunne reduceres. Medlemmerne var meget urolige overfor udviklingen på arbejdsmarkedet, og det blev fremhævet, at der var et fald i reallønnen – samtidig troede man ikke rigtigt, at efterlønnen, som blev diskuteret, var den rigtige løsning. Loven om efterløn blev vedtaget og trådte i kraft d. 1. januar 1979, og Forbundet fik hurtigt produceret en folder, som blev sendt ud til afdelingerne.

Afdelingen gjorde altid meget for at orientere de ledige om deres muligheder og rettigheder. Man udsendte derfor et særnummer af bladet med "Information til arbejdsledige". Her blev de ledige oplyst om, hvordan de skulle forholde sig, og de relevante paragraffer i Bistandsloven blev også citeret. Der blev peget på de muligheder, der var for at få supplerende hjælp. For de ledige var det en stor hjælp at få

Afdelingen udførte et stort arbejde for at sikre medlemmernes sikkerhed på arbejdspladsen. I bladet Metal Roskilde fortalte næstformanden Hans Ganzhorn i oktober 1995 om en arbejdsskade.

Historien om en arbejdsskade

Vores kollega Knud Thorsvang Jensen har fra 1954 til 1992 arbejdet på mange virksomheder i vores område

Roskilde Maskinfabrik
Christensens Maskinfabrik
Leif Mortensen Smedie
ÅC Stål
Kirkebjerg Maskinfabrik
Refrema
Modul Beton

og som rørsmed ved forskellige mestre.

Knud måtte i 1992 erkende, at arbejdslivet havde slidt på ham.

Knud kom i afdelingen og fortalte om sine skavanker, han havde lunge-lidelse af at svejse, hørenedsættelse og hvide fingre af at arbejde med luftværktøj.

Afdelingen hjalp naturligvis Knud med skrivelser fra og til læger, arbejdsmedicinsk klinik, speciallæge, arbejdsskadestyrelse og den sociale ankestyrelse.

Knud måtte igennem mange "oplevelser" på vejen.

For eks. var han til speciallæge i København. Det er lang vej for en ældre smed, så konen smurte ham et par sandwich og gav ham en lys pilsner med.

Knud kan grundet helbreddet hverken tåle at ryge eller drikke.

Efter konsultationen ved speciallægen satte Knud sig på en bænk i nærheden og ventede på bussen. I ventetiden spiste han sit brød og drak sin øl.

Lægen kom samtidig forbi i sin åbne sportsvogn, hvor han dyttede og vinkede til Knud.

Efterfølgende kunne vi læse i lægens rapport, der står ordret.

Tobak: Angiveligt lidt piberygning om aftenen

Alkohol: Ingen forbrug. Antræffes dog efter undersøgelse med cigaret og øl, der er medbragt i en klirrende rygsæk

Afdelingen protesterede, og til arbejdsskadestyrelsen måtte vi forklare, at den påståede cigaret var en fejl

iagttagelse af lægen, da han susede forbi i sin åbne sportsvogn, sandheden var, at Knud tog en bid af sin medbragte sandwich, som godt kan forveksles med en cigaret fra udsynet i en bil.

Efter 2 1/2 års kamp og skriverier fik vi d. 14/7-95 meddelelse om, at den sociale ankestyrelse havde godkendt 2 af arbejdsskaderne.

Lungelidelse:	Tab af erhvervsvejne
	35% kr. 300.784,-
Hvide fingre:	Tab af erhvervsvejne
	25% kr. 205.000,-

Vi glæder os på Knuds vegne, at kampen ikke var forgæves.

Hans Ganzhorn

samlet alle de nødvendige oplysninger om både rettigheder og muligheder.

Kassereren orienterede bestyrelsen om efterlønsordningen: 1) det blev muligt for ældre arbejdere, at gå på en slags tidlig pension, 2) der skulle skabes plads på arbejdsmarkedet til de unge arbejdere, som var ramt af arbejdsløshed. Den nye lov fik omkring 1.000 smede og maskinarbejdere over 60 år til at gå på efterløn - og undersøgelser viste, at det havde en stor effekt på beskæftigelsen.

I december 1978 dukkede behovet for et lokalt fælles fagforeningshus op igen - Fællesorganisationen ville ikke være med. HK var begyndt at få pladsmangel, og de spurgte de andre fagforeninger, om de ville være med i et samarbejde. Metals bestyrelse drøftede sagen, og man ville gerne være med i arbejdet om et fælles Fagenes Hus. I januar 1979 blev der nedsat et udvalg, som skulle komme med et forslag. Der var muligvis en byggegrund på Maglegårdsvej, som kunne bruges. Forslaget blev enstemmigt vedtaget af afdelingens generalforsamling. Men der skete ikke noget før januar 1980, hvor kassereren omtalte et budget for Fagenes Hus, men nu udsatte bestyrelsen beslutningen.

Metal i Roskilde var alligevel ikke interesseret i Fagenes Hus, og bestyrelsen diskuterede en anden løsning. Man ville

Vigtige nye regler for arbejdsmiljø Ny Sikkerhedsuddannelse for Svejsning i Rustfrit stål

Der er videnskabelig dokumentation for at dampene, der udvikles ved svejsning i rustfrit stål, kan være kræftfremkaldende.

Fra 1. Marts 1999 skal alle der svejser i rustfrit stål - have gennemført en ny uddannelse - for at undgå sundhedsrisiko - kræft, allergi og astma - som det kan medføre - hvis ikke de rigtige sikkerhedsforhold anvendes.

Man orienterede hele tiden medlemmerne om sikkerheden, således også om de "Nye sikkerhedsregler om svejsning i stål" fra apr. 1999. De blev blandt andet aktuelle i forbindelse med konflikten på KARA/Novoren i 2013.

i stedet undersøge, om det var muligt at bygge til på Metals hus i Borgediget. En undersøgelse viste, at det ville koste ca. 400.000 kr. at modernisere og udbygge Borgediget med ca. 80 m², og at driftsudgifterne ville blive 64.000 kr. om året i 20 år. Bestyrelsen godkendte projektet, og det blev fremlagt for den efterfølgende generalforsamling. Her blev forslaget også vedtaget, og dermed var interessen for Fagenes Hus helt væk.

På samme tid skiftede afdelingen igen formand, fordi Bjarne Weiler Madsen var blevet ansat som sekretær i Forbundet, og generalforsamlingen d. 24. april 1980 valgte Ebbe Rafn til formand.

Venskabsafdeling i Rönneby

I juli 1980 fik Dansk Metal en henvendelse fra Svensk Metalarbejderforbund. Man søgte efter en dansk metalarbejderafdeling, som gerne ville samarbejde med den svenske afdeling i Rönneby. Forbundet henvendte sig til Ebbe Rafn for at høre, om afdelingen ville påtage sig samarbejdet. I Roskilde Kommune var der en tradition for samarbejde med byer i de nordiske lande. Selv om opfordringen ikke kom fra Roskildes venskabsby Linköping, ville *Metal Roskilde* gerne samarbejde med Rönneby – det meddelte man Forbundet. Der blev lavet en samarbejdsaftale med svenskerne, fordi begge parter gerne ville øge den faglige kontakt ved at udveksle synspunkter og erfaringer, ved at besøge lokale virksomheder i de to byer, og ved at diskutere relevante spørgsmål i fagbevægelsen.

De to fagforeninger mente, at samarbejdet over grænserne var væsentlig for den internationale forståelse, og når repræsentanter for de to afdelinger mødtes, blev alting mindre formelt og mindre højtideligt. Det blev muligt at lade sig inspirere, når man drøftede løsninger på fagbevægelsens problemer. I august vedtog man at sende en delegation på fire mand til Rönneby, som en start på samarbejdet.

Delegationen var i Rönneby d. 5. og 6. december 1980, og om eftermiddagen besøgte man Kochums Jernværk. Senere fik man en redegørelse for, hvordan arbejdsmarkedet fungerede i Sverige. Det blev især bemærket, at sikkerhedsrepræsentanten kunne rette mangler på de sikkerhedsmæssige foranstaltninger. Den svenske sikkerhedsrepræsentant var desuden bedre beskyttet end tillidsmanden. Svenskerne havde også en velfærdstillidsmand – han blev kaldt studieorganisator - og det interesserede delegationen fra Roskilde.

Han skulle sørge for uddannelse og information i både faglig henseende og i almene fag.

Den almindelige tillidsmand kunne ikke fyres - heller ikke, hvis der manglede arbejde. Hvis der skulle fyres, så skulle det svenske Forbund inddrages i sagen. Hvis Forbundet sagde nej til en fyring, kunne arbejdsgiveren ikke gøre noget. Tillidsmanden havde stor medbestemmelse i Sverige, og han skulle inddrages, når der skulle købes nye maskiner og lignende. Da mødet var ved sin slutning, takkede folkene fra Roskilde for det gode arrangement, og Ebbe Rafn håbede, at udbyttet havde været godt for begge parter. Da bestyrelsen hørte om besøget, blev det vedtaget, at man skulle invitere svenskerne til Roskilde.

Svenskerne blev inviteret på et 2-dages besøg i Roskilde i slutningen af januar 1982.

På et senere tidspunkt spurgte Rønneby, om man kunne udvide samarbejdet til også at gælde udveksling af pensionister, men det havde Roskilde ikke penge til på det tidspunkt.

Nyt huskøb

I løbet af sommeren 1980 blev huset i Borgediget igen diskuteret, og formanden oplyste, at man overvejede, om man skulle købe noget andet i stedet for at bygge om og bygge til i Borgediget. I Roskilde var den tidligere interesse for Fagenes Hus også væk i de andre fagforeninger. Blandt andet havde Snedker-Tømrernes Fagforening lige købt en byggegrund på 3.700 m². Bestyrelsen ville gerne have medlemmernes opbakning, inden man gik videre - den fik man på efterårsgeneralforsamlingen med alle stemmer mod 3. Man kunne begynde at se sig om efter et nyt hus.

I april 1981 ridsede kassereren den økonomiske situation op ved både et huskøb og ombygning af Borgediget. Man kunne muligvis låne penge i Forbundet, og bestyrelsen drøftede igen sagen. Man blev enige om at indstille, at der blev bygget om - dog først efter en generalforsamlings godkendelse. Generalforsamlingen skulle også godkende, at der blev oprettet en byggefond med 3 kr. i indskud pr. medlem pr. uge, og begge dele blev vedtaget.

I august 1981 indkaldte formanden til et ekstraordinært bestyrelsesmøde, hvor der igen blev skitseret to muligheder: ombygning eller køb af ny ejendom. Det nye var et hus på Elisagårdsvej 23 B, og formanden og kassereren fortalte om huset og om økonomien. Der var en "livlig diskussion, da der var forskellige meninger om det nye hus". Kassereren

foreslog, at man skrev en betinget slutseddel og indkaldte til en ekstraordinær generalforsamling. Det blev vedtaget, og generalforsamlingen mødtes d. 20. august med to beslutningspunkter: køb af Elisagårdsvej og salg af Borgediget. Huset på Elisagårdsvej blev i bladet kaldt for "et hus med fremtid i".

Ebbe Rafn gennemgik forløbet, og han fortalte først, at ombygningen i Borgediget nu ville koste 1.550.000 kr., og samtidig var det lykkedes at presse prisen på Elisagårdsvej ned til 1.5 mill. kr. - men der skulle bygges om for 300.000 kr., fordi det var et gammelt værksted. Købet ville ikke ændre på det kontingent, som allerede var vedtaget til en byggefond. Der skulle samtidig findes besparelser på 30.000 kr. i afdelingens budget. Forslaget blev diskuteret, og der blev stillet en række detaljerede og opklarende spørgsmål. Ved afstemningen var der igen kun 3 imod.

Nu kunne *Metal Roskilde* købe huset på Elisagårdsvej, og formanden håbede, at ombygningen var færdig i begyndelsen af december. Huset i Borgediget blev samtidig sat til salg, og der var flere interesserede købere. I december fik man to købstilbud, og man valgte at sælge til Andelsboligforeningen for 380.000 kr. Det pantebrev, som afdelingen stadigvæk havde i ejendommen på Knudsvej, blev opsagt til juni 1982, fordi man nu kunne bruge pengene.

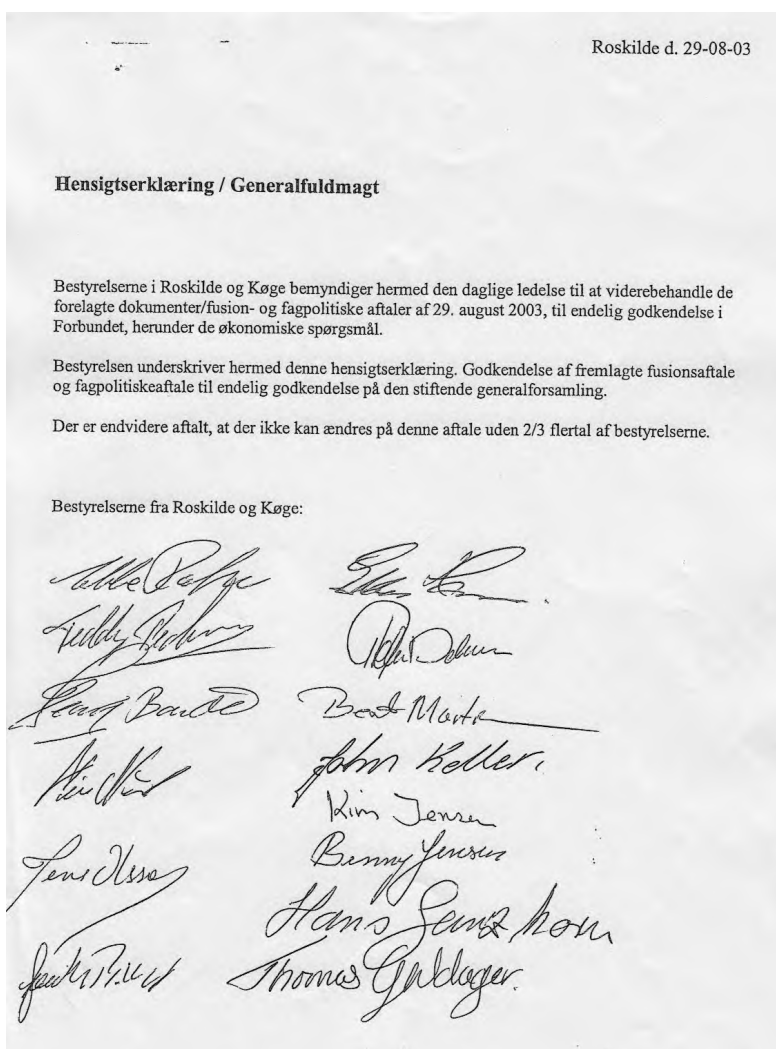
Metal-Roskilde vil ikke gå i 1. majdemonstration med de offentligt ansatte i 1982

I 1981 indbød Arbejdernes Fællesorganisation de offentligt ansattes fagforeninger til at deltage i 1. majdemonstrationen i 1982. *Metal Roskilde* tog med det samme afstand fra ideen, og bestyrelsen bestemte d. 4. januar 1982, at man kun ville deltage "såfremt det kun var medlemmer fra Fællesorganisationen, som stod for arrangementet".

Metal ville ikke demonstrere med grupper, som efter Ebbe Rafns opfattelse, var usolidariske. "De vil kun nyde og ikke yde til det fælles arbejde i LO." Metalformanden ville ikke anbefale et arrangement, som hans medlemmer ikke ville støtte. Derfor støttede Ebbe Rafn FO's formand Svend Aage Sundberg, som allerhelst ville aflyse arrangementet. Nu gik bølgerne højt, og Roskilde HK ville ikke støtte Metals afvisning. Men HK var også en fagforening, som havde medlemmer i både den offentlige og den private sektor.

Sagen vakte ikke begejstring i de offentligt ansattes organisationer, og formanden for socialrådgiverne Anne Haarløv

udtalte til *Roskilde Tidende*: "Vores løn hænger uløseligt sammen. Både ved overenskomster og gennem taktregulering får vi ikke andet, end hvad de private har opnået. Herregud, fagbevægelsen er et hele, og ingen kan holde sig for sig selv." Sagen udviklede sig til storvask for åbne vinduer, og det var kun til glæde for partier til højre og venstre i dansk politik. Det var klart, at man forsøgte at hænge den socialdemokratisk ledede fagforening ud. Diskussionen fortsatte med et indlæg fra formanden for Metal-Ungdom – Kim Iversen, som ligesom Anne Haarløv var medlem af SAP. Kim Iversen kunne ikke forstå, at man ikke skulle deltage i 1. majdemonstrationen, og han opfordrede alle metalarbejdere til at deltage i demonstrationen. "Metal skal ikke splitte sig væk fra den øvrige del af fagbevægelsen," sagde han.

Man forsøgte at komme forbundets planer om færre lokalafdelinger i forkøbet, derfor blev "Håndfæstningen" om sammenlægningen af afdelingerne i Roskilde og Køge skrevet.

Det stoppede ikke debatten, og Ebbe Rafn spillede hårdt ud, da han udtalte, at "1. majdemonstrationen i den traditionelle form er blevet umoderne. Udviklingen er løbet fra den. Det er en historisk dag for arbejderbevægelsen. Men efterhånden er forholdene blevet sådan, at folk ikke føler, at de har behov for demonstrere gennem byen". Ebbe Rafn havde generelt ikke noget imod Fællesorganisationens demonstration, men der havde ikke været mange metalarbejdere med i de seneste år, selvom der altid var fuldt hus i fagforeningshuset på Elisagårdsvej d. 1. maj.

Debatten fortsatte, og sekretæren i Pædagogisk Medhjælperforbund DKP'eren Rie Nielsen kunne ikke forstå Ebbe Rafns reaktion. Hun forklarede, at det var Fællesorganisationen, der havde indbudt de offentligt ansatte til at deltage i 1. majdemonstrationen, og det ville være værdifuldt for hele arbejderbevægelsen at holde fast i traditionen. Det fik dog ikke Metal til at ændre signaler.

I september trådte statsminister Anker Jørgensen tilbage, og Poul Schlüter blev udpeget til ny statsminister. Den nye konservative statsminister fik alle til at glemme, at det ikke var "umoderne" at demonstrere d. 1. maj.

DSB tager p-pladserne

Huset på Elisagårdsvej ligger lige ud til jernbanen, og i januar 1983 præsenterede DSB sine planer om at udbygge banen mellem Roskilde og København med det 3. og 4. spor. Det var *Metal Roskilde* ikke særligt begejstret for, både fordi det ville gå hårdt ud over p-pladserne på grunden, og fordi huset dermed ville ligge meget tæt på sporene – men man kunne ikke forhindre det. Der blev gennemført en besigtigelse af ejendommen d. 16. februar, og Metal fik tilbudt en erstatning på 80.000 kr. samt et stykke jord på ca. 360 m² på Elisagårdsvej, som skulle bruges til en ny p-plads. Bestyrelsen beså arealerne, og alle var enige om et ja.

Metalhuset havde givet afdelingen flere muligheder for aktiviteter, men i dagligdagen var det mest sager på forskellige virksomheder, som man skulle løse for medlemmerne. På grund af den høje ledighed kom der flere forespørgsler om tilladelse til at lave arbejdsdeling. Det blev normalt godkendt.

Når man læser i protokollen, var der tilsyneladende et stigende antal sager i 1980'erne, men det fremgår ikke, om det var meget tidskrævende opgaver eller "bare" noget rutinemæssigt – det var nok en blanding. På bestyrelsesmøderne

blev sagerne lagt frem, og dermed var bestyrelsen på højde med udviklingen. Når man ser afdelingen i det lange perspektiv, så er der ikke den store forskel på de gamle dage og de moderne tider. De lokale overenskomster fyldte altid meget i hverdagen, men der var kommet nye problemer, og man skulle forsøge at løse mange nye sager om miljø, feriepenge, arbejdsskader, afskedigelser af lærlinge og problemer med faggrænser. Det fik et bestyrelsesmedlem til midt i 1980'erne at advare mod, at sagerne ikke blev gjort til ekspeditionssager, for det var vigtigt, at medlemmer fik deres ret.

I november 1981 holdt afdelingen et møde for de medlemmer, der arbejdede i elektronikbranchen, fordi kongressen havde vedtaget et teknologipolitisk handlingsprogram. Forbundet mente, at man skulle gøre noget, således at medlemmerne kunne klare arbejdet på det nye område. Det var vigtigt af to grunde: det skulle sikre Danmarks konkurrenceevne og lønmodtagernes interesser. Det kunne bedst ske, når man sikrede en solid efteruddannelse indenfor bl.a. mikrodatamatteknik og beslægtede områder. *Metal Roskilde* nedsatte derfor et elektronikudvalg, som skulle følge udviklingen. Allerede i 1982 blev der afholdt kurser indenfor området. Man var også interesseret i, hvordan den nye teknologi ville påvirke det øvrige arbejde på værksteder og fabrikker. *Metal Roskilde* bakkede op om Fællesorganisationens møde om den nye teknologi – var det styring eller frigørelse?

I juni 1983 holdt man et to-dages bestyrelsesmøde, hvor man behandlede afdelingens struktur. Johnny Leth Jensen

To formænd: Ebbe Rafn og Jacob Birch. Der blev skiftet formand i 2004. Roskilde Avis 9. juni 2004.

”understregede, at afdelingens faglige arbejde er meget vigtigt, fordi det er selve grundlaget for afdelingens berettigelse, og oplysning skal kobles på for at gøre medlemmerne forstående og interesserede i afdelingens arbejde. ... Om ungdom sagde han, at det var vigtigt, at vi fik fat i de unge så tidligt som muligt, så vi undgik, de kom i forkert selskab (politisk fejlfarve)”. Efter en flere timer lang debat nåede bestyrelsen frem til en prioritering af arbejdet i afdelingen:

1. Udadvendt opsøgende arbejde
2. Oplysning og medlemspleje
3. Distriktet og Forbundet
4. Formand, bestyrelse og kontor
5. Øget indflydelse i Fællesorganisationen.

Mere uddannelse

Det bekymrede Ebbe Rafn, at ”beskæftigelsessituationen er fortsat dårlig, vi har alt for mange ledige”. Det skrev han i beretningen til generalforsamlingen i oktober 1983, og han beklagede sig over, at der manglede uddannelsespladser. Han pegede på, at det var et stort problem, når der ikke var smede nok til at løse opgaverne med indførelsen af naturgas i Roskilde Amt – det havde han peget på før. Der blev derfor gennemført en undersøgelse i amtet om behovet for uddannelse. Her blev det dokumenteret, at der manglede ”gassvende”. Han opfordrede til, at myndighederne fik startet kurser for at opkvalificere svendene, og han mente, at det skulle ske på Teknisk Skole i Roskilde.

Medlemmerne i afdelingen var meget interesseret i efteruddannelse, og i sommerens løb deltog 73 mand i kurser, og det var især svejse-, gas- og elektronikkurser, der tiltrak medlemmerne. Ebbe Rafn var ikke tilfreds, fordi man på grund af manglende midler måtte sige nej til alt for mange. Han mente, at det var Arbejdsdirektoratet for arbejdsmarkedsuddannelser, der holdede bagefter. Det ærgrede ham, fordi man var blevet tvunget til at aflyse kurser i efteråret 1983.

Han savnede også et større fodslag indenfor fagbevægelsen, hvor ”de enkelte fagforeninger er uenige. Og fagforbundene mundhugges offentligt om uddannelsespolitikken, ligesom den dybe uenighed tydeligt viser sig gennem et stigende antal grænsestridigheder”.

Men problemerne blev ikke løst, og både beskæftigelse og efteruddannelse dukkede hele tiden op på generalforsamlingerne, og man var indstillet på at arbejde for, at der kom

flere kurser. Afdelingen prøvede at presse Forbundet, så der kunne placeres gaskurser på Teknologisk Institut i Tåstrup. I 1984 kunne Ebbe Rafn meddele, at der havde været 26 svende på gaskursus i de sidste 4 måneder,

... og kun 3 af dem havde ikke arbejde i dag. Der havde generelt været 114 svende på efteruddannelse, og heraf var de 51 ledige. Ud over de faglige kurser havde afdelingen haft 15 tillidsmænd på kursus på Metalskolen. Man kan derfor konstatere, at afdelingens medlemmer gjorde brug af de efteruddannelsesmuligheder, som blev tilbudt – man kunne bare godt bruge nogle flere pladser.

Formanden for afdelingens elektronikudvalg Ole Sørensen skrev en artikel i bladet i marts 1984 om problemerne for de mange elektronikfolk. Han mente, at det især var på de små virksomheder, at folkene var bange for at miste deres job. Det gav alt for meget "tys-tys" omkring løn- og ansættelsesvilkår, og det gav "arbejdsgiverne let spil". Ole Sørensen slog til lyd for, at afdelingen gjorde en ekstra indsats på området for at knytte elektronikfolket tættere til deres fagforening. Indlægget blev fulgt op af Ebbe Rafn på det næste bestyrelsesmøde. Han havde fået flere henvendelser fra elektro-

Medlemmerne viser "Metals jobbank" frem ved en demonstration i 1995. Privat foto.

nikfolk, som ville meldes ud af fagforeningen. Han foreslog derfor, at man frikøbte Ole Sørensen 1 uge fra hans arbejde. Det var meningen, at Ebbe Rafn og Ole Sørensen sammen skulle opsøge elektronikvirksomhederne og tale med kollegerne for at forklare dem om nytten ved at rejse lønkrav og ved at have et fast forhold til fagforeningen, fordi det kunne ende med, at der kom en overenskomst. Det blev bakket op af bestyrelsen.

Det var åbenbart ikke nogen nem opgave, men i august fortalte Ebbe Rafn, at man ville invitere folk fra elektronikbranchen til et møde i afdelingen. Her skulle man diskutere "løn og arbejdsforhold samt den teknologiske udvikling". På generalforsamlingen i oktober 1984 nævnte Ebbe Rafn, at der havde været et møde, og at der skulle indkaldes til et nyt møde d. 8. november. På mødet havde man især fokuseret på efteruddannelse, og det var nødvendigt, fordi udviklingen gik hurtigt. Han var ikke i tvivl om, at behovet for teoretisk uddannelse ville stige meget i de kommende år.

Operation Løftestang

Metalindustriens lærlingeudvalg opfandt i 1984 en særlig pris – en løftestang – til dem, der gjorde en ekstra indsats for at skaffe flere lære- og praktikpladser. Initiativet udsprang af, "at vi i 1984 har den største årgang 17-årige nogensinde, nemlig 87.000". Det var meningen, at kampagnen skulle hjælpe de unge til uddannelse og dermed skaffe industrien kvalificeret arbejdskraft.

Metal Roskilde holdt et møde i december for at koordinere indsatsen, og bagefter holdt man møder med både arbejdsgivere, Teknisk Skole og Arbejdsformidlingen. Desuden havde en af afdelingens tillidsmænd været på virksomhedsbesøg for at overbevise arbejdsgiverne om, at de skulle tage flere lærlinge – også for deres egen skyld.

I september 1985 omtalte Ebbe Rafn Operation "Løftestang", og han mente, at operationen havde været en succes, da der var skaffet 14 nye uddannelsesaftaler. Det blev markeret på generalforsamlingen. Her fik Kjeld Sandsted, Ebbe Rafn og Ove Petersen tildelt hver en "Løftestang". Det var ikke alle, der var tilfreds med den beslutning, og en af smedene på Refrema mente, at deres tillidsmand skulle have haft den ene løftestang, fordi han havde skaffet 2 lærepladser.

Udbygning på Elisagårdsvej

I 1983 kontaktede afdelingen en arkitekt, fordi man havde

brug for mere plads, og arkitekten skulle komme med et forslag til udnyttelse af tagetagen.

I 1984 fik afdelingen en henvendelse fra kommunen om udnyttelsen af tagetagen – man havde åbenbart søgt og fået en byggetilladelse – og nu skulle den fornyes. Roskilde kommune rådede dog til, at man ventede med fornyelsen, til udvidelsen var aktuel.

I februar 1986 lovede kassereren at udarbejde en oversigt over ombygningen og en eventuel omprioritering. På det næste bestyrelsesmøde forklarede han, at det var fornuftigt at låne nu til en samlet ombygning. Det blev foreslået, at man skulle inddrage funktionærboligen. Det blev også kritisk nævnt, at afdelingens huse hele tiden blev større samtidig med, at aktiviteterne blev mindre. Det var Ebbe Rafn ikke enig i, "fordi man nu inviterer hele arbejdspladser til møde i Smedehuset".

Bestyrelsen nedsatte et byggeudvalg, for nu skulle der bygges om med et nyt mødelokale på loftetagen, ændringer af arkivrum, ekspeditionsrum og centralafdelingen. I august fremlagde byggeudvalget deres forslag, og bestyrelsen godkendte det hele. På det samme møde begyndte man at planlægge 100 års jubilæet – der blev nedsat et udvalg og hensat 200.000 kr. i en jubilæumsfond.

Senere blev det foreslået at fjerne nogle støttepiller i mødelokalet - det blev vedtaget, og ombygningen kunne gå i gang. Senere i 1987 blev funktionærboligen inddraget til kontor, og så mistede man 14.088 kr. i lejeindtægt.

Der blev altid holdt en morgensamling d. 1. maj i afdelingen, og her står formanden Jacob Birch sammen med folketingsmedlem Mette Gjerskov og LO-sekretær Henning Blok Madsen, der holdt 1. maj-talerne. Privat foto.

Partistøtte

I løbet af 1980'erne sagde *Metal Roskilde* konsekvent nej til alle ansøgninger om støtte til SF, DKP og en række græsrodsorganisationer på venstrefløjen. Det gjorde man - fordi de efter Metals opfattelse - ikke bekæmpede den rigtige fjende: nemlig statsminister Poul Schlüter. Fagbevægelsen - og dermed også *Metal Roskilde* - var yderst opmærksom på, hvad der blev besluttet af den borgerlige regering. Når der skete nedskæringer i de mange forskellige "kure og pakker", deltog man altid i de demonstrationer, der var mod regeringens nedskæringer.

Generalforsamlingen i november 1986 vedtog således en resolution mod nedskæringerne, hvor der står, at "Et politisk systemskifte er nødvendigt for at bryde usikkerhed og usolidaritet, med fastholdelse af fagbevægelsens solidariske grundholdninger". Det er ikke overraskende, at man bakkede op bag arbejderbevægelsens reformer om f.eks. økonomisk demokrati og en pensionsreform.

Hitlisten

Afdelingens blad havde lige fra starten i 1977 haft en liste over virksomhedernes timelønninger. Medlemmerne kunne godt lide listen, og der er vist aldrig nogen, der har klaget over den på generalforsamlinger eller lignende. Men ikke overraskende var den ikke populær hos Dansk Smedemesterforening, som gentagne gange havde klaget til Dansk Metal, men altid blev afvist. Men nu havde de klaget til Registertilsynet, som var oprettet i 1985. Registertilsynet skrev til *Metal Roskilde* for at få en nærmere forklaring.

Smedemestrene var i særlig grad utilfredse med, at de lokale aviser frit kunne vælge fra listen. Afdelingen svarede, at bladet var et medlemsblad og offentligt tilgængeligt. Sagen ville komme til behandling i Registertilsynet i oktober.

Registertilsynet konstaterede i december 1986, at listerne kun var udgivet for at informere medlemmerne om de lokale lønforhold. Det var ikke lavet for at advare mod at arbejde bestemte steder. Listerne var i fuld overensstemmelse med de råd og vejledninger, som en fagforening kan give sine medlemmer.

Delpension

I 1987 indførte den borgerlige regering delpension, og nu kunne ældre medarbejdere gradvis nedsætte deres arbejdstid. Mange af fagbevægelsens medlemmer mente, at det var

et gode, at de ældre fik en supplerende delpension. På *Metal Roskildes* efterårsgeneralforsamling, forklarede næstformand Hans Ganzhorn, at det lød da meget godt, men der var nogle fæle faldgruber. "Hvis man var så uheldig at blive arbejdsløs, når man allerede havde indgået en aftale om delpension, får man ifølge a-kasselovgivningen kun understøttelse af den løn man har tjent uden om delpensionen. Og efter 13 ugers ledighed bortfalder delpensionen. Det samme gælder hvis man bliver syg i over 13 uger. Man går altså væsentligt ned i indtægt. Som det er nu kan en ældre kollega enten gå på fuld understøttelse eller på efterløn." Dette borgerlige angreb på efterlønnen virkede ikke på smede, for det viste sig, at kun 0,3 % af afdelingens ældre medlemmer benyttede tilbuddet, og samtidig gik 60 % på efterløn.

Det krævedes desuden, at medlemmer, som ønskede at gå på delpension, skulle være deltidsforsikrede, men det kunne man ikke være i *Metal*. Hans Ganzhorn slog derfor fast i bladet, at "som lovgivningen er nu, skal fagbevægelsen advare mod delpension".

Efteruddannelse er stadigvæk et indsatsområde

Der havde altid været en stor udvikling i jernindustrien, og det betød, at svendene hele tiden skulle gøre en indsats for at følge med. Ebbe Rafn mente, at det nu var blevet endnu mere aktuelt, hvis de danske virksomheder stadigvæk skulle kunne konkurrere på kvaliteten, når det indre marked blev indført i 1992.

Han mente, at der kunne gøres noget ekstra, og en undersøgelse, som afdelingen havde lavet, viste, at det kun var 7,5 % af *Metal Roskildes* medlemmer, der havde været på kursus i 1987. Undersøgelsen var blevet gennemført med et spørgeskema til alle virksomheder, hvor der arbejdede medlemmer af *Metal Roskilde*. Den viste også, at det især var de mindre arbejdspladser, som ikke brugte efteruddannelses tilbudene. Det var særlig trist for *Metal Roskilde*, fordi der er mange mindre virksomheder i Roskildeområdet.

Svendene havde selv udpeget nogle særlige indsatsområder for den fortsatte efteruddannelse, og det var især EDB, der var efterspurgt – og det gav lang ventetid.

Det var grunden til, at man i den næste overenskomst skulle kræve ret til en uges betalt efteruddannelse om året, og at alle virksomheder skulle have en uddannelsesansvarlig. *Metal Roskilde* ville rejse spørgsmålet på den kommende kongres i Forbundet.

Tidligere statsminister Poul Nyrup Rasmussen på besøg i afdelingen. Privat foto fra 2005.

Arbejds miljøet kommer på dagsordenen

I 1980'erne blev *Metal Roskilde* i højere grad optaget af, hvordan arbejdsmiljøet udviklede sig på arbejdspladserne. Afdelingen interesserede sig både for svendenes og lærlingenes arbejdsforhold, og det så ikke altid lige godt ud. *Metal Roskilde* havde spurgt sikkerhedsrepræsentanterne, som pegede på nogle problemer med asbest, organiske opløsningsmidler til affedtning og kølesmøremidler.

Afdelingen reagerede hurtigt, da Arbejdstilsynet i Roskilde tabte tålmodigheden med et autoværksted i Kr. Hyllinge. Det viste sig, at virksomheden ikke havde reageret på 18 påbud fra Arbejdstilsynet, og nu blev firmaet meldt til politiet, som man ville have til at rejse en straffesag.

Sagen blev omtalt i *Dagbladet* i november 1988, og avisen skrev, at *Metal Roskilde* havde trukket en pladesmedelærling væk fra hans læreplads af hensyn til hans "liv og helbred". Ebbe Rafn fortalte, at han havde besigtiget værkstedet, hvor der var huller i væggen mellem pladeværkstedet og sprøjtehallen, hvor der blev arbejdet med opløsningsmidler og tectyl. Der var heller ingen vejledninger i brugen af de farlige stoffer, og så blev de oven i købet opbevaret forkert. Derfor havde man krævet, at lærlingen fik en erstatning på 240.000 kr.

Ebbe Rafn var heller ikke tilfreds med, at brandmyndighederne ikke havde reageret på Arbejdstilsynets henvendelse. Han mente, at ejeren prøvede at trække tiden ud, fordi han ikke havde til hensigt at overholde lovgivningen. Mesteren havde tilmed truet med, at han kunne da bare gå konkurs.

Men det var en dårlig sag for lærlingen, som ikke kunne færdiggøre sin uddannelse. Ebbe Rafn havde derfor varsket Forbundet om, at der hurtigt skulle rejses en lærlingevoldgift, så lærlingen kunne blive frigjort. Det næste forår kunne Ebbe Rafn fortælle generalforsamlingen, at lærlingen havde fået en erstatning på 56.000 kr. og en ny læreplads, hvor han kunne blive færdig med sin uddannelse.

Piger i kedeldragt

I 1980'erne blev flere kvinder interesseret i at få en håndværksmæssig uddannelse, og det medførte, at der kom en del kvindelige lærlinge. Det var en udvikling, som *Metal Roskilde* syntes var meget positiv. Men i 1989 viste det sig, at udviklingen havde en bagside, og at den lå på arbejdsgiverens bord. Sagen blev nævnt i formandens mundtlige beretning til generalforsamlingen i april måned.

På en virksomhed syd for Roskilde blev en 26-årig kvindelig automekaniker fyret, fordi hun var blevet gravid. Medarbejderen havde tilmed været i lære på virksomheden, og bagefter havde hun arbejdet der i 4 år. Da hun var 3 måneder henne, meddelte hun det til arbejdsgiveren, og 2 uger efter blev hun fyret - angiveligt på grund af arbejdsmangel.

Det var en underlig forklaring, som *Metal Roskilde* bestemt ikke tog for gode varer, men det var svært at bevise, at graviditeten var fyringsårsagen. Men forklaringen med arbejdsmangel troede man ikke på, og afdelingens næstformand Hans Ganzhorn tog sig af sagen, som hurtigt blev kendt i offentligheden. Han udtalte sig derfor også til Politiken: "Umiddelbart efter fyringen fik værkføreren på værkstedet besked på at trække i en kedeldragt og overtage den fyrede medarbejders arbejde sammen med en ung mand, der netop var antaget." På værkstedet var der desuden mindst en ansat, som havde været der i kortere tid end den gravide kvinde. Der var absolut ingen, der troede på virksomhedens forklaring, men det var meget svært at bevise, selv om indciernerne tårnede sig op. Da sagen blev offentlig kendt, kom det også frem, at den kvindelige medarbejder fik 750 kr. mindre i månedsløn end hendes mandlige kolleger.

Der blev uden resultat holdt mæglingssmøde med arbejdsgiverens organisation, og afdelingen hyrede en advokat for at få vurderet, om sagen kunne bære en retssag. Det kunne den tilsyneladende ikke. Derfor blev sagen ført over i Ligestillingsnævnet, og her stillede *Metal Roskilde* krav om en efterregulering af kvindens løn. Sagen sluttede med, at den

Et svendestykke vurderes af skuemestrene. Privat foto formentlig fra 2005.

gravide kvinde fik en erstatning på 9.000 kr. – måske symbolsk - men alligevel en slags tilståelse fra arbejdsgiveren.

I 1989 kom timelønnen i Roskilde op over 100 kr., og *Metal Roskilde* var den første afdeling udenfor København, som overskred den magiske grænse. Det vakte glæde i afdelingen, og Ebbe Rafn udtalte til *Dagbladet*, at "vi er ikke med til at svække konkurrenceevnen". Afdelingen havde stadigvæk "Hitlisten" i medlemsbladet, og den blev brugt ude i afdelingerne til at dokumentere overfor arbejdsgiverne, når der var lønforskelle, for selvom arbejdsgiverne førte en stram lønstyring, så var der muligheder for lønstigning. Ebbe Rafn udpegede samtidig de næste virksomheder i Roskilde, der ville krydse 100 kroners grænsen til at være tre store maskinfabrikker med 66 smede. Virksomhederne måtte betale mere i løn, fordi der var begyndt at mangle arbejdskraft, og svendene søgte derhen, hvor lønnen var højest.

Gang i 90'erne

I jubilæumsåret 1990 konstaterede Ebbe Rafn, at ligestillingen i metalbranchen havde lidt et stort tilbageslag. Han udtalte til *Dagbladet*, at "ingen vil ansætte kvinder", og det ville ikke ske før arbejdsløsheden var nede på mellem 2 og 3 %. Ebbe Rafn var frustreret over, at de lokale virksomheder strittede så meget imod. Han mente, at de bare brugte toilet- og omklædningsforhold som en dårlig undskyldning for at sige nej. *Metal Roskilde* arbejdede hårdt på at skaffe både lærepladser og arbejde til kvinderne, men det var meget svært. Der var for eksempel en virksomhed, som skulle bruge en kleinsmed med svejsercertifikat. Der var kun en ledig kleinsmed i afdelingen, som kunne løse den opgave, men virksomheden ville ikke ansætte hende! Da det var ved at gå galt for virksomheden, kom fabrikanten igen og sagde: "Så lad mig da få hende for fanden."

Hun arbejdede på sænkekasserne til Storebæltsbroen, men da de var færdige, stod hun igen uden arbejde. Hun var ledig hele sommeren, og følte sig til sidst tvunget til at søge arbejde udenfor metalbranchen - hun fik et job på Sct. Hans.

Ebbe Rafn mente, at mange kvindelige metalarbejdere forlod faget, fordi de ikke kunne få arbejde. De forsvandt også ud af fagforeningen, når de fik arbejde hos DSB, Sct. Hans Hospital eller andre steder. Det var Ebbe Rafns oplevelse, at de ikke skulle "søge ind i denne mandeverden, blot fordi det kunne være sjovt. De skulle virkelig have lyst til faget og håndværket".

Jubilæumsfesten var ofte på dagsordenen i løbet af 1989 og 1990, og det var mest orienteringssager, fordi en stor del af forberedelsesarbejdet lå i jubilæumsudvalget. I april 1990 var festen kommet tættere på, og den blev diskuteret i bestyrelsen. I protokollen står der meget lakonisk: "Det forventes at bestyrelsen hjælper og holder sig ædru under festen." Derefter understreges det, at bestyrelsens påklædning skulle være. "grå bukser, blazer, skjorte, så vi er let genkendelige".

Afdelingen får en ny fane

Da jubilæet nærmede sig, blev det foreslået, at *Metal Roskilde* skulle have en ny fane, og den skulle indvies ved jubilæet. Derefter blev sagen fulgt op i flere omgange – både med hensyn til udseende og pris. I budgettet for jubilæumsåret var fanen kommet med, og det blev anslået, at den ville koste 40.000 kr., men senere på generalforsamlingen var der et forslag om en fane til 50.000 kr., og det blev vedtaget.

I slutningen af 1980'erne kom Ebbe Rafn igen med en analyse af den borgerlige regeringspolitik. Han mente, at det var helt forkert, når regeringen bl.a. ville forkorte dagpengeperioden og forlænge karenstiden. Det var ikke arbejdsgivernes og arbejdernes opgave at finansiere dagpengesystemet, for de sparede beløb ville staten bare bruge til skattenedsættelse til de mest velstående. Derfor krævede han, at arbejdsløs-

Et svendestykke. Lærlingeformand Michael Rahbek præsenterer sit svendestykke. Metal Roskilde dec. 2005.

heden – og især ungdomsarbejdsløsheden – blev gjort til en folkesag. De unge arbejdsløse skulle arbejde med noget, der var mening i.

Han var også forarget over, at regeringen ville sælge færgerne mellem Aarhus og Kalundborg, Postgiroen, Københavns Lufthavn og Statens Bilinspektion, som alle gav indtægter til staten. Men det værste var dog, at man også ville privatisere Statsanstalten for Livsforsikringer, for det ville gøre det dyrere for alle.

Metals jobbank

På forårsgeneralforsamlingen i 1991 blev der talt om, at fagbevægelsen i højere grad skulle være aktiv i jobformidlingen. Det var blevet aktuelt fordi jobanvisningen var blevet givet fri, og her så *Metal Roskilde*, at man derved kunne "undgå at diverse plattenslagere skal slå mønt på de ledige". Derfor skulle afdelingen anviser job, sagde Ebbe Rafn, og han tilføjede, at det havde Metal gjort hele tiden, fordi der var parallelanvisningsret. Han gik dog videre, da han fremlagde ideen om en rigtig jobbank. Her ville man ved hjælp af EDB kunne matche jobsøgende svendes kvalifikationer med arbejdskraftsøgende mestres ønsker.

I 1992 blev Ebbe Rafn træt af Arbejdsformidlingen, og *Metal Roskilde* startede i marts sin egen "jobbank". Det var blevet meget påtrængende at skabe flere nye arbejdspladser til afdelingens medlemmer, fordi der havde været en meget negativ udvikling i metalfaget – arbejdsløshedsprocenten havde nået 10 %.

I jobbanken udfyldte svenden en blanket med sine faglige kvalifikationer, og oplysningerne blev derefter lagt ind i en computer. Når en arbejdsgiver manglede arbejdskraft udfyldte de en tilsvarende blanket med virksomhedens kvalifikationskrav. Derefter blev de to sæt data sammenkørt, og computeren udskrev en liste med navne på de mulige arbejdere. *Metal Roskilde* sendte listen til arbejdsgiveren, som talte med de mulige nye medarbejdere.

Det var en hurtig og effektiv måde at formidle jobbene på, og Ebbe Rafn sagde "Vores hensyn er til medlemmerne, og da vores jobbank er langt bedre end Arbejdsformidlingens, ser jeg ingen problemer". Hos AF var en metalarbejder en metalarbejder uanset, om han var automekaniker eller maskinarbejder. Derfor brugte virksomhederne en masse tid, som de sparede i Metals jobbank. Jobbanken skulle samtidig være en service for alle Metals medlemmer – både arbejds-

løse og for de svende, der var i arbejde, og som søgte andet arbejde.

Arbejdsformidlingen var ikke tilfreds med initiativet, og arbejdsformidlingschefen mente, at AF tilbød en bedre service til virksomhederne end Metals jobbank. Det så ud som om, man var bange for konkurrence. Metals jobbank havde også det bredere sigte, at den som nævnt var for alle Metals medlemmer og ikke kun til de arbejdsløse.

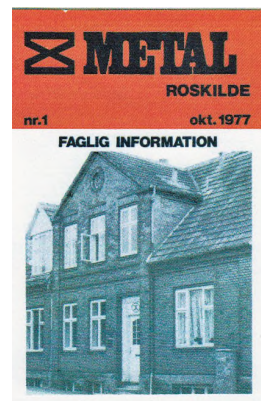
Det var noget sværere at få gang i jobbanken, end det var ventet. Ebbe Rafn mente, at det var nødvendigt at skubbe til medlemmerne for at få dem til at melde sig til jobbanken. I slutningen af oktober 1992 var der kun tilmeldt cirka 130, og det var alt for lidt. Han havde den målsætning, at jobbanken skulle klare jobformidlingen for alle Metals medlemmer. Både medlemmer og virksomheder skulle lige vænne sig til at benytte jobbanken. Der var ca. 20 virksomheder, som havde benyttet ordningen, og halvdelen havde haft succes med jobbanken. Jobbanken blev hurtigt forbedret, så det var muligt at søge i jobbanken over hele landet.

Det største problem i *Metal Roskilde* var ledigheden, som ikke blev mindre, og ved årsskiftet var 13 % af medlemmerne ledige. Det var ikke blevet bedre, fordi der i vinteren 1992-93 var 28 firmaer, som gik konkurs.

På generalforsamlingen i marts 1993 pegede Ebbe Rafn på problemerne, og han mente, at det samarbejde, som Danmark havde med de øvrige europæiske lande i EF ville være en fordel for beskæftigelsen. Udviklingen begyndte at vende sidst på året, og *Metal Roskilde* havde nu 255 medlemmer i jobbanken. Der var mange, der søgte arbejde gennem jobbanken, men afdelingen pressede på for at få flere medlemmer til at deltage i ordningen.

Ebbe Rafn pegede desuden på, at uddannelsen og især efteruddannelsen var blevet vigtigere, end den tidligere havde været. Det var derfor nødvendigt at motivere både arbejdsgiverne og arbejderne til at gennemføre en ordentlig og fremadrettet efteruddannelse. Han sagde, at virksomhederne skulle gennemføre efteruddannelsen for deres medarbejdere, og henviste til, at det årlige forbrug af efteruddannelse svingede fra 1 uge om året i autobranchen til kun 1 enkelt kursusdag i andre brancher. I alt havde der været 30.000 metalarbejdere på kursus i 1992.

På efterårsgeneralforsamlingen i 1994 erklærede formanden, at "kurven er knækket", og i de første 6 måneder af 1994 var 124 metalarbejdere gået fra arbejdsløshed til beskæftigelse.

Afdelingens første blad med Metalhuset i Borgediget på forsiden. Okt. 1977.

se. Ebbe Rafn sagde, at lokalt var jobbanken en medvirkende årsag til den positive udvikling. Der var 54 firmaer, som var tilsluttet jobbanken, og han fortalte om et firma, som akut manglede to kleinsmede, og efter en henvendelse til jobbanken fik to af Metals medlemmer arbejde på tre timer.

Udviklingen fortsatte, og arbejdsløsheden blev lavere. Medlemmerne følte, at det gik ganske godt, men det betød desværre, at de var sværere at få til at engagere sig i det faglige arbejde. På trods af den generelle tilfredshed var der efter formandens opfattelse plads til forbedringer, og det gav han udtryk for, da han i april 1995 havde lykønsket 16 nyuddannede automekanikere, fordi de 10 af dem gik lige ud i arbejdsløshed. Han mente, at branchen svigtede de unge "på bekostning af profit". Han var i det hele taget meget optaget af de unges situation, og var meget kritisk overfor erhvervsvejlederne, som efter hans opfattelse vidste for lidt "om de håndværksmæssige uddannelser".

I april 1996 kom der kun 75 medlemmer til generalforsamlingen, og Ebbe Rafn mente, at man skulle droppe oktobergeneralforsamlingen, og det havde han allerede annonceret i *Metal Roskilde*. Denne gang lykkedes det endelig at nedlægge efterårsgeneralforsamlingen, uden at Forbundet blandede sig i afdelingens beslutning. Året efter gjorde han et stort nummer ud af at få medlemmerne til at komme på den årlige generalforsamling, hvor der blandt andet skulle vælges 9 kongresdelegerede.

Den gode udvikling på arbejdsmarkedet havde desuden en negativ konsekvens: der var ikke tid til efteruddannelse. "Vi oplever, at virksomhederne siger, at de er ramt af opsvinget, og at de derfor ikke har mulighed for at give slip på vore medlemmer". Da det samtidig blev bestemt, at der kun må være 4 ledige på hvert kursus, blev Ebbe Rafn meget fortørnet. Han fremhævede, at de ledige hurtigere kom i arbejde, når de havde været på kursus. I 1997 blev arbejdsløsheden stadigvæk ved med at falde, selv om det gik langsommere, og Ebbe Rafn troede ikke, man ville komme under 6 %, men han understregede, at der var ved at opstå flaskehalsproblemer, og de kunne kun fjernes med mere efteruddannelse og jobrotation. Afdelingen tilbød derfor, at medlemmerne kunne få en konsulent ud på arbejdspladsen, som kunne fortælle medlemmerne om deres muligheder, så de var mere sikre i jobbet.

Fra 1998 kunne Metals medlemmer nøjes med at gå ned i fagforeningens a-kasse, når de blev ledige. Forbundet bakkede op om ideen, da den havde været afprøvet med succes

af Metal i Aarhus. Arbejdsformidlingen skulle dog fortsat spille en rolle med aktivering og omskoling. På trods af den gode udvikling på arbejdsmarkedet blev en gruppe ældre medlemmer ramt særlig hårdt - det viste sig, at de havde svært ved at få et nyt job, når de blev ledige. *Metal Roskilde* forsøgte at løse problemet ved at kontakte de virksomheder, som havde brugt afdelingens jobbank, og det lykkedes i nogen udstrækning at finde arbejde til nogle ældre. Men det var en hul påstand, at der var brug for dem over 60 år. Når arbejdsgiverne søgte arbejdskraft, var man gammel, når man var over 40, og når der skulle afskediges folk, så røg de gamle.

METAL ROSKILDE

28. årg. nr. 2
Oktober 2004

Ebbe Rafn

Jacob Birch Laursen

Formandsskifte - se side 3
Handlingsplan - se side 4

*Forsiden af Metal
Roskilde okt. 2004
– øverst ses huset på
Elisagaardsvej.*

Samtidig dukkede der et "modeord" op, som Ebbe Rafn skrev i *Metal Roskilde*: "Tidens modeord i dansk politik er "seniorpolitik", det betyder, at arbejdsmarkedet skal indrettes sådan, at ældre kan blive ved med at arbejde længere – hvis de har lyst." Ebbe Rafn advarede imod, at seniorjobordningen blev et skalkeskjul for dem, der ville efterlønnen til livs. Han mente, at baggrunden for den nye ordning var mere alvorlig, fordi Danmark meget snart ville mangle unge, som kunne erstatte de ældre på arbejdsmarkedet. Han mindede sine medlemmer om, at der stadigvæk var 200.000 arbejdsløse i Danmark, og han manede til forsigtighed, fordi *Metal Roskilde* havde haft et projekt,

... som skulle skaffe ledige mellem 45 og 60 år i arbejde. Vi synes, det var underligt, at man det ene øjeblik var et skattet aktiv for firmaet, men hvis firmaet skulle lukke eller flytte til Irland, ja, så var det pludselig dåbsattesten, der bestemte, om man skulle have arbejde. Vi skrev til 104 virksomheder, som tidligere havde brugt jobbanken i *Metal Roskilde*. Vi skrev, at vi havde gennemgået firmaets jobprofiler, og at vi nu havde flere ledige med de kvalifikationer, som firmaet tidligere havde haft brug for. Vi fik ikke en eneste ledig afsat.

Han mente, at der skulle lægges pres på virksomhederne, så de ikke bare afskedigede de ældre medarbejdere.

Efter- og videreuddannelse spillede i slutningen af 1990'erne en meget stor rolle i afdelingen, og Ebbe Rafn havde det næsten altid med i en leder i afdelingens blad og i sin beretning til den årlige generalforsamling. I 1998 opfordrede han virksomhederne til, at de talte med deres medarbejdere om det aktuelle efteruddannelsesbehov. Han mente, at mange virksomheder anså efteruddannelse som en udgift i stedet for at se den som en investering for både medarbejdere og virksomheder. De steder, hvor man negligerede efteruddannelsen, ville man komme til at mangle arbejdskraft, fordi medarbejderne ville søge til de virksomheder, som havde en fremadrettet efteruddannelsespolitik.

Ebbe Rafn mente i 1999, at politikerne var ude af trit med udviklingen. Han skrev i lederen, at de troede, at arbejderne ønskede en senere tilbagetrækningsalder. Der var nemlig "et meget stort og stigende ønske – ikke om en sen – men om tidlig tilbagetrækkelse fra arbejdsmarkedet". Han understregede, at mange var fysisk nedslidte, og de havde svært

ved at følge med i arbejdstempoet og den teknologiske udvikling. Det var derfor meget uretfærdigt, at den gruppe af medlemmer blev ramt så hårdt af de politiske indgreb. Han mente, at det var rent blålys og politisk ønsketænkning at tro, at der var plads til de ældre i den nye teknologiske udvikling i produktionsvirksomhederne. Ændringerne på arbejdsmarkedet havde heller ikke været til en ordentlig debat, og det skulle den efter Ebbe Rafns mening have været, for "vi lever i et demokrati".

Der var stadigvæk virksomheder, der ikke ville lave en systematisk uddannelsesplan, hvor man aftalte, hvilke kurser de enkelte medarbejdere skulle deltage i. Det var efter Ebbe Rafns mening helt galt og i strid med en overenskomst mellem CO-Industri og Dansk Industri. Det var nemlig aftalt, at der skulle nedsættes et efteruddannelsesudvalg på den enkelte virksomhed – det skete bare ikke alle steder. Han mere end antydede, at der var virksomheder, som frygtede, at dygtigere efteruddannede medarbejdere bare ville kræve en højere løn eller rejse fra virksomheden.

Ledig i Roskilde

41 % af afdelingens ledige medlemmer var under 30 år, og 28 % var mellem 50 og 59 år. Det mente Ebbe Rafn stadigvæk var alt for mange, og hvis "vi ikke gør en kraftanstrengelse nu vil omkring halvdelen havne i uinteressante servicejob, arbejdspraktik eller gå fra det ene offentlige jobtræningsjob til det andet". I Roskilde var arbejdsløsheden faldet fra 13 % til under 4 %, og det svarede til 82 medlemmer. Derfor fandt afdelingen på at bede tillidsmændene ude på virksomhederne om at hjælpe med at skaffe de ledige et ordinært job. Ebbe Rafn mente, at virksomhedernes forventninger til de ledige var alt for høje. "De tror, at ledige, som de har brug for, er en hyldevare." Han håbede, at det ville lykkes for nogle af dem at skaffe en ledig et job. Han tilbød, at afdelingen gerne ville hjælpe tillidsmændene.

Sammenlægning med El-Forbundet

I løbet af 2000 forhandlede Dansk El-forbund og Dansk Metal om en sammenlægning af de to forbund. Der var nedsat nogle arbejdsgrupper, som skulle afdække fordele og ulemper ved en sammenlægning. De to forbund havde forskellige traditioner for grænserne mellem de lokale afdelinger. I El-Forbundet brugte man kommunegrænserne, og hos Metal brugte man fysiske geografiske grænser som åer og veje. I

Roskilde holdt forbundenes lokale afdelinger et fællesmøde på Roskilde Tekniske Skole i begyndelsen af 2001. Der kom 70 elektrikere og metalarbejdere til mødet, som var ret vigtigt, fordi der skulle være en afstemning om sammenlægningen. Inden mødet havde de to forbunds lokale bestyrelser holdt et fælles bestyrelsesmøde, hvor man orienterede hinanden om de to foreningers faglige og organisatoriske baggrund. Fællesbestyrelsesmødet besluttede også, at de ville afholde et fælles medlemsmøde d. 29. august 2001.

Fællesmødet blev indledt af en repræsentant fra hver forbund, og de lagde ikke overraskende især vægt på alle de positive sider af en sammenlægning. Det blev understreget, at sammenlægningen ikke ville ske på grund af nød, men fordi det ville betyde, at uddannelsesmulighederne ville blive meget bedre for medlemmerne. Kontingentstørrelsen blev rejst af et af medlemmerne, og begge forbund mente, at man havde nået "smertegrænsen" for kontingentets størrelse. Men det var klart, at man ville opnå en rationaliseringsgevinst ved en sammenlægning, det kunne dog ikke gøres konkret op, men man forestillede sig både personalereduktion og lukning af afdelinger. Deltagerne på fællesmødet syntes generelt, at det var en god idé, og ved en afstemning stemte de for.

Senere holdt de to lokale bestyrelser et nyt arbejds møde, og her diskuterede man en række dagligdags problemer. Det drejede sig om bestyrelsens størrelse, om vægtningen mellem elektrikere og "metallere", om jubilæer, gaver, vederlag og bestyrelsesarrangementer. De to bestyrelser fastlagde også en offensiv strategi med virksomhedsbesøg og lignende for at vise flaget overfor medlemmerne. Der kunne dog ikke bestemmes noget om, hvornår det skulle ske – og det skete aldrig. Det undrede mange "på begge sider af bordet", fordi alle var enige om, at de to forbund passede godt sammen, og at "begge forbund ville få et løft", og efteruddannelsen ville blive meget bedre.

Resultatet af urafstemningen i de to forbund blev nemlig et samlet nej, og det beklagede Ebbe Rafn – men i Roskilde havde 57,3 % af Metals medlemmer stemt ja, og det var man glade for på Elisagårdsvej. Metal i Roskilde var derfor indstillet på at fortsætte det gode samarbejde, som havde udviklet sig under forberedelserne til sammenlægningen til gavn for medlemmerne i de to fagforeninger.

Ny regering

Efter folketingsvalget i 2001 kom der en borgerlig regering, og Metal var ikke overraskende utilfreds med de initiativer, som den nye regering tog, og det fik medlemmerne klar besked om i afdelingens blad – både i en leder og i en udtalelse fra Dansk Metals hovedbestyrelse.

Ebbe Rafn mente, at regeringen var uddannelses- og erhvervsfjendtlig, fordi der var lagt en bombe under erhvervsuddannelserne i Danmark. Hans utilfredshed blev bakket stærkt op af hovedbestyrelsens udtalelse, som fordømte "regeringens snyd med valgløfterne og forlanger, at regeringen stopper angrebene på lønmodtagerne og holder fingrene fra vores overenskomstaftaler". Her supplerede formanden i Roskilde, da han skrev, "at regeringens udspil underminerer den tidligere regerings tiltag for at skabe et rummeligt arbejdsmarked med plads til alle, og dermed sikre at der også i fremtiden er arbejdskraft til rådighed, skal nævnes for fuldstændighedens skyld". Hans største bekymring handlede dog om, at regeringen svigtede erhvervsuddannelserne for at spare 1 milliard for at sikre skattestoppet. Han mente nemlig, at netop skattestoppet var en bombe under erhvervsuddannelserne. Uddannelse var en forudsætning for, at velfærdssamfundet kunne opretholdes, og de første der ville blive ramt ville være de mange ledige, der havde behov for en opkvalificering eller omskoling.

I Roskilde mente man, at det var regeringens ensidige hetz mod de svageste grupper på arbejdsmarkedet, der var det egentlige problem, fordi de ældres ledighed ikke var selvforskyldt. "Bag hver eneste af de 58-59 årige ledige står der en arbejdsgiver, der undervejs har forsømt sin pligt til at opkvalificere sin medarbejder og som så efterfølgende har smidt ham ud af arbejdsmarkedet."

Året efter rettede regeringen et nyt slag mod de ledige. Arbejdsformidlingen blev pålagt at "udlicitere" en lang række opgaver, og de ledige blev pålagt at udarbejde et CV og lægge det ind i Arbejdsformidlingens job- og CV-bank senest en måned efter ledighed, ellers risikerede den ledige at miste sine dagpenge. Ebbe Rafn mente, at regeringen var i fuld gang med at sælge Arbejdsformidlingen til den lavestbydende, og han syntes, at det var mærkeligt, at private skulle tjene penge på de ledige. Han understregede, at *Metal Roskildes* jobbank stadig var aktiv for både medlemmerne og arbejdsgiverne, og "vi skal ikke have penge for det arbejde". Samtidig var Metals ledighed steget fra 3.8 % til 5.1 % i An-

ders Fogh Rasmussens første regeringsår, og Danmark mistede i 2003 flere hundrede job om dagen, sagde Ebbe Rafn på generalforsamlingen i april 2003.

Samarbejde mellem Metal Køge og Roskilde

I 2002 diskuterede bestyrelsen en mulig sammenlægning mellem afdelingerne i Haslev, Ringsted, Roskilde og Køge, men det blev understreget, at det mest sandsynlige nok ville blive en sammenlægning af afdelingerne i Roskilde og Køge. Der blev peget på, at man ville få en bedre service for medlemmernes kontingent og en større synlighed i den offentlige debat, og det ville generelt betyde en større indflydelse til gavn for medlemmerne. Formanden håbede, at det også kunne stoppe medlemsflugten, som var alt for stor - afdelingen havde nemlig mistet omkring 50 medlemmer om året i de sidste 5 år.

Afdelingen i Haslev meldte sig meget hurtigt ud af et muligt samarbejde, og derfor besluttede de to største afdelinger – Roskilde og Køge – at de ville samarbejde. Afdelingerne begyndte allerede i 2002 et samarbejde, hvor de holdt fælles bestyrelsesmøder, for at skabe større synlighed for Metal i lokalområdet. Der var en klar forventning om, at en sammenlægning af afdelingerne ville give en større slagkraft, og Ebbe Rafn mente, at det ikke kunne gå hurtigt nok. I marts 2003 blev samarbejdet mere praktisk, da afdelingerne besluttede at købe en fælles "Metalbil", som skulle køre rundt til arbejdspladser for at synliggøre Metal i hele amtet. Det var vigtigt, at man bragte fagforeningen tættere på medlemmerne.

De to afdelingsbestyrelser holdt en weekendkonference, som fastslog, at indsatsen overfor de unge var særlig vigtig, og hvis man skulle vende medlemstilbagegangen, skulle man fortsætte med at udbygge kontakten til medlemmerne ude på arbejdspladserne - det skulle med andre ord være lettere at komme i kontakt med en repræsentant fra afdelingen, som vidste noget om deres aktuelle problem.

De to afdelingsformænd mente, at det hastede med en sammenlægning, fordi Forbundet arbejdede på en større strukturreform. Bestyrelserne ville dog først vise, at de kunne samarbejde, så medlemmerne kunne se, at det var en god ide med en sammenlægning. Når første skridt var taget, så skulle de rigtige sammenlægningsforhandlinger begynde, og derefter kunne der tages stilling til en sammenlægning.

På generalforsamlingen i 2003 foreslog bestyrelsen i Ros-

kilde, at der skulle arbejdes videre med en principbeslutning om en sammenlægning med Metal Køge. Det blev vedtaget, og derefter besluttede generalforsamlingen at gennemføre de nødvendige generalforsamlinger.

Men så gik det åbenbart hurtigt, for i Metalbladet fra oktober er der både en udførlig omtale af sammenlægningen mellem de to afdelinger og en indkaldelse til en ekstraordinær generalforsamling i Roskilde afdeling og til en stiftende generalforsamling i "Metal Sjælland Øst".

Afdelingsbestyrelserne havde besluttet, at man hurtigst muligt skulle gennemføre en sammenlægning, så området kunne tilpasse sig fremtiden. Derved kunne man give medlemmerne en bedre service, uden at det blev dyrere. I det daglige arbejde ville der ikke ske de store forandringer, men der ville blive frigjort nogle ressourcer, så man i højere grad kunne komme ud på arbejdspladserne.

D. 29. august 2003 tog de to bestyrelser stilling til stiftelsesgrundlaget, og på mødet blev en fagpolitisk aftale underskrevet af alle bestyrelsesmedlemmerne. De to afdelingskasserere var dog ikke helt tilfredse med, at deres opgaver ikke var klart defineret. Aftalen blev derefter indsendt til Forbundet for at blive godkendt. På trods af det store forarbejde faldt sammenlægningsaftalen til jorden, da bestyrelsen i Roskilde vedtog at aflyse den ekstraordinære generalforsamling, og i stedet holde et medlemsmøde – på årets sidste bestyrelsesmøde viste det sig, at bestyrelsen var stærkt delt på spørgsmålet.

Ebbe Rafn går som formand

Men så havde Ebbe Rafn fået nok! Hans beretning på generalforsamlingen i 2004 havde alle de elementer, som en fagforeningsformands beretning skal indeholde: overenskomst, aktiviteter, jobbank, situationen for de ledige og EU – men afslutningen var anderledes. Beretningen sluttede med hans redegørelse for den uenighed, der var opstået i bestyrelsen om sammenlægning mellem Roskilde og Køge.

Der er ingen tvivl om, at Ebbe Rafn var meget berørt af det, der var sket. Han understregede kraftigt, at bestyrelsen altid havde diskuteret åbent og ærligt, selv om der til tider blev gået til "stålet". Det havde såret ham, at et bestyrelsesmedlem fra Risø havde fordrejet nogle ting og udeladt andre. Ebbe Rafn forholdt sig til et læserbrev fra Jens Olsson, som havde stået i Metalbladet. Hovedindholdet i uoverensstemmelsen var i virkeligheden en hemmeligholdelse af, at

bestyrelsesmedlemmerne fra Risø var blevet underkendt af deres medlemmer.

Hele bestyrelsen havde sammen med bestyrelsen fra Køge skrevet under på en hensigtserklæring, som godkendte den fusionsaftale og den fagpolitiske aftale, som man havde forhandlet sig frem til. Begge aftaler skulle godkendes på den stiftende generalforsamling i den sammenlagte forening. Problemet var, at der ikke var nogen, der havde sat Ebbe Rafn ind i sagens sammenhæng, så han anede ikke noget om, hvad der var under opsejling. Hvis han havde fået noget at vide, så ville han da gerne have taget et møde med medlemmerne fra Risø, men det skete ikke. Bestyrelsesmedlemmerne fra Risø valgte i stedet at holde et møde på Metalskolen – og her deltog afdelingens kasserer Preben Deleuran også. Herudover deltog en sekretær fra Forbundet, som skulle besvare nogle tekniske juridiske spørgsmål. Formanden fik stadigvæk ikke noget at vide - heller ikke om Forbundets medvirken, men han modtog senere en skriftlig undskyldning fra Forbundets organisatoriske næstformand.

På et bestyrelsesmøde 14 dage efter kom sagen endeligt på bordet, og afdelingen blev tvunget til at aflyse den ekstraordinære generalforsamling. Ebbe Rafn kunne bare ikke forstå, at de utilfredse bestyrelsesmedlemmer ikke var stået frem på et tidligere tidspunkt og erklæret, at de havde fortrudt deres godkendelse af den generalforsamling, som skulle nedlægge afdelingen. Det opfattede han som en meget stærk mistillid til ham, og han var indstillet på at gå af som formand. Bestyrelsen foretog derefter en tillidsafstemning, som Ebbe Rafn tabte. Det mente han ikke, at han havde fortjent efter 24 år som formand.

Han lagde entydigt skylden på en række bestyrelsesmedlemmer, som ikke havde været åbne overfor ham, og af den grund kunne han ikke længere være formand.

Derefter kom der en meget lang og følelsesladet debat om formandens beretning, og her føg det med beskyldninger, men det endte alligevel med, at beretningen blev godkendt. Trods godkendelsen af formandens beretning stod Ebbe Rafn fast på sin beslutning om at stoppe som formand - og der skulle derfor vælges en ny formand.

Til ny formand valgte medlemmerne Jacob Birch, og han var netop stillet op med Ebbe Rafns anbefaling. Kasseren Preben Deleuran – som havde været med i mistilliden til Ebbe Rafn – fik en modkandidat, men han blev alligevel genvalgt.

Jacob Birch som ny formand

Den nye formand havde været med i bestyrelsen, og han blev straks konfronteret med en lang række problemer af både faglig og politisk karakter. Den borgerlige mindretalsregering under ledelse af Anders Fogh Rasmussen arbejdede på at gennemføre en "strukturereform" af hele det kommunale Danmark, og det frygtede fagbevægelsen ville kaste de danske arbejdspladser ud i et uskønt kaos. Man var samtidig bekymret over, at lokalpolitikere ville få begrænset deres politiske indflydelse, fordi man mente, at det ville betyde mere centralisme – "Slotsholmsstyring". Det var indenrigsminister Lars Løkke Rasmussen, som fremsatte forslagene, og de blev mødt af nogle centrale modforslag, som skulle give de nye regioner et større økonomisk ansvar – og de skulle selv opkræve skat og ikke "fungere med statstilskud".

Socialdemokratiet og de radikale gik ind i forhandlingerne for at få et resultat, der gik hen over midten i dansk politik, men forhandlingerne brød sammen. Det er ikke ganske klart, hvad der er årsagen til sammenbruddet, men regeringen ville ikke imødekomme oppositionens ønsker, og forslagene var sikret med opbakning fra Dansk Folkeparti.

2004 blev et forholdsvis stille år i *Metal Roskilde*, hvor man fortsatte den linje, der var blevet lagt i Ebbe Rafns lange "regeringsperiode". Generalforsamlingen i 2005 var meget rolig, og der var kun få spørgsmål til formandens beretning – det drejede sig mere om fremtiden. Jacob Birch benyttede sig af lejligheden til at give afdelingens opbakning til de medlemmer, der arbejdede i Bane Danmark - de frygtede nemlig at komme under pres i fremtiden.

Første kongres

I 2006 deltog Jacob Birch for første gang i Forbundets kongres som afdelingsformand. Kongressen blev afholdt under mottoet: "Mennesket i Metal", og efter Thorkild Jensens formandsberetning kunne de delegerede få ordet - Jacob Birch var nr. 28 i rækken. Fra kongressens talerstol påpegede han, at det var vigtigt, at man sikrede, at afdelingerne gjorde medlemmerne mere opmærksom på den indsats, som man gjorde for dem - det drejede sig både om overenskomster og arbejdsmiljø. Han understregede, at en vigtig del af hjælpen til medlemmerne var ved konkurser, manglende betaling af feriepenge m.m. "Vi forsøger at være stolte smede og

... metalarbejdere skal være stolte over at være medlem af Metal. Derfor er det vigtigt, at Forbundet laver en stor aktiv presseindsats." Han understregede, at Metal i Roskilde lagde vægt på at synliggøre fagforeningen på arbejdspladserne. Han sagde, at medlemmerne var glade for, at afdelingens tillidsfolk kom ud på arbejdspladserne for at se på forholdene, især når de forsøgte at tage eventuelle problemer i opløbet.

Der var et fald i Forbundets medlemstal, og der var et forslag om at forhøje kontingentet, men det faldt ikke i god jord hos Roskildes formand. Jacob Birch omtalte både seniorernes og lærlingenes forhold, og han mente ikke, at de skulle betale mere i kontingent til Forbundet. Det var nemlig vigtigt at fastholde begge grupper i afdelingerne. Jacob Birch understregede, at både den lokale seniorklub i Roskilde og

"Se mig her" – Metal Roskildes nye forsider i marts 2008. Jacob Birch prøvede at peppe afdelingsbladet op.

afdelingens medlemsgeneralforsamling frygtede, at der ville komme et fald i seniorklubbens medlemstal. Jacob Birch sluttede sit indlæg med at meddele, at Roskildes delegerede ville stemme imod forslaget om et højere seniorkontingent – senere på kongressen blev forslaget trukket tilbage.

Regeringens strukturreform påvirkede debatten på kongressen. Mange mente, at det ville være fornuftigt, hvis man ændrede Forbundets struktur: Metal havde tidligere opdelt afdelingerne i 8 distrikter. Den nye regionale struktur fik kongressen til at vedtage, at man skulle følge reformen og reducere det lokale led til fem regioner, og det skulle gælde fra d.1. januar 2007. Ændringen fik en hilsen med på vejen i bladet *Metal Roskilde*, som nævnte det årlige familietræf på Bakken, og skrev: "En stor tak til distrikt 7 for det sidste familiearrangement."

Gør noget for arbejdsmiljøet

Metal Roskilde havde altid fulgt med i den politiske udvikling i Danmark, og det ændrede Jacob Birch ikke på, og i oktobernummeret 2007 af *Metal Roskilde* konstaterede han, at statsminister Anders Fogh Rasmussen nu havde vist sit sande jeg. *Metal Roskilde* besluttede derfor at støtte den store demonstration d. 2. oktober på Christiansborg Slotsplads. Her demonstrerede flere end 90.000 lønmodtagere mod regeringens politik, som man frygtede ville ødelægge velfærdssamfundet. Jacob Birchs indlæg i bladet var især en fortsættelse af den indsats, som afdelingen altid havde ydet overfor de unge, der ville uddannes i metalfaget. Han kritiserede VK-regeringen for at have skåret i erhvervs- og efteruddannelserne ved at reducere tilskuddet til uddannelserne med 5.400 kr. om året pr. elev - og så skulle skolerne tilmed optage flere elever.

Skolerne og deres værktøj var efterhånden så nedslidt, at lærlingene selv måtte tage deres eget værktøj med, "for ikke at stå i kø for at bruge en hammer", eller køre ud til deres mester for at få bukket en plade. VK-regeringen havde også gjort det farligere at arbejde, fordi man sparede 130 medarbejdere i Arbejdstilsynet, og det havde betydet en stigning i antallet af arbejdsulykker. Metalformanden konstaterede, at der havde været en stigning på alle typer af arbejdsulykker mellem 2004 og 2006, og at der havde været en stigning på 38 %, der var døde ved en arbejdsulykke.

Det bekymrede Jacob Birch, og han understregede, at der skulle gøres noget ved forebyggelsen, for "penge kan

ikke give os arbejdsstyrken tilbage hvis ulykken sker". Det var en meget alvorlig sag, og afdelingen indkaldte derfor tillidsrepræsentanterne til et møde for at sætte fokus på arbejdsskader. Metals formand mente, at man skulle oplyse mere om arbejdsmiljøets betydning, hvis man i fremtiden skulle kunne undgå de mange arbejdsskader.

Generalforsamlingen 2008

"På sidste års generalforsamling lovede jeg, at vi ville komme ud med et overskud for 2007, og det er med stor glæde, at vi kan fremlægge årets resultat på 594.000 kr. i plus," således indledte Jacob Birch omtalen af generalforsamlingen i 2008. Han tilføjede, at der har været arbejdet hårdt, men at det aldrig måtte gå ud over medlemsaktiviteterne, og han understregede, at afdelingen sidste år havde gennemført 190 arbejdspladsbesøg – kontakten til ALLE medlemmer var en vigtig del af afdelingens aktiviteter.

Han benyttede lejligheden til at efterlyse nogle dygtige håndværkere, som kunne fungere som skuemestre ved uddannelserne på de tekniske skoler. Han var sikker på, at der var flere medlemmer, som kunne løse den opgave. Han mente, at det ville give deres arbejdsplads et fagligt løft, når man havde en skuemester. Desuden var det vigtigt, at man var med til at præge de nye lærlinge og deres uddannelse i en positiv retning.

Da det samme år gik galt for Roskilde Bank, blev formanden for Metal bekymret, fordi det nok ville få en negativ effekt på hele erhvervsområdet i Roskilde og omegn. Det gik helt galt, da finanskrisen ramte Danmark. De to forhold fik

Roskildes formand Jacob Birch ses sammen med LO-formand Harald Børsting på dennes kontor. Foto: Metal Roskilde marts 2008.

Jacob Birch til at understrege betydningen af hele tiden at holde sig selv "opdateret" med den nødvendige efteruddannelse. Det enkelte medlem skulle selv tage ansvar og udvikle sine kompetencer, således at man kunne "matche fremtidens job".

Grænseproblemer og smedehammer

Der havde ofte været grænseproblemer mellem de forskellige fag, og nogen gange gik bølgerne så højt, at man beskyldte hinanden for at gå på strandhugst. I de fleste tilfælde blev uoverensstemmelserne løst gennem forhandling med de berørte parter. Det kunne ske, at der opstod uenighed mellem medlemmerne på en arbejdsplads og fagforeningens generelle fagpolitiske linje. Det oplevede *Metal Roskilde*, da en større gruppe medlemmerne på Risø besluttede at melde sig ud, fordi de var utilfredse med udviklingen.

Gennem flere år havde der også været geografiske grænseproblemer indenfor Metal. Det drejede sig om, hvorvidt nogle medlemmer i Høje Tåstrup skulle flyttes til Metal Hovedstaden, eller om de skulle blive i *Metal Roskilde* - hvor de

Op til valget i 2011 lavede afdelingen afdelingsbladet for september om til en valgavis: Maglekildeposten.

Maglekilde Posten

METAL ROSKILDE

VALGAVIS | særudgave |
tirsdag d. 6. september 2011 · 35. årgang · nr. 2

sibel ungdomsuddannelse, som kan fastholde de unge, der i dag ikke får en ungdomsuddannelse.

Vi skal igen sikre fri og lige adgang til sundhedsvæsenet. Den borgerlige regering har systematisk privatiseret sundhedsvæsenet og delt danskerne op i et A-hold og et B-hold. Vi vil standse overbetalingen af de private sygehuse. Samtidig vil vi investere i psykiatrien, behandlingen af kræft og andre livstruende sygdomme og behandlingen af medicinske patienter. Det skal sikre alle danskere adgang til første-klasses sundhed.

En fælles indsats
Vores fælles udfordringer er

DANMARK

altid havde været. Roskilde mente, at man "i årevis havde arbejdet for at grænsen til Metal Hovedstaden blev overholdt med henvisning til kongressens beslutning. Grænsen går i Tåstrup, hvor Roskilde i øvrigt havde et kontor i sin tid". Der var blevet udarbejdet en rapport, som sagde, at der ikke var nogen tvivl om grænsen.

Jacob Birch ville derfor have styr på de arbejdspladser, "som ligger på vores side af grænsen iflg. Forbundets love § 55". Men så opstod problemerne igen, fordi Metal Hovedstaden accepterede grænsen, men ikke at arbejdspladserne skulle overføres til *Metal Roskilde*. Det var Roskildes formand absolut ikke tilfreds med, og derfor skrev han i Metalbladet: "Det kan godt være at Metal Hovedstaden har været store og betydningsfulde engang, men i takt med at politikerne ikke vil have den tunge trafik ind til hovedstaden og vi får Femern Bælt i fremtiden, er der ingen tvivl om, at der vil være flere virksomheder fra hovedstadsområdet der vil flytte sydpå."

Han ville derfor foreslå at kongressen afskaffede § 55, "så Metal Hovedstaden ikke kunne brede sig over hele landet - det ville kunne ske, fordi Forbundet ikke selv efterlevede paragraffen".

Sagen var på dagsordenen på kongressen 2009, og Jacob Birch udtalte sig under formandens beretning om de lokale grænseproblemer. Her kommenterede han Metal Hovedstadens forslag om, at afdelingernes grænser skulle følge regionsgrænserne. Han fremhævede, at Metal Hovedstaden altid havde haft svært ved at holde de gældende grænser, og han troede, at de også ville få svært ved at overholde regionsgrænserne. "Deres motiv til forslaget er åbent som en billedbog, det handler om grænseudvidelse. Regionen er efter flere og flere politikeres mening et misfoster (ikke at sammenligne Metals region Sjælland, men der er en lighed)." Han sluttede med at sige, at det ikke var klogt, at følge nogle politisk valgte grænser, som hurtigt kan ændres igen, fordi befolkningen ikke er tilfreds med dem.

Jacob Birch benyttede samtidig lejligheden til at kommentere sagen om smedene fra Risø, som havde meldt sig ud af fagforeningen. Han fortalte kongressen om snigløbet mod Ebbe Rafn, og tilføjede, at "det blev da heldigvis opdaget, og snigløberne fik med smedehammeren". Det havde fået en række Risøsmede til at frigøre sig fra Metals overenskomst og melde sig ind hos De Frie Funktionærer, og de fik deres nye forening til at føre sag mod Dansk Metal.

Sagen var startet i Landsretten, og her sagde "dommeren ..., en overenskomst det er ikke noget man får, det er noget man konflikter sig til". De Frie Funktionærer tabte sagen, men de ankede derefter til Højesteret, hvor dommerne accepterede LO's påstand om, at overenskomsten "er vores". Jacob Birch var glad for resultatet, men han var skuffet over, at Forbundet helt havde glemt at inddrage *Metal Roskilde*, som havde en vital interesse i sagen. Jacob Birch understregede, at man stadigvæk havde medlemmer, som arbejdede på Risø. Han sluttede med at sige, at "det havde været en katastrofe for dansk fagbevægelse, hvis vi havde tabt sagen".

Folketingsvalget 2011

Formandens leder i *Metal Roskilde* marts 2011 havde overskriften: "Krigserklæring – Den borgerlige regering angriber nu dansk fagbevægelse". *Metal Roskilde* var meget utilfreds med Lars Løkke Rasmussens regering og hans politik. Jacob Birch mente, at da de borgerlige var kommet til magten i 2001 havde de overtaget en god økonomi. Derfor mente han, at det var for nemt at være stor i slaget, når man ikke selv havde skabt velstanden, og han henviste til finansminister Thor Pedersen: "Vi kan snart købe hele verden".

Metalformanden var meget kritisk overfor de borgerlige, som han mente gennemførte ufinansierede skattelettelser til de rigeste, en halvering af dagpengeperioden og forringede efterlønnen, samtidig med at de gik til angreb mod fradragsretten af fagforeningskontingent. Han mente, at det var vigtigt, at arbejderne stod sammen, når de var truet af "arbejdsløshed, nedslidning og arbejdsskader ... og arbejder for at bevare arbejdspladser, bedre uddannelse og efteruddannelse, så vi klarer os bedre globalt". Det var på den baggrund, at *Metal Roskilde* valgte at gå aktivt ind i den valgkamp, som skulle gennemføres i 2011.

Metal Roskilde besluttede, at de ville lave et særnummer af bladet *Metal Roskilde*, og det fik navnet Maglekilde Posten - det blev en valgavis på 24 sider. Der var naturligvis plads til de sædvanlige sider i *Metal Roskilde*: to sider med meddelelser fra Seniorklubben, vigtige meddelelser om erstatningsferie ved sygdom, oplysning om arbejdsulykker, regler om hviletid og fridøgn og meget mere – dertil kom en række af de sædvanlige annoncer. Maglekilde Posten blev trykt i 8.000 eksemplarer, hvoraf de fleste gik til andre end Metals medlemmer.

Den største del af valgavisen drejede sig om folketingsval-

get, hvor de kandidater fra Socialdemokraterne og Socialistisk Folkeparti, som stillede op i afdelingens lokalområde, præsenterede deres politiske budskaber. I lederen beskrev Jacob Birch sin opfattelse af den borgerlige regering. Samtidig understregede han den enestående mulighed, der var for, at Danmark endelig kunne få en kvindelig statsminister – ”96 år efter kvindernes valgret til Rigsdagen”. Formanden blev lokalt bakket op af Roskildes borgmester Joy Mogensen og formanden for LO-Roskilde Torben Jørgensen.

Konflikt ved byggeriet på Kara/Novoren

I løbet af sommeren 2012 blev det klart, at der var noget galt på byggepladsen ved Kara/Novoren. Det startede, da afdelingen på et virksomhedsbesøg konstaterede, at der var noget galt med arbejdsforhold, sikkerhed og løn. Entreprenørerne havde opbygget et system med en hovedentreprenør, der havde 5 underentreprenører, som så igen hver havde 5 underentreprenører. På generalforsamlingen 2013 fortalte Jacob Birch, at *Metal Roskilde* nu havde 14 overenskomster med udenlandske firmaer: 6 tyske, 3 polske, 3 østrigske, 1 schweizisk og 1 slovensk.

Situationen ude på arbejdspladsen var grotesk, og det blev understreget af, at sikkerhedsmøderne for de 350 ansatte aldrig blev holdt på dansk, selv om arbejdspladsen lå midt i Danmark. ”De gange vi har været på pladsen har udlændingene bare viftet med armene, som om de ikke forstod noget som helst.” Jacob Birch mente, at der højst var 25 dansktalende arbejdere på arbejdspladsen.

Formanden mente derfor, at en ILO-konvention fra 1994 ikke blev overholdt, og så var han utilfreds med den måde, som den lokale LO-formand håndterede situationen på - fordi han samtidig var udpeget af byrådet til at være formand for Kara/Novoren.

Arbejdspladsen havde fået en lang række af de såkaldte strakspåbud og var blevet anmeldt til Arbejdstilsynet, fordi polske svejsere arbejdede med rustfrit stål uden udsugning.

Jacob Birch mente, at det var for galt at bruge udenlandsk arbejdskraft, når *Metal Roskilde* havde 98 ledige, som gerne ville i arbejde - men ikke for 55 kr. i timen. Han inviterede de implicerede danske fagforeninger til et møde på Metal. Her foreslog han, at der skulle opstilles nogle overenskomstkrav til entreprenørerne, og så skulle man forberede en blokade. Metalformanden frygtede, at det man så på Kara/Novoren, kun var begyndelsen på en udvikling i forbindelse med de

kommende store byggerier af supersygehuse og store anlægsarbejder. Han understregede, at der var to uheldige konsekvenser: arbejderne ville miste deres ret til dagpenge, fordi de ikke kunne komme i arbejde, og det offentlige ville miste skatteindtægter til finansiering af velfærdssamfundet.

På et bestyrelsesmøde i LO-Roskildes bestyrelse blev der udtrykt tillid til formanden, men det blev vedtaget, at man skulle "arbejde mere sammen for at undgå underbetaling og arbejdsulykker for de udenlandske og andre arbejdere der er hyret til arbejdet på det store byggeri". Det fik en række fagforeninger til at henvende sig til den udenlandske hovedentreprenør med kravet om, at håndværkerne på pladsen skulle være ansat efter danske overenskomster. De havde ingen forhåbning om, at det ville få flere danske håndværkere i arbejde, men det ville i det mindste fjerne den urimelige konkurrencefordel for de udenlandske arbejdere.

I første omgang resulterede hele omtalen i, at Kara/Novorens direktør Thorkild Jørgensen inviterede de berørte fagforeninger – Metal, 3F, El-Forbundet, Maler Forbundet og Blik & Rør - til et møde om byggeriet. Jacob Birch mente, at mødet var et resultat af det pres, der var blevet lagt på Kara/Novoren, og han håbede, at "de har indset, at de har nogle udfordringer – ikke mindst på området for arbejdsmiljø". Det møde løste bare ikke problemerne, og Jacob Birch skrev i *Metal Roskilde*, at en blokade kunne komme på tale, fordi "vi har fundet ud af, at der er 28 virksomheder på byggepladsen uden overenskomst. De har fået et overenskomstilbud, og

*Demonstranter foran
KARA/Novoren i 2013.
Foto: Erling J. Petersen.*

samtidig sender vi et syvdages-varsel, så vi kan lave blokade, hvis det bliver nødvendigt". En eventuel blokade kunne dog først blive virksom i begyndelsen af 2013, for julen stod lige for døren, og alle de udenlandske arbejdere var rejst på juleferie, og de kom først tilbage d. 8. januar.

D. 1. februar 2013 varslede fagforeningerne, at arbejdspladsen på Kara/Novoren ville blive ramt af konflikt fra onsdag d. 6. februar, hvis det ikke lykkedes at få tegnet en dansk overenskomst "med alle de udenlandske virksomheder, som arbejder på byggeriet". Torben Jørgensen håbede, at det skulle kunne lade sig gøre at finde en løsning uden konflikt. Men det var svært, når der ikke var aftalt nye møder. Fagforeningerne hørte ikke noget som helst fra 5 af de virksomheder, som man havde henvendt sig til for at få en overenskomst. Konflikten ville betyde, at omkring 150 af de arbejdere, som arbejdede på pladsen ville nedlægge arbejdet, og der ville ikke blive leveret varer og materialer til pladsen.

Blokaden startede d. 6. februar, fordi man ikke havde hørt noget fra entreprenørerne. Det stoppede arbejdet, og efter et par timer gik de blokaderamte arbejdere hjem. Det var 3F, der startede blokaden, fordi en polsk entreprenør ikke ville indgå en overenskomst, og blokaden ville fortsætte, til der lå en overenskomst. Blokaden blev hurtigt bakket op af medlemmerne i de øvrige fagforeninger.

Formanden for Kara/Novoren, Torben Jørgensen, forventede, at konflikten var løst i løbet af få dage, men allerede dagen efter blokadestarten tog konflikten en dramatisk drejning, da en blokadevagt blev kørt ned af en østrigsk arbejdsleder. Martin Holmberg Bay Nielsen fra *Metal Roskilde* fik heldigvis kun nogle skrammer, og østrigeren undskyldte senere sin opførsel. Hændelsen blev dog meldt til politiet, for som blokadevagten sagde: "Jeg finder mig altså ikke i at blive kørt ned. Jeg er jo ikke fysisk voldelig, og vi har en lovlig og fuldt varslet konflikt."

Metals formand var også fortørnet og noget forundret over Kara/Novorens manglende ageren i konflikten. Han mente, at det så ud som om Kara/Novoren ikke var interesseret i en løsning. Når konflikten fortsatte, skyldtes det, at et polsk firma ikke ville forhandle. "Hvis de indgår en aftale, eller fjernes fra arbejdspladsen, så har vi en hurtig løsning og kan straks stoppe blokaden," sagde formanden for 3F, Allan Kiærulf.

Fredag d. 8. februar var der mødt 200 fagforeningsmedlemmer frem til en tidlig demonstration i indkørslen til arbejds-

pladsen. Jacob Birch var den ene af talerne, og han regnede med, at bygherren og den tyske hovedentreprenør hurtigt ville få bragt tingene i orden - men konflikten fortsatte.

Forhandlingerne kom endelig i gang mandag d. 11. februar, og dagen efter kunne konflikten afblæses, uden at man havde forhandlet med det polske firma. Det var den tyske hovedentreprenør Martin GmbH, som gik ind og garanterede, at de polske arbejdere ville få den rigtige løn. Konflikten fik den sidegevinst, at en række virksomheder, som endnu ikke var begyndt at arbejde på pladsen, enten straks indgik en overenskomst eller bad om oplæg til en overenskomst.

Konflikten satte gang i en mere principiel diskussion om kravene til bygherrens udbudsmateriale, hvor fagforeningsfolkene mente, at der burde stilles krav om kædeansvar, hvor det er hovedentreprenøren, som er hovedansvarlig for, at alle underentreprenørerne overholder de løn- og arbejdsvilkår, der svarer til den gældende overenskomst.

Konflikten løste desværre ikke de miljømæssige problemer på arbejdspladsen, for der blev stadigvæk arbejdet med giftig maling og svejset uden udsugning. Derfor måtte Arbejdstilsynet igen give påbud, så man kom op på i alt 51 påbud, men "snakker man med Karas ledelse, så er alt super" - det er nok ikke Arbejdstilsynet, der tager fejl. Det mente man i hvert fald i *Metal Roskilde*.

Det viste sig senere, at *Metal Roskilde* fik en medlemstilgang på 78 nye medlemmer på 4 måneder efter konflikten. Jacob Birch var meget tilfreds med udviklingen, og han understregede, at en af de vigtigste årsager var, at afdelingen ydede medlemmerne en god service i hverdagen.

Det lykkedes

Kort før generalforsamlingen 2013 konstaterede Jacob Birch i afdelingsbladet, at konflikten på Kara/Novoren havde været en klar markering af, at den danske model virkede, fordi det var lykkedes at få forhandlet 14 overenskomster med de udenlandske smedefirmaer på plads. Han mente, at forløbet omkring Kara/Novoren understregede vigtigheden af, at der blev lavet "ordentlige løn- og arbejdsvilkår for de udenlandske virksomheder, så vi ikke bliver oversvømmet med udenlandsk underbetalt arbejdskraft som f.eks. de polske smede, der gik for 55 kr. i timen".

Derefter blev Jacob Birch genvalgt af generalforsamlingen i 2013 - og igen i 2014.

Efterskrift

Ved afslutningen af en bog om en lokal fagforening kan man ofte stå med nogle ubesvarede spørgsmål. Man skal i den forbindelse huske, at det overleverede skriftlige materiale i protokoller og fagforeningsblade ikke er blevet til, for at historikeren meget senere kan skrive historien om fagforeningen. Det overleverede materiale har til alle tider været arbejdsredskaber for bestyrelsen og kommunikation til medlemmer og i nogle tilfælde også til offentligheden. Materialet beskriver derfor "emnet" indefra, medens historikeren betragter det udefra.

Det ville have været meget oplysende, hvis protokollerne fra besættelsestiden havde afspejlet den egentlige debat i bestyrelsen og den daglige ledelse. Men tidligere interviews, som jeg i 1989 gennemførte med en række tidligere formænd for Fællesorganisationen i Roskilde, afslørede ikke overraskende, at man i den periode undlod at beskrive, hvad man drøftede på møderne – "uden for dagsordenen". Alt andet ville have været risikabelt, fordi det kunne falde i de forkerte hænder. Vores viden om den tid er også meget begrænset af mange aktørers ulyst til at fortælle om dem selv og deres indsats. Det betyder, at der desværre bliver huller i den historie, som vi får kendskab til, og at der til stadighed vil være spørgsmål, som vi ikke får svar på.

Arbejdet med lokalhistorie minder på mange måder om byarkæologi, som ligner et kæmpestort puslespil, hvor der hele tiden mangler en vigtig brik. Den manglende brik er måske den, der afgør, hvordan det samlede billede bliver. Det er derfor altid med en vis spænding, at lokalhistorikeren kaster sig over sit materiale for at afdække den nye viden og konstatere, hvor der stadigvæk er huller. I nogle tilfælde er hullerne også betydningsfulde, fordi de bevidst kan være skabt i en bestemt situation, som det f.eks. skete under besættelsen, hvor man ikke kunne skrive alt ned, og hvor nogle af aktørerne efterfølgende heller ikke ville tale om det.

Lad dette være en opfordring til andre, der beskæftiger sig eller vil beskæftige sig med lokalhistorie til at være med til at vende de næste sten i den lokalhistoriske udforskning.

Formænd 1890-2015

1890	Ferdinand Mortensen
1891	Ole Olsen
1893	A. Jørgensen H.C. Hansen Ole Olsen Chr. Jensen
1894	A.F. Kjeldstrøm
1896	Ole Olsen
1897	Chr. Klem Christian Hansen
1898	A.F. Kjeldstrøm
1899	Chr. Staal Jørgen Larsen
1903	Jens Andersen
1904	Anders Larsen
1912	Frederik Jørgensen
1917	August Topp
1935	S.P. Sørensen
1937	Carl Hansen
1939	Georg Kristensen
1946	S.P. Sørensen
1947	Alfred Nielsen
1973	Erik Jensen
1977	Bjarne Weiler Madsen
1980	Ebbe Rafn
2004	Jacob Birch
2015	Jesper Christensen

Desværre er der en del usikkerhed, om hvem der er formænd i de første tre år, fordi der som nævnt i teksten ikke er nogen protokol.

Der er tilsvarende lidt usikkerhed om formandsskiftet mellem Jacob Birch og Jesper Christensen – den del af afdelingens historie har jeg overladt til fremtiden!

Kilder og litteratur

Alle citater er bragt med moderne retskrivning, selv om den oprindelige tegnsætning er bevaret.

Utrykte kilder

Metal Roskildes referater fra bestyrelsen fra 1893 – 2015. Der er mindre huller i materialet.

Interviews

Erik Andersen – lærling på Roskilde Maskinfabrik

Ebbe Rafn – afdelingsformand i *Metal Roskilde* 1980-2004

Hans Ganzhorn – bestyrelsesmedlem og næstformand 1979-2000

Trykte kilder og litteratur

Andersen, Richard: Danmark i 30'erne. København 1968

Bender, J. m.fl.: Arbejdsløshed i Danmark. København 1977

Bengtsson, Preben: Spydspidsen. København 1988

Bertolt, Oluf m.fl.: En bygning vi rejser bd. 1-3. København 1955

Burmeister & Wain A/S. København 1981

Christiansen, Ernst: Danske Smede 1888-1948. København 1948

Christiansen, Ernst: *Smede før og nu*. København 1963

Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund 1888-1948. København 1948

Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund i Roskilde 1890-1970. Festprogram

Det arbejdende folks kulturhistorie bd. 1. København 1987

Eisen, Hans-Christian: "Den 11. oktober 1883?" i: Social-Demokraten, december 1983

Eisen, Hans-Christian: En historie om smede i Roskilde: et fag i udvikling 1890-1990. Roskilde 1990

Eisen, Hans-Christian: Samlede er vi en magt: rids af historien om Arbejdernes Fællesorganisation 1890-1990. Roskilde 1990

Eisen, Hans-Christian: Fællesbyg. Roskilde 2010

Eisen, Hans-Christian: "Fra Roskilde over Geesthacht til Lenin-grad" i: Årbog 2005 for Historisk Samfund for Roskilde Amt.

Fagblad for Smede og Maskinarbejdere. Oktober 1888-september 1900

Fagtidende for Smede og Maskinarbejdere i Danmark. 1884-85

Festskrift. Dansk Smede og Maskinarbejder Forbunds 25 Aars Jubilæum 1888-1913. København 1913

Festskrift i Anledning af Dansk Smede og Maskinarbejder Forbunds 50 Aars Jubilæum: 1888 – 20. august – 1938. København 1938

Jensen, Sigurd: Levevilkår under besættelsen. København 1971

Karlsson, Per: "Smede og Maskinarbejdernes Fagforening i Roskilde 1890-1900" i: Romu 1988

Knudsen, Knud: Dansk fagbevægelses historie frem til 1950. Udg. af Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie 2011

Koch, Henning og Kristian Hvidt (udg.): Danmarks Riges Grundlove 1849-1866-1915-1953. København 1999
Meyer, A.C. m.fl.: Festskrift, 2den September 1873-1898. København 1898
Nyrop, C.: "Fra Roskilde Smedelavs Lade" i: Nationaløkonomisk Tidsskrift 1886
Olsen, Erling: Danmarks økonomiske historie siden 1750. København 1962
Roskilde Bys Historie bd. 1-3. Roskilde 1992-1998
Fang, Lotte: Roskilde Smedelaug 1436 – 4. juli - 1986. Roskilde 1986
Tjørnehøj, Henning: Fremad og atter fremad: LOs historie 1871-1959. København 1998
Thomsen, Poul: Øens folk: en beretning om arbejdernes fællesklub på Burmeister & Wain. København 1973
Trap Danmark 4. udg. 2. bd. København 1920

Aviser 1883 – 2015
Dagbladet
Social-Demokraten Roskilde
Roskilde Tidende 1890-1986